Jaarverslag 2015

Vastgesteld door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders d.d. 30 maart 2016

GEÏNTEGREERD BESTUURSVERSLAG 2015

Inhoud

GEÏNTEGREERD BESTUURSVERSLAG 2015 2
Jaaroverzicht 2015 4
Over ons 5
Missie 5
Visie 5
Profiel 5
Waardecreatie 5
Organisatiestructuur 6
Deelnemingen 7
Businessmodel 8
Stakeholders 10
Materialiteit 11
Kerncijfers 13
Onze strategie 16
Bericht van de Raad van Bestuur 16
Onze omgeving 18
Strategie 19
MVO-strategie 20
Koppeling waardecreatie en strategie 22
SWOT-analyse 25
Managementagenda 2016 en outlook 26
Onze resultaten 27
Managementagenda 2015 27
Resultaten 28
Financiële resultaten 39
Medewerkers 43
Governance 46
Verslag Raad van Commissarissen 47
Corporate Governance 53
Remuneratiebeleid Raad van Bestuur 54
Risicomanagement 59
Samenstelling Raad van Commissarissen 66
Samenstelling Raad van Bestuur 68
JAARREKENING 70
BIJLAGEN 162

Jaaroverzicht 2015

Eerste kwartaal

- Vertogas voert vanaf 1 januari 2015 namens de minister van Economische Zaken de regeling 'Garanties van Oorsprong (GvO) voor hernieuwbaar gas' uit.
- Eerste acties 'Veilig werken? Zeker weten!' beloond, medewerkers signaleren onveilige situaties of onveilig gedrag en mogen als beloning 500 euro doneren aan een goed doel naar keuze.
- Tweede fase Elbe Ducker project afgerond. Een gas transportleiding van 1.550 meter is succesvol door de aangelegde tunnel onder de Elbe doorgetrokken.
- Ingebruikname vijftien nieuwe bedrijfswagens op groen gas, waarmee onze technici een pilot uitvoeren om te kijken of ons hele wagenpark van 187 bedrijfswagens uiteindelijk over kan op groen gas.
- Investeringsbesluit nieuw besturingssysteem GTS-netwerk.
- Gasunie medeondertekenaar 'Green Deal HarvestaGG Noord', waar speciaal geteeld gras als een groene grondstof grootschalig wordt verwerkt tot een reeks producten, waaronder bio-LNG.
- Gate terminal start bouw LNG break-bulkfaciliteit in Rotterdamse haven, een nieuwe impuls voor het gebruik van LNG als schone en betaalbare brandstof voor de transportsector in Nederland en Noordwest-Europa.

Tweede kwartaal

- Introductie van de 'Metrokaart': onze visie op de toekomst van gas en energie met als motto 'Let's design our energy'.
- 100ste LNG-tanker, de Coral Anthelia, meert aan bij Gate terminal.
- Besluit om infrastructuur van Gasunie in het Groninger aardbevingsgebied aan te passen zodat deze zwaardere bevingen kan weerstaan.

Derde kwartaal

- Publicatie eerste Netwerk Ontwikkelingsplan door GTS, om inzicht te geven in toekomstige business scenario's en effecten op ons gastransportnetwerk.
- Verwijdering van de oude Elbe Ducker succesvol verlopen.
- Leiding Fockbek-Ellund in gebruik genomen, die een belangrijke bijdrage levert aan de voorzieningszekerheid in Duitsland en Scandinavië.
- Obligatielening van € 500 miljoen afgelost.

Vierde kwartaal

- EnTranCe opent nieuwe energieproeftuin voor duurzaamheid in Groningen; Gasunie is partner.
- Besluit om dochteronderneming GTS B.V. te splitsen in twee afzonderlijke bedrijven per 1 januari 2016: GTS B.V. (Gasunie Transport Services) en GGS B.V. (Gasunie Grid Services).
- Nederlandse Vereniging voor Duurzame Energie mede door Gasunie opgericht, met als doel het versnellen van de transitie naar een duurzame energievoorziening die is gebaseerd op hernieuwbare bronnen.
- Sinds de start is 100 miljard m^3 gas via Nord Stream naar de Europese Unie getransporteerd.
- S&P verhoogt onze credit rating naar AA-.
- Klanten geven dienstverlening GTS een 7,8 in klanttevredenheidsonderzoek.
- Virtuele gashandelsplaats TTF versterkt koppositie continentaal Europa.
- Voorstel nieuw hrm- en arbeidsvoorwaardenbeleid gezamenlijk met onze medewerkers, de ondernemingsraad en vakbonden.

Over ons

Missie

Gasunie is een leidende Europese gasinfrastructuuronderneming. We dienen het publieke belang, bieden onze klanten geïntegreerde transport- en infrastructuurdiensten en houden ons aan de hoogste veiligheids- en businessstandaarden. We richten ons op waardecreatie, zowel voor de korte als de lange termijn, voor onze aandeelhouder(s), andere stakeholders en onze omgeving.

Visie

Wij geloven in een duurzame toekomst met een uitgebalanceerde energiemix en een blijvende rol voor gas dat afkomstig is uit verschillende bronnen. We geloven dat we onze klanten het best bedienen met innovatieve oplossingen op het gebied van gasinfrastructuur.

Profiel

Onze taak is het verzorgen van veilig, betrouwbaar en betaalbaar gastransport. Dit is van essentieel belang voor onze economie en maatschappij. Met onze infrastructuur, dienstverlening en geografische positie, bevinden wij ons in het hart van de Europese gasmarkt. Onze infrastructuur verbindt leveranciers en eindgebruikers van energie. Het fungeert als internationaal knooppunt in de aan- en doorvoer van gas. We beheren en ontwikkelen daarvoor gasinfrastructuur en gashandelsplaatsen: gastransportnetwerken, internationale transitleidingen, gasopslag, LNG-infrastructuur en virtuele gashandelsplaatsen. We dragen hiermee bij aan een liquide, competitieve en betrouwbare Europese energiemarkt.

Door ons netwerk in Nederland en Duitsland transporteren we bijna een kwart van het totale gasverbruik in de Europese Unie. We nemen een onafhankelijke positie in ten opzichte van productie- en/of leveringsbedrijven en onze infrastructuur is op gelijke voorwaarden voor al onze klanten beschikbaar (open access). Onze dienstverlening is daarbij transparant en non-discriminatoir.
Onze klanten zijn gasproducenten, energieleveranciers, handelaren en eindgebruikers zoals elektriciteitscentrales en grote industrieën.

Wij dragen bij aan de overgang naar een duurzame energievoorziening waarin gas, in diverse soorten, zorgt voor een stabiel en betaalbaar energiesysteem. Hiervoor ontwikkelen we samen met partners duurzame technologieën en infrastructuur. Zo investeren we bijvoorbeeld in projecten voor de invoeding van groen gas in ons netwerk en in infrastructuur voor het gebruik van LNG voor weg- en watertransport.

We zijn een staatsdeelneming en hebben als enige aandeelhouder de Nederlandse Staat.
Onze medewerkers werken verspreid over ruim 30 locaties in Nederland en Noord-Duitsland. Ons hoofdkantoor bevindt zich in Groningen; onze hoofdvestiging in Duitsland bevindt zich in Hannover. Door het inzetten van leveranciers, aannemers en onderaannemers in Nederland en Duitsland leveren we een belangrijke bijdrage aan de (lokale) werkgelegenheid.

Waardecreatie

Onze interne waardeketen bestaat uit activiteiten en processen waarmee we transport- en infrastructuurdiensten aanbieden. Daarbij zijn we werkgever, samenwerkingspartner, buurman, klant, kennisinstituut en partij die bijdraagt aan de inkomsten van de Nederlandse Staat.

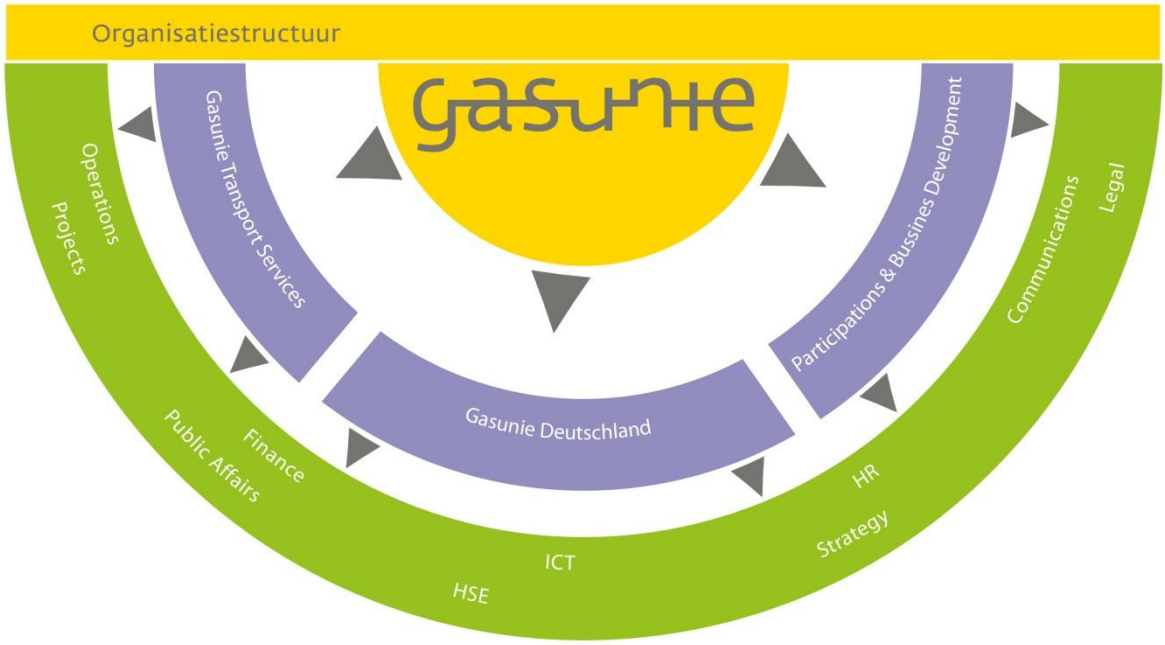
Waardecreatiemodel

In ons waardecreatiemodel laten we zien welke bronnen (financieel, geproduceerd, intellectueel, menselijk, sociaal & relaties en natuur) we benutten om onze strategische doelstellingen te realiseren en welke waarden we met onze kernactiviteiten toevoegen.

* Dit model is afgeleid van de IIRC-richtlijnen voor geïntegreerde jaarverslaglegging

Organisatiestructuur

We hebben twee dochterondernemingen die een gastransportnet in eigendom hebben en beheren: Gasunie Transport Services (GTS) in Nederland en Gasunie Deutschland in Duitsland. Beide dochters worden bestuurd als business units onder de holding. Onze derde business unit Participations & Business Development ontwikkelt en beheert onze overige infrastructuurdiensten. Daaronder vallen bijvoorbeeld gasopslag, transport door internationale (zee)leidingen, een terminal voor de import van vloeibaar aardgas (LNG) en ons aandeel in de gasbeurs ICE Endex. Deze activiteiten ondersteunen de liquiditeit en werking van de gasmarkt in de gebieden waar we actief zijn. Daardoor dragen ze bij aan de benutting van de netwerken van GTS en Gasunie Deutschland. We bieden deze activiteiten aan in concurrentie met andere aanbieders. Onze business units worden ondersteund door verschillende service providers onder andere op het gebied van ICT, financiën en personeelszaken. Daarnaast verzorgen Operations & Projects in opdracht van de business units het beheer, het onderhoud, de aanpassing en de uitbreiding van de infrastructuur.

Deelnemingen

We nemen, veelal samen met andere partijen, deel in een aantal ondernemingen die bijdragen aan de voorzieningszekerheid op het gebied van gas in Europa. De belangrijkste noemen we hier.

Gate
Gate (Gas Access To Europe) terminal staat op de Rotterdamse Maasvlakte en is tot op heden de enige importterminal voor vloeibaar aardgas (LNG) in Nederland. De toenemende behoefte aan aardgas en een teruglopende Europese productie vragen om aanvullende import. Via Gate terminal is het Nederlandse gastransportnet aangesloten op de wereldvoorraden aardgas. Dit versterkt de diversificatie van het gasaanbod in Europa. In de terminal wordt LNG opgeslagen en gasvormig gemaakt en op druk gebracht voor levering aan het Nederlandse gastransportnet. Gate terminal geeft een snelle toegang tot de grote en nabije afzetmarkten voor aardgas in Noordwest-Europa. Gate ontwikkelt zich daarnaast als knooppunt voor LNG-import en -export met een veelzijdig aanbod van small-scale LNG-diensten. Klanten van Gate kunnen hiermee LNG distribueren als schonere brandstof voor zeeschepen, veerboten, vrachtwagens en voor toepassing in de industrie. We zijn voor 50% aandeelhouder in Gate terminal C.V.

Nord Stream
Nord Stream is een dubbele aardgasleiding door de Baltische Zee. Door deze verbinding heeft het Europese leidingnet een extra aansluiting gekregen op gasstromen uit Rusland. Nord Stream is van belang voor het verzekeren van voldoende gasaanvoercapaciteit op de Europese gasmarkt nu de productie binnen Europa verder terugloopt. We zijn voor 9% aandeelhouder in Nord Stream A.G. (De huidige leiding wordt sinds 2015 ook wel Nord Stream I genoemd, ter onderscheiding van een mogelijk nieuw leidingproject onder die naam waar Gasunie geen belangen in heeft.)

NEL
De Nordeuropäische Erdgas Leitung (NEL) is de verbindingsleiding tussen Nord Stream en ons Duitse netwerk. Daardoor kan er rechtstreeks gas vanuit Rusland in ons netwerk stromen. Het beheren en opereren van NEL maakt integraal onderdeel uit van de netbeheeractiviteiten van Gasunie Deutschland. We zijn voor 25,13% aandeelhouder in NEL.

BBL
BBL is een leiding die loopt van het Nederlandse Balgzand naar het Engelse Bacton. De leiding draagt bij aan een stabiele gasvoorziening in het Verenigd Koninkrijk, dat voor een groot deel van haar gasvoorziening afhankelijk is geworden van import. We zijn voor 60% aandeelhouder in BBL Company Vof.

EnergyStock Deze installatie voor ondergrondse gasopslag vangt het kortetermijnverschil op tussen de vraag naar en het aanbod van aardgas. De zeer hoge flexibiliteit van deze buffer (snel uitzenden/opslaan) is belangrijk voor het in balans houden van de portfolio's van de EnergyStock-klanten en van het GTS-netwerk. Daarnaast wordt de gasopslag gebruikt door handelaren die profiteren van prijsschommelingen in de energiemarkt. We zijn voor 100% aandeelhouder in EnergyStock B.V.
Peakshaver De peakshaverinstallatie op de Maasvlakte maakt aardgas vloeibaar (LNG) en slaat dit op in tanks. Het aardgas kan worden ingezet als op dagen met flinke vorst extra aardgas voor de kleinverbruikers (huishoudens) nodig is. Bij piekvragen wordt het LNG gasvormig gemaakt, waarna het in het gastransportnet van Gasunie Transport Services (GTS) wordt geleverd. We zijn voor 100% aandeelhouder in Gasunie Peakshaver B.V.
Vertogas Dochterbedrijf Vertogas fungeert in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken als certificeringsinstantie voor groen gas. Het geeft certificaten uit waarmee de duurzame herkomst van groen gas wordt bevestigd en de duurzame productiewijze transparant en aantoonbaar wordt gemaakt. We zijn voor 100% aandeelhouder in Vertogas.
ICE Endex ICE Endex is een toonaangevende beurs in continentaal Europa voor spotgas- derivatenmarkten. ICE Endex faciliteert handel in aardgas, maar ook de handel in stroom-, biomassa, en gasopslagfutures. Zij faciliteert onder meer handelsstromen op het Nederlandse TTF, de grootste gashandelsplaats in Europa. We zijn voor 20,88% aandeelhouder in ICE Endex.

Businessmodel

Wij behalen onze volledige omzet uit activiteiten die samenhangen met onze gasinfrastructuur. De activiteiten van de business units Gasunie Transport Services (GTS) en Gasunie Deutschland zijn gereguleerd, in tegenstelling tot die van de business unit Participations & Business Development (P&BD), die niet of deels gereguleerd zijn.

Gereguleerd businessmodel Gasunie Transport Services (GTS) en Gasunie Deutschland
De kern van de dienstverlening van GTS en Gasunie Deutschland is het aanbieden van gastransportdiensten op een klantgerichte en transparante manier. Dit doen zij door het verkopen van beschikbare capaciteit in een betrouwbaar netwerk tegen concurrerende voorwaarden. Op entrypunten kan het gas in het netwerk worden ingevoed en op exitpunten kan een klant het gas uit het netwerk halen. De klanten sluiten contracten af waarmee ze capaciteit boeken op bepaalde entry- of exitpunten in het netwerk, gedurende een bepaalde periode (jaar, kwartaal, maand of dag). Ons netwerk concurreert ten aanzien van het transport van internationale gasstromen met netwerken in andere landen. De verantwoordelijkheid voor het beheer en onderhoud van hun bedrijfsmiddelen ligt bij GTS en Gasunie Deutschland.

De tarieven die GTS en Gasunie Deutschland aan hun klanten berekenen, zijn gereguleerd. Ze worden jaarlijks vastgesteld door de toezichthouder, die elke 3 tot 5 jaar de methode van regulering opnieuw vaststelt. De toezichthouder in Nederland is de Autoriteit Consument & Markt (ACM) en in Duitsland de Bundesnetzagentur (BNetzA).

Voor GTS en Gasunie Deutschland geldt een systeem van omzetregulering: de tarieven worden bepaald door de toegestane omzet voor het betreffende jaar te delen door de geschatte capaciteitsboekingen. Indien het aantal boekingen in de praktijk anders is en daarmee de behaalde omzet, wordt het verschil in omzet verrekend in volgende jaren. Ook worden verschillen tussen de verwachte en gerealiseerde energiekosten voor het gastransport jaarlijks in de tarieven verrekend.

De door de toezichthouder toegestane omzet bestaat uit een kapitaalkostenvergoeding voor het geïnvesteerd vermogen, een vergoeding voor de jaarlijkse afschrijvingskosten (berekend op basis van de door de toezichthouder vastgestelde afschrijvingstermijnen) en een vergoeding voor de operationele kosten. Daarnaast kan de toezichthouder een doelmatigheidskorting opleggen en deze op de tarieven in mindering brengen.

Businessmodel P&BD
De deelnemingen zijn verantwoordelijk voor de verkoop en levering van gasinfrastructuurdiensten en voor het beheer en onderhoud van hun bedrijfsmiddelen. Hun klanten kopen capaciteit waarmee ze de betreffende infrastructuur gedurende een bepaalde periode kunnen gebruiken. De tarieven hiervoor worden in belangrijke mate door de markt van vraag en aanbod bepaald. Deze deelnemingen ondersteunen de werking van de energiemarkt en positioneren Nederland als knooppunt in de internationale gasstromen.

Een ander belangrijk speerpunt voor de business unit Participations & Business Development is het faciliteren, stimuleren en ontwikkelen van de transitie naar een duurzame energiehuishouding. Daarbij focussen we op het faciliteren van de schone toepassingen van aardgas, op het versterken van de inbreng van diverse duurzame gassen en op een goede wisselwerking tussen gas en andere energiedragers zoals warmte en elektriciteit. Wij richten ons daarbij zowel op innovatieve toepassing van onze infrastructuur, bijvoorbeeld op het gebied van hernieuwbaar gas en opslag van duurzame energie, als op nieuwe product/marktcombinaties voor aardgas, zoals het inzetten van LNG in de maritieme- en wegtransportsector. Deze nieuwe activiteiten moeten passen binnen onze strategie, bedrijfseconomisch verantwoord zijn en, indien van toepassing, bijdragen aan het benutten van de bestaande gasinfrastructuur. Deze activiteiten worden ontwikkeld in de business unit Participations & Business Development. Het bedrijfseconomische risico en de rendementsdoelstelling van de activiteiten van deze business unit zijn hoger dan die van onze volledig gereguleerde activiteiten. De meeste deelnemingen concurreren namelijk in de vrije markt.

Investeringen
Aan een besluit om te gaan investeren in nieuwe infrastructuur gaat, zowel binnen het gereguleerde als het niet-gereguleerde domein, altijd een uitgebreide analyse vooraf. We onderzoeken daarbij grondig de marktontwikkelingen, de wensen van potentiële klanten en de commerciële en technische haalbaarheid. De trend is dat langetermijncontracten steeds meer plaatsmaken voor kortetermijncontracten, waardoor het ondernemingsrisico toeneemt.
Daarnaast bevindt de markt voor duurzame energie zich nog in een fase waarin naast visie ook innovatie is vereist. Dit brengt, naast kansen, ook onzekerheden en risico's met zich mee, omdat investeringen in nieuwe technologieën vaak pas op langere termijn rendement opleveren. Dit alles stelt hogere eisen aan strategische partnerschappen, risico-analyses en de wijze waarop risico's kunnen worden gemitigeerd. Wij zijn bereid om bij investeringen in het faciliteren van (strategisch belangrijke) nieuwe ontwikkelingen aangepaste verdienmodellen te hanteren en een hoger risicoprofiel mee te nemen in onze afwegingen. Wij vinden dat het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen en efficiënte deelnemingsstructuren voor gasinfrastructuurbedrijven onlosmakelijk verbonden is met de ambitie en het welslagen van een voortrekkersrol in de transitie naar een duurzame energiehuishouding.

Stakeholders

We onderhouden relaties met veel verschillende belanghebbenden, zoals onze aandeelhouder, onze klanten, onze partners in deelnemingen, onze medewerkers, de ondernemingsraad, omwonenden, beleidsmakers, overheden, toezichthouders, investeerders, leveranciers, media en (maatschappelijke) belangenorganisaties. Onze activiteiten beïnvloeden hen en hun activiteiten beïnvloeden ons. We vinden het belangrijk om de belangen van onze stakeholders te kennen en mee te nemen in onze besluiten. In onze stakeholdertabel in de bijlage lichten we onze belangrijkste stakeholders en hun belangen toe, en de dilemma's die we tegenkomen.

De meeste informatie wisselen we uit via persoonlijk contact met onze stakeholders. Dit gebeurt op alle niveaus binnen ons bedrijf en door alle afdelingen. Ons executive committee is hier nauw bij betrokken en heeft zelf ook gedurende het jaar frequent contact met verschillende stakeholders, variërend van de aandeelhouder en politieke vertegenwoordigers tot belangenverenigingen en klanten. Daarnaast communiceren wij onder andere via onze website, social media, advertenties en nieuwsbrieven.

Ook bij het rapporteren van onze resultaten in ons jaarverslag hechten wij belang aan de mening van onze stakeholders. Daarom hebben wij net als in 2014 een materialiteitsanalyse uitgevoerd (zie *Materialiteit)* en hebben we stakeholders uit verschillende groepen gevraagd wat zij vinden van hun relatie met Gasunie. Deze meningen zijn op verschillende plekken in dit jaarverslag te lezen.

Duurzame dialoog met de omgeving door Strategisch Omgevingsmanagement
Ons ruim 15.500 kilometer lange leidingnet en onze meer dan duizend installaties bevinden zich in Nederland en Duitsland, een van de dichtstbevolkte gebieden ter wereld. Dat betekent dat we veel 'buren' hebben, met wie we respectvol willen omgaan. We hebben in onze werkomgeving te maken met bijvoorbeeld (lokale) politiek, omwonenden en (natuur)verenigingen. Bij onze activiteiten treden we vroegtijdig in contact met hen, we betrekken hen waar mogelijk bij onze plannen en delen zoveel mogelijk informatie. Zo organiseren we informatie- en inspraakavonden en Open Dagen. De feedback gebruiken we om onze activiteiten met minimale overlast en maximale toegevoegde waarde uit te voeren.

We maken in toenemende mate gebruik van een bekende methode voor omgevingsmanagement: Strategisch Omgevingsmanagement (SOM[1]). Deze aanpak stelt ons in staat om contacten met de omgeving zodanig te organiseren dat mogelijk tegenstrijdige belangen in een vroegtijdig stadium kunnen worden herkend, waarna deze in gezamenlijk overleg kunnen worden opgelost. In 2016 zullen we SOM meer structureel in onze organisatie verankeren en betrokken medewerkers hierin trainen.

Overleg met overheden
Wetten, regelgeving, beleid en andere besluiten van de overheid hebben veel impact op onze activiteiten. Andersom zijn we gesprekspartner voor de overheid als het gaat om nationaal en internationaal energiebeleid. We willen een inhoudelijke en constructieve partner zijn voor de overheid op alle niveaus. Voor de werkzaamheden die we uitvoeren hebben we geregeld overleg met (lokale) overheden, bijvoorbeeld over wet- en regelgeving en vergunningen. Ook met nationale en internationale politieke stakeholders voeren we regelmatig overleg. Dat doen we vooral vanuit onze kantoren in Den Haag, Hannover en Brussel. Door lokaal aanwezig te zijn, kunnen we goede relaties met de diverse overheidsstakeholders opbouwen en onderhouden.

[1] SOM is een methode die is ontwikkeld door Twynstra Gudde [http://www.twynstragudde.nl/expertise/strategisch-omgevingsmanagement]

In gesprek met klanten
Voor de klanten van GTS organiseren we jaarlijks een aantal zogenaamde 'shippermeetings'. Deze dienen als informatiebijeenkomst en als gespreks- en netwerkplatform. Tijdens de bijeenkomsten bespreken we de ontwikkelingen in de gasmarkt en de producten en diensten van GTS. Daarnaast kunnen de klanten tijdens de bijeenkomst gebruikmaken van een individueel consult. Hierin kunnen zij hun specifieke vragen stellen. In 2015 hebben we in mei en november shippermeetings georganiseerd, waaraan circa 90 klanten deelnamen. Uit evaluaties blijkt dat de klanten deze informatievoorziening bij deze bijeenkomsten evenals in 2014 met minimaal een 7,4 waarderen.

Feedback van stakeholders
De feedback van onze stakeholders is waardevol voor ons. Het helpt ons onze dienstverlening nog beter af te kunnen stemmen op hun behoeften. Feedback halen wij op in alle contactmomenten. Daarnaast houdt GTS jaarlijks een klanttevredenheidsonderzoek. Meer informatie over dit onderzoek staat in de paragraaf Resultaten.

Materialiteit

Welke materiële onderwerpen zijn voor ons en onze stakeholders van belang om over te rapporteren in ons jaarverslag? Om hier een antwoord op te krijgen, voeren we een zogenoemde materialiteitsanalyse uit. We hebben hierbij aan de hand van diverse beleidsdocumenten en de jaarverslagen van een aantal vergelijkbare ondernemingen een lijst opgesteld van onderwerpen waarover we kunnen rapporteren. Vervolgens hebben we onze stakeholders via een vragenlijst gevraagd om het belang van deze onderwerpen voor ons jaarverslag aan te geven. Daarnaast hebben we intern vastgesteld wat de (potentiële) impact van deze onderwerpen is voor ons bedrijf.

In dit jaarverslag rapporteren we met name over de onderwerpen die in de materialiteitsanalyse als meest belangrijk zijn aangeduid door zowel onze stakeholders als door onze eigen organisatie. Voor de duidelijkheid hebben we hierna een tabel opgenomen met de belangrijkste 15 onderwerpen, en een uitleg wat deze voor ons betekenen, met een verwijzing naar de plaats in dit verslag waar over het onderwerp wordt gerapporteerd. Het totale overzicht met daarin alle materiële thema's, uitleg van de gebruikte begrippen en de manier waarop de materialiteitsanalyse tot stand is gekomen, beschrijven we in de bijlagen. In de paragraaf 'Koppeling Waardecreatie en Strategie' verderop in dit verslag, worden de materiële onderwerpen gekoppeld aan onze strategische pijlers, de waarden uit ons waardecreatiemodel, onze resultaatgebieden en KPI's.

Onderwerp	Wat betekent dit onderwerp voor ons?
Leveringszekerheid (pagnr. 28)	Een ongestoorde gaslevering door ons netwerk is onze prioriteit. Daarom hebben we een collectieve target ingesteld op leveringszekerheid.
Externe veiligheid (pagnr. 35)	Goede prestaties op het gebied van externe veiligheid zorgen voor onze licence to operate. We volgen hier nauwkeuring wet- en regelgeving, en meten onze prestaties aan de hand van bijvoorbeeld het aantal leidingbeschadigingen. Eén van de manieren waarop we dit aspect van veiligheid monitoren is het bijhouden van het aantal graafschades.

Gezondheid en veiligheid medewerkers (pagnr. 45)	We willen een gezonde werkomgeving creëren op kantoor en in het veld. Bewustwording rondom veilig werken en het creëren van een ergonomische werkomgeving zijn daar onderdeel van. Ook het meten van werkdruk onder onze medewerkers. Om onze prestaties goed te kunnen meten, monitoren we o.a. verzuimcijfers en Reportable frequency index-cijfers.
Transparantie (pagnr. 166)	We zijn duidelijk over onze doelen en de weg daar naartoe. In contacten met onze stakeholders stellen we ons graag transparant op. In ons jaarverslag vertellen we over onze activiteiten. We lichten daarbij toe wat er goed ging, maar ook wat er minder goed ging en wat we er aan doen om dit te verbeteren.
Energietransitie (pagnr. 31)	We willen bijdragen aan een duurzame energievoorziening, onder andere op het gebied van groen gas. We maken initiatieven mogelijk en zoeken daarin samenwerking met partners.
Procesveiligheid (pagnr. 34)	In alle levensfasen van onze infrastructuur besteden we aandacht aan procesveiligheid: bij het ontwerp, de bouw, het beheer en onderhoud en de operatie. Inspecties vormen hierin een belangrijk onderdeel.
Naleving van de regelgeving (pagnr. 32)	We leven wet- en regelgeving na bij het uitvoeren van onze activiteiten.
Openbaar beleid (pagnr. 32)	We hebben een visie op nationaal en Europees energiebeleid. Deze delen we met beleidsvormers en opiniemakers, als onderdeel van onze Public Affairs-activiteiten.
Duurzaamheid van het businessmodel (pagnr. 8)	We hebben een solide businessmodel waarmee we een bijdrage leveren aan de Nederlandse economie. Om ook op de lange termijn te kunnen bijdragen aan een duurzame energievoorziening en stimuleren we de ontwikkeling van hernieuwbare gassen, die via onze infrastructuur getransporteerd kunnen worden. Tevens onderzoeken we de mogelijkheden van nieuwe verdienmodellen.
Economische prestaties (pagnr. 13)	We dragen jaarlijks een deel van onze winst af aan de Nederlandse staat. We sturen mede op financiële prestatie-indicatoren, die onderdeel uitmaken van onze corporate targets.
Emissies (pagnr. 196)	We beperken onze uitstoot naar het milieu zoveel mogelijk, en monitoren daarom onze emissies op verschillende gebieden, zoals CO_2 en NOx. We hanteren een collectieve target op het gebied van CO_2-reductie.
Informatiebeveiliging (pagnr. 51)	Informatiebeveiliging is van groot belang voor het veilig kunnen uitvoeren van onze activiteiten, zoals het besturen van het gastransportnet en het boeken van capaciteit door klanten.

Internationale samenwerking en integratie van de markt (pagnr. 20)	De Europese energievoorziening is grensoverschrijdend. Wij willen daarin een leidende rol spelen en bijdragen aan een betrouwbare energievoorziening en een liquide gasmarkt. Om dat te bereiken werken we samen met Europese partners.
Klanttevredenheid (pagnr. 30)	Omdat de mening van onze klanten zeer belangrijk is, meten we jaarlijks de klanttevredenheid. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek, zetten we verbeteracties uit.
Maatschappelijke betrokkenheid (pagnr. 38)	We maken onderdeel uit van de maatschappij om ons heen, en willen onze betrokkenheid tonen. Dat doen we op verschillende manieren, waaronder het jaarlijks beschikbaar stellen van een budget voor sponsoring en donaties.

Kerncijfers

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Winst-en-verliesrekening		
Gerapporteerd *)		
Opbrengsten	1.631	1.651
EBITDA	1.082	1.186
EBIT	786	893
Resultaat na belastingen	553	603
Voorgesteld dividend	332	362
Balans		
Vaste activa	10.061	10.032
Eigen vermogen	5.717	5.505
Balanstotaal	10.362	10.299
Geïnvesteerd kapitaal	9.739	9.295
Netto schuld inclusief garantiestellingen	4.540	4.725
Kasstroomoverzicht		
Kasstroom uit operationele activiteiten	852	979
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-/- 356	-/- 462
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-/- 479	-/- 506
Netto kasstroom	17	11
Ratio's		
ROIC genormaliseerd	6,7%	7,4%
ROE genormaliseerd	9,7%	11,0%
FFO / interest ratio	7,1	6,8
Netto schuld inclusief garantiestellingen / materiële vaste activa	50%	52%
Controllable Costs	382	343

Lange termijn credit ratings		
Standard & Poor's	AA-	A+
Moody's Investors Service	A2	A2

**) In 2015 en 2014 zijn geen effecten opgetreden waarvoor een normalisatie aan de orde is.*

	2015	**2014**
Niet-financiële kengetallen		
Fulltime-equivalenten in dienst (per 31 december)	1.748	1.704
Getransporteerd volume (TWh)	1.180	1.233
Reportable frequency index**)	3,7	5,0
Ziekteverzuim Gasunie Nederland	3,15%	3,1%
Ongevallen met verzuim	2	4
Ongevallen zonder verzuim	4	5
Leidingbeschadigingen	5	3
Leveringszekerheid (aantal niet of late gasleveringen)	3	1
CO_2-uitstoot totaal (kiloton)	665	548
- Scope 1	343	379
- Scope 2	242	164
- Scope 3	80	5
Verbruik aardgas (miljoen m^3)	50	80,8
Verbruik elektriciteit (miljoen kWh)	555,8	437,1
Hoeveelheid niet-gevaarlijke afval (ton)	14.616	18.418
Hoeveelheid gevaarlijke afval (ton)	8.459	5.880
Aantal milieuafwijkingen	165	198

***) Reportable frequency index is inclusief derden*

Definities bij de kerncijfers

EBITDA	Het resultaat voor aftrek van rente, belastingen, afschrijvingen en amortisaties
EBIT	Het resultaat voor aftrek van rente en belastingen
Geïnvesteerd kapitaal	Totaal van materiële vaste activa, investeringen in joint ventures, investeringen in geassocieerde deelnemingen en overige kapitaalbelangen gecorrigeerd voor activa onderhanden werk waarover nog geen vergoeding wordt ontvangen
Netto schuld inclusief garantiestellingen	Totaal van langlopende rentedragende leningen, kortlopende financieringsverplichtingen, garantiestellingen en pensioenvoorziening verminderd met geldmiddelen en kasequivalenten

ROIC genormaliseerd	Return On Invested Capital genormaliseerd wordt berekend door de genormaliseerde NOPLAT te delen door het geïnvesteerd kapitaal. Deze ratio geeft inzage in de mate waarin Gasunie kasstromen genereert ten opzichte van de kasstroom welke zij heeft geïnvesteerd in de business
NOPLAT genormaliseerd	Net Operating Profit Less Adjusted Taxes genormaliseerd is het totaal van genormaliseerde EBIT en resultaat deelnemingen onder aftrek van belastingen
ROE genormaliseerd	Rentabiliteit op eigen vermogen genormaliseerd wordt berekend door het genormaliseerde resultaat na belastingen te delen door het eigen vermogen
FFO	Funds From Operations is de som van het resultaat na belastingen uit gewone bedrijfsuitoefening, afschrijvingen, amortisatie en bijzondere waardeveranderingen
FFO / interest ratio	Deze ratio geeft inzage in de ontwikkeling van de Funds From Operations ten opzichte van de financieringslasten
Netto schuld inclusief garantiestellingen / materiële vaste activa	Deze ratio geeft inzage in de mate waarin de materiële vaste activa gefinancierd zijn met schuld
Controllable Costs	Totaal van de niet aan investeringen toegerekende kosten, de personeelskosten en de overige bedrijfslasten, verminderd met de niet-beïnvloedbare energiekosten en de incidentele kosten
Reportable frequency index	Het aantal ‘reportable’ ongevallen (ongevallen gevolgd door verzuim, medische handelingen, vervangend werk of dodelijke slachtoffers) per miljoen gewerkte uren
Scope 1, 2 en 3	Het Greenhouse Gas Protocol, de geldende standaard voor rapportage over CO_2-emissies, hanteert een onderverdeling van emissies naar bron. Deze is opgedeeld in scope 1 (directe emissies als gevolg van onze eigen activiteiten), scope 2 (indirecte emissies van de energie die is ingekocht) en scope 3 (alle overige indirecte emissies die het gevolg zijn van onze bedrijfsactiviteiten)

Onze strategie

Bericht van de Raad van Bestuur

Klanten en samenleving vertrouwen op een veilige, betrouwbare en betaalbare energievoorziening. Onze medewerkers hebben ook afgelopen jaar hard gewerkt om dit vertrouwen waar te maken. We zijn verheugd te constateren dat we een leveringszekerheid van bijna 100% hebben gerealiseerd in 2015. Voor wat betreft onze veiligheidsresultaten hebben we de meeste doelstellingen gehaald. We hebben een nieuw programma opgezet gericht op veiligheidsbewustzijn- en gedrag. Dit werpt zeker zijn vruchten af, maar onze ambities gaan verder dan de huidige resultaten. Verder laten onze inspanningen op het gebied van milieu, zoals onze footprintreductie, in 2015 de gewenste verbeteringen zien. Onze financiële resultaten zijn solide waardoor we € 332 miljoen in de vorm van dividend aan onze aandeelhouder, de Nederlandse Staat, uitkeren.

Mede door onze investeringen in gasinfrastructuur (leidingen, installaties, terminals en opslagfaciliteiten) kunnen afnemers profiteren van een goed functionerende gasmarkt in Nederland en Duitsland. In het najaar hebben we een nieuwe pijpleiding van ons Duitse net naar Denemarken in gebruik genomen en op de Maasvlakte zijn we samen met Vopak gestart met de uitbreiding van onze infrastructuur voor vloeibaar aardgas gericht op de transportsector. Daarnaast hebben we verdere stappen gezet in de realisatie van groengasprojecten en de ontwikkeling van nieuwe diensten met betrekking tot de contractering van capaciteit in ons netwerk en onze gasopslag. Een goed functionerende gasmarkt draagt tevens bij aan een betaalbare en betrouwbare gas- en warmtevoorziening in Noordwest-Europa. In 2015 is het handelsplatform TTF verder gegroeid als toonaangevende marktplaats in Europa.

Gasmarkt in verandering
De gasmarkt is sterk in verandering. In 2015 heeft de minister van Economische Zaken een verdere vermindering van de gasproductie uit het Groningen-veld aangekondigd. Om voldoende gas voor klanten en samenleving beschikbaar te hebben, is extra aanvoer van gas uit andere Nederlandse velden en uit het buitenland nodig. Dankzij de gasrotonde kan het gas van over de hele wereld worden aangevoerd. De interne Europese energiemarkt functioneert steeds beter. Er vindt een verschuiving plaats van nationale naar internationale markten. Dit komt met name door de uitbreiding van interconnectiecapaciteit en een groter internationaal aanbod van gas via pijpleidingen en LNG. We willen hierin onze leidende positie als grensoverschrijdende gasinfrastructuurspeler behouden en waar mogelijk versterken.

De veranderingen in de gasmarkt vragen ook in operationele zin om aanpassingen. Zo moet bijvoorbeeld buitenlands gas voor de Nederlandse kleinverbruikers worden gemengd met stikstof om de juiste kwaliteit te bereiken. Wij bereiden daarom een uitbreiding van onze stikstoffaciliteiten voor. Daarnaast zorgen we ervoor dat onze infrastructuur, zowel wat leidingen en installaties betreft als onze ICT-systemen, in topconditie blijft door de uitvoering van onderhouds- en vervangingsprogramma's.

De rol van gas in energietransitie
In lijn met de afspraken die zijn gemaakt tijdens de klimaattop in Parijs maakt het kabinet de vermindering van de CO_2-uitstoot tot speerpunt in het energiebeleid. In het in januari 2016 gepubliceerde Energierapport houdt het daarbij alle beschikbare energieopties open die ervoor kunnen zorgen dat het energiesysteem niet alleen schoner wordt, maar ook veilig, betrouwbaar en betaalbaar blijft. In de transitie naar een volledig duurzame energietoekomst mag de dagelijkse energievoorziening niet stagneren of haperen.

Het kabinet beschrijft in het Energierapport diverse terreinen waarop gas en gasinfrastructuur het verschil kunnen maken in het realiseren van de doelen in 2050. Het uitgangspunt is dat gas als minst vervuilende fossiele brandstof nog lang een belangrijke rol zal spelen. Het volume van aardgas zal op langere termijn afnemen, waarbij het in toenemende mate vervangen wordt door hernieuwbare gassen. Aardgas zal dan steeds meer worden ingezet voor toepassingen waar geen schonere alternatieven voorhanden zijn, bijvoorbeeld in de hogetemperatuurprocessen in de industrie of in het goederenvervoer via schepen en trucks, waar LNG kan dienen als vervanging van vervuilende brandstoffen als diesel en stookolie. Daarnaast zal gas dienen als back-up op de momenten dat energie uit hernieuwbare bronnen onvoldoende beschikbaar is. Wij ondersteunen deze “Gas op maat” aanpak. We werken met partners aan de ontwikkeling van LNG-infrastructuur en het stimuleren van de inzet van hernieuwbare gassen, zoals *groen gas* en syngas.

In goed overleg met onze aandeelhouder en de betrokken ministeries onderzoeken wij de wijze waarop we met onze bestaande bedrijfsmiddelen, specifieke competenties en expertise een positieve bijdrage kunnen leveren aan de energievoorziening van vandaag en aan een CO_2-arme energievoorziening in de nabije toekomst, die betrouwbaar en betaalbaar blijft. Gezien de verwachte afnemende rol van kolencentrales in de toekomst kan gas, als schoonste fossiele brandstof die flexibel inzetbaar is, een aanzienlijke bijdrage leveren aan CO_2-reductie de komende 20 jaar.

Energiedialoog
Energie is een maatschappelijk vraagstuk geworden met grote aandacht voor de leefomgeving. In 2015 hebben we vele gesprekken hierover gevoerd met stakeholders, zowel binnen als buiten de gassector en zowel met beleidsmakers als met milieu- en belangenorganisaties. In een aantal gevallen heeft dit geleid tot nieuwe vormen van samenwerking. In 2015 waren we mede-oprichter van de nieuwe Nederlandse Vereniging voor Duurzame Energie. Het actief deelnemen aan de brede energiedialoog, zowel in onze maatschappelijke als politieke omgeving, is in 2016 een van onze speerpunten.

De veranderingen in de gasmarkt betekenen voor ons dat wij de efficiency van onze interne processen verder gaan verhogen door middel van versnelling en versimpeling van processen en structuren en ons innovatievermogen gaan vergroten.

In het uitvoeren van onze activiteiten en het realiseren van onze doelen is de inzet, kennis en ervaring van onze medewerkers onmisbaar. Wij danken alle collega’s voor hun bijdrage in 2015. Samen met hen bouwen we vol vertrouwen verder aan de energie-infrastructuur voor de toekomst.

Han Fennema, CEO
René Oudejans, CFO

Onze omgeving

Ontwikkelingen in onze omgeving
Er vinden momenteel drie ingrijpende veranderingen plaats in de Europese en Nederlandse energievoorziening die voor ons van groot belang zijn. Ten eerste staan Nederland en Europa voor de opgave om in 2050 de totale uitstoot van broeikasgassen met 80 tot 95% verminderd te hebben. Deze doelstelling is recent bij de klimaattop in Parijs bevestigd. Dit betekent een vrijwel volledige reductie van CO_2-uitstoot in de energievoorziening. Dat vereist een ingrijpende transformatie die niet alleen technologisch van aard is, maar die ook in een voortdurende wisselwerking zal staan met bredere maatschappelijke ontwikkelingen op sociaal, economisch en financieel gebied. Het is bovendien een transformatie waarbij de energievoorziening niet mag haperen. De betrouwbaarheid en (maatschappelijke) kosten van een zich vernieuwende energievoorziening vormen risicovolle aspecten die daarbij expliciete aandacht vragen. Het in januari 2016 door het Ministerie van Economische Zaken gepubliceerde energierapport onderstreept dit. Het energierapport benadrukt verder dat aardgas als minst vervuilende fossiele energiedrager een bijzondere positie inneemt in de transitie naar een CO_2-vrije energievoorziening. Aardgas zal komende decennia een belangrijk onderdeel van de energievoorziening in Nederland blijven, al zal deze rol op langere termijn veranderen.

Ten tweede verandert de gasmarkt in Noordwest-Europa doordat de (vooral Nederlandse) gasproductie in hoog tempo terugloopt door het leegraken van gasvelden, maar ook door beslissingen ten aanzien van de productie uit het Groningen-veld als gevolg van de aardbevingenproblematiek. Deze terugloop in volume en flexibiliteit is sterker dan de verwachte daling van de vraag door verduurzaming, waardoor groeiende en aanvullende import in Nederland en Noordwest-Europa nodig is. Naar verwachting zal er meer LNG en Russisch gas worden aangevoerd. Over de details van deze aanvoerroutes is echter nog onzekerheid. In de huidige markt met lage prijzen voor gas, uiteenlopende verwachtingen over ontwikkeling van de gasvraag en geopolitieke onzekerheid, is het voor marktpartijen moeilijk om langjarige verplichtingen aan te gaan en om besluiten te nemen over het ontwikkelen van energie-infrastructuur.

Tot slot ontwikkelt de energiemarkt zich steeds meer van nationaal naar internationaal. Dat komt door beter op elkaar aansluitende diensten en producten, een beter werkende interne Europese energiemarkt, de uitbreiding van interconnectiecapaciteit en een groter internationaal aanbod van gas via pijpleidingen en LNG.

Wat betekenen deze ontwikkelingen voor ons?

Hybride-systeemperspectief
De overgang naar een CO_2-neutrale energievoorziening heeft gevolgen voor de rol van gas en gasinfrastructuur. Op korte en middellange termijn kan het vervangen van kolen door gas voor de elektriciteitsproductie voor een aanzienlijke CO_2-reductie en een hogere benutting van gasinfrastructuur zorgen. Echter, in de setting van de energietransitie is op lange termijn een afname van het aardgasverbruik onvermijdelijk. Daarnaast zal het aandeel van hernieuwbare gassen, zoals groen gas, toenemen. In het duurzame energiesysteem van de toekomst zullen verschillende soorten gassen, elektriciteit en warmte gezamenlijk een rol spelen en elkaar beïnvloeden. Door het aan elkaar koppelen van de sterke punten van gas, elektriciteit en warmte, kunnen de zwakke punten die deze energiedragers afzonderlijk hebben, worden ondervangen. We willen onze gasinfrastructuur daarom geschikt maken om andere soorten gassen, zoals waterstof, te kunnen transporteren en opslaan. Daarmee optimaliseren we de benutting van ons net. Daarnaast moeten we koppelingen aanbrengen tussen de nu grotendeels gescheiden gas-, warmte- en elektriciteitssystemen. Vanuit dit hybride-systeemperspectief en de kaders van ‘betaalbaar,

betrouwbaar en duurzaam', zijn we ervan overtuigd, dat blijvend gebruik van de bestaande gasinfrastructuur in combinatie met andere energiedragers, zoals groen gas, waterstof en stroom, ook een maatschappelijk optimale keuze is.

Liquide handelsplaats
De teruggang in productie in Nederland leidt tot een verandering in gasstromen en daarmee in een verandering in capaciteitsboekingen. Er zal meer gas uit niet-Nederlandse bronnen gecontracteerd gaan worden. Het is niet vanzelfsprekend dat deze nieuwe stromen via ons netwerk zullen gaan. We ondervinden hierbij concurrentie van buitenlandse gasinfrastructuurbedrijven.
We streven ernaar om transitstromen aan te trekken door goede aansluiting op importpunten, samenwerking met aangrenzende infrastructuurbedrijven, een goedwerkend, efficiënt systeem zonder fysieke knelpunten, aantrekkelijke diensten en tarieven, marktkoppeling en een liquide handelsplaats. Zo kunnen wij ons netwerk aantrekkelijk en de tarieven laag houden en profiteren onze klanten van een goed werkende gasmarkt.

Europese integratie
Betere (fysieke) interconnectie binnen Europa en betere werking van de gashandelsmarkten zorgen ervoor dat ook markten die niet direct aan Nederland grenzen in toenemende mate invloed op de prijsvorming in Nederland hebben. We verwachten dat deze impact steeds groter wordt, omdat de Europese integratie verder toeneemt, waardoor markten steeds meer met elkaar verbonden worden. In deze markten kunnen we onze competenties op het vlak van infrastructuur en ontwikkelen van markten omzetten in waarde voor de samenleving en aandeelhouder. Daarom hebben we een Europese focus en willen we onze leidende positie versterken, waarbij samenwerking met Europese partners belangrijker wordt.

We monitoren deze ontwikkelingen nauwkeurig. We houden hier rekening mee bij de jaarlijkse evaluatie van onze strategie. We stellen de strategie bij als we daarvoor aanleiding zien.

Strategie

We hebben een publieke taak en ons doel is om vanuit deze taak een veilige, betrouwbare, betaalbare en duurzame energievoorziening mogelijk te maken. Dit doen wij op een efficiënte en professionele manier. De rol hierin van gasinfrastructuur vormt de basis voor onze strategie. Met de verbindende rol die onze infrastructuur in de energievoorziening inneemt, spelen we in op de energiebehoeften van klanten en consumenten. Om hieraan te kunnen blijven voldoen, werken wij innovatief en grensverleggend op het gebied van energie, en van (aard)gas in het bijzonder. Om onze strategie te kunnen realiseren, hanteren we een businessmodel waarmee we zo goed mogelijk kunnen inspelen op kansen in de markt, risico's kunnen mitigeren en waarde kunnen genereren voor onze stakeholders. De aspecten die in ons proces van waardecreatie een rol spelen, hebben we opgenomen in ons waardecreatiemodel.

De wensen van onze klanten vormen een belangrijk uitgangspunt bij onze dienstverlening.
We willen onze leidende Europese positie uitbouwen. We zoeken daarbij waar mogelijk samenwerking met partners. Zowel nationaal als internationaal. In onze strategie houden we rekening met de kansen, risico's en uitdagingen van de snel veranderende energiemarkt. We voeren regelmatig omgevingsanalyses uit om te zorgen voor een goede aansluiting tussen onze strategie, onze doelstellingen, ons businessmodel en de actualiteit.

Strategische pijlers
Onze strategie rust op onderstaande drie pijlers:

- *Optimale infrastructuur:* het optimaliseren van de waarde van onze bestaande assets

- *Europees verbinden:* het versterken van onze leidende positie als grensoverschrijdende gasinfrastructuuronderneming in Europa
- *Energie in transitie:* het mogelijk maken van de transitie naar duurzamer energiegebruik

Optimaliseren van de waarde van onze bestaande assets
Onze gasinfrastructuuractiviteiten staan centraal in onze activiteiten. We leggen de nadruk op het uitvoeren van de wettelijke taken van netbeheerders GTS en Gasunie Deutschland, waarmee we bijdragen aan een goed functionerende gasmarkt. Wij zorgen via onze netbeheerders voor het beheer en de ontwikkeling van het gastransportnet door het aanbieden van transport- en aanverwante diensten, kwaliteitsconversie en het borgen van de leveringszekerheid.

Versterken van onze leidende positie als grensoverschrijdende gasinfrastructuuronderneming in Europa
In een steeds verder consoliderende markt gaan we de uitdaging aan onze leidende positie als grensoverschrijdende gasinfrastructuurspeler te behouden en waar mogelijk te versterken. We willen ervoor zorgen dat onze infrastructuur voor marktspelers de voorkeursroute is voor hun gastransport, zodat onze assets zo goed mogelijk benut worden. Bovendien versterken we hiermee onze positie als aangewezen gesprekspartner voor regelgevende instanties. Daarmee zijn wij in staat positieve invloed uit te oefenen ten behoeve van adequate regelgeving. Onze positionering als innovatieve dienstverlener draagt hier ook aan bij.
In het afgelopen jaar hebben we intensief gewerkt aan mogelijke samenwerking met andere gasinfrastructuurbedrijven om te komen tot een verdere verbreding van de gasrotonde, mede door een vergroting van de aanvoer- en doorvoermogelijkheden van gas en aldus bevoorradingsmogelijkheden te bevorderen voor Nederland en het Europese continent.

Mogelijk maken van de transitie naar meer duurzaam energiegebruik
De vraagstukken op het gebied van energie en duurzaamheid zijn uitdagender dan ooit. Op weg naar een schonere energietoekomst die haalbaar, maar ook betrouwbaar en betaalbaar is, willen we kansen benutten. We geloven in een duurzame toekomst waarin een blijvende rol voor gas is weggelegd. Wij focussen hierbij op groen gas, warmtevoorziening in de gebouwde omgeving en carbon capture, transport and storage (CCTS). Als de maatschappij een keuze maakt voor CCTS zullen wij dat mogelijk helpen maken.

MVO-strategie

In 2015 hebben we onze strategie op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) opnieuw bekeken en aangepast aan actuele ontwikkelingen binnen ons bedrijf en in de buitenwereld. Onze speerpunten op het gebied van MVO zijn rechtstreeks afgeleid van onze strategie. Goede prestaties op het gebied van de speerpunten veiligheid, leveringszekerheid en zorg voor onze medewerkers blijven de basis vormen van onze MVO-strategie. Zij bepalen het draagvlak voor onze activiteiten, onze licence to operate. Speciale speerpunten in 2016-2017 zijn: footprintreductie, energietransitie, duurzame mobiliteit en maatschappelijk verantwoord inkopen. Onze resultaten op deze gebieden bepalen steeds meer onze ruimte voor verdere ontwikkeling, onze licence to grow. We vertellen meer over de activiteiten en resultaten op deze gebieden in het hoofdstuk Onze resultaten.

Footprintreductie
We richten ons op het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen door het beperken en voorkomen van methaanemissies, het nuttig aanwenden van energie en efficiënte verbranding. Met ons programma voor footprintreductie dragen we bij aan de overheidsdoelstellingen op het gebied van CO_2-reductie en duurzame energie. We streven ernaar om hierin toonaangevend te zijn binnen

de internationale gasinfrastructuursector. In 2050 willen we samen met een aantal Europese netbeheerders een CO_2-neutrale gasvoorziening hebben gerealiseerd, in het zogenoemde Green Gas Initiative. Op weg daar naartoe willen we in onze eigen bedrijfsvoering in 2020 ten opzichte van 1990 20% directe CO_2-emissie (ofwel 93 kiloton CO_2-equivalent) hebben verminderd[2]. In 2030 willen we onze CO_2-emissies met 40% hebben teruggebracht ten opzichte van de emissies die in 1990 zijn opgetreden[3].

Energietransitie
Wij zijn ervan overtuigd dat gas en gasinfrastructuur op veel manieren kunnen bijdragen aan een duurzame energievoorziening. Zo zorgen zij ervoor dat de ontwikkeling van hernieuwbare energie zoals wind en zon betrouwbaar en betaalbaar kan blijven. Door gas in te zetten als flexibele partner voor elektriciteitsopwekking wordt optimaal gebruik gemaakt van reeds bestaande infrastructuur. Bovendien is gas een energiedrager die zich ook ontwikkelt naar een hernieuwbare energievorm door de productie van groen gas en waterstof. De eerste stappen bij de ontwikkeling naar een duurzame energievoorziening zijn uitdagend om verschillende redenen, zoals financiering, de stand van technologische ontwikkelingen en het verbinden van verschillende ketens om een sluitende duurzame business case te krijgen. We streven ernaar om deze stappen waar mogelijk in samenwerking met andere partijen te zetten, binnen of buiten onze keten. Op die manier willen we de kans van slagen zo groot mogelijk maken. We focussen ons bij het onderwerp energietransitie op de volgende gebieden: hernieuwbaar gas, hybride oplossingen voor warmtevoorziening en small scale LNG. Deze lichten we elders in dit verslag verder toe.

Maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI)
Bij onze inkoopactiviteiten richten we ons op het vergroenen van onze activiteiten door bijvoorbeeld de inkoop van groene energie. Daarnaast maken we met onze leveranciers afspraken over het niet toepassen van kinderarbeid. Dit hebben we vastgelegd in een gedragscode voor onze leveranciers. In 2016 willen we meer vorm en structuur geven aan duurzaam inkopen in de vorm van een MVI-beleid, dat past bij een bedrijf als het onze.

Duurzame mobiliteit
We stimuleren onze medewerkers om zo min mogelijk kilometers te maken voor hun werkzaamheden. Thuiswerken vormt daarvan een onderdeel, maar dat is natuurlijk niet voor alle werkzaamheden mogelijk. Een deel van het wagenpark dat we gebruiken voor onderhoudswerkzaamheden rijdt op groen gas. Verder stellen we NS-business cards en leenfietsen ter beschikking aan onze medewerkers voor werkverkeer. Daarnaast beschikken we over enkele leenauto's op groen gas die voor zakelijke ritten gebruikt kunnen worden. Op diverse van onze kantoren zijn faciliteiten beschikbaar om per videoconferencing te vergaderen, ook om het aantal kilometers te verminderen. Op basis van deze mogelijkheden willen we in 2016-2017 komen tot een gestructureerd beleid hiervoor en onderzoeken welke mogelijkheden we nog meer kunnen benutten.

[2] Dit betreft uitsluitend scope 1 van het GHG-protocol (zie paragraaf Milieu)
[3] Gerekend over de volle scope (1, 2 en 3) van het GHG-protocol

Koppeling waardecreatie en strategie

In het volgende overzicht laten we het verband zien tussen de waarde die we willen creëren en onze strategische pijlers, gekoppeld aan de voor dit jaarverslag gehanteerde materiële onderwerpen, resultaatgebieden en KPI's.

Waarde	Strategische pijler(s)	Materiële onderwerpen*	Resultaatgebieden 2015 (+ paginanummer)	KPI's
Veilige en betrouwbare energievoorziening	• Optimale infrastructuur • Europees verbindend	• Leveringszekerheid • Procesveiligheid • Klanttevredenheid	• Leveringszekerheid (transportonderbrekingen) (28) • Hoeveelheid getransporteerd gas (28) • Kwaliteitsconversie (28) • Marktconversie (28) • Gate terminal (29) • EnergyStock (29) • Peakshaver (29) • Aardbevingsbestendig maken infrastructuur (29) • Aanpassingen infrastructuur (329) • Nieuw besturingssysteem GTS-netwerk (30) • Splitsing GTS (30) • Netontwikkelingsplan GTS (32) • Ontwikkelingen regulering Nederland en Duitsland (32) • TTF en GASPOOL (33) • ICE Endex (33) • Veiligheidsprestaties (34) • Klanttevredenheid (30)	Transportonderbrekingen

Financiële waarde	• Optimale infrastructuur • Europees verbindend	• Economische prestaties • Duurzaamheid van het businessmodel	Financiële resultaten, o.a.: • Omzet (39) • Kosten (39) • Winst (39) • Dividend (40) • Belastingafdracht (43) • Financieringslasten (14)	NOK ROIC
Duurzame energievoorziening	• Optimale infrastructuur • Energie in transitie	• Energietransitie • Emissies	• Ontwikkelingen LNG Break bulk (31) • Hernieuwbare gassen (31) • Groen gas Booster (31) • Ontwikkelingen warmtemarkt (31) • Vertogas (32) • Milieuprestaties (36) • Energy Challenge (39)	CO_2, methaan, NOx
Duurzame relatie met samenleving	• Optimale infrastructuur • Europees verbindend • Energie in transitie	• Externe veiligheid • Maatschappelijke betrokkenheid	• Technische veiligheid (34) • Procesveiligheid (34) • Externe veiligheid (35) • Sponsoring en donaties (38) • Energy Challenge (39)	Leidingincidenten
Aantrekkelijke en betrouwbare werkgever	• Optimale infrastructuur • Europees verbindend • Energie in transitie	• Gezondheid en veiligheid medewerkers	• Arbeidsveiligheid (34) • Procesveiligheid (34) • Week van de Duurzaamheid (43) • Duurzame inzetbaarheid (44) • Opleiden en ontwikkelen (44) • Duurzaam HRM- en arbeidsvoorwaardenbeleid (44) • Beloning naar resultaat (44) • Gezondheid en welzijn (45) • Participatiewet (45)	TRFI en PE's Ziekteverzuim

Samenwerking en kennisuitwisseling	• Europees verbindend • Energie in transitie	• Internationale samenwerking en integratie van de markt	• Veilingsplatform PRISMA (33) • Green Gas Initiative (22) • Torrgas (31) • Groen gas Booster (31) • Ontwikkelingen warmtemarkt (31)	

*de materiële onderwerpen Transparantie, Naleving van de regelgeving en Openbaar beleid hebben betrekking op alle waarden die wij willen creëren.

SWOT-analyse

We kijken naar de kansen en sterktes van ons bedrijf, en ook naar de bedreigingen en de zwaktes van onze organisatie, ook in relatie tot andere vergelijkbare Europese bedrijven. Een belangrijk uitgangspunt is dat wij in markten waarmee wij minder bekend zijn nauw samen werken met partners. Dit geldt zowel voor markten in geografische zin als ook voor veel projecten die aan de transitie naar een CO_2-neutrale energievoorziening bijdragen.

Sterktes

- Gasinfrastructuur: sterk in operationele, commerciële en netwerkplanningactiviteiten en in het management van nieuwbouwprojecten
- Goede naamsbekendheid en reputatie
- Een lange geschiedenis en veel ervaring met, en kennis van, de Nederlandse en Duitse gas-business
- Sterk in zakelijke dienstverlening (business tot business)
- Processen in hoge mate geautomatiseerd
- Grensoverschrijdend actief met een breed scala aan midstream assets
- Solide financiële positie

Zwaktes

- Hoofdactiviteiten met name gericht op de gasbusiness
- Afhankelijk van een relatief gering aantal partners
- Beschikking over een beperkt aantal assets in groeimarkt(en)
- Beperkte ervaring met innovatieve projecten in nieuwe omgevingen
- Personeelsopbouw (hoge gemiddelde leeftijd)

Kansen

- Inspelen op en stimuleren van nieuwe duurzame energiemarkten door het ontwikkelen van duurzame business
- Invulling geven aan onze rol van energie-infrastructuuronderneming in de duurzame transitie door samenwerking met regionale netwerkbedrijven en andere nationale energie-infrastructuurbedrijven
- Versterken van onze positie als grensoverschrijdende gasinfrastructuuronderneming in Europa door samenwerking met toonaangevende gastransportondernemingen
- Bijdragen aan (Europese) voorzieningszekerheid door aansluiten op extra LNG-aanbod in Noordwest-Europa en extra aanbod Russisch gas voor Europa

Bedreigingen

- Rol van gas niet onbetwist
- Snel veranderende bedrijfsomgeving met een verwachte afname van gastransport
- Geopolitieke ontwikkelingen
- Ontwikkelingen wet- en regelgeving en regulering
- Verloren gaan van kennis van bijna gepensioneerde, ervaren medewerkers

Managementagenda 2016 en outlook

Managementagenda 2016 – 2018 (strategisch en operationeel)	**Strategische pijler: Optimale infrastructuur**	**Strategische pijler: Europees verbindend**	**Strategische pijler: Energie in transitie**
Continueren en intensiveren van de dialoog met de toezichthouder ten behoeve van optimale afstemming van het regelgevingskader voor ons bedrijf	X		
Waarborgen van continue levering van gas via ons gastransportnetwerk voor nu en de toekomst, bijvoorbeeld middels het nemen van een investeringsbeslissing voor een additionele stikstoffabriek in Nederland	X		
Realiseren van de hoogste veiligheidsstandaarden door succesvolle uitvoering van ons Safe@Gasunie-programma	X	X	X
Implementeren van een duurzaam HRM- en arbeidsvoorwaardenbeleid	X	X	X
Succesvol uitvoeren van grensoverschrijdende projecten en activiteiten zoals bijvoorbeeld het verhogen van de marktintegratie, het vergroten van onze LNG-activiteiten en kijken naar mogelijkheden voor samenwerking met andere TSO's	X	X	
Participeren in nieuwe duurzame energiemarkten en ontwikkelen van energie-infrastructuur en energieprojecten ten behoeve van de energietransitie zoals bijvoorbeeld groen gas, Carbon Capture Transport and Storage (CCTS), etc.			X
Verbeteren van governance, efficiency en effectiviteit door de opzet en uitvoering van ons ondernemingsbrede 'Operational Excellence'-programma	X		
Realiseren van onze Corporate Social Responsibility doelstellingen, onderdeel hiervan vormen doelstellingen op het gebied van energietransitie en CO_2-footprint reductie	X		X
Actief uitdragen van onze strategie middels het ontwikkelen van een vernieuwde 'corporate storyline' in dialoog met de relevante stakeholders	X	X	X
Behouden van onze solide financiële positie hetgeen zich kenmerkt in het behouden van een minimale kredietwaardigheidsbeoordeling van A3	X		
Versterken van onze positie als Europees gasinfrastructuurbedrijf middels het verder ontwikkelen van onze activiteiten in Europa		X	
Effectief en efficiënt uitvoeren van ons programma voor onderhouds- en (ICT-)vervangingsinvesteringen	X		
Realiseren van onze doelstellingen op het gebied van ICT-security (waaronder meer efficiency)	X		

Onze resultaten

Managementagenda 2015

Onze managementagenda 2015 is gebaseerd op de speerpunten die we in ons businessplan 2015-2017 hebben benoemd, gekoppeld aan onze strategische pijlers. We hebben twaalf doelstellingen geformuleerd waarvan we er acht volledig hebben gerealiseerd en vier gedeeltelijk.

Managementagenda 2015 (strategisch en operationeel)	**Strategische pijler: Optimale infrastructuur**	**Strategische pijler: Europees verbindend**	**Strategische pijler: Energie in transitie**
Succesvol uitvoeren van grensoverschrijdende projecten en activiteiten in Europa			
Participeren in nieuwe duurzame energiemarkten door het ontwikkelen van (break bulk)-LNG activiteiten en het opzetten van (pilot)projecten op het gebied van transport, opslag en conversie			
Versterken van onze veiligheidsprestaties door het opzetten van een Safe@Gasunie-programma			
Verbeteren van governance, efficiency en effectiviteit door de opzet en uitvoering van ons 'Operational Excellence'-programma			
Voorbereiden en implementeren van een nieuw besturingssysteem voor het gastransport			
Ontwikkelen van een doorlopend risk-based jaarplan voor onderhouds- en investeringswerkzaamheden en de uitvoering daarvan			
Ontwikkelen van een Netwerk Ontwikkelings Plan (Nederland en Duitsland) om inzicht te geven in toekomstige business scenario's en effecten op ons gastransportnetwerk			
Realiseren van onze Corporate Social Responsibility doelstellingen, onderdeel hiervan vormt het realiseren van de doelstellingen op het gebied van CO_2-footprint reductie.			
Ontwikkelen van een duurzaam HRM- en arbeidsvoorwaardenbeleid			
Zorgdragen voor een stabiel reguleringskader voor onze gereguleerde assets			
Optimaliseren van de waarde van onze bestaande assets			
Waarborgen continue levering van gas via ons gastransportnetwerk			
Legenda			
	gedeeltelijk gerealiseerd		
	gerealiseerd		
	niet gerealiseerd		

Resultaten

We lichten onze resultaten over 2015 toe aan de hand van de belangrijkste materiële onderwerpen.

Leveringszekerheid
De betrouwbaarheid van het gastransport heeft hoge prioriteit binnen ons bedrijf. In 2015 hebben we bijna 100% leveringszekerheid gerealiseerd. Er vonden in ons Nederlandse netwerk drie korte onderbrekingen plaats. Bij één daarvan heeft een aangesloten eindgebruiker gedurende een korte periode geen gas ontvangen. In ons Duitse netwerk vonden geen onderbrekingen plaats.
We hebben onderzoek gedaan naar de oorzaak van deze transportonderbrekingen en verbeterpunten opgesteld in ons streven om het risico op onderbrekingen naar nul te brengen.

Afname getransporteerd gas
In 2015 is het totale volume gas dat door ons net is getransporteerd gedaald naar 1.179 TWh (2014: 1.233 TWh).

In Nederland is minder aardgas getransporteerd dan in het vorige jaar. In 2015 hebben onze klanten 935 TWh (95,7 miljard m^3) gas door ons netwerk laten transporteren ten behoeve van eindgebruikers in binnen- en buitenland (in 2014: 976 TWh). De oorzaak van de daling komt doordat er minder gas is geëxporteerd.

In Duitsland daalde het getransporteerde volume eveneens, van 257 TWh in 2014 naar 244 TWh (24 miljard m^3) in 2015. In januari en februari zagen we duidelijke veranderingen in de transportstromen in de Noord-Duitse netwerken. De invoer vanuit Rusland via Nord Stream lag op een laag peil en er vond een grotere invoer vanuit Noorwegen en de opslagfaciliteiten plaats. Vanaf begin maart veranderde de situatie; de hoge invoer via Nord Stream lag voortdurend rond de maximale technische capaciteit en deze nam alleen af tijdens de geplande onderhoudsperiodes.

In 2015 heeft Nord Stream een record hoeveelheid van 39,1 TWh getransporteerd. Dit is ruim 10% meer dan 2014.

Via de Bacton-Balgzand-leiding (BBL) is in 2015 ruim 32 TWh getransporteerd ten opzichte van 72 TWh vorig jaar.

Forse toename kwaliteitsconversie
Om de verminderde productie van het Groningen-veld op te vangen is de inzet van onze kwaliteitsconversiecapaciteit in 2015 significant toegenomen. Hiermee kunnen we hoogcalorisch H-gas mengen (converteren) met stikstof tot een kwaliteit die vergelijkbaar is met het laagcalorische G-gas. Daardoor konden we blijven voldoen aan de vraag naar G-gas. De hoeveelheid geconverteerd gas is gestegen van 4,8 miljard m^3 in 2014 naar 16,9 miljard m^3 in 2015.

Om ook in de toekomst te kunnen blijven voldoen aan de (binnenlandse) vraag naar G-gas is een uitbreiding van de stikstofcapaciteit in Nederland nodig. We hebben het voornemen om de bestaande stikstofinstallatie in de omgeving van Zuidbroek in Groningen uit te breiden. Hiermee kunnen we, op basis van de huidige inzichten, vanaf 2020 voldoende conversiecapaciteit aan onze klanten ter beschikking te stellen.

Marktconversie in ontwikkeling
Vanwege de gestaag afnemende Duitse en Nederlandse productie van L-gas is Gasunie Deutschland bezig met het organiseren van de marktconversie van L- naar H-gas. Het eerste project, namelijk pilot ‘Schneverdingen’, is in oktober 2015 met succes afgerond. In dit project werkten we samen met

verschillende partners uit de energieketen, zoals 'Stadtwerke' en regionale netbeheerders. De volgende conversieprojecten zijn al aangekondigd en de bijbehorende overeenkomsten zijn al gesloten met de aangrenzende netbeheerders, geheel in lijn met het Duitse netwerkontwikkelingsplan (het Netzentwicklungplan oftewel NEP).

Gate terminal groeit
De doorzet van LNG is voor het vierde jaar op rij toegenomen. Zo is het aantal geloste schepen in 2015 gestegen naar 21 (2014: 14). Daarnaast is het aantal bevoorradingen van grote tankers verdubbeld naar 14 (2014: 7) terwijl het aantal bevoorradingen van zogenoemde small scale tankers (tot 20.000 m3) steeg van 13 in 2014 naar 14 in 2015.
Het aantal geladen trucks en containers is in 2015 gestegen naar maar liefst 788, tegenover 174 in 2014. In november werden voor het eerst meer dan 100 trucks in één maand geladen. Op 14 januari 2016 is de 1000e truck beladen met LNG. Binnen twee jaar na de opening van de truckloadingfaciliteit is deze belangrijke mijlpaal bereikt. Inmiddels is gestart met de bouw van een tweede laadplatform.

EnergyStock: veranderende marktomstandigheden
De markt voor gasopslagdiensten is de afgelopen periode aanzienlijk verslechterd door een sterke groei van het aanbod van capaciteit voor seizoensopslag. Hoewel EnergyStock door haar fast-cycle karakter specifieke en onderscheidende mogelijkheden biedt, heeft deze ontwikkeling in 2015 een negatieve invloed gehad op de resultaten van EnergyStock, met name bij het verkopen van de vrije capaciteit.

We willen het onderscheidende profiel van EnergyStock maximaal benutten om ook onder moeilijke marktomstandigheden kansen te creëren. Daarom heeft EnergyStock in 2015, in samenspraak met marktpartijen, op basis van haar specifieke positionering een nieuw dienstenpakket ontwikkeld. Dit pakket is eind 2015 in de markt geïntroduceerd, zodat het beschikbaar is als in 2016 veel capaciteit van EnergyStock vrijkomt door afloop van een bestaand contract.

Peakshaver wordt uitgebreid met Truck Unloading Facility
In 2015 is hard gewerkt aan de aanleg van een Truck Unloading Facility (TUF). Met deze faciliteit wordt het mogelijk om LNG met trucks aan te voeren en hiermee de tanks aan te vullen. Afhankelijk van de economische omstandigheden en de beschikbaarheid van LNG zullen in de toekomst zowel de TUF als de vloeibaarmakingsinstallatie worden gebruikt.

Zorgen voor aardbevingsbestendige infrastructuur
Om een ongestoorde en veilige gaslevering te kunnen verzorgen willen wij dat onze infrastructuur in Groningen beter aardbevingsbestendig is. Uit onderzoek blijkt dat het gastransport via die leidingen onder de huidige omstandigheden geen risico loopt, maar dat dit voor de toekomst, als de maximale kracht van de aardbevingen kan oplopen tot 5,0 op de schaal van Richter, niet aangetoond kan worden. Daarom is besloten dit deel van het leidingnet nu preventief aan te passen. De aanpassingen betreffen het saneren en deels vervangen van circa 80 km regionale transportleiding en het treffen van bouwkundige maatregelen op tien stations zodat deze voldoen aan de nieuwe eisen. In 2015 hebben we de te nemen maatregelen in detail uitgewerkt en is een positief besluit genomen. De zogenoemde 'quick wins' zijn vervolgens direct uitgevoerd. In 2016 start de uitvoering van de overige maatregelen en deze worden naar verwachting in 2020 afgerond.

Aanpassingen infrastructuur Duitsland
In september 2015 is de nieuwe 64 kilometer lange pijpleiding tussen Fockbek en Ellund volgens planning in gebruik genomen. Deze leiding voorziet in de toenemende capaciteitsbehoefte in Noord-Duitsland en Denemarken. De oplevering van het nieuwe compressorstation in Quarnstedt is door

wateroverlast vertraagd, waardoor het niet in gebruik kon worden genomen in oktober 2015. Het compressorstation zal naar verwachting in de eerste helft van 2016 gebruiksklaar zijn. De afspraken uit transportcontracten die zijn gebaseerd op operationeel zijn van het compressorstation worden nagekomen door middel van commerciële afspraken.

De nieuwe Elbe-duiker is, volgens planning, in april 2015 in gebruik genomen. Deze duiker is van groot belang voor het gastransport naar Hamburg, Sleeswijk- Holstein en Scandinavië. Daarnaast is hij belangrijk voor de Scandinavische telecommarkt. De oude duiker was in september geheel verwijderd.

Nieuw besturingssysteem GTS-netwerk
In 2015 is gestart met de vervanging van de software die wordt gebruikt voor de bewaking en besturing van het gastransportnet van GTS. Het huidige systeem, dat in eigen beheer is ontwikkeld, is sinds 1993 in gebruik. Niet alleen de leeftijd, ook de gewijzigde functionele behoefte vormt aanleiding voor de vervanging. Het systeem zal worden vervangen door een combinatie van standaard software en maatwerk-software. De verwachting is dat de nieuwe software in 2018 gebruik wordt genomen.

Splitsing GTS
Met ingang van 1 januari 2016 is GTS gesplitst in twee separate bedrijven: GTS voor het landelijke hoofdtransportsysteem (HTL) en Gasunie Grid Services (GGS) voor het regionale hogedruksysteem (RTL). Met deze tweedeling zet GTS een volgende stap in het effectiever bedienen van de markt. De HTL- en RTL-transportsystemen krijgen in toenemende mate een uiteenlopende rol en focus. Zo zal het internationaal verbonden HTL-systeem in toenemende mate te maken krijgen met Europese marktintegratie, terwijl de focus van het RTL-systeem juist steeds meer zal liggen op de instandhouding van dat netwerk en de aansluitingen op het regionale hogedruksysteem. Ook de ontwikkeling van duurzame energieoplossingen vindt voornamelijk in het RTL-net plaats.

De splitsing maakt het straks mogelijk om kosten en tarieven transparant en eenduidig te bepalen. Hierdoor kunnen in de toekomst voor de beide transportsystemen op maat gesneden tarieven voor de gebruikers van die netten worden gehanteerd. Gedurende het jaar 2016 blijft GTS de aangewezen netbeheerder voor zowel het HTL- als RTL-net, zodat de bestaande methode van regulering van GTS voor het jaar 2016 in stand kan blijven.

Klanttevredenheid
We streven naar een optimale benutting van ons netwerk. Daarom is een goede relatie met onze klanten van groot belang. Klantrelaties worden beheerd vanuit GTS, Deelnemingen en Gasunie Deutschland. GTS meet jaarlijks haar klanttevredenheid. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek, zetten we verbeteracties uit.

Ook in 2015 heeft GTS een klanttevredenheidsonderzoek laten uitvoeren, om ons te helpen onze dienstverlening zo goed mogelijk af te stemmen op hun wensen en behoeften. Om een zo groot mogelijke respons te verkrijgen, hebben we voor elke ingevulde vragenlijst een bedrag aan het Rode Kruis gedoneerd. Daarmee dragen we een steentje bij aan een belangrijk maatschappelijke organisatie. Uiteindelijk hebben 139 van de 458 klanten de vragenlijst ingevuld. We zijn er trots op dat de waardering van onze klanten in 2015 hoger is dan het voorgaande jaar. Shippers waarderen GTS met een 7,8 (2014: 7,6) en industriële klanten met een 7,5 (2014: 7,3). Klanten geven aan positief te zijn over de snelheid van reageren, het meedenken door GTS en de transparantie in communicatie. Bijna driekwart vindt GTS beter dan andere Transmission System Operators (TSO's) vooral als het gaat om klantgerichtheid, transparantie en toegankelijkheid. Belangrijk aandachtspunt volgens het onderzoek blijft het gebruikersgemak van de website van GTS. Daarom heeft GTS in

2015 aanpassingen doorgevoerd, zoals het verbeteren van de zoekfunctie en het wijzigen van de structuur van de website. Deze verbeteringen moeten ertoe leiden dat de website-bezoekers gemakkelijker de gewenste informatie kunnen vinden.

Energietransitie

Nieuwe LNG break-bulkinfrastructuur

Eind maart 2015 is Gate terminal van start gegaan met de bouw van de nieuwe LNG break-bulkinfrastructuur bij haar installaties op de Maasvlakte bij Rotterdam. Verwacht wordt dat de nieuwe faciliteiten een impuls geven aan het gebruik van vloeibaar aardgas (LNG) als schone en betaalbare brandstof voor de transportsector in Nederland en Noordwest-Europa. De oplevering van de installatie en de start van de eerste dienstverlening staan gepland voor medio 2016.

Hernieuwbare gassen

We hebben in 2015 samen met verschillende partners aan een aantal projecten gewerkt gericht op innovaties in de productie van hernieuwbaar gas. Hernieuwbare gassen of duurzame gassen zijn onder andere groen gas, afkomstig uit vergisting of vergassing van biomassa en duurzaam geproduceerde waterstof. Ze zullen in de toekomst een steeds belangrijkere rol vervullen in lastig te verduurzamen sectoren zoals de warmtevoorziening, het transport en industriële processen. Naar verwachting zal in 2030 in Nederland twee tot drie miljard m^3 hernieuwbaar gas geproduceerd kunnen worden, vergelijkbaar met het huidige gasgebruik van ongeveer twee miljoen huishoudens. We werken in dit kader onder andere aan de ontwikkeling van een innovatieve vergassingstechnologie die geschikt is voor de vergassing van getorreficeerde (geroosterde) biomassa, in samenwerking met Torrgas. Een ander project betreft biomassavergassing in Noord-Holland. Dit voeren we samen met ECN, Dahlman en het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH) uit en heeft als doel efficiënte biomassavergassing op industriële schaal toepasbaar te maken.

Groen gas Booster

Met een Groen gas Booster kan groen gas van het ene netwerk naar het andere worden overgebracht indien er in een van die netten sprake is van een overschot. In 2014 hebben we met groengasproducent Attéro en regionaal netbeheerder Enexis vastgesteld dat nabij Wijster een Groen gas Booster gewenst is om het overschot aan groen gas in het Enexis-net over te brengen naar het netwerk van GTS. We hebben hiervoor een pilot opgezet, waarvoor we in het voorjaar van 2015 met beide partijen een overeenkomst hebben getekend. Met het faciliteren van grootschalige productie van groen gas levert de Groen gas Booster een bijdrage aan het realiseren van de duurzame energiedoelstelling voor hernieuwbare energie, zoals afgesproken in het Energieakkoord. De verwachting is dat de Groen gas Booster in 2018 in productie genomen wordt.

Warmte

Op dit moment draait de warmtevoorziening in Nederlandse woningen en bedrijven bijna volledig op aardgas. In de toekomst zal steeds vaker gebruik gemaakt worden van duurzame warmte: restwarmte uit de industrie, geothermie en warmte uit groene toepassingen zoals zonneboilers. Deze ontwikkelingen worden ondersteund en aangemoedigd door de Rijksoverheid, in lijn met de Warmtevisie die de Minister van Economische Zaken in 2015 gepresenteerd heeft.
Wij verkennen momenteel de mogelijkheden op het gebied van grootschalige warmteprojecten. Met partners uit de energiewereld, grote warmteafnemers en lokale overheden kijken we naar projecten die bijdragen aan de warmtevoorziening van de toekomst. We willen ons daarbij vooral richten op een rol als transporteur in de warmteinfrastructuur.

Vertogas
Het volume door Vertogas gecertificeerd groen gas is in 2015 opnieuw aanzienlijk gestegen. Het steeg van 53 miljoen m^3 in 2014 naar bijna 71 miljoen m^3 in 2015. De toename vond voornamelijk plaats bij enkele grotere producenten die beschikken over eigen biomassa.

Sinds 1 januari 2015 is de rol van Vertogas als certificeerder van Hernieuwbaar Gas (groen gas) veranderd. Vertogas treedt vanaf 1 januari op namens de Minister van EZ, en voert haar taak uit op basis van nieuwe energiewetgeving, waarin ook de certificering van hernieuwbare energie is opgenomen. Vertogas bevestigt met haar certificaten de groene oorsprong van hernieuwbaar gas uit biomassa.

Regelgeving en regulering
Onze activiteiten zijn gebonden aan wet- en regelgeving. Zo hebben wij te maken met de Gaswet en is een groot deel van onze activiteiten in Nederland en Duitsland gereguleerd. Diverse afdelingen bij Gasunie, Gasunie Deutschland en GTS zorgen ervoor dat we op alle van toepassing zijnde gebieden voldoen aan wet- en regelgeving, waaronder de afdelingen Juridische Zaken, Regulering en Grondzaken. We monitoren ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving en zorgen voor tijdige implementatie van wijzigingen daarin. Ten aanzien van regulering leveren we input aan de toezichthouders, die wordt gebruikt om voor een volgende reguleringsperiode tarieven vast te stellen. Deze implementeren wij vanaf het moment dat deze van toepassing zijn.

Nederland
<u>Netontwikkelingsplan</u>
GTS heeft in 2015 een netontwikkelingsplan (NOP) opgesteld. Het NOP vervangt de voorheen gebruikelijke Open Seasons. Dit plan is nodig om ook in de toekomst voldoende transportcapaciteit beschikbaar te hebben voor onze klanten. Omdat marktpartijen op steeds kortere termijn en voor kortere looptijden capaciteit boeken, heeft GTS minder inzicht in de behoefte aan langetermijncapaciteit. Het NOP illustreert ontwikkelingen van het GTS-netwerk aan de hand van een reeks plausibele energiescenario's. Bij het opstellen van het plan zijn marktpartijen geconsulteerd.
GTS zal voorbereidingen treffen om in 2017 een nieuw investeringsplan op te stellen en in te dienen bij de ACM en het Ministerie van Economische Zaken.

<u>Methode van regulering 2017 en verder</u>
In 2015 is ACM gestart met de voorbereiding van de reguleringsmethode voor 2017 en verder voor GTS. ACM probeert de verschillende netbeheerders zo veel mogelijk uniform te behandelen. Dat maakt het soms lastig om punten die alleen voor een landelijke netbeheerder van gas van toepassing zijn op de agenda te krijgen, zoals de kosten voor kwaliteitsconversie. Belangrijke onderwerpen zijn verder de Weighted Average Cost of Capital (WACC) en de vaststelling van de dynamische en statische efficiency van GTS. Het ontwerpbesluit van ACM is naar verwachting in april 2016 gereed, het definitieve besluit wordt verwacht in september 2016.

Duitsland
De Duitse omzetregulering gecombineerd met de toegenomen schommelingen in kortetermijnboekingen leidt tot regelmatige tariefsaanpassingen. BNetzA erkent dat er ook langetermijncontracten nodig zijn om die schommelingen te kunnen stabiliseren. Daarom heeft zij in april 2015 het 'BEATE'-besluit gepubliceerd. Met dit besluit worden langetermijnboekingen weer aantrekkelijker dan kortetermijnboekingen. De bijbehorende verandering in het tariefsysteem is met ingang van 1 januari 2016 doorgevoerd.

Daarnaast onderzoekt de Duitse overheid (BMWI - het Duitse Ministerie van Economische Zaken), mede op basis van input van de BNetzA, het huidige reguleringskader en mogelijke aanpassingen daarop. Eventuele aanpassing van het reguleringskader die hieruit naar voren komt, moet worden goedgekeurd door de Bondsraad en zal naar verwachting uiterlijk in de volgende reguleringsperiode (vanaf 2018) worden doorgevoerd.

Marktliquiditeit
Energiegebruikers hebben baat bij sterke internationale gasverbindingen en een liquide gasmarkt. Dit is gunstig voor de beschikbaarheid van gas en efficiënte en betrouwbare prijsvorming.

Nederland blijkt in 2015 wederom een van de meest aantrekkelijke en liquide gashandelsmarkten van Europa te zijn. Dankzij de gasrotonde is sprake van een goed functionerende gasmarkt met gezonde concurrentie, die leidt tot lagere prijzen voor gas.

TTF
De Nederlandse virtuele gashandelsplaats TTF (Title Transfer Facility) is snel gegroeid en is momenteel samen met het Engelse National Balancing Point (NBP) koploper in Europa.
Ondanks een dalende gasvraag in Noordwest-Europa is er op TTF in 2015 meer volume verhandeld dan ooit te voren. In de bilaterale Over-The-Counter handel (OTC) vond op TTF opnieuw een flinke toename plaats. Hierdoor heeft TTF haar in 2014 veroverde koppositie in de Europese OTC-handel verder kunnen uitbouwen. Daarnaast is het via gasbeurzen verhandelde TTF-volume in 2015 meer dan verdubbeld vergeleken met 2014.

In 2015 is via TTF in totaal ruim 25% meer gas verhandeld (16.684 TWh), ten opzichte van 2014 (13.216 TWh).Het fysieke volume dat via TTF door het netwerk van GTS stroomt, het netto TTF-volume, bedroeg in 2015 450 TWh tegen 430 TWh in 2014. Net als in voorgaande jaren is daarmee het netto TTF-volume groter dan de Nederlandse gasconsumptie. Zowel binnen- als buitenland maken bij de invulling van hun gasbehoefte gebruik van TTF. Het maximum actieve aantal TTF-handelaren op een dag is ook in 2015 verder toegenomen en ligt met 138 ruim boven dat van het voorgaande jaar(127 in 2014).

GASPOOL
In 2015 is het verhandelde volume op de virtuele Noord-Duitse gashandelsplaats GASPOOL in vergelijking met dezelfde periode in 2014 toegenomen met ca. 16% tot 1.494 miljard kWh (in 2014: 1.291 kWh). Er waren in 2015 402 handelaren actief op GASPOOL (in 2014: 398).

ICE Endex
ICE Endex faciliteert als beurs voor spotgas- en derivatenmarkten onder meer handelsstromen op TTF. In 2015 heeft ICE Endex het marktaandeel in haar primaire markt (TTF Futures) verhoogd van bijna 20% begin 2015 naar ruim 25% tegen het eind van het jaar. In combinatie met een sterk jaar voor de TTF Futures markt als geheel, heeft dit geleid tot een sterke toename in de verhandelde TTF Futures contracten via ICE Endex. Hiermee is ook de positie van TTF als meest liquide continentale hub en gas price maker van Noordwest-Europa verstevigd.

Uitbreiding veilingsplatform PRISMA
Het platform voor veiling van transportcapaciteit PRISMA is in het afgelopen jaar uitgebreid. Met de toetreding van TSO's uit Spanje, Portugal, Noord Ierland, Kroatië, Tsjechië, Luxemburg, Slowakije en de Interconnector (UK) bedraagt het aantal deelnemende netbeheerders nu 37. Per 1 november 2015 startte de verkoop van within-day capaciteit op PRISMA. Hierdoor is nu het totale pakket aan vereiste diensten voor al deze TSO's geïmplementeerd.

Onze deelneming BBL Company verkoopt sinds 1 november 2015 al haar beschikbare capaciteit via PRISMA.

Veiligheidsprestaties

Veiligheid voor onze medewerkers en onze omgeving is een belangrijke randvoorwaarde bij het uitvoeren van onze werkzaamheden. Het zorgen voor een gezonde en veilige werkomgeving en het minimaliseren van (milieu)risico's voor de omgeving heeft daarom prioriteit. Omdat veiligheid een belangrijke indicator is voor de kwaliteit van ons werk, willen we voor onze prestaties op dit gebied bij de beste internationale gasinfrastructuurbedrijven horen. Volgens Europese benchmarks met vergelijkbare gastransportondernemingen, uitgevoerd door het Europese Marcogaz (de belangenorganisatie van de gasindustrie op het gebied van techniek), scoren we goed binnen onze referentiegroep. We streven ernaar deze positie te behouden. In deze paragraaf beschrijven we onze belangrijkste veiligheidsresultaten. De overige onderwerpen vermelden we in de bijlagen en op onze website.

Arbeidsveiligheid

In 2015 zijn we een meerjarig programma gestart, Safe@Gasunie, om het veiligheidsbewustzijn bij medewerkers en externe krachten en daarmee onze veiligheidsprestaties verder te verbeteren. De resultaten hiervan zullen over de komende jaren zichtbaar moeten worden in onze veiligheidsprestaties.

Het aantal ongevallen met verzuim bij onze eigen medewerkers daalde in 2015 naar 2 (2014: 4). Het aantal ongevallen zonder verzuim bedroeg 4 (in 2014: 5) . We houden ook het aantal letselgevallen bij aannemers bij. Het aantal letselgevallen met verzuim voor eigen medewerkers en aannemers tezamen is met ongeveer 25% gedaald, van 11 in 2014 naar 8 in 2015. Ook het aantal reportables per miljoen gewerkte uren is gedaald, van 5,0 in 2014 naar 3,7 in 2015.
We houden ook bij hoeveel potentieel ernstige gebeurtenissen (PE's) er zijn geweest, die weliswaar goed zijn afgelopen, maar waarvan de gevolgen ernstig hadden kunnen zijn. In 2015 hebben we 22 PE's geregistreerd, een stijging ten opzichte van de 17 in 2014. We analyseren deze PE's nauwkeurig en proberen ervan te leren, omdat we herhaling en mogelijk ernstige incidenten of ongevallen willen voorkomen. De oorzaak van de stijging ligt voornamelijk in het veiligheidsbewustzijn, waarvoor we een speciaal verbeterprogramma hebben opgesteld.

Technische veiligheid

Om onze werkzaamheden veilig en betrouwbaar te kunnen uitvoeren, controleren we voortdurend de technische veiligheid van onze infrastructuur. Onze installaties voldoen aan de eisen die wet- en regelgeving daaraan stellen. We inspecteren ondergrondse leidingen zowel aan de binnenkant als aan de buitenkant. De veilige ligging van de leidingen wordt gecontroleerd door middel van zicht- en vlieginspecties per helikopter, waarbij we in 2015 verschillende potentieel gevaarlijke situaties hebben gesignaleerd. In deze gevallen hebben we direct ingegrepen om een veilige situatie te handhaven.

Procesveiligheid

We willen de risico's van het ongecontroleerd vrijkomen van gevaarlijke stoffen en/of energie beperken. Bij gastransport gaat het hierbij met name om aardgas dat onder hoge druk wordt vervoerd, aardgascondensaat, stikstof en odorant. Wij streven naar nul incidenten op dit gebied. In 2015 vonden helaas twee incidenten plaats, die we toelichten in de paragraaf 'Veiligheid: Waar kan het beter?'.
In 2015 hebben we meer awareness gestimuleerd door een speciale training op het gebied van procesveiligheid te ontwikkelen. Deze training maakt deel uit van ons meerjarige programma Safe@Gasunie.

Externe veiligheid

Leidingen

In 2015 hebben we op enkele locaties maatregelen getroffen om ruimtelijke ontwikkelingen in de buurt van onze buisleidingen mogelijk te maken. Deze maatregelen zijn afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden en variëren van begeleiding bij het uitvoeren van werkzaamheden tot het aanbrengen van extra bescherming boven leidingen.

Leidingbeschadigingen

Graafwerkzaamheden vormen de belangrijkste oorzaak van beschadigingen aan ons ondergrondse leidingnetwerk. We treffen veel maatregelen om te voorkomen dat onze leidingen worden beschadigd, zodat we veilig en betrouwbaar gas kunnen transporteren. Mocht er toch een leiding worden beschadigd, dan proberen we ervoor te zorgen dat daar geen gas bij vrijkomt. In 2015 werd in Nederland vijf keer een leiding beschadigd door mechanische grondwerkzaamheden. Daarbij kwam geen enkele keer gas vrij. In 2014 vonden drie beschadigingen plaats, zonder gasuitstroom. In Duitsland vonden in 2015, net als in 2014, geen leidingbeschadigingen plaats.

Veiligheid: waar kan het beter?

We spannen ons tot het uiterste in om ervoor te zorgen dat onze veiligheidsprestaties uitstekend zijn. Daarom kijken we altijd waar het beter kan.

Leidingbeschadigingen

Opvallend is dat bij drie van de vijf leidingbeschadigingen die in 2015 plaatsvonden we zelf toezicht hielden op de werkzaamheden van derden. We hebben uitgebreid onderzocht wat er mis ging. Hierbij kwam naar voren dat zowel de opleiding als de vaardigheden van de betrokken medewerkers verbeterd kunnen worden. Daarom hebben we het toezicht bij dit soort werkzaamheden aangepast en een meerjarig trainingsprogramma opgesteld.

Ernstig incident procesveiligheid

In 2015 hebben zich twee ernstige incidenten op het gebied van procesveiligheid voorgedaan. Op onze installatie in Ommen is door overdruk een ondergrondse condensaattank bezweken. Na dit incident hebben we direct alle identieke condensaattanks buiten bedrijf gesteld en is een grondig onderzoek gestart om een dergelijk incident in de toekomst te voorkomen. We zijn nog bezig om het toegepaste aardgascondensaatsysteem te onderzoeken; als het noodzakelijk blijkt, zullen we het ontwerp hiervan aanpassen. Bij dit incident is niemand gewond geraakt.
Bij het tweede incident schoot een tijdelijke afblaasleiding op onze installatie in Scheemda opeens los door de hoge druk en slingerde deze rond. Dat gebeurde omdat hij niet goed was gefixeerd als gevolg van een verkeerde risico-inschatting. Hierbij liep een van onze medewerkers een hoofdwond op. Naar aanleiding hiervan hebben we de werkwijze bij dit soort werkzaamheden aangepast, waardoor een dergelijke constructie niet meer mag worden toegepast. Alle leerpunten nemen we mee in ons meerjarenprogramma op het gebied van veiligheid.

Stimuleren veiligheidsbewustzijn medewerkers en aannemers

Om het veiligheidsbewustzijn van onze medewerkers en aannemers naar een nog hoger niveau willen krijgen, zijn we gestart met het programma ‘Veilig werken? Zeker weten!’ Als onze medewerkers een situatie signaleren die onveilig is of als ze zien dat er sprake is van onveilig gedrag ter plaatse, dan moeten zij ingrijpen. In 2015 konden zowel onze eigen medewerkers als medewerkers van derden die voor ons werkzaam zijn, goede voorbeelden van persoonlijk ingrijpen melden. We hebben bijna twintig meldingen geregistreerd.

Milieu

Minimaliseren van de invloed op onze omgeving

Een aantal van onze bedrijfsactiviteiten beïnvloeden het milieu. Denk aan het bouwen en onderhouden van leidingen en installaties en het op druk brengen, transporteren en mengen van aardgas. Voor deze activiteiten gebruiken we energie, waardoor emissies plaatsvinden. Daarnaast gebruiken we bepaalde stoffen die nodig zijn om gastransportinstallaties veilig te kunnen laten functioneren. Ook onze kantoorwerkzaamheden hebben invloed op het milieu, zij het in beperkte mate. Wij proberen de invloed van onze eigen bedrijfsactiviteiten op onze omgeving (footprint) zoveel mogelijk te beperken.

Om ervoor te zorgen dat we in relevante bedrijfsprocessen goed rekening houden met het milieu, hebben we ons milieuzorgsysteem ingericht volgens de ISO 14001-norm. Elk jaar wordt ons managementsysteem op dit punt door een extern auditbureau gecontroleerd. Ook in 2015 leidde dit weer tot een positief resultaat.

Inkoop groene energie

De overheid wil het aandeel duurzame energie in Nederland laten groeien: in 2050 moet de energievoorziening helemaal duurzaam zijn. Wij voelen als staatsdeelneming daarin een bijzondere verantwoordelijkheid. Om onze CO_2 –uitstoot te verminderen willen we meer groene- in plaats van grijze- energie verbruiken. Daarom kopen we sinds enkele jaren groen gas in voor onze kantoren (circa 800.000 m^3/jaar).

Het grootste deel van ons elektriciteitsverbruik komt echter voort uit de exploitatie van onze installaties. We verbruiken jaarlijks ongeveer 538 GWh elektriciteit, voornamelijk voor het aandrijven van onze compressoren. Om dat getal in perspectief te plaatsen: dat is evenveel als de stad Groningen jaarlijks verbruikt en ongeveer 0,4% van de binnenlandse elektriciteitsproductie. Dit zal toenemen als het elektriciteitsverbruik voor de productie van stikstof in de toekomst verder stijgt. Op dit moment verbruiken we grijze stroom, opgewekt met fossiele (niet- hernieuwbare) brandstoffen. De reden waarom we dit deel van ons elektriciteitsverbruik nog niet hadden vergroend, is dat daaraan hoge kosten verbonden zijn. Dat plaatst ons voor een dilemma, want als staatsdeelneming willen we verantwoord omgaan met onze middelen en geen kosten maken die niet verantwoord zijn. Vanuit het belang van een duurzame energievoorziening echter, hebben we in 2015 toch besloten ook dat deel te vergroenen. Met ingang van 2016 zullen we in jaarlijkse stappen van 20% uiteindelijk naar 100% groene stroom uit Europese productie overstappen. Dit doen we door middel van de aankoop van GvO's (Garanties van Oorsprong).

CO_2-emissie

De totale CO_2-equivalentemissie is in 2015 hoger dan de emissie van 2014 (665 kiloton versus 548 kiloton). Deze stijging wordt met name veroorzaakt door een toename van de hoeveelheid stikstof die we zelf hebben geproduceerd en de hoeveelheid stikstof die we hebben ingekocht.

We rapporteren vanaf 2013 volgens de standaard van het Greenhouse Gas Protocol (GHG Protocol). Dit protocol voor broeikasgassen onderscheidt verschillende categorieën (scopes), gerangschikt naar herkomst van het broeikasgas.

<u>Scope 1</u>

Hieronder vallen alle emissies die direct het gevolg zijn van onze eigen activiteiten, zoals de CO_2-uitstoot van gasgestookte compressoren en motoren die voor de compressie worden ingezet, eigen gasverbruik voor verwarming van gebouwen en eigen gasverbruik voor de verwarmingsketels op gasontvangstations. In deze categorie worden ook de CO_2-equivalenten door methaanuitstoot meegenomen. Binnen deze categorie valt ook de emissie van fluorkoolwaterstoffen (HFK's), die worden gebruikt bij koelingsprocessen.

Scope 2

Onder scope 2 vallen de indirecte emissies van de energie die is ingekocht, bijvoorbeeld van een elektriciteitsbedrijf. Voor ons bedrijf worden deze scope 2 CO_2-equivalenten met name bepaald door het gebruik van elektriciteit voor onze elektrische compressoren en voor de productie van stikstof. Ook de elektriciteit die we verbruiken op onze kantoren en installatiegebouwen valt binnen deze categorie.

Scope 3

Hieronder vallen alle overige indirecte emissies die het gevolg zijn van onze bedrijfsactiviteiten, bijvoorbeeld emissies als gevolg van autorijden, vliegreizen en treinreizen en ook de benodigde energie voor de productie van de door ons ingekochte stikstof.

Categorie	Emissiebron	CO_2-equivalenten [kton]														
		2011			2012			2013			2014			2015		
		GUN	GUD	GU tot	GUN	GUD	GU tot	GUN	GUD	GU tot	GUN	GUD	GU tot	GUN	GUD	GU tot
1	Lease-auto's							2,8	-	2,8	2,2	-	2,2	2,8	-	2,8
	Dienstauto's							1,2	-	1	1,2	-	1,2	1,2	-	1,2
	Gasverbruik gebouwen							1,6	-	2	1,4	-	1,4	1,6	-	1,6
	Netwerkverliezen							238	17	255	203	7	209	180	15	195
	SF6							-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gasverbruik installaties							200	113	313	122[4]	43	165	91	51	142
	Noodaggregaten							0,04	-	0	0,27	-	0,27	0,26	-	0,26
	Koelmiddelen							0,16	-	0	0,04	-	0,04	0,05	-	0,05
	Totaal categorie 1	316	106	422	332	121	453	444	131	575	330	49	379	277	66	**343**
2	Warmtegebruik gebouwen							-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Elektriciteitsverbruik gebouwen							3,3	-	3	3,1	-	3,1	3,5	-	3,5
	Elektriciteitsverbruik installaties							164	-	164	157	3,6	161	234	4	238
	Totaal categorie 2	160	4	164	138	5	143	167	5	172	160	4	164	238	4	**242**
3	Treinreizen							0,01	-	0	0,01	-	0,01	0,01	-	0,01
	Dienstreizen							0,32	-	0	0,30	-	0,30	0,3	-	0,3
	Woon-/werkverkeer							1,3	-	1	1,30	-	1,30	1,5	-	1,5
	Vliegreizen							0,31	-	0	0,3	-	0,28	0,5	-	0,5
	Inkoop N_2							2,0	-	2	3,0	-	3,00	77,5	-	77,5
	Totaal categorie 3	7	-	7	2	-	2	4	0	4	5	-	5	79	-	**80**
Totaal categorie 1+ 2 + 3		483	110	593	472	126	598	615	136	751	495	53	548	592	70	**665**

Tabel: CO_2-equivalentemissies volgens het Greenhouse Gas Protocol

*Met GUN wordt bedoeld Gasunie in Nederland, met GUD wordt bedoeld Gasunie Deutschland

** tot = totaal

*** In 2013 heeft een aantal netwerkbedrijven in Nederland een nieuw model ontwikkeld om CO_2-emissies te rapporteren op basis van het Green House Gas Protocol. Dit model passen we toe vanaf verslagjaar 2013. Omdat het model niet volledig vergelijkbaar is met het model van de voorgaande jaren hebben we in de huidige rapportage alleen de totalen van scope 1, 2 en 3 opgenomen van de jaren vóór 2013.

[4] Wijziging aangebracht omdat voor een station pas later brandstofgegevens ter beschikking zijn gekomen.

Door het vaker inzetten van elektrisch aangedreven compressoren verschuift de CO_2-emissie van scope 1 naar scope 2 van het GHG Protocol.

We hebben onze collectieve doelstelling op het gebied van footprintreductie (een reductie van 20 kiloton CO_2 of meer) in 2015 gehaald. We beperken onze CO_2-uitstoot op verschillende manieren, onder andere door het opsporen van zogenaamde sluipende lekkages.

Methaanemissies
Onze methaanemissies waren in 2015 (7.205 ton) lager dan de uitstoot in 2014 (8.111 ton). Deze daling wordt met name veroorzaakt doordat we de afgelopen twee jaar op diverse installaties veel kleine lekkages hebben gerepareerd, de zogenoemde sluipende emissies. Dat doen we als onderdeel van een omvangrijk 'leak detection and repair' (LDAR)-programma.

Hercompressie en affakkelen bij leidingwerkzaamheden
Wij gebruiken al enige jaren een mobiele hercompressie-unit waarmee we zoveel mogelijk gas - dat anders zou moeten worden afgeblazen - hercomprimeren en in een andere leiding overbrengen. Zo hoeven we minder gas af te blazen. In 2015 hebben we 3,1 miljoen $m^3(n)$ aardgas gehercomprimeerd, waarmee we een uitstoot van circa 45 kiloton CO_2-equivalenten hebben voorkomen. We hebben in 2015 naar schatting bijna 0,8 miljoen euro bespaard op aardgaskosten door de inzet van de mobiele hercompressor.

Gezamenlijke inspanning footprintreductie binnen de keten
We zijn samen met Enexis, Alliander, Stedin, TenneT, KPN en ProRail een initiatief gestart, Fair Infra, om onze netwerken te vergroenen. We werken gezamenlijk toe naar een significante verlaging van ons periodieke energieverbruik. Dat gaan we doen door meer gebruik te maken van duurzame, opgewekte energie en efficiënter energietransport over de netten. Wij zijn er zelf in geslaagd om efficiënter te transporteren door de gasstromen in de netten minder te verwarmen. De kennis daarover brengen wij in dit verband in zodat ook anderen deze kunnen benutten.

Maatschappelijke betrokkenheid
Onze activiteiten vinden plaats ten behoeve van en in de samenleving om ons heen. Daarom staan veilig en betrouwbaar gastransport en de bevordering van efficiënt gasgebruik centraal in ons beleid. Naast het uitvoeren van onze werkzaamheden als gasinfrastructuurbedrijf willen we méér doen voor de maatschappij. Dat geven we op verschillende manieren vorm waarvan we hier een aantal voorbeelden geven.

Sponsoring en donaties
Vanuit goed nabuurschap sponsoren we activiteiten en evenementen in Nederland en Duitsland en verstrekken we donaties. We hebben een interne commissie die per kwartaal de toewijzingen/afwijzingen toetst aan de hand van onze toewijzingscriteria, die we deels hebben gepubliceerd op onze website. In 2015 hebben we € 256.459 (2014: € 315.264) besteed aan sponsoring (25 projecten) en € 12.160 (2014: € 29.065) aan donaties (12 projecten). In Duitsland hebben we onder andere een groot evenement voor jeugdige gehandicapte sporters gesponsord, de Sportivationstage, waaraan meer dan 4.700 schoolkinderen deelnemen. Ook collega's van Gasunie Deutschland namen deel aan de organisatie als vrijwilliger. Daarnaast sponsoren we Hannover United, een rolstoelbasketbalteam dat in 2015 promoveerde naar de eerste divisie.
Daarnaast doneren we gebruikte materialen die nog in goede staat verkeren aan maatschappelijke verenigingen. Ook geven we lezingen op middelbare scholen en universiteiten en stellen we regelmatig ons hoofdkantoor en onze cateringfaciliteiten ter beschikking aan voor ons relevante (studenten)organisaties.

Initiatieven van medewerkers
We dragen maatschappelijke activiteiten van medewerkers een warm hart toe en ondersteunen deze, soms in de vorm van sponsoring.
Van onze medewerkers die met de fiets naar het werk gaan, neemt een aantal deel aan de landelijke actie Fietsen Scoort. Per gefietste woon-werkkilometer doneren wij een bedrag aan de stichting. Met de opbrengst van deze actie financieren zij duurzame projecten in derdewereldlanden.

Week van de Duurzaamheid
In het kader van de Dag van de Duurzaamheid van Urgenda, hebben we in oktober 2015 de 'Gasunie Week van de Duurzaamheid' georganiseerd. Deze week stond in het teken van onze eigen activiteiten op het gebied van duurzaamheid en van de wijze waarop onze medewerkers zelf kunnen bijdragen aan verantwoord energieverbruik. Op het programma stonden onder meer een lunchlezing over energietransitie, een excursie naar energieproeftuin EnTranCe en een actie om het eigen energieverbruik van apparatuur thuis te meten en te verlagen. Daarnaast stelden we in 2015 warmtecamera's ter beschikking waarmee onze medewerkers thuis energielekken kunnen opsporen. Deze actie loopt door in 2016, en wordt gevolgd door uitgebreide informatie over het energiezuinig maken van woningen.

Energy Challenge
Binnen de Energy Valley Topclub organiseren we 'Energy Challenges'. Hierin worden jongeren uit het basis- en voortgezet onderwijs uitgedaagd om op eigen wijze campagne te voeren voor energiebesparing en duurzaamheid op hun school en in hun omgeving. Aan de Energy Challenges 2014/2015 hebben zo'n 3.800 leerlingen van elf scholen uit de provincie Groningen meegedaan. In een periode van zeven maanden is een gasbesparing van bijna 20 procent bereikt op de desbetreffende scholen en hebben zij hun CO_2-uitstoot met 29 ton teruggebracht.

Financiële resultaten

Kerncijfers

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Opbrengsten	1.631	1.651
Totale lasten	-/- 845	-/- 758
Bedrijfsresultaat	786	893
Financiële baten en lasten	-/- 133	-/- 139
Resultaat deelnemingen	71	51
Resultaat voor belastingen	724	805
Belastingen	-/- 171	-/- 202
Resultaat na belastingen	553	603

Opbrengsten
De opbrengsten zijn in 2015 met € 20 miljoen afgenomen ten opzichte van vorig jaar. Hogere tarieven als gevolg van de ingebruikname van nieuwe activa en additionele capaciteitsboekingen hebben een gedeeltelijke terugbetaling van de opbrengsten uit hoofde van de geleverde WQA (Wobbe Quality Adaption)-diensten en de reguliere efficiencykorting slechts deels kunnen compenseren.

Bedrijfsresultaat
Het bedrijfsresultaat is gedaald met € 107 miljoen. Naast de eerder genoemde daling van de opbrengsten, is er sprake van een stijging van de kosten van ongeveer € 87 miljoen. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door hogere operationele kosten vanwege toevoegingen aan de voorzieningen, waaronder een toevoeging aan de voorziening voor het buiten bedrijf stellen en het verwijderen van leidingdelen om onze infrastructuur in Groningen beter aardbevingsbestendig te maken, hogere onderhoudskosten van onder andere het meerjarig onderhouds- en vervangingsprogramma van Gasunie Transport Services (GTS) en hogere constructiekosten als gevolg van het verwijderen van de oude Elbe-duiker in Duitsland.

Resultaat na belastingen
Het resultaat na belastingen is afgenomen met € 50 miljoen ten opzichte van vorig jaar. De afname van het bedrijfsresultaat wordt gedeeltelijk gecompenseerd door lagere financiële lasten, een hoger resultaat deelnemingen en lagere belastinglasten.
De afname van de financiële lasten wordt voornamelijk veroorzaakt door een afname van de gemiddelde rentedragende schuld. Door een dividenduitkering van onze deelneming Nord Stream van € 28,9 miljoen (2014: € 9,6 miljoen) is het resultaat deelnemingen sterk toegenomen tot € 71 miljoen. De belastinglasten zijn gedaald vanwege een daling van ons resultaat voor belastingen.

Investeringen
In 2015 hebben we voor het Nederlandse deel de laatste grote uitbreidingsprojecten ten behoeve van de ontwikkeling van de gasrotonde nagenoeg afgerond. De uitbreidingsprojecten in Duitsland zijn momenteel in de afrondende fase. Op het gebied van nieuwe uitbreidingsprojecten verwachten we projecten die in Duitsland de overgang van L- naar H-gas mogelijk moeten maken en de bouw van een nieuwe stikstoffaciliteit in Nederland. Voor dit laatste wordt medio 2016 de definitieve investeringsbeslissing genomen.
Naast bovenstaande projecten zal de nadruk de komende jaren vooral liggen op vervanging en onderhoud van ons bestaande gastransportnetwerk en overige assets. Belangrijk onderdeel van deze vervangings- en onderhoudsinvesteringen betreft het reeds gestarte investeringsproject Jason, waarbij de huidige ICT-systemen worden vervangen door een nieuw gastransport management systeem.
Voor de komende 3 jaar verwachten wij dat het jaarlijks investeringsniveau (vervangings- en uitbreidingsinvesteringen) tussen de € 300 en € 500 miljoen zal bedragen.

Financiële vooruitzichten
We verwachten voor 2016, op basis van de huidige inzichten, een afname van het bedrijfsresultaat uit reguliere operationele activiteiten. Deze afname van het bedrijfsresultaat zal naar verwachting met name voortkomen uit een daling van de opbrengsten door efficiencykortingen die door de regulators in Nederland en Duitsland worden opgelegd en de afloop van lange termijncontracten in de niet-gereguleerde business. Daar komt bij dat vanaf 2017 voor GTS en vanaf 2018 voor GUD een nieuwe reguleringsperiode start. Waarschijnlijk wordt dan ook voor GTS een statische efficiency benchmark onderdeel van deze methodiek. De reguleringsmethodiek en de onderliggende parameters bepalen (in hoge mate) de verdiencapaciteit van onze gereguleerde assets. Ten aanzien

van de niet gereguleerde business staat de komende jaren het zo optimaal mogelijk benutten van bestaande assets en het zo nodig ontwikkelen van nieuwe assets centraal.

We zullen de komende jaren efficiencyverbeteringen realiseren door middel van ons 'Operational Excellence' programma. Het doel van het programma is om de operationele kosten de komende jaren minimaal stabiel te kunnen houden, ondanks de toename van de activiteiten als gevolg van het meerjarig vervangings- en onderhoudsprogramma.

De financiële lasten zullen naar verwachting de komende jaren verder dalen, hetgeen een positief effect heeft op ons netto resultaat. Deze daling van de financiële lasten wordt voornamelijk veroorzaakt door een afname van onze netto schuldpositie als gevolg van een relatief laag investeringsniveau en positieve operationele kasstromen. De verwachte afname van het netto resultaat zal hierdoor minder sterk zijn dan de afname van ons bedrijfsresultaat.

Regulatoire vorderingen en schulden
De tarieven die GTS en GUD aan hun afnemers in rekening mogen brengen zijn gereguleerd. Zij worden door de toezichthouders in respectievelijk Nederland en Duitsland bepaald aan de hand van de toegestane omzet en de verwachte capaciteitsboekingen. Als de werkelijke omzet afwijkt van de verwachte omzet, wordt het verschil verrekend in de tarieven van latere jaren. Ook voor de energiekosten van het gastransport geldt een mechanisme van nacalculatie. Volledigheidshalve verwijzen we naar de beschrijving van het business model van GTS en van GUD elders in dit verslag.

Ultimo 2015 staan de volgende bedragen open, gesplitst naar de periode waarin de bedragen in de tarieven worden verrekend:

In € miljoenen	**Openstaand ultimo 2015**	**Te verrekenen in tarieven**	
		2016	**2017 en verder**
Te verrekenen door GTS	-23	22	-45
Te verrekenen door GUD	-30	-24	- 6
	-53	-2	-51

Op grond van de nu geldende IFRS regels mogen deze posities niet in de balans worden opgenomen. Ze worden in de resultatenrekening verantwoord, zodra ze via de tarieven in het desbetreffende jaar zijn verrekend.

In 2015 is in de opbrengsten in Nederland en Duitsland een terugbetaling aan klanten van respectievelijk € 15 miljoen en € 2 miljoen verrekend. Over het jaar 2015 moet voor beide landen nog een bedrag van circa € 60 miljoen (2014: circa € 5 miljoen) met klanten worden verrekend door een reductie in de tarieven na 2016. Door de verrekeningen uit het verleden en in de toekomst is het onder IFRS gerapporteerde resultaat voor belastingen in 2015 circa € 43 miljoen hoger (2014: circa € 16 miljoen lager) dan wanneer deze in het jaar van ontstaan geboekt zouden worden.

Financiering
In 2015 hebben wij een obligatielening van € 500 miljoen afgelost. Aangezien onze operationele kasstroom hoger was dan onze investeringsuitgaven en dividenduitkering, was het niet noodzakelijk om een obligatielening van dezelfde omvang uit te geven. Wij hebben derhalve in 2015 een obligatielening uitgegeven van € 300 miljoen. Deze lening heeft een looptijd van 3 jaar.

Onze kortlopende financieringsverplichtingen zijn gedurende 2015 toegenomen van € 697 miljoen tot € 1.002 miljoen. Deze toename wordt met name veroorzaakt door het feit dat de resterende looptijd van één langjarige obligatielening onder de 12 maanden is gekomen. Dit betreft een obligatielening met een uitstaand bedrag van € 700 miljoen (vorig jaar betrof dit een obligatielening met een uitstaand bedrag van € 500 miljoen). Gedurende 2015 hebben we naast kortlopende deposito's op de geldmarkt veelvuldig gebruik gemaakt van het Euro Commercial Paper (ECP) programma.

Het totale bedrag aan rentedragende schuld kwam ultimo 2015 uit op € 3.987 miljoen, een verlaging van € 116 miljoen ten opzichte van ultimo 2014. De balanspost geldmiddelen en kasequivalenten kwam ultimo 2015 uit op € 65 miljoen (ultimo 2014: € 48 miljoen). Onze netto schuldpositie (rentedragende schuld minus kasmiddelen) nam hierdoor in 2015 af met € 134 miljoen tot € 3.922 miljoen.

De solvabiliteit is eind 2015 uitgekomen op 55% (2014: 53%). De stijging van de solvabiliteit wordt veroorzaakt door een stijging van het eigen vermogen bij een nagenoeg gelijkblijvend balanstotaal.

In ons financieringsbeleid streven we naast het handhaven van onze liquiditeitspositie op een adequaat niveau ook naar de nodige toegang tot financieringsalternatieven en het zo efficiënt mogelijk aantrekken van financiering. We vullen deze doelstellingen zoveel mogelijk in door middel van het Euro Medium Term Note (EMTN) programma, het eerder genoemde ECP-programma, onze activiteiten op de onderhandse geld- en kapitaalmarkt en de langjarige gecommitteerde bancaire kredietfaciliteit.

Vooruitkijkend moet in juni 2016 een € 700 miljoen obligatielening worden afgelost. Omdat we voor 2016 een positieve cash flow uit operationele activiteiten verwachten, zal onze lange termijn financieringsbehoefte in 2016 lager zijn dan het genoemde aflossingsbedrag. Gedurende 2017 en 2018 dienen we obligatieleningen van respectievelijk € 750 miljoen en € 300 miljoen af te lossen.

Credit Ratings
Rating agency Standard & Poor's heeft in 2015 onze lange termijn credit rating verhoogd van A+ naar AA- met een stable outlook. De korte termijn rating bedraagt A-1+.
Bij Moody's Investors Services is de lange termijn credit rating A2 met een stable outlook en de korte termijn rating P-1.

Belastingafdracht
Wij hebben in 2009 een zogenoemd 'handhavingsconvenant' gesloten met de Nederlandse Belastingdienst, waarin we onderlinge afspraken hebben vastgelegd. In lijn met dit convenant hebben wij intern een Tax Control Framework (TCF) ingericht, op basis waarvan we het fiscale beleid, de fiscale processen en de beheersmaatregelen opstellen en uitvoeren. Ons fiscale beleid is erop gericht om verschuldigde belastingen tijdig en overeenkomstig fiscale wet- en regelgeving te betalen in de landen waarin wij bedrijfsactiviteiten ontplooien.

In de volgende tabel hebben wij voor de belangrijkste belastingen weergegeven hoeveel belasting we hebben betaald.

	Nederland	
	2015 in mln	2014 in mln
Vennootschapsbelasting	131	120
Omzetbelasting	99	75
Loonheffingen	62	59
Dividendbelasting	54	49
Totaal	347	303
	Duitsland	
Vennootschapsbelasting	19	18
Omzetbelasting	22	22
Loonheffingen	12	11
Totaal	53	51

Het verschil tussen de in 2014 en 2015 in Nederland betaalde omzetbelasting is ontstaan doordat we in 2014 meer investeringen hebben gedaan. Daardoor hebben we in dat jaar meer voorbelasting in aftrek gebracht.

Medewerkers

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt
Ook de arbeidsmarkt is aan verandering onderhevig. Daarin onderscheiden we globaal drie trends die voor ons van belang zijn:

- We zien, nog steeds krapte op de arbeidsmarkt voor wat betreft technisch geschoolden.
- De uittreedleeftijd verschuift van 60 naar 67 jaar. Dit stelt andere eisen aan medewerkers en de inrichting van onze organisatie op personeelsgebied.
- Robots en machines nemen in toenemende mate werk over van mensen.

Deze ontwikkelingen vragen om een HR-beleid dat gericht is op duurzame inzetbaarheid van medewerkers.

Duurzame inzetbaarheid
We willen een flexibele organisatie zijn, die kan inspelen op de snel veranderende omgeving. Daarvoor hebben we medewerkers nodig die niet alleen nu, maar ook in de toekomst bevlogen en productief hun werk doen en daarmee blijvend van toegevoegde waarde zijn voor ons bedrijf, ofwel ‘duurzaam inzetbaar’ zijn. Om dat te bereiken, moeten we als organisatie goed weten wat de belangen van onze medewerkers zijn. We hebben onze medewerkers daarom betrokken bij de vraag hoe we hieraan gezamenlijk invulling kunnen geven tijdens een interactieve workshop. De beste drie ideeën zijn in 2015 uitgewerkt en twee van de drie worden inmiddels in de praktijk gebracht.
Enkele andere initiatieven op het gebied van duurzame inzetbaarheid voor 2016 en de jaren daarna zijn de programma’s Mobiliteit (actief samenbrengen van vraag en aanbod op het gebied van interne mobiliteit) en Loopbaan 5.0 (workshops voor 50+ medewerkers om mentaal fit en lichamelijk vitaal een volgende fase van hun loopbaan in te gaan). Daarnaast kan elke medewerker een loopbaanscan laten uitvoeren om inzicht te krijgen in de mogelijkheden voor zijn/haar loopbaan.

Opleiden en ontwikkelen
We geloven in 'een leven lang leren'. We vinden het belangrijk dat onze medewerkers zich gedurende hun loopbaan kunnen ontwikkelen en verder kunnen groeien – ook dat bevordert de duurzame inzetbaarheid. We bieden medewerkers de mogelijkheid opleidingen en trainingen te volgen, waaronder individuele maatwerkprogramma's.
We besteedden in 2015 € 2.837.000 aan opleidingen, cursussen en trainingen.

Duurzaam HRM- en Arbeidsvoorwaardenbeleid
Het voorstel voor een nieuw beloningsbeleid dat we in 2014 aan onze medewerkers presenteerden, leverde arbeidsonrust en vragen op. Onze medewerkers lieten weten de noodzaak van de aanpassingen niet te zien, wat tot een gebrek aan vertrouwen in de organisatie heeft geleid. De door de medewerkers aangedragen signalen hebben we serieus genomen en we zijn samen met de ondernemingsraad en de vakorganisaties een onderzoek gestart naar een duurzaam HRM- en Arbeidsvoorwaardenbeleid.

In het afgelopen jaar hebben alle betrokken partijen, ondanks grote verschillen in belangen en verlies van vertrouwen, nauw samengewerkt. Gezamenlijk hebben we ons ingezet om een evenwichtig en toekomstgericht arbeidsvoorwaardenpakket te bereiken, gebaseerd op gemeenschappelijke uitgangspunten, voor de komende 5-7 jaar. Daarin hebben we dilemma's meegenomen, waaronder het belang van de medewerkers om daarin zoveel mogelijk inkomenszekerheid te ervaren, evenals het belang van de organisatie om meer marktconform te belonen.

Om tot een beleidsvoorstel te komen dat op de steun van alle betrokken stakeholders kon rekenen, hebben we op verschillende momenten informatie verzameld uit de organisatie. Vervolgens is een adviesrapport geschreven waarin input vanuit de organisatie en medewerkers is meegenomen. Deze adviezen zijn besproken en verwerkt in een principeakkoord voor een duurzaam HRM- en arbeidsvoorwaardenbeleid. Daarnaast is een investeringsagenda opgesteld, die bepaalt dat zowel de werkgever als de medewerkers zullen investeren in duurzame inzetbaarheid van de medewerkers. Dit unieke gezamenlijke proces tussen werkgever, vakorganisaties en ondernemingsraad heeft vertrouwen in elkaar en respect voor ieders verschillende standpunten opgeleverd.

Beloning naar resultaat
Een deel van de beloning van onze medewerkers is afhankelijk van het al dan niet behalen van collectieve en/of individuele targets. In 2015 waren dat medewerkers die onder de cao vallen en medewerkers in een young development-schaal[5]. We stellen targets op onderdelen die van belang zijn voor het kunnen uitvoeren van onze strategie: veiligheid, financiën, leveringszekerheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Deze targets zijn vervolgens onderverdeeld in subtargets die gezamenlijk tot een 100% score leiden. De 100% score staat hieronder weergegeven. In de volgende tabel worden de targets beschreven. Als alle targets volledig zijn gehaald, wordt aan medewerkers die onder de cao vallen een beloning van € 500 bruto toegekend. Als ze gedeeltelijk worden behaald, wordt een evenredig bedrag uitgekeerd.
In 2015 zijn niet alle collectieve targets gehaald. Op basis van de resultaten is een beloning toegekend van € 375 bruto. Medewerkers die in deeltijd werken kregen de beloning naar evenredigheid uitgekeerd.

[5] een salarisschaal voor jonge medewerkers die hun ontwikkeling extra stimuleert, onder andere doordat het een bredere beloningsrange toepast en meer focus legt op hun persoonlijke ontwikkeling

Collectieve targets cao-medewerkers

	Target 2015	**Realisatie 2015**
1. Veiligheid	>= 7,5	7,3
Aantal reportables	< 4	3,7
Leidingbeschadigingen	< 6	5
2. Leveringszekerheid		
Transportonderbrekingen	0	3
3. Maatschappelijk verantwoord ondernemen		
Beperken CO_2-emissie	>20 kton	27,2

Voor medewerkers met een individuele arbeidsovereenkomst is, naast bovenstaande doelstellingen, een financieel target afgesproken: een reductie van de netto operationele kosten met € 5 miljoen of meer (volledig gerealiseerd) en een return on invested capital van 6,70% of meer (grotendeels gerealiseerd).

Gezondheid en welzijn
We streven naar een zo laag mogelijk ziekteverzuim; onze signaalwaarde bedraagt 3,2%. Het percentage werkverzuim was door ziekte bij Gasunie in Nederland in 2015 3,15% (in 2014 3,09%). Daarmee zijn we onder onze signaalwaarde gebleven. In Duitsland was dat 3,65%. Het landelijke gemiddelde bedroeg voor 2014 3,8%. Voor 2015 is dit cijfer nog niet bekend op het moment van het verschijnen van dit verslag.
In 2015 heeft 45,2 % van onze werknemers in Nederland zich geen enkele maal ziek gemeld (het zogenoemde nul-verzuim). In 2014 bedroeg dit percentage 50%. Wij hanteren een actief re-integratiebeleid voor middellang en langdurig zieken. Onze medewerkers krijgen elke vier jaar de mogelijkheid om deel te nemen aan een periodiek medisch onderzoek.

Wanneer onze medewerkers zich ziek melden, kunnen ze aangeven of er een verband is tussen hun ziekteverzuim en het werk dat ze doen. In 2015 hebben medewerkers 21 keer aangegeven dat er een relatie was met het werk (in 2014: 19). In 2015 is één melding gedaan aan het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCB) (in 2014: 0).

Participatiewet
In 2015 zijn we begonnen met de implementatie van de Participatiewet met als doel dat er in 2026 ongeveer 75 mensen met een arbeidsbeperking bij ons bedrijf werkzaam zijn. We hebben vier mensen uit de doelgroep op uiteenlopende functies aangenomen. Daarnaast zijn we een pilot gestart met de W.A. van Lieflandschool voor kinderen met een beperking. Ook hebben we veelvuldig overlegd met andere bedrijven in de regio om kennis te delen en ideeën op te doen. Als de pilot met de W.A. van Lieflandschool succesvol verloopt zullen we in de jaren 2016 tot 2018 de pilot een permanent karakter geven. Zo niet dan zullen we andere pilots starten om te zien welke initiatieven beter bij ons bedrijf passen. Verder willen we gemiddeld per jaar zeven extra plekken in ons bedrijf vinden voor mensen met een arbeidsbeperking. In 2016 zullen we daarvoor een plan van aanpak opleveren.

Gedragscode
We hebben een gedragscode [link naar de website], waarin staat wat we van onze medewerkers verwachten op het gebied van integer handelen. Daarin zijn onder andere voorschriften opgenomen ten aanzien van respectvol omgaan met collega's, ethiek, omkoping/corruptie, het gebruik van drank en drugs, omgaan met commercieel gevoelige informatie, gebruik van social media en telefoneren

tijdens het autorijden. Gemelde inbreuken op deze code in 2015 zijn aan de orde gesteld en er zijn maatregelen genomen door het management. In 2015 hebben we geen gevallen van omkoping of corruptie geconstateerd.

Melding onder de klokkenluidersregeling
In 2014 is melding gemaakt van een 'vermoeden van een misstand' door een van onze werknemers. Dit betrof een mogelijke onvolkomenheid in een aanbestedingsprocedure. Naar aanleiding hiervan heeft een advocatenkantoor onze aanbestedingsprocessen doorgelicht. Dit heeft enkele concrete aanbevelingen opgeleverd om onze processen te verbeteren. Deze aanbevelingen zijn in 2015 omgezet in acties die inmiddels zijn afgerond.

Governance

Verslag Raad van Commissarissen

Als Raad van Commissarissen (hierna RvC of raad) houden wij toezicht op en geven wij, ook ongevraagd, advies aan het bestuur met betrekking tot het formuleren en realiseren van de doelstellingen, strategie en beleid van N.V. Nederlandse Gasunie, hierna ook Gasunie of de vennootschap. Wij treden op als werkgever van de Raad van Bestuur (RvB).

Samenstelling en organisatie
De samenstelling van onze raad is gedurende 2015 niet gewijzigd. In de jaren 2013 en 2014 zijn drie nieuwe leden aangetreden. In het benoemingsproces hebben wij gebruik gemaakt van een in overleg met de aandeelhouder opgesteld competentieprofiel. De samenstelling van onze raad is divers en evenwichtig en alle relevante competenties zijn in voldoende mate aanwezig. Voorzitter van de raad is de heer Rinse de Jong en vicevoorzitter is de heer Dirk Jan van den Berg.

Onze raad kent twee commissies. De Auditcommissie wordt gevormd door mevrouw Jolanda Poots-Bijl (voorzitter) en de beide heren Jean Vermeire en Willem Schoeber. De Beloning-, Selectie- en Benoemingscommissie staat onder voorzitterschap van mevrouw Martika Jonk en wordt verder gevormd door de heren Dirk Jan van den Berg en Rinse de Jong.

Evaluatie
Omdat we nu een volledig jaar in deze samenstelling hebben gewerkt, hebben we in het najaar van 2015 ons functioneren laten evalueren door een onafhankelijk adviesbureau. Deze evaluatie bestond uit vragenlijsten en interviews. Hierbij hebben, naast alle leden van de raad, ook de RvB, de secretaris en de aandeelhouder in een zogenaamde 360° aanpak hun mening op functioneren van en samenwerking met onze raad gegeven. Deze aanpak, de uitkomst van de vragenlijsten en de analyse van de interviews zijn door het adviesbureau besproken met de voorzitter en in een notitie gedeeld met de betrokkenen. Als afsluiting is een gesprek gevoerd waarbij alle betrokkenen aanwezig waren, met uitzondering van vertegenwoordigers van de aandeelhouder.

Het evaluatieproces is als professioneel en constructief ervaren en heeft waardevolle inzichten gegeven over hoe wij de vennootschap en haar bestuur effectiever kunnen steunen. De belangrijkste bevindingen hebben betrekking op een verdieping van de relatie met de Staat als aandeelhouder in brede zin en het daarin ondersteunen van de visie en missie van Gasunie, zeker nu de rol van gas op langere termijn als minder vanzelfsprekend wordt ervaren door de samenleving. Ook zijn er nuttige punten naar voren gebracht om in onze vergaderingen meer ruimte te creëren voor de belangrijke strategische en inhoudelijke zaken die hiermee samenhangen.

Werkwijze
We wijzigen onze werkwijze zodanig dat we meer tijd vrijmaken voor discussie over die onderwerpen die betrekking hebben op of voortvloeien uit de rol die de vennootschap voor zichzelf ziet, namelijk een leidend Europees infrastructuurbedrijf op het gebied van gas in brede zin. Het bedrijf beschikt over waardevolle assets. Enerzijds in de vorm van fysieke infrastructuur die mede de belangrijkste Europese gascorridors vormen. En anderzijds in de vorm van de bijbehorende kennis en expertise op het gebied van aanleg en operaties, het scheppen van open en transparante markten (TTF) en het realiseren van internationale verbindingen met de Europese collega TSO's. Daarbij wordt veel aandacht gegeven aan onafhankelijke en goed georganiseerde governance om de internationale gasstromen zo veilig, betrouwbaar en efficiënt mogelijk door te geleiden. Het geheel van deze

activiteiten, ook wel met gasrotonde aangeduid, is van groot belang voor de Nederlandse en Noordwest-Europese energie- en warmtehuishouding en verdient daarom onze actieve aandacht.

Gedurende 2015 hebben wij 9 maal vergaderd, waarvan 3 maal in de vorm van een telefonische conferentie. De meeste vergaderingen vonden plaats op het hoofdkantoor in Groningen, maar er is ook vergaderd in Bremen, vlakbij een, door ons ook bezocht, belangrijk knooppunt van internationale gastransportleidingen van Gasunie Deutschland. Alle commissarissen waren steeds aanwezig.

Toezicht
Wij houden toezicht via regelmatige intensieve vergaderingen met het bestuur van Gasunie, zowel plenair als via de beide commissies. Het bestuur bestaat in dit verband uit het executive committee, zijnde de beide leden van de RvB samen met de Algemeen Directeuren van de Nederlandse (GTS) en Duitse (Gasunie Deutschland) gereguleerde activiteiten, de Algemeen Directeur van Deelnemingen & Business Development, de Directeur Juridische Zaken, Regulering & Communicatie en de Directeur Personeel & Organisatie. Deze groep bestuurt onder leiding van de RvB de facto de onderneming en is voor ons dus de relevante groep om mee te overleggen. Op deze wijze hebben wij niet alleen rechtstreeks toegang tot de statutaire directie, op wie wij formeel toezicht houden, maar ook tot degenen die operationeel verantwoordelijk zijn voor de belangrijkste werkgebieden van Gasunie. Waar nuttig en nodig nodigen we ook andere managers uit om presentaties voor ons te houden of ons anderszins te informeren over uiteenlopende onderwerpen. Dit geeft niet alleen meer inhoudelijk inzicht in de behandelde onderwerpen, maar geeft ons ook zicht op managementlagen onder het executive committee. Omdat we ook een beeld willen krijgen van de kwaliteit en opvolgingspotentie van de organisatie, hebben wij in 2015 met de RvB de huidige en toekomstige leiders van Gasunie op hun potentieel besproken. In 2015 heeft de RvC samen met de RvB ook aandacht besteed aan de voor Gasunie meest geëigende aansturing van de onderneming en de daarbij passende inrichting van het bestuur. Dit nadenken, waarbij ook de aandeelhouder betrokken is, zal naar verwachting in 2016 uitmonden in een wijziging van de governance.

Inhoud
Gedurende 2015 zijn veel onderwerpen de revue gepasseerd. Het onderwerp “veiligheid” staat altijd als eerste onderwerp op de agenda van al onze vergaderingen, overigens ook van de vergaderingen van de RvB en het executive committee. De veiligheid van onze medewerkers, klanten en omwonenden en de integriteit van onze activa verdient alle aandacht. De behandeling van een aantal vaste onderwerpen zoals risk management, financiële resultaten, fiscaliteit, financiering, regulering, business plan, automatisering en de beveiligingsaspecten daarvan, remuneratie, governance wordt voorbereid via één van beide commissies. Zodoende hoeven we in de voltallige vergadering alleen nog in te gaan op mogelijke aanvullende vragen en kunnen we de gevraagde besluiten nemen. Zoals hiervoor al aangegeven, zullen we deze werkwijze nog verder aanscherpen om meer tijd te creëren voor de inhoudelijke zaken die van belang zijn voor de rol en positie van Gasunie in het steeds bredere energiedebat.

Strategie
Naast deze operationele zaken hebben we aandacht gegeven aan de strategie van de vennootschap en de afstemming daarvan met het Ministerie van Financiën als directe aandeelhouder en het Ministerie van Economische Zaken als beleidsministerie op het gebied van energie.
De strategie houdt nauw verband met de publieke taak die Gasunie vervult, namelijk veilig, betrouwbaar en efficiënt transport van gas voor haar klanten. Voor wat betreft transport voor Nederlandse afnemers wordt de publieke taak uitgevoerd door GTS. Echter, Gasunie’s rol is breder in de zin dat zij de internationale verbindingen met Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk (mede) beheert. Door Gasunie Deutschland wordt een omvangrijk transportnet beheerd in Noordwest-Duitsland, met verbindingen met het transportnet van Denemarken en met de belangrijke

aanvoerlijnen vanuit Rusland (Nord Stream) en (indirect) Noorwegen. Op deze wijze wordt veilige, betrouwbare en betaalbare diversificatie van gastoevoer naar Noordwest-Europa mogelijk gemaakt. Ook dit is in het belang van de Nederlandse energie- en warmtehuishouding.

Naast deze taken heeft Gasunie een aantal ondersteunende activiteiten, die zijn gericht op het versterken van de betrouwbaarheid en de efficiency van de gaslevering en op het faciliteren van een liquide gasmarkt ten behoeve van een transparante prijsvorming voor alle betrokken partijen.

Leveringszekerheid
Gasunie ziet het als onderdeel van haar publieke taak om te streven naar waardebehoud van haar materiële en immateriële activa. Dit houdt een actieve rol in met betrekking tot nationale en internationale besluitvorming over de energievoorziening van Noordwest-Europa, het kerngebied waar Gasunie actief is. Immers, een actieve beïnvloeding van de routing van gasstromen naar of via Nederland is van groot belang voor de leveringszekerheid. Zowel voor Nederland in het licht van de "Groningendiscussie", als voor de leveringszekerheid voor onze buurlanden waar wij de verbindingen mede voor verzorgen, en dus ook voor de waarde van ons bedrijf. Een dergelijke actieve benadering kan ons inziens bestaan uit het intensief samenwerken met andere infrastructuurbedrijven in Europa, als ook uit het meedenken en meepraten over toekomstige (Europese) wet- en regelgeving . Het doel is gesprekspartner te zijn en de uitkomst van discussies mede te bepalen. Uiteraard dienen hier het publiek belang, proportionaliteit, risicoprofiel en investering tegen elkaar te worden afgewogen. Als RvC willen we hier graag actief in meedenken en de afwegingen met het oog op de ongestoorde uitvoering van de publieke taak mede vormgeven.

Vooruitzichten vraag naar gastransport
Het Energierapport heeft bevestigd dat, gedurende een lange transitieperiode naar een geheel duurzame energievoorziening, gas als flexibele en relatief schone bron van energie een belangrijke rol zal houden. De Nederlandse samenleving worstelt met de vraag hoe op een veilige manier zo goed en zo lang mogelijk gebruik te maken van de nog omvangrijke en economisch belangrijke voorraad gas. Het productieniveau van het Groningengas is naar aanleiding van de aardbevingenproblematiek verlaagd. Er zijn verschillende mogelijkheden om de weggevallen productie op te vangen. De manier waarop in vervanging zal worden voorzien, kan belangrijke gevolgen hebben voor de benutting van de capaciteit van het door Gasunie beheerde netwerk. Duidelijk is dat voor de voorzienbare toekomst het totaal van de bestaande en toekomstige energie- en warmtevraag van Nederland en van de gecontracteerde buitenlandse afnemers van het Nederlandse aardgas, de productiecapaciteit uit eigen bodem onvoldoende is. Ook met inbegrip van gas uit de zogenaamde kleine velden en energie uit alternatieve duurzame bronnen. Er zal gedurende lange tijd nog import van gas nodig zijn om de transitie naar een duurzame energie- en warmtehuishouding te faciliteren. De belangrijkste bestaande, maar ook toekomstige leveranciers van dit gas zijn Rusland en Noorwegen alsmede diverse LNG-producenten. Om de verschillende kwaliteiten gas op de gebruikersapparatuur af te stemmen, bereidt Gasunie in nauwe samenwerking met het Ministerie van Economische Zaken een belangrijke investering voor in de uitbreiding van stikstofcapaciteit.

Energietransitie
Eén van de strategische pijlers van Gasunie is het mogelijk maken van de transitie naar meer duurzaam energiegebruik. Onderdeel daarvan is het vergroenen van het gas- en energietransport. Dat kan bijvoorbeeld door menging van aardgas met zo veel mogelijk gas van duurzame oorsprong (meestal gas uit biomassa) en door deelname in duurzame energieprojecten. Gasunie ontplooit hiertoe al de nodige initiatieven, die op termijn alleen maar meer en effectiever zullen worden. Wij bespreken dit regelmatig met het bestuur. Wij hebben ons ook laten voorlichten over een portefeuille van investeringsprojecten, gebaseerd op innovatieve ideeën die gericht zijn op het faciliteren van de productie van groen gas. Gasunie heeft in deze projecten de rol van co-investeerder in de

infrastructuur om op deze manier, samen met partners, de overgang naar een duurzame energievoorziening mogelijk te maken met oplossingen die mede gebruik blijven maken van ons netwerk.

Wij zijn van mening dat het infrastructuurbedrijf Gasunie bij uitstek een rol toe komt bij activiteiten die innovatieve initiatieven op het gebied van de energietransitie mede mogelijk maken. Hierbij dienen initiatieven vooral vanuit de markt te komen. De praktijk echter heeft ons geleerd dat, vaak, partijen pas in beweging komen als een technologie of een idee zich in de praktijk bewijst. Gasunie en verwante bedrijven kunnen hier een stimulerende en faciliterende rol spelen. Op deze wijze investeert de overheid indirect in een meer duurzame samenleving en dat lijkt in overeenstemming met de prioritering die ook de politiek zichzelf in de klimaatdiscussie heeft gesteld. Als RvC proberen we met discussie en uitdaging deze ontwikkeling te stimuleren.

Nieuwe arbeidsvoorwaarden
Met betrekking tot de interne organisatie van Gasunie hebben twee belangrijke zaken onze aandacht gevraagd. De eerste is de onrust die in 2014 ontstond met betrekking tot het voorstel voor een nieuw beloningsbeleid en de tweede betrof de ontwikkeling van een nieuw transportbesturingssysteem. Ten aanzien van het eerste punt was voor medewerkers de noodzaak voor een nieuw beleid onvoldoende duidelijk, wat heeft geleid tot een gebrek aan vertrouwen in de organisatie. De hiervoor genoemde externe ontwikkelingen met betrekking tot gas hebben een voorzienbare drukkende werking op de baten in de toekomst. Gerechtvaardigde stakeholderbelangen vergen van het bestuur (en van het toezicht) dat over een dergelijke ontwikkeling tijdig wordt nagedacht en dat ook tijdig wordt gereageerd. Op deze wijze kunnen ook de belangen van andere stakeholders, zoals de aandeelhouders in de vorm van de Nederlandse samenleving, worden beschermd. De organisatie zal flexibeler en wendbaarder moeten worden. Ook medewerkers zullen zich continu moeten blijven ontwikkelen. Duurzame inzetbaarheid wordt gestimuleerd met opleiding en competentie-ontwikkeling. Er is in 2015 een intensieve discussie gevoerd tussen het bedrijf, de ondernemingsraad en de betrokken werknemersorganisaties over een verstandig en duurzaam HR- en arbeidsvoorwaardenbeleid voor de komende 5 tot 7 jaar, met inbegrip van marktconforme voorwaarden. Dit heeft geleid tot een unieke samenwerking waarbij de drie partijen gezamenlijk een pakket maatregelen aan de medewerkers hebben voorgelegd. Dit pakket is een eerste stap in een proces, waarbij materiële arbeidsvoorwaarden worden “geruild” tegen opleiding en ontwikkeling. De financiële bijdragen in dit pakket komen van zowel de medewerkers als van de werkgever. Wij zijn erg blij met de bereikte resultaten tot nu toe en onder de indruk van de innovatie en bereidheid tot *out-of-the-box* denken van alle betrokkenen. Wij hebben hen hier ook mee gecomplimenteerd. Tegelijk de opmerking makend dat een structurele wijziging van externe omstandigheden weer tot een nieuwe dialoog zou moeten leiden. Hetgeen overigens ook besloten ligt in het nu voorliggende pakket, waarbij de partners in continue dialoog het HR- en arbeidsvoorwaardenbeleid monitoren. Wij blijven dit proces op de voet volgen, waarbij we de belangen van alle stakeholders in het oog houden.

Nieuw transportbesturingssysteem
Het tweede belangrijke interne aandachtspunt is de vervanging van het besturingssysteem van ons gastransportnet. Het bestaande systeem is in het verleden in eigen beheer ontwikkeld en gebouwd en heel vaak verbouwd om wijzigingen in marktgedrag en/of regelgeving mogelijk te maken. Nu nadert het systeem het einde van de levensduur. Gasunie is jaren geleden al studies gestart naar mogelijke vervangende systemen die in de markt beschikbaar zouden moeten zijn. Deze systemen waren er niet, althans niet voor gas, en er is voor een soort *next best* oplossing gekozen. In nauwe samenwerking met een tweetal software leveranciers wordt een bestaand besturingssysteem voor elektriciteit omgebouwd naar een besturingssysteem voor gasinfrastructuur. Dit is een omvangrijk project en gegeven de complexiteit en de noodzakelijke robuustheid van de oplossing, volgen wij dit van nabij. De historie van grote ICT-projecten en de overheid is niet goed, dus is vanuit Gasunie samen met de

leveranciers een stap-voor-stap benadering ontworpen met kort-cyclische mijlpaalrapportages. Enkele leden uit onze raad hebben hier, samen met het bestuur, het ICT- en het projectmanagement over gesproken, waarbij vooral een inschatting is gemaakt van de beheersstructuur. Deze wordt nog gecompliceerd doordat de leveranciers op twee verschillende, geografisch ver van elkaar verwijderde plaatsen in de wereld aan de gezamenlijke oplossing werken. Gasuniemedewerkers en consultants stellen zich met grote regelmaat via video-vergaderingen maar ook ter plaatse op de hoogte. De voortgang wordt aan ons gerapporteerd en deze is tot nu toe in overeenstemming met het plan.

Informatiebeveiliging
Verwant hieraan is een sessie waarbij leden van de Auditcommissie en de voorzitter van de raad met het bestuur, het management en ICT-*security* medewerkers met een externe partij hebben gesproken over cyber security. Gasunie is de beheerder van top vitale infrastructuur, heeft toegang tot de best aangesloten bronnen in Nederland op dit gebied en heeft zich ook conform de bijbehorende impliciete standaard georganiseerd. Het gesprek bevestigde de aanpak, maar ook de snelheid van ontwikkeling op dit gebied en de voortdurend geboden waakzaamheid.

Auditcommissie
De Auditcommissie ondersteunt de RvC met het toezicht op de RvB ten aanzien van, onder meer, de opzet en werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen, het financiële verslagleggingsproces en de instelling en handhaving van daarbij horende interne procedures, de financiering van de vennootschap en de relatie met de in- en externe accountants.

De Auditcommissie heeft in 2015 vijf keer vergaderd, waarvan één maal in de vorm van een telefonische conferentie. Naast de leden van de commissie waren de CFO, de operational auditor en de externe accountant steeds aanwezig, evenals senior stafleden van de concernafdeling Financiën. Op de agenda stonden reguliere onderwerpen als de periodieke interne en externe financiële rapportages, het business plan (waaronder efficiencydoelen), de fiscaliteit, de financiering, de periodieke verslagen van de operational auditor en de vaststelling van zijn werkplan, het controleplan van de externe accountant, de management letter en het accountsverslag, het Document of Representation van het bestuur, de risicomatrix en de beheersing van de belangrijkste risico's, de ontwikkelingen in de informatietechnologie en de organisatie en effectiviteit van de beveiliging met het oog op een veilig en betrouwbaar gastransport/corporate security. De Auditcommissie heeft ook vergaderd over de waarderingsmodellen en heeft een update van de activiteiten op het gebied van fraude awareness gekregen.

In verband met de wettelijk verplichte roulatie van de externe accountant is Gasunie overgegaan van EY naar PricewaterhouseCoopers (PwC). In de vergadering van de Auditcommissie van 13 maart waren beide externe accountants aanwezig, EY vanwege de behandeling van de jaarstukken over 2014 en PwC vanwege de uitvoering van de controle van de jaarrekening van Gasunie met ingang van het boekjaar 2015.

De voorzitter van de Auditcommissie spreekt van tijd tot tijd rechtstreeks met de externe accountant, meestal in aanwezigheid van de CFO van Gasunie. De discussies en bevindingen van de Auditcommissie worden gerapporteerd in de plenaire vergaderingen van de RvC. De vergaderstukken en notulen van de commissie worden aan alle commissarissen ter beschikking gesteld.

Melding onder de klokkenluidersregeling
In vervolg op de melding in 2014 van een 'vermoeden van een misstand', betreffende een mogelijke onvolkomenheid in een aanbestedingsprocedure door een werknemer van Gasunie zijn door een advocatenkantoor de aanbestedingsprocessen bij Gasunie doorgelicht. Dit heeft uitgemond in

enkele concrete aanbevelingen om de processen te verbeteren. Deze aanbevelingen zijn omgezet in acties die in 2015 in de RvC zijn besproken en inmiddels zijn uitgevoerd.

Beloning-, Selectie- en Benoemingscommissie
De commissie heeft in 2015 drie maal vergaderd. Naast reguliere onderwerpen, zoals de realisatie van de doelstellingen ten behoeve van de vaststelling van de variabele beloning over 2014, de vaststelling van nieuwe collectieve en individuele doelstellingen aan de hand van het budget over 2016, het jaarverslag over 2014 en de remuneratieparagraaf met betrekking tot 2015, is ook gesproken over de aansturing van de onderneming, de ontwikkelingen ten aanzien van het arbeidsvoorwaardenbeleid van de RvB en de terugvordering van variabele beloning van oud bestuursleden (zie ook pagina 126).

Beloningsopbouw RvC
De beloning die de commissarissen ontvangen voor het uitoefenen van hun functie(s) staat in de volgende tabel weergegeven. Deze bedragen zijn exclusief reis- en onkostenvergoedingen.

Functie	**Beloning per jaar**
Voorzitter RvC (of Interim voorzitter)	€ 30.000
Vice voorzitter RvC	€ 22.000
Lid RvC	€ 20.000
Voorzitter of lid AC	€ 5.000
Voorzitter of lid BBC	€ 2.000

De over 2015 en 2014 uitbetaalde beloning staat vermeld in de jaarrekening op pagina 126.

Vergaderingen met de Ondernemingsraad
De bij Gasunie bestaande praktijk van het bijwonen van ten minste twee vergaderingen per jaar door leden van de RvC is ook in 2015 gevolgd. In de loop van 2015 hebben mevrouw Jolanda Poots-Bijl (juni) en de heer Rinse de Jong (november) ieder een Overlegvergadering bijgewoond. De najaarsvergadering werd vooraf gegaan door een zogenaamde “achterban lunch”, waarbij kon worden aangeschoven bij de lunch van de medewerkers van de locatie waar de Overlegvergadering werd gehouden en direct met hen kon worden gesproken.

Woord van waardering
De raad dankt het bestuur, het management en de medewerkers voor hun betrokkenheid en inzet in 2015. Door hun betrokkenheid en vakmanschap hebben zij de veilige en ongestoorde levering van gas aan de afnemers van Gasunie gewaarborgd.

16 maart 2016,

Raad van Commissarissen van N.V. Nederlandse Gasunie

Rinse de Jong, *voorzitter*
Dirk Jan van den Berg, *vicevoorzitter*
Martika Jonk
Jolanda Poots-Bijl
Willem Schoeber
Jean Vermeire

Corporate Governance

Algemeen
N.V. Nederlandse Gasunie (Gasunie) is een naamloze vennootschap met de Nederlandse Staat als enig aandeelhouder. De aandelen worden gehouden door het Ministerie van Financiën. Voor de onderneming geldt het zogenoemde gemitigeerde structuurregime. De governance structuur is gebaseerd op boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, de Corporate Governance Code, de statuten van de vennootschap en diverse interne reglementen. Ook de Gaswet bevat diverse bepalingen die van invloed zijn op de governance van Gasunie.

Raad van Bestuur en Executive Committee
De Raad van Bestuur (ook wel 'bestuur') bestond in 2015 uit twee personen. Het bestuur vergadert in beginsel één keer per week. Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor het bestuur van de onderneming, als ook voor de algemene gang van zaken bij de verschillende dochtermaatschappijen. De meeste vergaderingen vinden plaats in een breder verband, het zogenoemde executive committee. Het executive committee bestaat naast de Raad van Bestuur uit de Algemeen Directeuren van de Nederlandse (GTS) en Duitse (Gasunie Deutschland) netbeheerders, de Algemeen Directeur van Deelnemingen & Business Development, de Directeur Juridische Zaken, Regulering & Communicatie en de Directeur Personeel & Organisatie.

Raad van Commissarissen
Voor de samenstelling van de Raad van Commissarissen (ook wel 'de Raad') in het jaar 2015 verwijzen wij naar elders in het jaarverslag. De Raad vergadert minstens vier keer per jaar. De Raad treedt op als werkgever van de bestuurders van Gasunie, houdt toezicht op het bestuur en staat het bestuur met raad terzijde. Op basis van de Gaswet en statuten worden ook belangrijke besluiten van Gasunie Transport Services B.V. aan de Raad van Commissarissen van Gasunie ter goedkeuring voorgelegd. De Raad kent twee subcommissies: de Auditcommissie (houdt toezicht op met name risicobeheersings- en controlesystemen, de jaarlijkse en halfjaarlijkse financiële verslaglegging, de financiering van de onderneming en pensioenen) en de Beloning-, Selectie- & Benoemingscommissie. Van commissievergaderingen wordt verslag gedaan in de vergaderingen van de gehele Raad op basis waarvan besluitvorming plaatsvindt.

Naleving van de Nederlandse Corporate Governance Code
De Nederlandse Corporate Governance Code wordt door staatsdeelnemingen en dus door Gasunie toegepast. Waar mogelijk zijn de principes en best practice-bepalingen geïmplementeerd in de statuten en in diverse reglementen. Omdat Gasunie geen beursgenoteerde onderneming is, zijn principes en best practice-bepalingen die rechtstreeks met beursnotering te maken hebben, niet van toepassing.
Wij bevestigen de naleving van best practice bepalingen II.3.4 en III.6.3 waarin wordt bepaald dat transacties met tegenstrijdige belangen uitgevoerd door de leden van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen in het jaarverslag moeten worden vermeld. In 2015 hebben dergelijke transacties niet plaatsgevonden.
Van enkele principes en best practice-bepalingen die wel van toepassing zijn op onze onderneming, wordt afgeweken. We lichten deze afwijkingen in navolging van de Corporate Governance-Code hierna toe:

Raad van Bestuur
II.2.12 Het remuneratierapport wordt op de website van de vennootschap geplaatst.
Verklaring van afwijking van deze best practice:

In ons jaarverslag geven we op transparante wijze inzicht in het, door de aandeelhouder goedgekeurde, remuneratiebeleid en de concrete invulling die daaraan wordt gegeven door de Raad van Commissarissen in het boekjaar. Dit jaarverslag wordt op de website van Gasunie gepubliceerd.

Raad van Commissarissen
III.5 Indien de Raad van Commissarissen meer dan vier leden omvat, stelt de Raad van Commissarissen uit zijn midden een auditcommissie, een remuneratiecommissie en een selectie- en benoemingscommissie in.
Verklaring van afwijking van dit principe:
Omdat de taken nauw verwant zijn, zijn de taken van de Remuneratiecommissie en de Selectie- en Benoemingscommissie samengevoegd in een gecombineerde commissie.

Beschikbaarheid documentatie
Op de website www.gasunie.nl zijn de volgende documenten beschikbaar:
- het reglement voor de Raad van Bestuur;
- het reglement voor de Raad van Commissarissen;
- de klokkenluidersregeling;
- de gedragscode.

Gezien het karakter van de onderneming kent Gasunie geen specifiek reglement met betrekking tot voorwetenschap en bezit van en transacties in effecten. Het verbod om misbruik te maken van voorkennis is opgenomen in de gedragscode.

Remuneratiebeleid Raad van Bestuur

Het remuneratiebeleid is door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vastgesteld, op voordracht van de Raad van Commissarissen met inachtneming van het advies van de Beloning-, Selectie- en Benoemingscommissie

Context voor remuneratiebeleid
Gasunie is in de afgelopen jaren uitgegroeid tot een Europees gasinfrastructuurbedrijf met veel internationale klanten. Gasunie opereert in een integrerende Europese markt en is niet alleen actief in gereguleerde markten, maar ontwikkelt ook niet-gereguleerde activiteiten waarmee het waarde creëert voor haar stakeholders. De waarde voor de Nederlandse economie wordt vooral gecreëerd door de totstandkoming van een sterke ‘hubfunctie’ in een liquide markt, de doorvoer van significante gasstromen, de mogelijkheid van handel en concurrentie tussen gasleveranciers voor de binnenlandse gasmarkt en flexibiliteit (opslag). Gasunie is daarmee van grote waarde voor de Nederlandse economie. De bestuurders van het bedrijf dragen derhalve een grote verantwoordelijkheid.

Doelstellingen en principes van het remuneratiebeleid
Het remuneratiebeleid is gericht op het aantrekken, motiveren en vasthouden van bestuurders met de juiste kwaliteit en ervaring, zowel uit eigen kweek als bewezen talent uit de markt. De beloning reflecteert de verantwoordelijkheid die de bestuurders dragen, en is afgezet tegen geldende beloningsprincipes in de markt, zoals hierna wordt uitgelegd. Dit bestuurlijke talent is noodzakelijk voor het realiseren van de essentiële doelstellingen van de strategie van Gasunie in de hiervoor geschetste context. Bij de uitvoering van dit beleid gelden de volgende overwegingen:

- Met de Staat als enig aandeelhouder, past Gasunie in beginsel de uitgangspunten toe die gelden voor het beloningsbeleid van staatsdeelnemingen. Indien dit naar de mening van de Raad van Commissarissen tot onacceptabele risico’s voor de onderneming leidt, zal de Raad van Commissarissen in overleg treden met de aandeelhouder.

- Voor het remuneratiepakket van bestuurders hanteert Gasunie een marktvergelijking op basis van een relevante arbeidsmarktreferentiegroep; deze groep bestaat uit (semi-) publieke, private en internationale ondernemingen (in een gewogen verhouding van 50-25-25) met activiteiten die overeenkomsten vertonen met die van Gasunie (energie-, distributie-, installatie- en bouwsector).
- De structuur van de bezoldiging van bestuurders wordt vastgesteld aan de hand van de marktvergelijking, waarbij aangesloten wordt bij de beloningsverhoudingen binnen de onderneming, zodat er een logisch doorlopende salarislijn is van de functies in de Raad van Bestuur naar de functies onder de Raad van Bestuur.
- De variabele beloning geldt afhankelijk van de realisatie van doelen op korte en lange termijn en op operationeel en strategisch gebied.

Beloningselementen
De remuneratie bestaat uit:
- een vast gedeelte (basisjaarsalaris);
- een variabel gedeelte, afhankelijk van het realiseren van zowel korte- als langetermijndoelstellingen, zoals op de komende bladzijden gespecificeerd;
- een werkgeversbijdrage in de pensioenpremie;
- overige secundaire arbeidsvoorwaarden.

Basisjaarsalaris
De Raad van Commissarissen zal op verzoek van de aandeelhouder bij benoeming van bestuurders de som van vast en variabel jaarsalaris limiteren tot het maximum van € 350.000 (niveau 2010). De Raad van Commissarissen bepaalt de jaarlijkse groei van het salaris. Indien het maximumsalaris is bereikt, wordt verdere groei beperkt tot de structurele verhogingspercentages van de cao.

Variabele beloningselementen
De variabele beloningselementen zijn gebaseerd op het beloningsbeleid dat door de aandeelhouder is goedgekeurd. Met ingang van 2014 hebben we het maximum van de variabele beloningselementen verlaagd van 35% naar 20% van het basisjaarsalaris. Deze verlaging volgt de door de Nederlandse Staat ingezette beleidsrichting om variabele beloningen voor de financiële sector te beperken en in lijn daarmee ook de variabele beloningen bij de staatsdeelnemingen te verlagen, zoals in 2013 vastgesteld in de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid. We hebben deze verlaging gecompenseerd door het basisjaarsalaris over 2014 te verhogen met een conversiefactor van 50% van de nominale verlaging van de variabele beloning. Vanaf 2015 wordt een compensatie van 40% gehanteerd. We hebben gekozen voor een gedeeltelijke compensatie omdat onze ervaring is dat niet alle gestelde doelen volledig worden gerealiseerd. Over de periode 2008 tot en met 2013 bedroeg de gemiddelde realisatie namelijk 71% voor de leden van onze Raad van Bestuur.

De doelen voor het behalen van deze beloningselementen worden jaarlijks vastgesteld. Zij dienen ambitieus en concreet meetbaar te zijn. De Raad van Commissarissen heeft de bevoegdheid om, binnen de hierna aangegeven limieten, de variabele bezoldiging aan te passen wanneer deze tot onbillijke uitkomsten leidt vanwege buitengewone omstandigheden in de prestatieperiode. Een voorbeeld hiervan is de neerwaartse bijstelling van de variabele beloning op het moment dat een dodelijk ongeval plaatsvond en dit buiten de gehanteerde targetdefinitie op het gebied van Veiligheid viel. De Raad van Commissarissen heeft eveneens de bevoegdheid de variabele beloning die is toegekend op basis van onjuiste (financiële) gegevens terug te vorderen van bestuurders.

De Raad van Commissarissen heeft zich bij het bepalen van de prestatiecriteria, zowel voor de korte als voor de lange termijn, laten leiden door de strategische doelstellingen van Gasunie. Voor elke

pijler van de strategie zijn een of meer prestatiecriteria ontwikkeld. De drie strategische pijlers van Gasunie en de bijbehorende prestatiecriteria zijn:

- Het optimaliseren van de waarde van onze bestaande assets: financiële doelstellingen.
- Het versterken van onze leidende positie als grensoverschrijdende gasinfrastructuuronderneming in Europa: Economic Value Added.
- Het mogelijk maken van de transitie naar duurzamer energiegebruik: Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

Bij de vaststelling van de strategie wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de maatschappelijke functie van de activiteiten van Gasunie en de effecten op milieu en samenleving. Ook daarvoor zijn prestatiecriteria ontwikkeld, te weten Veiligheid en Leveringszekerheid.
Gegeven het karakter van de variabele beloningselementen (ontbreken van optiepakketten en verwante beloningsmechanismen) is het uitvoeren van een scenarioanalyse als bedoeld in de Corporate Governance Code niet aan de orde.

Variabel kortetermijnbeloningselement (maximaal 15%)
Het doel van de variabele kortetermijnbeloning is om de realisatie van vooraf afgesproken uitdagende doelstellingen op een aantal operationele en financiële kerngebieden te belonen. De collectieve operationele doelstellingen gelden voor het gehele personeel van Gasunie. De collectieve financiële doelstellingen gelden voor de medewerkers met een individueel arbeidscontract.
De criteria voor de toekenning van de variabele kortetermijnbeloning zijn gerelateerd aan de uitvoering van de strategie. Deze strategie is geaccordeerd door de Raad van Commissarissen en getoetst aan het publieke belang van Gasunie. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in uitdagende kwantitatieve doelstellingen op het gebied van veiligheid, leveringszekerheid en kostenefficiëntie.

Deze component van het salaris van de leden van de Raad van Bestuur is gemaximeerd op 15% van het basisjaarsalaris. Daarnaast zal een langetermijnbeloning van maximaal 5% worden toegepast (zie hierna).

De 15% is voor 2015 onder te verdelen in:

<u>Collectieve Gasunie-doelstellingen (10%):</u>

Veiligheid 3%

- Total Recordable Frequency Index (TRFI[6])
  Volledige realisatie bij TRFI lager dan 4
- Leidingbeschadigingen
  Volledige realisatie bij maximaal 5 leidingbeschadigingen

Leveringszekerheid 2%

- Betere performance op het gebied van leveringszekerheid
  Volledige realisatie bij 0 transportonderbrekingen

Financiële resultaten 3 %

- Netto operationele kosten
  Volledige realisatie indien lager dan € 353 miljoen
- Return On Invested Capital
  Volledige realisatie indien 6,7% of hoger

Maatschappelijk Verantwoord ondernemen 2%

- Reductie van de CO_2-footprint
  Volledige realisatie bij CO_2-reductie van 20 kton of meer

[6] Voor een toelichting hierop verwijzen wij naar de Begrippenlijst

Individuele doelstellingen (5%):

- Algemene bijdrage van Bestuurder aan het resultaat van Gasunie (vast te stellen door de Raad van Commissarissen) 5%

Variabel langetermijnbeloningselement (maximaal 5%)
Gasunie kent voor haar bestuurders eveneens een variabele beloning, gerelateerd aan de waardecreatie op langere termijn. Dit beloningselement kent twee componenten.
De eerste component is de Operational Cost Index voor de TSO's, die de verhouding weergeeft tussen de operationele kosten en de bedrijfsmiddelen ten behoeve waarvan deze kosten worden gemaakt. De tweede component is de EVA™. Deze prestatie wordt berekend over een periode van drie jaar en is afhankelijk van de ontwikkeling van de EVA (EVA = (ROIC – WACC) x Invested Capital) voor de niet-gereguleerde activiteiten. De variabele beloning bedraagt bij volledige realisatie van deze componenten respectievelijk 2,5% en 2,5% van het basisjaarsalaris.

Met ingang van 2015 wordt de Asset Utilization Rate niet langer als doelstelling gebruikt. Deze ratio is op jaarbasis beperkt te beïnvloeden vanwege het onvoorspelbare effect van kortetermijnboekingen en daarom niet bruikbaar om prestaties mee te meten. Dat neemt niet weg dat de bezettingsgraad van het netwerk belangrijk is. De door het bestuur te ondernemen acties die zijn gericht op de langetermijnbezetting van het netwerk vormen onderdeel van de individuele doelstelling 'Algemene bijdrage van de bestuurders aan de resultaten van Gasunie'. Met ingang van 2015 is deze algemene bijdrage verhoogd van 3% naar 5%.

Procedure
De targets voor het verkrijgen van de variabele beloning worden aan het begin van het desbetreffende jaar afgesproken tussen de Raad van Commissarissen en de leden van de Raad van Bestuur, nadat de voorzitter van de Raad van Bestuur een voorstel heeft besproken met de Belonings-, Selectie- & Benoemingscommissie.
In het volgende jaar vindt het onderzoek naar de realisatie van de doelstellingen plaats. De mate van realisatie van de targets wordt beoordeeld door de externe accountant en er wordt een assurance rapport met limited assurance gevraagd. De realisatie wordt vervolgens vastgesteld door de Raad van Commissarissen, op voordracht van de Beloning-, Selectie- & Benoemingscommissie.

De uitbetaling van de variabele beloning geschiedt na vaststelling door de Aandeelhoudersvergadering van de jaarstukken van het jaar waarvoor de doelen zijn gesteld.

Pensioen
Op de leden van de Raad van Bestuur is de pensioenregeling van Gasunie van toepassing zoals deze ook geldt voor andere medewerkers.

Overige secundaire arbeidsvoorwaarden
Gasunie heeft voor haar bestuurders een pakket secundaire arbeidsvoorwaarden dat ook op andere medewerkers van toepassing is. Aan de leden van de Raad van Bestuur wordt een voor de uitoefening van hun functie passende leaseauto ter beschikking gesteld.

Overige uitgangspunten
Benoemingsduur
Bij benoeming van leden van de Raad van Bestuur geldt een benoemingsduur van vier jaar, met voor de heer Fennema een mogelijkheid tot verlenging van nogmaals maximaal vier jaar, tenzij bijzondere omstandigheden een afwijkende onderling af te spreken termijn rechtvaardigen, en voor de heer Oudejans de mogelijkheid tot verlenging met telkens vier jaar. De bestuurders hebben een

dienstverband met Gasunie voor onbepaalde tijd, dat eindigt bij het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd.

Opzegtermijn
Voor de leden van de Raad van Bestuur geldt een opzegtermijn van de arbeidsovereenkomst van drie maanden.

Ontslagvergoeding
Voor bestuurders geldt, behoudens kennelijke onredelijkheid, een beperking van de ontslagvergoeding conform de Corporate Governance Code, te weten maximaal één basisjaarsalaris.

Change of control
Voor bestuurders geldt een 'change of control-clausule', waarbij in geval van beëindiging van het dienstverband naar aanleiding van een fusie of overname van de Vennootschap door een niet tot de Vennootschap behorende partij, of in het kader van een aan de Raad van Bestuur opgelegde wezenlijke verandering in aard, aansturing of structuur van de onderneming, aan de bestuurder een vergoeding wordt toegekend van maximaal één basisjaarsalaris, ongeacht op wiens initiatief de beëindiging plaatsvindt.

Evenwichtige samenstelling
De samenstelling van de Raad van Bestuur is met twee mannen niet in overeenstemming met de evenwichtige samenstelling als genoemd in art. 2:166 BW, welk artikel bepaalt dat bij een evenwichtige samenstelling een raad van bestuur tenminste voor 30% bestaat uit vrouwen. Wanneer nieuwe leden benoemd moeten worden, is het streven om aan deze bepaling te voldoen. Bij de invulling van de positie Voorzitter van de Raad van Bestuur heeft de match tussen kandidaten en het gewenste profiel desondanks niet tot een evenwichtigere samenstelling geleid.

Beloningspakket 2015
Op basis van het hiervoor genoemde beleid heeft de Raad van Commissarissen voor de op 31 december 2015 actieve leden van de Raad van Bestuur de volgende basisjaarsalarissen en variabele beloningen toegekend:

In euro's	Salaris 2015	Variabele beloning (m.b.t. prestaties 2015)
De heer J.J. Fennema	297.070	48.662
De heer I.M. Oudejans RA	274.132	44.905

Doelstellingen en realisatie variabele beloning met betrekking tot prestaties 2015

		Dhr. J.J. Fennema	Dhr. I.M. Oudejans
	Maximaal	Gerealiseerd	Gerealiseerd
1. Collectieve Gasunie targets			
1.a. Veiligheid (TRFI: 3,7, Leidingbeschadigingen: 5)	3,00%	2,25%	2,25%
1.b Leveringszekerheid (Transportonderbrekingen: 3)	2,00%	1,00%	1,00%
1.c Financiële resultaten (NOK: € 348 mio, ROIC: 6,56%)	3,00%	1,97%	1,97%
1.d Maatschappelijk verantwoord ondernemen (CO_2 reductie: 27,2 kton)	2,00%	2,00%	2,00%
Subtotaal	10,00%	7,22%	7,22%
2. Individuele doelstellingen	5,00%	4,00%	4,00%
Subtotaal	5,00%	4,00%	4,00%
3. Variabel langetermijn beloningselement			
3.a Operational Cost Index volledig gerealiseerd	2,50%	2,50%	2,50%
3.b Economic Value Added volledig gerealiseerd	2,50%	2,50%	2,50%
Subtotaal	5,00%	5,00%	5,00%
Totaal	20,00%	16,22%	16,22%
Realisatiepercentage		81,10%	81,10%
Uitgekeerde targetbeloning		€ 48.662	€ 44.905

Voor de toekenning van de overige remuneratiebestanddelen in 2015 wordt verwezen naar punt 23 van de nadere toelichting in de geconsolideerde jaarrekening.

Risicomanagement

Ondernemen en het nemen van risico's gaan samen. Dit geldt ook voor Gasunie.
Wij hebben net als iedere andere onderneming, te maken met veel verschillende interne en externe factoren die onze bedrijfsvoering in positieve of negatieve zin beïnvloeden. Wij hebben een publieke taak en dragen met het verzorgen van veilig en betrouwbaar gastransport bij aan de energievoorziening in Nederland en Duitsland en een groot deel van Noordwest Europa. Wij streven ernaar leveringszekerheid en veiligheid van mens en milieu op een zo hoog mogelijk niveau te handhaven en daarnaast ook ontwikkelingen als marktintegratie en energietransitie te bevorderen. Daarom is het van groot belang dat wij de risico's die we daarbij lopen zo goed mogelijk in beeld hebben en maatregelen treffen om deze risico's te beheersen.

Risicomanagement speelt op ieder niveau een belangrijke rol bij de besluitvorming binnen Gasunie. Het betreft zowel de factoren die invloed hebben op de haalbaarheid van onze strategie en doelstellingen, als factoren die invloed hebben op de bedrijfsactiviteiten binnen onze units en afdelingen. We beschouwen risicomanagement als een fundamenteel onderdeel van onze bedrijfsvoering en identificeren en beheersen daarmee de belangrijkste risico's. Hiermee kunnen we weloverwogen keuzes maken die leiden tot een grotere kans van slagen van onze missie, visie, en strategie, binnen een voor ons acceptabel risicoprofiel en risicobereidheid. Daarnaast speelt risicomanagement ook een belangrijke rol bij het aantoonbaar maken van in- en externe eisen

vanuit wet- en regelgeving. In deze rol is risicomanagement compliance gedreven waarmee zichtbaar gemaakt wordt op welke wijze Gasunie invulling geeft aan deze vereisten, bijvoorbeeld door het houden van risk assessments.

Risicomanagement in 2015
Op basis van de periodieke evaluatie naar opzet en werking van ons risico framework hebben we ons risicomanagement in 2015 vanuit drie invalshoeken nader geanalyseerd:

- positionering van ons corporate risicomanagement;
- versterking van het Gasunie-breed risicomanagement bij strategische en/of complexe projecten in gehele organisatie;
- coördinatie over de deelgebieden van ons operationeel risicomanagement.

Met de Auditcommissie hebben we de voorlopige uitkomsten van deze analyse besproken. Daarbij is bevestigd dat de basis van het framework voldoet en dat we risicomanagement nog meer zullen inzetten ter ondersteuning van de strategische besluitvorming. Hierdoor kunnen we de invloeden van de steeds dynamischer omgeving goed in kaart houden. We zullen hier in 2016 verder invulling aan geven.

Risicoraamwerk: Beleid en beheersing
Risicomanagement is een continu proces dat wordt uitgevoerd op strategisch, tactisch en operationeel niveau en biedt zowel stuurinformatie als verantwoording bij besluitvorming. De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor het risicomanagement binnen ons bedrijf en wordt daarbij ondersteund door de afdeling Corporate Risk Management.

We gebruiken het zogenaamde ”three Lines of Defense" (LoD)-model, waarbij ons business/lijnmanagement primair verantwoordelijk is voor de inzet van risicomanagement en de eerste lijn vormt. De tweede lijn wordt gevormd door corporate afdelingen waaronder Risk Management en Control met als taak het voorbereiden van beleid met betrekking tot risicobeheersing voor de Raad van Bestuur en het uitdagen en adviseren van de business. De derde lijn wordt gevormd door de afdeling Operational Audit die operationele audits uitvoert, de opzet en werking van het Risk Framework beoordeelt en hierover rapporteert aan de voorzitter van de Raad van Bestuur.

De verantwoordingsrapportages van de units aan Raad van Bestuur lopen via de Document of Representation (DoR). Met de DoR geven units formele terugkoppeling dat aan de business controls wordt voldaan volgens de interne vereisten voor management control en de gedragscode.

De Raad van Commissarissen en de Auditcommissie bespreken als onderdeel van het Management Control systeem op regelmatige basis met (leden van) de Raad van Bestuur naast ontwikkelingen op het gebied van doelstellingen, strategie en beleid ook de belangrijkste risico's van de onderneming en de uitkomsten van operational audits.

Onze medewerkers handelen vanuit kernwaarden en risicobewustzijn en vormen in die zin een 'Base Line of Defense'.

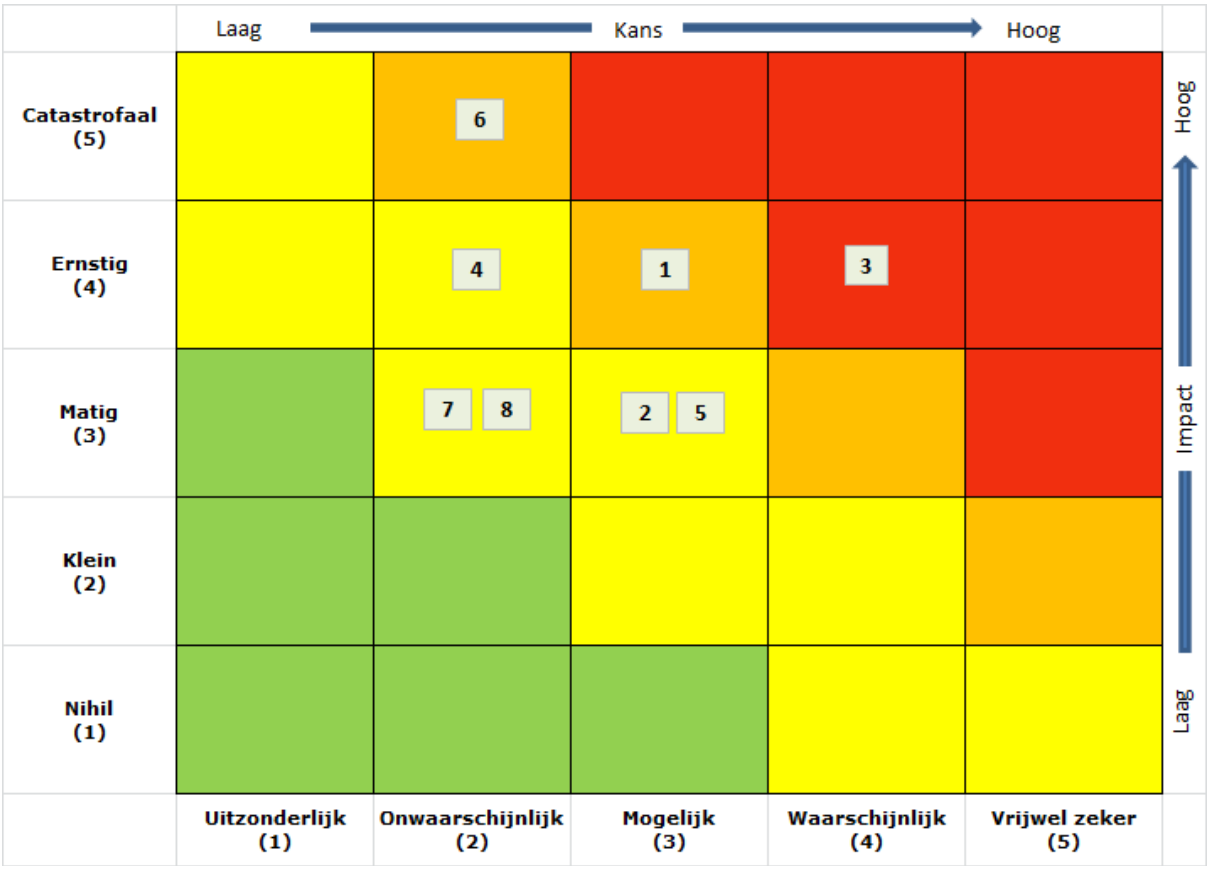
Risico-acceptatie
In de volgende tabel geven we onze risicoacceptatie weer volgens de COSO Enterprise Risk Management indeling, waarbij de risico's in vier categorieën zijn onderverdeeld: strategic, operational, reporting/finance en compliance/legal. Op corporate niveau en business unit niveau worden bij ons bedrijf met name de strategische risico’s en kansen geïdentificeerd en beheerst, en binnen de afdelingen van de units zijn dat vooral de operationele risico's.

Risicocategorie (COSO ERM)	Risico-acceptatie	Toelichting
Strategic	Laag	Bij het nastreven van de strategische doelen wordt de balans gezocht tussen de gereguleerde TSO-functie (zeer lage risicoacceptatie) en de niet-gereguleerde TSO activiteiten (hogere risicoacceptatie) waardoor de risico's die het behalen van de strategisch doelen bedreigen elkaar niet versterken, en wat gemiddeld tot een lage risicoacceptatie leidt.
Operational	Zeer laag	Risico's die de veiligheid van onze omgeving of medewerkers van Gasunie of contractors in gevaar brengen worden zoveel mogelijk vermeden, de risicoacceptatie is zeer laag. Ook de risico's die de continuïteit van een betrouwbare infrastructuur in gevaar brengen, worden tot een minimum beperkt.
Reporting / Finance	Laag	Gasunie is niet bereid risico's te lopen op materiële fouten in financiële systemen, modellen en (business) rapportages. Gasunie is niet bereid risico's te lopen die toegang tot financiële markten beperken.
Compliance / Legal	Nul	Gasunie streeft ernaar om te voldoen aan alle van toepassing zijnde wet- en regelgeving.

Belangrijkste risico's

Op strategisch niveau vindt de corporate risico-analyse plaats. Dit is de risico-analyse die de Raad van Bestuur samen met de (business-)unit managers uitvoert, geïntegreerd met de strategie-cyclus en business planning en control cyclus.

De grafische weergave van de uitkomsten van de corporate risico-analyse is weergegeven op het volgende kleurenoverzicht. De risico's hebben wij daarbij afgezet tegen de kans op het optreden ervan en de impact na het uitvoeren van beheersmaatregelen. De nummers in de matrix verwijzen naar de nummers van de risico's welke staan opgenomen in de daaropvolgende risicotabel.

Onderstaand de belangrijkste risico's uit onze corporate risico-analyse:

Strategische/ algemene risico's	**Beheersmaatregelen (selectie)**
1. Strategie	
• Strategie sluit niet (meer) aan bij gewijzigde externe omstandigheden	• Nauwlettend externe ontwikkelingen volgen ten einde een goede strategische uitgangspositie te verkrijgen / te behouden.
• Positie gas en Gasunie onderbelicht in (Noordwest-Europees) energiebeleid.	• Gas positioneren als een essentieel element van de energiemix voor de middellange termijn en als middel om transitie mogelijk te maken naar duurzaam energieverbruik.
• Geopolitieke risico's Het risico dat geopolitieke conflicten de gasstromen in en naar Nederland en Duitsland negatief beïnvloeden.	• Leveringszekerheid waarborgen door aansluiting op meerdere (soorten) bronnen en door middel van bestendige economische en politieke relaties.
2. Markt- en rendementsdoelstellingen	
• Beperkingen groei door marktontwikkelingen	• Aangaan van samenwerkingsverbanden; onderscheiden van de concurrentie door het

Het risico dat invloed van Gasunie afneemt als gevolg van vorming van enkele grote concurrerende TSO's binnen EU.	leveren van diensten en producten die aansluiten bij de behoefte van de markt (bijvoorbeeld PRISMA, EnergyStock, TTF).
• Investeringen vanuit duurzaamheidsambities niet op korte termijn terug te verdienen Het risico dat opstart/aanloopkosten relatief hoog zijn en niet op korte termijn zijn terug te verdienen.	• Specifiek organisatieonderdeel (Gasunie New Energy) opgezet dat zich focust op het faciliteren en stimuleren van nieuwe (duurzame) energieprojecten met een belangrijke rol voor gas, zelfstandig of door middel van partnerships. • Ontwikkelen nieuwe businessmodellen.
• Veranderend verdienmodel Het risico dat door invloed van de markt de lange termijn contracten vervangen worden door korte termijn contracten, en hierdoor onzekerheden ontstaan over toekomstige inkomsten (fluctuaties) en daarmee over investeringen.	• Visie ontwikkelen op toekomstige capaciteitsvraag en tijdig aanpassen van bedrijfsmodel/verdienmodel. • Ontwikkeling van nieuwe diensten / inkomstenbronnen binnen business units (zoals EnergyStock, small scale LNG).
3. Regulering	
• Nadelige ontwikkelingen in het reguleringskader kunnen beperkt opgevangen worden in Nederland en Duitsland. Wet- en regelgeving beperken ontwikkeling niet-gereguleerd domein. Het risico dat onvoldoende invloed uitgeoefend kan worden op de ontwikkeling van regulering binnen Europa.	• Dialoog met toezichthouders. • Intensivering activiteiten tussen Gasunie als TSO en ENTSOG (Europees netwerk van TSO's).
4. Security of Supply	
• Lagere beschikbaarheid L-gas Het risico dat als gevolg van verdere beperking van de gasproductie uit het Groningerveld de beschikbaarheid van L-gas afneemt.	• Bijdrage leveren aan transitie van L-gas naar H-gas in Duitsland. •Investeren in extra stikstoffabriek om capaciteit van kwaliteitsconversie te vergroten.
5. Reputatierisico	
Het risico dat de negatieve reputatie van fossiele brandstoffen de aandacht voor en de mening over de positieve bijdrage die gas en gasinfrastructuur kan leveren aan een duurzame energiemix negatief beïnvloedt.	Gas positioneren als een integraal onderdeel van de energiemix om transitie mogelijk te maken naar meer duurzaam energieverbruik. Op korte termijn door het onmiddellijk kunnen terugdringen van CO_2 bij elektriciteitsopwekking en transport. Voor de middellange termijn door gas in te zetten als ideaal medium voor energieopslag en flexibiliteit. Continue aandacht voor transparant besluitvormingsproces ter onderbouwing

	gemaakte risico-afwegingen.
Operationele risico's	**Beheersmaatregelen (selectie)**
6. Catastrofes	
•Het risico op rampen, zoals grote ongelukken maar ook terreur en cyber attacks	• Periodieke beoordeling mede op basis van externe ontwikkelingen van het beleid inzake bedrijfscontinuïteit / crisismanagement. en houden van oefeningen.
•Het risico op onveilige situaties voor medewerkers, leveranciers, omwonenden en ketenpartners.	• Werken conform veiligheids- en kwaliteitsmanagementsystemen zoals NTA 8120 en NTA 8620 voor het voorkomen van afwijkingen, storingen en incidenten en in geval deze voorkomen voor het beheersen van de gevolgen daarvan. • Continu uitdragen (intern/extern) van het belang van veiligheid en de vier pijlers onder het veiligheidsbeleid: arbeidsveiligheid, externe veiligheid, procesveiligheid, technische veiligheid. • Continu aandacht voor cyber risico's met passende maatregelen.
7. Projectmanagement	
•Het risico op vertraging van planning en realisatie van infrastructurele en ICT-projecten als gevolg van steeds toenemende complexiteit en afhankelijkheden. •Het risico op vertraging van planning en realisatie van infrastructurele projecten: maatschappij en toezichthouders accepteren minder risico's.	• Goed opgezette projectteams met robuust projectplan waarbij interne en externe toetsingsmomenten plaatsvinden. • Actief stakeholdermanagement, bijvoorbeeld inzake vergunningsproces als onderdeel van Strategisch Omgevingsmanagement (SOM). • Organisatie hierop inrichten: regeldruk neemt toe en hiermee samenhangende bewijsvoering eveneens.
Risico's Wet- en regelgeving	**Beheersmaatregelen (selectie)**
8. Wet- en regelgeving	
•Niet voldoen aan externe wet- en regelgeving als gevolg van veranderingen in wet- en regelgeving en vergunningsvoorwaarden (zonering, milieueisen, geluidsemissie eisen) en de aanpassingen welke gemaakt moeten worden in bestaande infrastructuur. Bijvoorbeeld als gevolg van de wetgeving m.b.t. uitstoot van koolstofdioxide (CO2) en uitstoot van stikstofoxide (NOx). Maatschappij en toezichthouders accepteren minder risico's.	• Organisatie inrichten op de toenemende eisen vanuit wet- en regelgeving; integrale benadering (asset management). • Uitvoering en opvolging van risicoanalyses en audits (conform NTA 8120). • Kennisdeling door deelname aan normalisatiecommissies.

•Niet voldoen aan Europese aanbestedingsregels waardoor de aanbesteding niet succesvol afgerond kan worden, geen definitieve gunning plaatsvindt, en vertraging optreedt.	• Tijdens projectvoorbereiding actief betrekken van inkoop/juridische deskundigheid voor borging van het juist toepassen van de aanbestedingsregels.

Financiële risico's
Voor een beschrijving van de belangrijkste financiële risico's, financiële posities, waaraan Gasunie onderhevig is en de genomen beheersmaatregelen verwijzen we naar punt 21 van de nadere toelichting op de jaarrekening.
Daarnaast maakt het management bij het opstellen van de jaarrekening schattingen en beoordelingen, die de gerapporteerde bedragen voor activa en passiva op balansdatum en het resultaat over het boekjaar beïnvloeden. Oordelen en schattingen zijn met name van belang bij de waardering van vaste activa, voorziening voor opruimingskosten en saneringen, uitgestelde belastingen, pensioenen en overige kapitaalbelangen en bij de classificatie van kapitaalsbelangen in het kader van IFRS 10 Consolidated Financial Statements en IFRS 11 Joint Arrangements. Voor een nadere toelichting verwijzen naar de "toelichting op de geconsolideerde financiële overzichten" in de jaarrekening (pagina 79).

Informatiebeveiliging
Informatiebeveiliging is voor het functioneren van onze bedrijfsprocessen van groot belang. Alle bedrijfsprocessen, waaronder ook de vitale, zijn in grote mate afhankelijk van ICT-systemen. Onze informatiebeveiliging heeft als primair doel het ondersteunen van alle bedrijfsprocessen zodat een ongestoorde dienstverlening kan plaatsvinden. Het systeem is gebaseerd op ISO27001. Conform deze ISO-norm implementeren we passende maatregelen ten aanzien van de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid. We monitoren de effectiviteit en passen zo nodig verbeteringen toe.

Bij het opstellen van maatregelen kijken we goed naar de samenhang tussen organisatie, techniek en mensen. Uitgangspunt hierbij is een bedrijfsbrede visie met centrale regie en decentrale uitvoering. Dit betreft niet alleen preventie (waaronder preventie tegen hacking), maar ook het opsporen van beveiligingsissues, en het adequaat reageren daarop.
We geven voortdurend aandacht aan de menselijke component. Het is van groot belang dat iedere medewerker bewust gemaakt wordt van de risico's op het gebied van informatiebeveiliging. We betrekken hierbij collega's uit verschillende afdelingen. Hierdoor wordt niet alleen vanuit bestaande regels en structuren gedacht, maar staan we ook open voor innovatieve denkwijzen en bieden we ruimte om vraagstukken en inzichten met elkaar te delen.

In Control Statement
De Raad van Bestuur is zich ervan bewust dat de beheerssystemen, hoe professioneel deze ook zijn, geen absolute zekerheid kunnen bieden dat de ondernemingsdoelstellingen worden gerealiseerd, noch dat deze systemen onjuistheden van materieel belang, verlies, fraude en overtredingen van wetten en regels geheel kunnen voorkomen.
Ten aanzien van financiële verslaggevingsrisico's verklaart de Raad van Bestuur dat de interne risicobeheersings- en controlesystemen een redelijke mate van zekerheid geven dat de financiële verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat en dat de risicobeheersings- en controlesystemen in het verslagjaar naar behoren hebben gewerkt. De verwachting is dan ook dat de continuïteit van de vennootschap voor de komende twaalf maanden gewaarborgd is.

Samenstelling Raad van Commissarissen

(Situatie per verslagdatum, 16 maart 2016)

R. (Rinse) de Jong RA
(1948, Nederlandse nationaliteit)
Voorzitter
Datum eerste benoeming: 16 mei 2012
Tweede termijn loopt af in 2018
Lid van Belonings- Selectie & Benoemingscommissie

Bestuurslid Stichting Aandelenbeheer BAM Groep
Bestuurslid Stichting Preferente Aandelen Wereldhave NV
Lid Raad van Commissarissen USG People NV
Lid Raad van Commissarissen Enexis Holding NV
Voorzitter Raad van Commissarissen Bakeplus Holding BV
Voorzitter Raad van Commissarissen Rabobank Arnhem en omstreken
Lid van de Raad van Toezicht van de Hogeschool van Amsterdam (per 1 februari 2015)
Adviseur Raad van Toezicht van de Universiteit van Amsterdam (per 1 februari 2015)

Onbezoldigd
Lid Raad van Toezicht Stichting Toneelgroep Oostpool
Bestuurslid Stichting Toneelhuis Arnhem
Voorzitter Stichting Kunstcollectie Essent-Enexis

Drs. M.J. (Jolanda) Poots-Bijl RC
(1969, Nederlandse nationaliteit)
Datum eerste benoeming: 1 september 2011
Tweede termijn loopt af in 2017
Voorzitter van Auditcommissie

Lid van de Raad van Bestuur, CFO Ordina N.V.
Lid bestuur Stichting ING Aandelen
Lid van de Raad van Commissarissen Blokker Holding B.V.

Ir. J.P.H.J. (Jean) Vermeire
(1944, Belgische nationaliteit)
Datum eerste benoeming: 1 oktober 2007
Derde termijn loopt af in 2018
Lid van Auditcommissie

Consultant gas en LNG
Kerndocent bij EDI

Onbezoldigd:
Ere-voorzitter van de Internationale Groepering van LNG-Invoerders (GIIGNL)

Mr M.M. (Martika) Jonk

(1959, Nederlandse nationaliteit)
Datum eerste benoeming: 1 oktober 2013
Eerste termijn loopt af in 2017
Voorzitter van Belonings- Selectie & Benoemingscommissie

Partner CMS Derks Star Busmann N.V.
Lid Raad van Toezicht St. Antonius Ziekenhuis

Dr. Ir. W.J.A.H. (Willem) Schoeber
(1948, Nederlandse en Duitse nationaliteit)
Datum eerste benoeming: 1 oktober 2013
Eerste termijn loopt af in 2016
Lid van Auditcommissie

Bedrijfsadviseur "Dr. Willem Schoeber Unternehmensberatung"
Non-executive member of the board of directors, Neste Oil Oyj (sinds april 2015 genaamd Neste Oyj) (Helsinki, Finland)
Non-executive chairman of the board of directors EWE Turkey Holding AŞ (Istanbul, Turkije), tot 7 september 2015
Non-executive chairman of the board of directors Bursagaz AŞ (Bursa, Turkije), tot 28 augustus 2015
Non-executive chairman of the board of directors Kayserigaz AŞ (Kayseri, Turkije), tot 28 augustus 2015

Drs. D.J. (Dirk Jan) van den Berg
(1953, Nederlandse nationaliteit)
Per 1 januari 2015: Vicevoorzitter
Datum eerste benoeming: 1 oktober 2014
Eerste termijn loopt af in 2019
Lid van Belonings- Selectie & Benoemingscommissie

Voorzitter College van Bestuur TU Delft tot 1 september 2015
Voorzitter Raad van Bestuur Sanquin Bloedvoorziening (per 1 september 2015)

Onbezoldigd:
Lid International Advisory Board PolyU Hong Kong
Lid International Visitor's Program Advisory Board Ministerie van Buitenlandse zaken
Voorzitter Atlantische Commissie
Lid Commissie Europese Integratie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Adviesraad Internationale Vraagstukken
Lid International Advisory Board van het Moscow Institute of Physics and Technology
Voorzitter Foundation Board IHE

Samenstelling Raad van Bestuur

Ir. J.J. (Han) Fennema
(1964, Nederlandse nationaliteit)
Voorzitter van de Raad van Bestuur sinds 1 maart 2014

Verantwoordelijk voor de aandachtsgebieden:
- Business units (GTS, Gasunie Deutschland en Participations & Business Development)
- Strategie
- Veiligheid
- Human Resources

Nevenfuncties:
- Lid van de Supervisory Board Energy Delta Institute
- Lid van de Advisory Board Clingendael Internationaal Energie Programma
- Lid van de Shareholders' Committee Nord Stream AG
- Bestuurslid Koninklijke Vereniging van Gasfabrikanten in Nederland (KVGN)

I.M. (René) Oudejans RA
(1961, Nederlandse nationaliteit)
CFO en lid van de Raad van Bestuur sinds 1 oktober 2012

Verantwoordelijk voor de aandachtsgebieden:
- Finance
- Treasury
- Operations
- Projects
- ICT
- Juridische Zaken

Nevenfunctie:
- Bestuurslid Pensioenfonds N.V. Nederlandse Gasunie
- Lid van de Raad van Toezicht Zorggroep Alliade (per 1 juli 2015)

Bestuursverklaring

(in de zin van artikel 5:25c lid 2 sub c Wft)

De Raad van Bestuur verklaart dat, voor zover hen bekend,

1. de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de activa, de passiva, de financiële positie en het resultaat van de vennootschap en de gezamenlijke in de consolidatie opgenomen ondernemingen; en dat

2. het jaarverslag een getrouw beeld geeft omtrent de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende het boekjaar van de vennootschap en van de met haar verbonden ondernemingen waarvan de gegevens in haar jaarrekening zijn opgenomen en dat in het jaarverslag de wezenlijke risico's waarmee de vennootschap wordt geconfronteerd, zijn beschreven.

J.J. Fennema, voorzitter
I.M. Oudejans

Groningen, 16 maart 2016

Geconsolideerde jaarrekening

Geconsolideerde balans per 31 december (vóór winstbestemming)

In € miljoenen	**Nadere toelichting**	**2015**	**2014**
Activa			
Vaste activa			
- materiële vaste activa	3	**9.134,0**	9.098,1
- immateriële vaste activa	4	**-**	1,9
- investeringen in joint ventures	6	**157,4**	152,6
- investeringen in geassocieerde deelnemingen	7	**12,4**	11,7
- overige kapitaalbelangen	8	**434,9**	424,4
- uitgestelde belastingvorderingen	9	**322,5**	342,9
Totaal vaste activa		**10.061,2**	10.031,6
Vlottende activa			
- voorraden	10	**33,9**	36,0
- handels- en overige vorderingen	11	**202,0**	184,1
- geldmiddelen en kasequivalenten	12	**64,7**	47,5
Totaal vlottende activa		**300,6**	267,6
Totaal activa		**10.361,8**	10.299,2

In € miljoenen	**Nadere toelichting**	**2015**	**2014**
Passiva			
Totaal eigen vermogen toekomend aan de aandeelhouder	13	**5.717,5**	5.505,1
Langlopende verplichtingen			
- rentedragende leningen	15	**2.985,7**	3.407,1
- uitgestelde belastingverplichtingen	16	**210,3**	203,1
- personeelsbeloningen	17	**92,6**	88,3
- voorzieningen	18	**67,5**	69,3
Totaal langlopende verplichtingen		**3.356,1**	3.767,8
Kortlopende verplichtingen			
- kortlopende financieringsverplichtingen	19	**1.001,6**	696,6
- handelsschulden en overige te betalen posten	20	**286,6**	329,7
Totaal kortlopende verplichtingen		**1.288,2**	1.026,3
Totaal passiva		**10.361,8**	10.299,2

Geconsolideerde winst-en-verliesrekening

In € miljoenen	**Nadere toelichting**		**2015**		**2014**
Opbrengsten	30		**1.631,0**		1.651,2
Aan investeringen toegerekende kosten		**89,5**		91,5	
Personeelskosten	23	**-/- 196,9**		-/- 185,4	
Overige bedrijfslasten	24	**-/- 441,6**		-/- 371,2	
Afschrijvingen	3+4	**-/- 296,0**		-/- 293,3	
Totale lasten			**-/- 845,0**		-/- 758,4
Bedrijfsresultaat	30		**786,0**		892,8
Financieringsbaten	25		**2,8**		2,5
Financieringslasten	26		**-/- 135,2**		-/- 141,6
Aandeel in resultaat joint ventures	6		**39,3**		40,0
Aandeel in resultaat geassocieerde deelnemingen	7		**2,5**		1,2
Dividend overige kapitaalbelangen	8		**28,9**		9,7
Resultaat vóór belastingen			**724,3**		804,6
Belastingen	27		**-/- 171,4**		-/- 201,1
Resultaat na belastingen			**552,9**		603,5
Toe te rekenen resultaat aan aandeelhouder			**552,9**		603,5

Geconsolideerde overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten

In € miljoenen	**Nadere toelichting**		**2015**		**2014**
Resultaat na belastingen zoals opgenomen in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening			**552,9**		603,5
Saldo van actuariële winsten en verliezen ter zake van personeelsbeloningen	17	**4,1**		-/- 17,6	
waarvan vennootschapsbelasting		**-/- 1,2**		5,1	
Totaal van de resultaten verwerkt in het eigen vermogen, welke bij realisatie niet worden geherclassificeerd naar de winst- en verliesrekening			**2,9**		-/- 12,5
Mutaties van tegen reële waarde gewaardeerde kapitaalbelangen	8	**10,5**		45,0	
Mutaties in de reserves bij joint ventures en geassocieerde deelnemingen gewaardeerd op nettovermogenswaarde		**9,5**		-/- 18,4	
Mutatie in de cash flow hedge reserve	14	**-1,7**		-/- 1,7	
waarvan vennootschapsbelasting		**0,4**		0,4	
Totaal van de resultaten verwerkt in het eigen vermogen, welke bij realisatie worden geherclassificeerd naar de winst- en verliesrekening			**18,7**		25,3
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten			**574,5**		616,3
Toe te rekenen aan aandeelhouder			**574,5**		616,3

Geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen

In € miljoenen	**Aandelen kapitaal**	**Cash flow hedge reserve**	**Reële waarde reserve**	**Overige reserves**	**Onverdeeld resultaat**	**Totaal**
2015						
Stand per 1 januari	0,2	-/- 54,3	251,6	4.704,1	603,5	5.505,1
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten over het boekjaar	-	8,1	10,5	3,0	552,9	574,5
Uitgekeerd dividend over 2014	-	-	-	-	-/- 362,1	-/- 362,1
Toegevoegd aan de overige reserves	-	-	-	241,4	-/- 241,4	-
Stand per 31 december	**0,2**	**-/- 46,2**	**262,1**	**4.948,5**	**552,9**	**5.717,5**
2014						
Stand per 1 januari	0,2	-/- 34,7	206,6	4.577,4	464,4	5.213,9
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten over het boekjaar	-	-/- 19,6	45,0	-/- 12,6	603,5	616,3
Uitgekeerd dividend over 2013	-	-	-	-	-/- 325,1	-/- 325,1
Toegevoegd aan de overige reserves	-	-	-	139,3	-/- 139,3	-
Stand per 31 december	**0,2**	**-/- 54,3**	**251,6**	**4.704,1**	**603,5**	**5.505,1**

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

In € miljoenen	**Nadere toelichting**		**2015**		**2014**
Kasstromen uit operationele activiteiten					
Opbrengsten		**1.631,0**		1.651,2	
Totale lasten		**-/- 845,0**		-/- 758,4	
Bedrijfsresultaat		**786,0**		892,8	
Aanpassingen voor:					
- afschrijvingen	3+4	**296,0**		293,3	
- mutatie voorraden	10	**2,1**		-/- 2,9	
- mutatie vorderingen		**-/- 7,7**		48,2	
- mutatie niet-rentedragende verplichtingen		**-/- 27,1**		-/- 35,1	
- overige mutaties		**14,4**		7,1	
Kasstroom uit bedrijfsoperaties			**1.063,7**		1.203,4
Ontvangen rente		**2,8**		2,5	
Ontvangen dividend joint ventures	6	**46,8**		34,8	
Ontvangen dividend geassocieerde deelnemingen	7	**1,9**		-	
Ontvangen dividend overige kapitaalbelangen		**27,2**		8,9	
Betaalde rente		**-/- 138,7**		-/- 131,9	
Betaalde vennootschapsbelasting		**-/- 151,7**		-/- 139,2	
			-/- 211,7		-/- 224,9
Kasstroom uit operationele activiteiten			**852,0**		978,5
Kasstroom uit investeringsactiviteiten					
Investeringen in (im)materiële vaste activa		**-/- 357,3**		-/- 507,1	
Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa		**0,6**		10,2	
Investeringen in joint ventures	6	**-/- 13,9**		-/- 5,6	
Desinvesteringen in joint ventures		**10,9**		-	
Desinvesteringen in overige kapitaalbelangen	8	**3,4**		41,2	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten			**-/- 356,3**		-/- 461,3
Transport			**495,7**		517,2

In € miljoenen	**Nadere toelichting**		**2015**		**2014**
Transport			**495,7**		517,2
Kasstroom uit financieringsactiviteiten					
Opname langlopende schulden	15	**300,0**		50,0	
Aflossingen van langlopende schulden	15	**-/- 521,5**		-/- 21,4	
Opname/aflossing kortlopende financieringsverplichtingen	19	**105,1**		-/- 209,4	
Uitgekeerd dividend	29	**-/- 362,1**		-/- 325,1	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten			**-/- 478,5**		-/- 505,9
Mutatie geldmiddelen en kasequivalenten			**17,2**		11,3
Geldmiddelen en kasequivalenten ultimo vorig jaar		**47,5**		36,2	
Geldmiddelen en kasequivalenten ultimo dit jaar		**64,7**		47,5	
			17,2		11,3

Toelichting op de geconsolideerde financiële overzichten

Opmaken en vaststellen van de jaarrekening
De jaarrekening 2015 is opgemaakt door de Raad van Bestuur op 16 maart 2016. De opgemaakte jaarrekening wordt ter vaststelling voorgelegd aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 30 maart 2016.

Aard der bedrijfsactiviteiten
De N.V. Nederlandse Gasunie (Gasunie) is een Europees gasinfrastructuurbedrijf. Het netwerk van Gasunie is één van de grootste gastransport-hogedruknetten in Europa en bestaat uit ongeveer 15.500 kilometer pijpleiding in Nederland en Noord-Duitsland, tientallen installaties en ongeveer 1.300 gasontvangstations. De jaarlijkse doorzet van gas bedraagt circa 1.250 TWh (125 miljard m^3). Gasunie dient het algemeen belang in de markten waarin ze actief is en streeft ernaar een optimale waarde te creëren voor haar stakeholders. Gasunie biedt transportdiensten aan via haar dochterondernemingen Gasunie Transport Services B.V. in Nederland en Gasunie Deutschland Transport Services GmbH in Duitsland. Daarnaast biedt ze ook andere diensten aan op het gebied van gasinfrastructuur, waaronder gasopslag, LNG-opslag en het certificeren van groen gas via haar dochterbedrijf, Vertogas. Gasunie wil haar infrastructuur en kennis inzetten voor verdere ontwikkeling en integratie van hernieuwbare energiebronnen, en van groen gas in het bijzonder.

De vennootschap is statutair en feitelijk gevestigd te Groningen op Concourslaan 17, ingeschreven onder KvK-nummer 02029700.

Alle op balansdatum uitstaande aandelen worden gehouden door de Staat der Nederlanden.

Uitgangspunten voor de grondslagen
De geconsolideerde financiële overzichten van de vennootschap zijn opgesteld in overeenstemming met de International Financial Reporting Standards (IFRS), zoals aanvaard binnen de Europese Unie en van kracht op 31 december 2015.

Nieuwe verslaggevingstandaarden
De volgende nieuwe standaarden en interpretaties, welke bekrachtigd zijn binnen de Europese Unie, zijn effectief geworden vanaf boekjaar 2015:
- Improvements to International Financial Reporting Standards (2011-2013)

De toepassing van de hierboven opgenomen standaarden en interpretaties heeft geen materiële invloed op het eigen vermogen en het resultaat van de vennootschap en heeft geen additionele toelichtingen tot gevolg.

De volgende nieuwe standaarden en interpretaties, welke bekrachtigd zijn binnen de Europese Unie, worden effectief vanaf boekjaar 2016:
- IAS 19 Employee Benefits - Defined Benefit Plans: Employee Contributions (Amendments)
- Improvements to International Financial Reporting Standards (2010-2012)

De vennootschap verwacht dat de toepassing van de hierboven opgenomen onderwerpen geen materiële invloed heeft op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap en geen additionele toelichtingen tot gevolg heeft.

Vanaf boekjaar 2016 worden de volgende nieuwe standaarden en interpretaties effectief maar zijn nog niet bekrachtigd binnen de Europese Unie:

- IFRS 10 and IAS 28 – Sale or Contribution of Assets between an Investor and its Associate or Joint Venture (Amendments)
- IFRS 10, IFRS 12 and IAS 28 – Investment Entities: Applying the Consolidation Exception (Amendments)
- IFRS 11 Joint Arrangements – Accounting for Acquisitions of Interests in Joint Operations (Amendments)
- IFRS 14 Regulatory Deferral Accounts
- IAS 1 – Disclosure Initiative (Amendments)
- IAS 16 and IAS 38 – Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation (Amendments)
- IAS 16 and IAS 41 – Bearer Plants (Amendments)
- IAS 27 – Equity Method in Separate Financial Statements (Amendments)
- Improvements to International Financial Reporting Standards (2012-2014)

De vennootschap verwacht dat de toepassing van de hierboven opgenomen onderwerpen geen materiële invloed heeft op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap en geen additionele toelichtingen tot gevolg heeft.

Vanaf boekjaar 2018 worden de volgende nieuwe standaarden effectief die nog niet zijn bekrachtigd binnen de Europese Unie:

- IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers
- IFRS 9 Financial Instruments

Ten aanzien van het bovenstaande onderwerpen onderzoekt de vennootschap op dit moment in hoeverre dit materiële invloed zal hebben op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap in de periode van eerste toepassing en in hoeverre dit zal leiden tot additionele toelichtingen.

IFRS 16 Leases wordt naar verwachting vanaf het boekjaar 2019 effectief; de standaard dient nog bekrachtigd te worden door de Europese Unie. De vennootschap onderzoekt op dit moment in hoeverre dit materiële invloed zal hebben op het eigen vermogen en resultaat van de vennootschap in de periode van eerste toepassing en in hoeverre dit zal leiden tot additionele toelichtingen.

Oordelen en schattingen door het management
Het management maakt bij het opstellen van de jaarrekening schattingen en beoordelingen, die de gerapporteerde bedragen voor activa en passiva op balansdatum en het resultaat over het boekjaar beïnvloeden.

Oordelen en schattingen zijn met name van belang bij de waardering van vaste activa, voorziening voor opruimingskosten en saneringen, uitgestelde belastingen, pensioenen en overige kapitaalbelangen en bij de classificatie van kapitaalsbelangen in het kader van IFRS 10 Consolidated Financial Statements en IFRS 11 Joint Arrangements.

Vaste activa
Vaste activa betreffen onder andere het gastransportnetwerk.

Materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met lineaire afschrijvingen, gebaseerd op de verwachte economische levensduur rekening houdend met de restwaarde, en bijzondere waardeveranderingen. Hiertoe zijn aannames gedaan over de levensduur, restwaarde en toekomstige kasstromen van voornamelijk de transportleidingen.

Een belangrijk deel van de bedrijfsactiviteiten valt onder reguleringsregimes. De toekomstige kasstromen en de daarmee samenhangende realiseerbare waarde van de gereguleerde activa worden mede bepaald door oordelen en schattingen ten aanzien van de kasstromen die binnen het relevante reguleringskader kunnen worden verdiend. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 1 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Voorziening voor opruimingskosten en saneringen
Een voorziening voor opruimingskosten en saneringen is gevormd naar aanleiding van besluiten van het management om binnen afzienbare tijd specifieke activa buitengebruik te stellen, te verwijderen of te saneren, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe wetgeving. De omvang van deze voorziening was in eerste instantie bepaald aan de hand van algemene kengetallen, zoals bijvoorbeeld kosten per eenheid verhoogd met een generieke opslag voor project management. In 2014 is de omvang van de voorziening herbeoordeeld aan de hand van ervaringscijfers van gereed gekomen projecten. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 18 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Een voorziening voor algemene opruimingskosten op langere termijn wordt niet opgenomen omdat het thans niet aannemelijk wordt geacht dat het opruimen van transportleidingen en toebehoren aan de orde zal komen. Verwacht wordt dat de opbrengsten van een alternatieve aanwending (op termijn) verminderd met de kosten van conservering zullen opwegen tegen de (maatschappelijke) kosten van het opruimen.

Uitgestelde belastingvorderingen
Voor alle verrekenbare tijdelijke verschillen en voor beschikbare voorwaartse verliescompensatie wordt een uitgestelde belastingvordering opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er fiscale winst beschikbaar zal zijn voor verrekening. Hiertoe zijn aannames gedaan over de toekomstige fiscale winsten.

Pensioenen
De kosten van de toegezegd-pensioenregelingen en de waardering van de toegezegd-pensioenverplichtingen worden bepaald met behulp van actuariële berekeningen. Hiertoe zijn belangrijke aannames gedaan over de marktrente op bedrijfsobligaties van hoge kwaliteit ter bepaling van de disconteringsvoet, de verwachte toekomstige salarisverhogingen en de verwachte toekomstige pensioenverhogingen. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 17 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Overige kapitaalbelangen
Het belang in Nord Stream AG wordt gewaardeerd tegen reële waarde rekening houdend met een disconteringsvoet na belastingen op de verwachte kasstromen. De verwachte kasstromen zijn gebaseerd op contractueel gemaakte afspraken. Bij het bepalen van de disconteringsvoet na belastingen zijn de aannames door het management belangrijk. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 8 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Grondslagen voor consolidatie
In de geconsolideerde jaarrekening zijn de financiële gegevens van de N.V. Nederlandse Gasunie en haar groepsmaatschappijen opgenomen. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen en vennootschappen waarin beslissende zeggenschap ('control') wordt uitgeoefend.

Van 'control' is sprake indien de Groep:
- macht ('power') heeft over de relevante activiteiten van de betreffende rechtspersoon/vennootschap; en
- is blootgesteld aan of gerechtigd is tot variabele opbrengsten uit hoofde van de betrokkenheid bij de rechtspersoon/vennootschap; en
- over de mogelijkheid beschikt zijn macht over de rechtspersoon /vennootschap te gebruiken om de omvang van de opbrengsten van de investeerder te beïnvloeden.

In het algemeen wordt control verondersteld indien de Groep meer dan 50% van de stemgerechtigde aandelen bezit, maar dit wordt naar de feitelijke omstandigheden per individueel kapitaalbelang beoordeeld.

Bij gewijzigde omstandigheden beoordeelt de Groep opnieuw of wel of geen sprake is van control.

De groepsmaatschappijen worden integraal geconsolideerd vanaf de datum waarop beslissende zeggenschap op de groepsmaatschappij is verkregen. De groepsmaatschappijen worden niet meer in de consolidatie opgenomen vanaf de datum waarop geen sprake meer is van beslissende zeggenschap. De posten in de geconsolideerde jaarrekening worden volgens uniforme grondslagen van waardering en resultaatbepaling vastgesteld.

Financiële relaties en niet-gerealiseerde resultaten tussen groepsmaatschappijen worden geëlimineerd.

De in de consolidatie begrepen groepsmaatschappijen zijn:

Naam van de vennootschap	**Zetel**	**Aandeel in kapitaal op 31 december**	
		2015	**2014**
EnergyStock B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Holding B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 1 B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 2 B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 3 B.V.	Groningen	100%	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 4 B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie BBL B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Engineering B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie New Energy B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie LNG BBR B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie LNG Holding B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Peakshaver B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Transport Services B.V.	Groningen	100%	100%
Gasunie Underground Storage (GUUS) B.V.	Groningen	100%	100%
Vertogas B.V.	Groningen	100%	100%
Cupa Holding GmbH	Hannover, Duitsland	-	100%
Cupa Transport Services GmbH	Hannover, Duitsland	-	100%

Gasunie Deutschland GmbH & Co. KG	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Technical Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Transport Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Transport Services Holding GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Deutschland Verwaltungs GmbH	Hannover, Duitsland	100%	100%
Gasunie Ostseeanbindungsleitung (GOAL) GmbH	Hannover, Duitsland	-	100%
Gasunie Infrastruktur AG	Zug, Zwitserland	100%	100%

Gasunie Deutschland Transport Services Holding GmbH en Cupa Holding GmbH zijn samengevoegd in 2015, alsmede Gasunie Deutschland Transport Services GmbH, Cupa Transport Services GmbH en Gasunie Ostseeanbindungsleitung (GOAL) GmbH. Als gevolg zijn Cupa Holding GmbH, Cupa Transport Services GmbH en Gasunie Ostseeanbindungsleitung (GOAL) GmbH opgeheven in 2015. Deze transacties zijn resultaat neutraal verlopen.

Gasunie Peakshaver B.V. is opgericht in 2014.

Voor de overige rechtspersonen heeft de N.V. Nederlandse Gasunie gedurende heel 2015 en 2014 de beslissende zeggenschap uitgeoefend.

Gasunie Zuidwending B.V. is in 2014 hernoemd in EnergyStock B.V. Gasunie Germany B.V. is in 2015 hernoemd in Gasunie New Energy B.V.

Gasunie Transport Services B.V. is de netbeheerder van het landelijk gastransportnet in de zin van de Gaswet. De Minister heeft regels gesteld ten aanzien van goed financieel beheer door een netbeheerder in het 'Besluit Financieel Beheer Netbeheerder'. Deze regels bestaan uit een aantal financiële ratio's waaronder een eigenvermogensminimum. Dit kan leiden tot restricties ten aanzien van de uitkeerbaarheid van onder andere dividend.

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Algemeen
De algemene grondslag voor de waardering en de resultaatbepaling wordt gevormd door de historische kosten. Voor zover onderstaand niet anders vermeld, wordt deze algemene grondslag toegepast.

Vreemde valuta
De functionele en rapporteringvaluta van de vennootschap is de euro. De geconsolideerde jaarrekening is opgemaakt in euro's.

Transacties in vreemde valuta worden verantwoord tegen de koers van de functionele valuta per de datum van de transactie.

Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Eventuele omrekeningsverschillen alsmede verschillen bij afwikkeling van de transacties worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Bedrijfscombinaties (acquisities)
Bedrijfscombinaties worden verantwoord in overeenstemming met de in IFRS 3 Business Combinations beschreven methodiek: de 'acquisition method'. De verkrijgingsprijs van een acquisitie wordt bepaald op het totaal van opgeofferde activa, aangegane of overgenomen verplichtingen en door de overnemende partij uitgegeven eigen vermogen instrumenten. Kosten verband houdend met de overname worden direct ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht. De bij de bedrijfscombinaties verkregen identificeerbare activa, passiva en voorwaardelijke verplichtingen worden door de overnemende partij verantwoord tegen de reële waarde op de overnamedatum.

Vaste activa
Materiële vaste activa
Materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met lineaire afschrijvingen, gebaseerd op de verwachte economische levensduur rekening houdend met de restwaarde en bijzondere waardeveranderingen. De reële waarde voor activa aanwezig op het moment van overgang naar IFRS (1 januari 2004) is gehanteerd als veronderstelde kostprijs. De restwaarde van het actief, de gebruiksduur en de afschrijvingsmethodes worden beoordeeld en indien noodzakelijk aangepast per het einde van het boekjaar.

De bijdrage van derden in de kosten van aanleg van het gastransportnetwerk worden op de investeringen in mindering gebracht.

Materiële vaste activa die op balansdatum nog niet zijn opgeleverd worden verantwoord onder de 'vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering'. Na de ingebruikname worden de betreffende activa naar hun aard gerubriceerd onder één van de hoofdcategorieën. De hoeveelheden gas en stikstof permanent aanwezig in de pijpleidingen en cavernes benodigd voor het gastransport en gerelateerde diensten worden opgenomen onder de 'andere vaste bedrijfsmiddelen'.

De materiële vaste activa worden onderverdeeld in de volgende componenten:
- Bedrijfsgebouwen en -terreinen
- Compressorstations

- Installaties
- Hoofdtransportleidingen c.a.
- Regionale transportleidingen c.a.
- Ondergrondse gasopslag
- Andere vaste bedrijfsmiddelen

Immateriële vaste activa
Exploitatierechten
Exploitatierechten zijn gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met lineaire afschrijvingen, gebaseerd op de verwachte economische levensduur rekening houdend met de restwaarde en bijzondere waardeveranderingen. De restwaarde van het actief, de gebruiksduur en de afschrijvingsmethode en -termijnen worden minimaal aan het einde van het boekjaar beoordeeld en indien noodzakelijk aangepast.

Goodwill
Goodwill is het meerdere van de verkrijgingsprijs van een acquisitie boven het Gasunie aandeel in de reële waarde van de netto identificeerbare activa, passiva en voorwaardelijke verplichtingen. Het wordt opgenomen onder de immateriële vaste activa. Na de eerste opname wordt de goodwill gewaardeerd tegen kostprijs minus eventuele geaccumuleerde bijzondere waardeverminderingen.

Ten behoeve van het bepalen van eventuele bijzondere waardeverminderingen wordt de goodwill uiterlijk in het boekjaar volgend op de acquisitiedatum toegerekend aan één of meerdere kasstroomgenererende eenheden, die naar verwachting voordeel hebben bij de bedrijfscombinatie.

Bijzondere waardevermindering van goodwill
De vennootschap onderzoekt jaarlijks en indien daartoe een aanleiding bestaat of er sprake is van een bijzondere waardevermindering van goodwill die is verkregen uit een bedrijfscombinatie en die is toegerekend aan één of meerdere kasstroomgenererende eenheden.

Zij bepaalt daartoe de realiseerbare waarde van iedere kasstroomgenererende eenheid (of een groep van kasstroomgenererende eenheden) waaraan goodwill is toegerekend. De realiseerbare waarde is de hoogste waarde van de directe en de indirecte opbrengstwaarde. Indien deze waarde lager is dan de huidige boekwaarde, dan wordt het verschil ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

Investeringen in joint operations
Investeringen in joint operations zijn kapitaalbelangen waarin de vennootschap gezamenlijke zeggenschap uitoefent en rechten heeft op de activa en verplichtingen uit hoofde van de schulden van de kapitaalbelangen.

In de financiële overzichten worden de rechten op de activa en verplichtingen uit hoofde van de schulden en de bijbehorende rechten op de opbrengsten en lasten van de joint operations opgenomen.

Investeringen in joint ventures
Investeringen in joint ventures zijn kapitaalbelangen waarin de vennootschap gezamenlijke zeggenschap uitoefent en rechten heeft op de netto-activa van de kapitaalbelangen.

Deze kapitaalbelangen worden volgens de equity-methode gewaardeerd. Overeenkomstig deze methode worden de kapitaalbelangen opgenomen tegen de verkrijgingsprijs (inclusief goodwill) vermeerderd met het aandeel in het resultaat en het aandeel in de overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten vanaf het moment van verwerving en verminderd met het aandeel in de dividenduitkeringen. In de winst-en-verliesrekening wordt het aandeel van de vennootschap in het resultaat van de joint ventures opgenomen.

Investeringen in geassocieerde deelnemingen
Investeringen in geassocieerde deelnemingen zijn kapitaalbelangen waarin de vennootschap invloed van betekenis uitoefent op het zakelijke en financiële beleid.

Deze kapitaalbelangen worden volgens de equity-methode gewaardeerd. Overeenkomstig deze methode worden de kapitaalbelangen opgenomen tegen de verkrijgingsprijs (inclusief goodwill) vermeerderd met het aandeel in het resultaat en het aandeel in de overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten vanaf het moment van verwerving en verminderd met het aandeel in de dividenduitkeringen. In de winst-en-verliesrekening wordt het aandeel van de vennootschap in het resultaat van de geassocieerde deelnemingen opgenomen.

Overige kapitaalbelangen
Een overig kapitaalbelang wordt op basis van IAS 39 na de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde, waarbij niet-gerealiseerde winsten of verliezen worden verwerkt in het eigen vermogen totdat het overig kapitaalbelang niet meer wordt opgenomen of onderhevig is aan een bijzondere waardevermindering. Op dat moment wordt de cumulatieve winst of het cumulatieve verlies verwerkt in de winst-en-verliesrekening.

Indien de reële waarde niet betrouwbaar kan worden vastgesteld wordt een overig kapitaalbelang gewaardeerd tegen kostprijs.

In de winst-en-verliesrekening wordt het ontvangen dividend van de overige kapitaalbelangen opgenomen.

Bijzondere waardeveranderingen van vaste activa
De vennootschap onderzoekt periodiek en indien daartoe een aanleiding bestaat of er sprake is van een bijzondere waardevermindering van vaste activa, waaronder (im)materiële en financiële vaste activa Zij bepaalt daartoe de realiseerbare waarde van de activa. De realiseerbare waarde is de hoogste van de directe en de indirecte opbrengstwaarde. Indien deze waarde lager is dan de huidige boekwaarde, dan wordt het verschil ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht. De aard van de activa leidt ertoe dat de realiseerbare waarde veelal niet per actief kan worden bepaald. In deze gevallen wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort.

De vennootschap onderzoekt indien daartoe een aanleiding bestaat of het bijzondere waardeverminderingverlies dat in voorgaande perioden is verantwoord voor een materieel vast actief niet meer bestaat of is afgenomen Een eventuele terugname wordt in de winst- en verliesrekening verantwoord. Bijzondere waardeverminderingen van goodwill worden in toekomstige perioden niet teruggenomen.

Vlottende activa
Voorraden
De voorraden van onderhoudsmaterialen en onderdelen worden opgenomen tegen de gemiddelde inkoopprijzen of lagere realiseerbare waarde.

Vorderingen
Vorderingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van de voorziening wegens oninbaarheid. Indien daartoe een objectieve aanleiding is, wordt een voorziening wegens oninbaarheid gevormd. Onder de post handelsvorderingen zijn tevens de per balansdatum nog niet gefactureerde bedragen begrepen van in het boekjaar verleende diensten.

Geldmiddelen en kasequivalenten
Geldmiddelen omvatten de beschikbare geldmiddelen in contanten en uitstaande bedragen bij banken. Kasequivalenten worden aangehouden met als doel kortlopende verplichtingen contant te voldoen, en worden niet zozeer aangewend voor investeringen of andere doeleinden. Een belegging komt slechts in aanmerking als kasequivalent indien ze onmiddellijk kan worden omgezet in een gekend bedrag aan geldmiddelen en niet onderhevig is aan een materieel risico van waardeveranderingen.

Langlopende verplichtingen
Dit betreft verplichtingen met een resterende looptijd van meer dan een jaar. De binnen een jaar vervallende aflossingsverplichtingen op langlopende schulden worden opgenomen onder kortlopende verplichtingen.

Rentedragende leningen worden bij de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde van de ontvangen prestatie verminderd met de transactiekosten. Na deze eerste opname worden de rentedragende leningen vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode.

Personeelsbeloningen
De langlopende verplichtingen ter zake van personeelsbeloningen hebben betrekking op pensioenverplichtingen, jubileumuitkeringen en de kosten van de secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering voor postactieve en gepensioneerde werknemers.

Pensioenverplichtingen
De N.V. Nederlandse Gasunie en de in de consolidatie begrepen groepsmaatschappijen hebben meerdere pensioenregelingen die haar werknemers aanspraak geeft op onder andere ouderdoms- en nabestaandenpensioen.

Per 1 juli 2013 is de pensioenovereenkomst van de medewerkers van de N.V. Nederlandse Gasunie gewijzigd. De nieuwe pensioentoezegging houdt in dat de vennootschap zich verplicht heeft tot het betalen van een vaste, vooraf vastgestelde premie. Deze premie is gebaseerd op een voorwaardelijk middelloonsysteem, met als ambitie een opbouw van 2% per jaar van de pensioengrondslag. Ook het Pensioenspaarreglement Raad van Bestuur (gebaseerd op een voorwaardelijk middelloonsysteem) is vervangen door de nieuwe pensioenovereenkomst.

Per 1 januari 2015 is nieuwe wetgeving van kracht geworden betreffende de fiscaal toegestane pensioenopbouw. De pensioenopbouw in een voorwaardelijk middelloonsysteem is gemaximeerd op 1,875% per jaar over de gemiddelde pensioengrondslag en het maximaal pensioengevend salaris is € 100.000. Per 1 januari 2015 is de pensioenregeling in lijn met deze wetgeving gewijzigd. De pensioentoezegging, het betalen van de vooraf vastgestelde premie, is niet gewijzigd.

De pensioenovereenkomst kwalificeert in IFRS termen als een zogenaamde toegezegde bijdrageregeling.

De verschuldigde premie uit hoofde van de pensioentoezeggingen aan de werknemers van de N.V. Nederlandse Gasunie wordt betaald aan de Stichting Pensioenfonds Gasunie. De stichting voert de pensioenregeling uit. Voor alle pensioenverplichtingen, welke zijn ondergebracht bij Stichting Pensioenfonds Gasunie, houdt het fonds beleggingen aan.

Voor de werknemers van Gasunie Deutschland die vanaf 2012 in dienst zijn getreden is in 2013 een pensioenregeling geïmplementeerd en per 1 januari 2013 van kracht geworden. Deze pensioenregeling welke één op één is herverzekerd bij een pensioenfonds wordt behandeld als een toegezegde

bijdrageregeling. De werkgeversbijdrage wordt per jaar bepaald door het bruto pensioeninkomen en kan oplopen tot 4% van de bijdragegrondslag.

De pensioenregeling van de werknemers van Gasunie Deutschland, die vóór 2012 in dienst zijn getreden, betreft een toegezegd-pensioenregeling welke is gebaseerd op een eindloonsysteem. De aanspraken van deze werknemers zijn niet afgefinancierd.

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt berekend in overeenstemming met de 'projected unit credit method of actuarial cost allocation'. Volgens deze methode wordt de contante waarde van de pensioenaanspraken bepaald op basis van het aantal actieve dienstjaren tot aan de balansdatum, het geraamde salarisniveau per de verwachte pensioneringsdatum en de disconteringsvoet.

Actuariële winsten en verliezen worden volledig en rechtstreeks verantwoord in het eigen vermogen in de periode waarin zij zich voordoen onder aftrek van uitgestelde belastingen.

Jaarlijks worden actuariële berekeningen opgesteld door externe actuarissen.

Voorziening voor jubileumuitkeringen
De voorziening heeft betrekking op de jubileumuitkeringen die de N.V. Nederlandse Gasunie uitkeert aan haar werknemers bij dienstjubilea. Er is rekening gehouden met de kans dat de uitkering zal plaatsvinden en met een disconteringsvoet vóór belastingen welke rekening houdt met de huidige marktbeoordelingen voor de tijdswaarde van geld en de risico's die inherent zijn aan de verplichting.

Voorziening voor kosten van de secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering voor postactieve en gepensioneerde werknemers
De voorziening heeft betrekking op de vergoeding die de N.V. Nederlandse Gasunie verstrekt aan haar werknemers na hun pensionering. De voorziening vertegenwoordigt de contante waarde van de al ingegane verplichtingen ter zake van postactieve en gepensioneerde werknemers. Er is rekening gehouden met sterftekansen en een disconteringsvoet vóór belastingen welke rekening houdt met de huidige marktbeoordelingen voor de tijdswaarde van geld en de risico's die inherent zijn aan de verplichting.

Periodiek worden de veronderstellingen van deze voorziening getoetst aan de hand van sterfte-, rente- en kostenontwikkelingen en zo nodig bijgesteld.

Voorzieningen
Het bedrag opgenomen als voorziening is de best mogelijke schatting op de balansdatum van de uitgaven die vereist zijn om aan de bestaande verplichting te voldoen, rekening houdend met de waarschijnlijkheid van het mogelijke resultaat van de gebeurtenis.

Indien het effect van de tijdswaarde van geld materieel is, wordt een voorziening bepaald op de contante waarde van de uitgaven die naar verwachting vereist zullen zijn om de verplichting af te wikkelen.

De disconteringsvoet wordt bepaald vóór belastingen en houdt rekening met de huidige marktbeoordelingen voor de tijdswaarde van geld en de risico's die inherent zijn aan de verplichting.

Voorziening voor opruimingskosten en saneringen
Deze voorziening wordt gevormd naar aanleiding van besluiten van het management om binnen afzienbare tijd specifieke activa buitengebruik te stellen, te verwijderen of te saneren, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe wetgeving.

Kortlopende verplichtingen
Dit betreft verplichtingen met een looptijd van maximaal een jaar.

Opbrengsten
Onder 'opbrengsten' wordt verstaan de opbrengsten van aan derden geleverde diensten uit gastransport en gastransport gerelateerde diensten aan derden onder aftrek van kortingen en over deze omzet geheven belastingen zoals omzetbelasting.

Indien het resultaat van een transactie aangaande het verlenen van een dienst betrouwbaar kan worden geschat, wordt de opbrengst met betrekking tot die dienst verwerkt naar rato van de verrichtte prestaties in het boekjaar.

Diensten die betrekking hebben op het beschikbaar stellen van transportcapaciteit, staan los van het daadwerkelijk gebruik. Zij worden geacht te zijn geleverd, indien de capaciteit ter beschikking heeft gestaan aan de afnemer gedurende het overeengekomen tijdsvak.

Aan investeringen toegerekende kosten
Onder de 'aan investeringen toegerekende kosten' worden de eigen bedrijfskosten opgenomen ten dienste van de vervaardiging van materiële vaste activa. Het betreft voornamelijk de kosten van eigen en inleenpersoneel en een deel van de organisatiekosten van de ondersteunende afdelingen.

Overige bedrijfslasten
De kosten worden bepaald op historische basis, met inachtneming van de hiervoor al vermelde grondslagen voor de waardering en worden toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben. Verliezen worden in aanmerking genomen in de verslagperiode waarin zij voorzienbaar zijn.

Lease
Leaseovereenkomsten waarbij sprake is van overdracht aan de Groep van nagenoeg alle aan het eigendom verbonden risico's en voordelen, worden geclassificeerd als financiële lease en opgenomen als investeringen onder materiële vaste activa, waartegenover een verplichting op lange termijn wordt gevormd. Bij overige leaseovereenkomsten (operationele lease) worden betalingen uit hoofde van deze leaseovereenkomsten op tijdsevenredige basis als last in het resultaat verwerkt.

Financieringsbaten en -lasten
Hieronder worden baten en lasten verband houdende met de financiering verantwoord.

Rentebaten worden tijdsevenredig in de winst-en-verliesrekening verwerkt rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost, indien hun bedrag bepaalbaar is en hun ontvangst waarschijnlijk.

Rentelasten worden geactiveerd indien deze betrekking hebben op de aankoop, constructie of productie van kwalificerende activa, waarvoor geldt dat het actief noodzakelijkerwijze pas na een aanzienlijke tijdsperiode klaar is voor het beoogde gebruik.

De overige rentelasten worden tijdsevenredig in de winst-en-verliesrekening verwerkt rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende passiefpost.

Vennootschapsbelasting
Voor alle belastbare tijdelijke verschillen wordt een uitgestelde belastingverplichting opgenomen. Voor alle verrekenbare tijdelijke verschillen en voor beschikbare voorwaartse verliescompensatie wordt een uitgestelde belastingvordering opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er fiscale winst beschikbaar zal zijn voor verrekening.

De uitgestelde belastingverplichtingen en -vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij de waardering worden die belastingtarieven gehanteerd die naar verwachting van toepassing zullen zijn op de periode waarin realisatie zal plaatsvinden op basis van de belastingtarieven en de belastingwetgeving waarvan het wetgevingsproces (materieel) is afgesloten op balansdatum. De uit tariefswijzigingen voortvloeiende mutaties worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening met uitzondering van de mutaties die betrekking hebben op de herwaardering van de materiële vaste activa per 1 januari 2004, de fiscale verwerking van de door de Staat betaalde koopsom, de actuariële winsten en verliezen en de cash flow hedge reserve. Deze mutaties worden rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt.

(Uitgestelde) belastingvorderingen en –verplichtingen worden gesaldeerd indien er een wettelijk afdwingbaar recht bestaat om de belastingvorderingen en –verplichtingen te salderen en deze vorderingen en verplichtingen samenhangen met door dezelfde belastingautoriteit opgelegde winstbelasting aan dezelfde belasting verschuldigde entiteit, dan wel op verschillende belasting verschuldigde entiteiten die voornemens zijn de belastingvorderingen en -verplichtingen te salderen of waarvan de belastingvorderingen en –verplichtingen gelijktijdig worden gerealiseerd.

Tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar Nederlandse 100%-groepsmaatschappijen bestaat een fiscale eenheid. Aan deze groepsmaatschappijen wordt geen vennootschapsbelasting toegerekend, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V. De in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening opgenomen belastinglast heeft betrekking op alle tot de fiscale eenheid behorende vennootschappen, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V.

Tussen Gasunie Deutschland GmbH & Co. KG en haar Duitse 100%-groepsmaatschappijen bestaat een fiscale eenheid in Duitsland voor Gewerbesteuer en Körperschaftsteuer/Solidaritätszuschlag.

De belastingen worden berekend op basis van het verantwoorde resultaat, rekening houdend met fiscaal vrijgestelde posten en geheel of gedeeltelijk niet-aftrekbare kosten.

Kasstroomoverzicht
In dit overzicht komen de gegenereerde kasstromen tot uitdrukking. De kasstroom uit operationele activiteiten wordt op basis van de indirecte methode bepaald uitgaande van de opbrengsten in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening.
Gasunie presenteert ontvangen en betaalde rente alsmede ontvangen dividenden van joint ventures, geassocieerde deelnemingen en overige kapitaalbelangen als onderdeel van de kasstroom uit operationele activiteiten.

Financiële informatie per segment
De informatie over de bedrijfsactiviteiten waarover afzonderlijke financiële informatie beschikbaar is en waarvan de bedrijfsresultaten regelmatig worden beoordeeld door de hoogstgeplaatste functionaris die belangrijke operationele beslissingen neemt is gericht op enerzijds de 'gastransport'-activiteiten in Nederland en Duitsland en anderzijds de 'new business'-activiteiten.

De binnen Gasunie te definiëren operationele segmenten op basis van IFRS 8 Operating Segments zijn:
- Gasunie Transport Services
- Gasunie Deutschland
- Participations & Business Development

Voor nadere financiële informatie per segment verwijzen naar punt 30 tot en met 33 van de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

Afgeleide financiële instrumenten

Cash flow hedge accounting

Op de afgeleide financiële instrumenten die daartoe specifiek zijn aangewezen door het management, die zijn gericht op het afdekken van een zeer waarschijnlijke kasstroom en voldoen aan de overige voorwaarden wordt cash flow hedge accounting toegepast.

Zij worden bij de eerste opname verantwoord tegen de reële waarde per de datum waarop het contract is aangegaan en vervolgens wordt hun reële waarde periodiek opnieuw bepaald. De reële waarde wordt berekend door middel van het disconteren van de toekomstige kasstromen tegen de actuele rentecurve.

De winst of het verlies op het effectieve deel van het afdekkinginstrument wordt verwerkt in de cash flow hedge reserve in het eigen vermogen onder aftrek van uitgestelde belastingen. Een eventueel ineffectief gedeelte van de afdekking wordt onmiddellijk in de winst-en-verliesrekening verwerkt.

Wanneer een afdekkinginstrument wordt afgewikkeld, blijft de winst of het verlies op het effectieve deel in het eigen vermogen opgenomen voor zover naar verwachting de onderliggende kasstroom nog zal plaatsvinden. Indien de onderliggende kasstroom niet langer verwacht wordt, wordt de winst of het verlies op het effectieve deel, dat is uitgesteld in het eigen vermogen, onmiddellijk ten gunste of ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening.

De afgeleide financiële instrumenten die aangewezen en effectief zijn in het kader van hedge accounting, worden verantwoord in lijn met het onderliggende contract. Afhankelijk van de aard en looptijd van het onderliggend contract vindt rubricering als langlopend of kortlopend plaats.

Overige afgeleide financiële instrumenten

De overige afgeleide financiële instrumenten die ter dekking van bestaande risico's worden gebruikt zoals renteswaps en valutatermijntransacties worden vanaf eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening.

Indien de reële waarde positief is, wordt het instrument opgenomen onder 'overige vorderingen' en onder 'overige schulden' indien deze waarde negatief is. Afhankelijk van de aard en looptijd van het onderliggend contract vindt rubricering als langlopend of kortlopend plaats.

Nadere toelichting op de geconsolideerde balans

1. Onderzoek naar bijzondere waardeveranderingen

Algemeen

De vennootschap onderzoekt indien daartoe een aanleiding bestaat of er sprake is van een bijzondere waardevermindering van (im)materiële en financiële vaste activa.

Er is sprake van een bijzondere waardevermindering indien de realiseerbare waarde van een actief of een groep van activa lager ligt dan de boekwaarde. De realiseerbare waarde is de hoogste van de directe en de indirecte opbrengstwaarde. De indirecte opbrengstwaarde wordt berekend op basis van de door het management verwachte toekomstige kasstromen. Deze kasstromen zijn gebaseerd op het door de Raad van Bestuur goedgekeurde business plan voor de komende drie jaren en op een recente meerjarenprognose. De totale planperiode loopt tot aan de economische horizon. Er zijn geen aanwijzingen dat de directe opbrengstwaarde hoger is dan de indirecte opbrengstwaarde.

Bij het uitvoeren van een onderzoek naar bijzondere waardeveranderingen (impairment test) doet het management aannames, onder andere ten aanzien van ontwikkelingen in het relevante reguleringskader op korte en lange termijn, maakt zij schattingen van bijvoorbeeld de toekomstige kasstromen en stelt zij de disconteringsvoet vast. Deze aannames, schattingen en oordelen hebben een significante invloed op de indirecte opbrengstwaarde.

De boekwaarde en de realiseerbare waarde van het gastransportnetwerk zijn nagenoeg gelijk, zowel in Nederland als in Duitsland. Dit houdt in dat materiële neerwaartse wijzigingen in de realiseerbare waarde naar aanleiding van bijvoorbeeld methodebesluiten voor een volgende reguleringsperiode slechts beperkt kunnen worden opgevangen en kunnen leiden tot een bijzondere waardeverandering.

Heroverweging van de langetermijn business uitgangspunten in 2014

In 2014 hebben het management van de business units en de Raad van Bestuur de langetermijn business uitgangspunten heroverwogen. Op basis van deze heroverweging verwacht het management van Gasunie dat in de komende 10-15 jaar de vraag naar gas en gastransport capaciteit geleidelijk zal afnemen. Er is echter ook geconcludeerd dat gas en daarmee de Gasunie infrastructuur naar verwachting nog een zeer lange tijd een belangrijke rol zal spelen in de transitie naar een duurzame energievoorziening in Noordwest-Europa.

Gevolgen voor het onderzoek naar bijzondere waardeveranderingen in 2014

Bij de heroverweging van de langetermijn business uitgangspunten in 2014 zijn ook veronderstellingen geëvalueerd die bij een onderzoek naar mogelijke bijzondere waardeveranderingen een belangrijke rol spelen:

- de economische horizon van het Nederlandse en Duitse gastransportnet; en
- de Corporate WACC.

Bij de evaluatie van de economische horizon in 2014 speelt het beleid en de toekomstvisie van de toezichthouder wederom een belangrijke rol. De toezichthouder heeft in het nieuwe Methodebesluit de regulatoire afschrijvingsperiode van 55 jaar gecontinueerd. Het management heeft eind 2014 de economische horizon, die maatgevend is voor de resterende afschrijvingstermijn van de leidingen, verlegd van 2063 naar 2070.

De Corporate WACC is relevant bij het bepalen van de verwachte kapitaalkosten-vergoeding en de disconteringsvoet van toekomstige reguleringsperioden. De evaluatie van de Corporate WACC heeft geleid tot een verlaging van deze WACC van 5,5% in 2013 naar 4,5% nominaal na belasting in 2014.

Onderzoek naar bijzondere waardeveranderingen gastransportnetwerk in Nederland
Onderzoek 31 december 2014
De eerder genoemde aanpassingen van de economische horizon van het Nederlandse en Duitse gastransportnetwerk en de Corporate WACC gaven aanleiding voor het uitvoeren van een cijfermatig onderzoek naar eventuele bijzondere waardeveranderingen van het gastransportnet in Nederland en in Duitsland.

Bij dit onderzoek is verondersteld dat het huidige reguleringskader ongewijzigd wordt voortgezet.

Bij het bepalen van de kapitaalkostenvergoeding voor de derde reguleringsperiode (2014-2016) is uitgegaan van de in het Methodebesluit vastgelegde WACC (3,6% reëel voor belastingen); vergelijkbaar met 4,25% nominaal na belastingen. Voor de reguleringsperiode vanaf 2017 is een WACC verondersteld van 4,5% nominaal na belastingen. In vergelijking met voorgaand jaar, toen een WACC werd verondersteld van 5,5% nominaal na belastingen, leidt dit tot een lagere verwachte omzet vanaf 2017.

De verwachte kasstromen zijn contant gemaakt met een disconteringsvoet die gerelateerd is aan de verwachte kapitaalkostenvergoeding voor de betreffende periode. Voor de jaren 2014-2016 bedraagt de disconteringsvoet 4,25% nominaal na belastingen. Voor de jaren vanaf 2017 is een disconteringsvoet toegepast van 4,5% nominaal na belastingen.

De totale planperiode loopt tot aan 2070: de in 2014 herziene economische horizon.

In onderstaande tabel is indicatief het effect aangegeven van een blijvende wijziging van een belangrijke veronderstelling op de realiseerbare waarde. De wijziging wordt verondersteld telkens aan het begin van de volgende reguleringsperiode plaats te vinden onder overige gelijkblijvende omstandigheden.

Wijziging in de veronderstelling	**Ter grootte van**	**Wijziging in de realiseerbare waarde**
1. de reële kapitaalkostenvergoeding	+/- 0,25%-punt	+/- € 280 miljoen
2. de opgelegde productiviteitsverbetering	0,5%-punt	- € 240 miljoen
3. een lagere kasstroom	€ 10 miljoen per jaar	- € 140 miljoen
4. de disconteringsvoet nominaal na belastingen	+/- 0,25%-punt	-/+ € 270 miljoen

Op grond van de beschikbare informatie op het moment van het opmaken van de jaarrekening 2014 heeft het management geconcludeerd dat ultimo 2014 de realiseerbare waarde van het gastransportnetwerk in Nederland nagenoeg gelijk is aan de boekwaarde.

Onderzoek 31 december 2015
Het management ziet bij het opmaken van de jaarrekening 2015 geen aanleiding tot het uitvoeren van een cijfermatig onderzoek naar mogelijke bijzondere waardeveranderingen van het gastransportnetwerk in Nederland.

Onderzoek naar bijzondere waardeveranderingen gastransportnetwerk in Duitsland
Onderzoek 31 december 2014
De eerder genoemde aanpassingen van de economische horizon van het Nederlandse en Duitse gastransportnetwerk en de WACC gaven aanleiding voor het uitvoeren van een cijfermatig onderzoek naar eventuele bijzondere waardeveranderingen van het gastransportnet in Nederland en in Duitsland.

Bij dit onderzoek is verondersteld dat het huidige reguleringskader ongewijzigd wordt voortgezet.

De verwachte kasstromen zijn contant gemaakt met een disconteringsvoet die gerelateerd is aan de verwachte kapitaalkostenvergoeding voor de betreffende periode. Voor de jaren 2014-2017 bedraagt de disconteringsvoet 5,5% nominaal na belastingen. Voor de jaren vanaf 2018 is een disconteringsvoet toegepast van 4,5% nominaal na belastingen.

De totale planperiode loopt tot aan 2070: de in 2014 herziene economische horizon.

In onderstaande tabel is indicatief het effect aangegeven van een blijvende wijziging van een belangrijke veronderstelling op de realiseerbare waarde. De wijziging wordt verondersteld telkens aan het begin van de volgende reguleringsperiode plaats te vinden onder overige gelijkblijvende omstandigheden.

Wijziging in de veronderstelling	**Ter grootte van**	**Wijziging in de realiseerbare waarde**
1. de reële kapitaalkostenvergoeding	+/- 0,25%-punt	+/- € 10 miljoen
2. de opgelegde productiviteitsverbetering	0,5%-punt	- € 30 miljoen
3. een lagere kasstroom	€ 3 miljoen per jaar	- € 40 miljoen
4. de disconteringsvoet nominaal na belastingen	+/- 0,25%-punt	-/+ € 20 miljoen

Op grond van de beschikbare informatie op het moment van het opmaken van de jaarrekening 2014 heeft het management geconcludeerd dat ultimo 2014 de realiseerbare waarde van het gastransportnetwerk in Duitsland nagenoeg gelijk is aan de boekwaarde.

Onderzoek 31 december 2015
Het management ziet bij het opmaken van de jaarrekening 2015 geen aanleiding tot het uitvoeren van een cijfermatig onderzoek naar mogelijke bijzondere waardeveranderingen van het gastransportnetwerk in Duitsland.

Onderzoek naar bijzondere waardeveranderingen BBL activa
Bij de start van BBL Company VOF, die een gaspijpleiding exploiteert tussen Balgzand in Nederland en Bacton in het Verenigd Koninkrijk, zijn met de Launching Customers langlopende verkoopcontracten afgesloten. Eén van deze contracten loopt eind 2016 af. Analyse van de marktomstandigheden leidt tot de conclusie dat op basis van de huidige inzichten voor vervangende contracten een substantieel lagere prijs zal gelden. Dit geeft aanleiding tot een onderzoek naar een bijzondere waardevermindering van deze activa.

Bij het bepalen van de toekomstige inkomsten is onderscheid gemaakt tussen inkomsten uit bestaande contracten en toekomstige veilingopbrengsten. De inkomsten uit bestaande contracten liggen nagenoeg vast. De inkomsten uit veilingen zijn afgeleid uit de verwachte behoefte aan transport door de BBL welke is gebaseerd op een studie van een gerenommeerde instituut. Deze studie bespreekt de periode 2015-2035. Het management acht een scenario met een gematigde groei van de gasimport door het Verenigd Koninkrijk het meest waarschijnlijk. De volumes en de prijzen komen in concurrentie met andere aanbieders tot stand. Er is verondersteld dat de BBL-leiding naar verwachting nog een zeer lange tijd een rol zal spelen maar dat de volumes geleidelijk zullen dalen tot aan de huidige economische horizon (2070).

Bij het contant maken van de kasstromen is gebruik gemaakt van een disconteringsvoet van 7% nominaal na belastingen. Het totaal van de activa van BBL Company VOF wordt beschouwd als een kasstroomgenererende eenheid. De boekwaarde van de activa op 31 december 2015 bedraagt € 267,5 miljoen.

In onderstaande tabel is indicatief het effect aangegeven van een wijziging van een belangrijke veronderstelling op de realiseerbare waarde.

Wijziging in de veronderstelling	**Ter grootte van**	**Wijziging in de realiseerbare waarde**
1. de gemiddelde opbrengst van via veiling verkochte capaciteit in de periode 2023-2035	+/- € 10 miljoen per jaar	+/- € 24 miljoen
2. de disconteringsvoet nominaal na belastingen	+/- 1%-punt	-/+ € 23 miljoen

Op grond van de beschikbare informatie op het moment van het opmaken van de jaarrekening 2015 heeft het management van de N.V. Nederlandse Gasunie geconcludeerd dat er ultimo 2015 geen sprake is van een bijzonder waardeverminderingsverlies op de BBL activa.

2. Acquisities

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft in het eerste halfjaar van 2015, via Gasunie LNG Holding B.V., haar 47,6% belang in Gate terminal C.V. uitgebreid naar 50%. Dit betreft de uitkoop van een participant door beide joint venture partners. Gate terminal C.V. heeft een 100% belang in Gate terminal B.V. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 6 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

3. Materiële vaste activa

In € miljoenen	**Boekwaarde per 1 jan. 2015**	**Investeringen (**)**	**Desinvesteringen**	**Afschrijvingen**	**Boekwaarde per 31 dec. 2015**
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	98,2	3,4	0,3	4,8	96,5
Compressorstations	924,1	61,9	0,3	44,1	941,6
Installaties	1.064,9	62,4	2,4	69,7	1.055,2
Hoofdtransportleidingen c.a.	5.187,3	218,4	1,2	103,5	5.301,0
Regionale transportleidingen c.a.	768,9	22,5	3,5	18,4	769,5
Ondergrondse gasopslag	539,9	4,2	0,7	15,9	527,5
Andere vaste bedrijfsmiddelen	180,9	51,6	0,8	37,7	194,0
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	333,9	-/- 79,7	5,5	-	248,7
Totaal voor boekjaar 2015	**9.098,1**	**344,7**	**14,7**	**294,1**	**9.134,0**

In € miljoenen	**Boekwaarde per 1 jan. 2014**	**Investeringen**	**Desinvesteringen**	**Afschrijvingen**	**Boekwaarde per 31 dec. 2014**
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	100,2	3,2	0,1	5,1	98,2
Compressorstations	834,8	135,4	4,1	42,0	924,1
Installaties	1.011,7	121,9	1,2	67,5	1.064,9

Hoofdtransportleidingen c.a.	4.985,3	314,8	0,7	112,1	5.187,3
Regionale transportleidingen c.a.	723,9	63,5	4,7	13,8	768,9
Ondergrondse gasopslag	557,8	2,4	4,6	15,7	539,9
Andere vaste bedrijfsmiddelen	180,9	35,5	0,4	35,1	180,9
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	529,1	-/- 195,2	-	-	333,9
Totaal voor boekjaar 2014	**8.923,7**	**481,5**	**15,8**	**291,3**	**9.098,1**

In € miljoenen	**Aanschaf-waarde per 31 dec. 2015**	**Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2015**	**Aanschaf-waarde per 31 dec. 2014**	**Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2014**
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	168,2	71,8	167,5	69,3
Compressorstations	1.343,4	401,7	1.284,2	360,1
Installaties	1.699,9	644,7	1.658,3	593,4
Hoofdtransportleidingen c.a.	7.256,7	1.955,7	7.041,5	1.854,2
Regionale transportleidingen c.a.	986,4	216,9	971,5	202,6
Ondergrondse gasopslag	599,8	72,3	596,5	56,6
Andere vaste bedrijfsmiddelen	538,2	344,2	493,2	312,3
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	248,7	-	333,9	-
Totaal	**12.841,3**	**3.707,3**	**12.546,6**	**3.448,5**

**) Inclusief eventuele bijzondere waardeveranderingen.*

***) In 2015 is vooruitlopend op de afsplitsing van het regionaal gastransportnetwerk door Gasunie Transport Services B.V. in totaal EUR 52,0 miljoen (EUR 45,8 miljoen vanaf Regionale transportleidingen en EUR 6,2 miljoen vanaf Installaties) gerubriceerd naar de categorie Hoofdtransportleidingen.*

Afschrijvingstermijnen

Met ingang van 1 januari 2008 is de resterende afschrijvingstermijn voor investeringen in transportleidingen verlengd tot aan 2063. De boekwaarde per deze datum en de investeringen vanaf deze datum in transportleidingen worden afgeschreven tot aan 2063.

Eind 2014 heeft de N.V. Nederlandse Gasunie de economische horizon, die maatgevend is voor de resterende afschrijvingstermijn van de transportleidingen, herbeoordeeld. Dit heeft ertoe geleid dat de economische horizon is verlegd van 2063 tot 2070 per 1 januari 2015. De boekwaarde per deze datum en de investeringen vanaf deze datum in transportleidingen worden afgeschreven tot aan 2070. Door deze wijziging in de resterende afschrijvingstermijnen worden de afschrijvingen van de transportleidingen in 2015 met circa € 20 miljoen verlaagd.

Voor compressorstations en installaties geldt vanaf 1 januari 2004 een afschrijvingstermijn van (gemiddeld) 30 jaar.

De afschrijvingstermijnen van de andere componenten zijn als volgt:

- Bedrijfsgebouwen: 50 jaar
- Ondergrondse gasopslag: 0 tot 40 jaar, gemiddeld circa 35 jaar
- Andere vaste bedrijfsmiddelen: 5 tot 20 jaar

Op terreinen, gas- en stikstofvoorraden wordt niet afgeschreven.

Bijzondere waardeveranderingen gastransportnetwerk
Voor dit onderwerp verwijzen wij naar punt 1 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

4. Immateriële vaste activa
Exploitatierechten
EnergyStock B.V. heeft van derden de exploitatierechten verkregen van een deel van de uitzendcapaciteit van de aardgasbuffer in Zuidwending. De exploitatierechten hebben betrekking op de periode 2011 tot 2015. Het immaterieel vast actief wordt met ingang van 2011 lineair afgeschreven in overeenstemming met de gebruiksduur van de rechten.

De mutaties in de exploitatierechten zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari		
- kostprijs	**9,7**	9,7
- cumulatieve afschrijvingen *)	**-/- 7,8**	-/- 5,8
Boekwaarde	**1,9**	3,9
Mutaties boekjaar		
- afschrijvingen	**-/- 1,9**	-/- 2,0
Totaal mutaties	**-/- 1,9**	-/- 2,0
Stand per 31 december		
- kostprijs	**9,7**	9,7
- cumulatieve afschrijvingen *)	**-/- 9,7**	-/- 7,8
Boekwaarde	**-**	1,9

**) Inclusief eventuele bijzondere waardeveranderingen.*

5. Investeringen in joint operations

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft rechtstreeks of via haar groepsmaatschappijen belangen in de volgende joint operations:

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 december	
		2015	2014
BBL Company V.O.F.	Groningen	60%	60%
Arbeitsgemeinschaft GOAL/Fluxys NEL-Projektphase	Hannover, Duitsland	51,3%	51,3%

De vennootschap heeft (indirect) een 60% belang in BBL Company V.O.F. BBL Company V.O.F. exploiteert een gaspijpleiding tussen Balgzand in Nederland en Bacton in het Verenigd Koninkrijk. Op grond van de overeenkomsten tussen de vennoten van BBL Company V.O.F. dienen de significante besluiten genomen te worden met een meerderheid van 80%, waarbij de zeggenschap kan worden uitgeoefend met verschillende vennoten. Hierdoor heeft de N.V. Nederlandse Gasunie geen gezamenlijke zeggenschap, waardoor het formeel geen joint operation is. Omdat de vennootschap een direct belang heeft in de activa en verplichtingen van BBL Company V.O.F., komt de verwerkingswijze van dit belang overeen met de verwerkingswijze van een joint operation.

In 2013 hebben Gasunie Ostseeanbindungsleitung (GOAL) GmbH en Fluxys Deutschland GmbH een samenwerkingsverband opgericht, in de vorm van een 'arbeitsgemeinschaft', welke verantwoordelijk is voor de afronding van de Nordeuropäische Erdgasleitung. In het samenwerkingsverband Arbeitsgemeinschaft GOAL/Fluxys NEL-Projektphase heeft de vennootschap geen beslissende zeggenschap. Dit samenwerkingsverband kwalificeert als joint operation.

6. Investeringen in joint ventures

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft rechtstreeks of via haar groepsmaatschappijen belangen in de volgende joint ventures:

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 december	
		2015	2014
Gate terminal C.V.	Rotterdam	50%	47,6%
Gate terminal Management B.V.	Rotterdam	50%	50%
LBBR Management B.V.	Groningen	50%	50%
LNG Break Bulk Rotterdam C.V.	Rotterdam	50%	50%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH	Handewitt, Duitsland	75%	75%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH & Co. KG	Handewitt, Duitsland	33,3%	33,3%
DEUDAN - Holding GmbH	Hannover, Duitsland	51%	51%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	33,3%	33,3%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale & Co. KG	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	28,7%	28,7%

De mutaties in de investeringen in joint ventures zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**152,6**	160,1
Investeringen	**3,3**	5,6
Acquisities	**10,6**	-
Aandeel in resultaat na belastingen	**39,3**	40,0
Aandeel in overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	**9,3**	-/- 18,3
Ontvangen dividend	**-/- 46,8**	-/- 34,8
Desinvesteringen	**-/- 10,9**	-
Stand per 31 december	**157,4**	152,6

Joint venture in Gate Terminal
De vennootschap heeft (indirect) een 50% belang in Gate terminal Management B.V. en Gate terminal C.V., welke een 100% belang heeft in Gate terminal B.V. Het betreft een samenwerkingsverband met Koninklijke Vopak N.V. met als doel om een terminal voor vloeibaar aardgas (LNG) op de Maasvlakte te exploiteren.

In 2015 heeft Gasunie LNG Holding B.V. haar 47,6% belang in Gate terminal C.V. uitgebreid naar 50%. De verkrijgingprijs bedraagt € 10,6 miljoen. Dit betreft de uitkoop van een joint venture partner.
Eind 2014 heeft één van de andere partners in Gate terminal C.V. niet deelgenomen aan een kapitaalstorting. Als gevolg hiervan is het belang van de N.V. Nederlandse Gasunie in Gate terminal C.V. toegenomen van 47,5% naar 47,6%.

De vennootschap heeft gedurende het boekjaar € 8,6 miljoen (2014: € 18,0 miljoen) aan dividend ontvangen van Gate terminal C.V.

Geconsolideerde financiële informatie Gate terminal C.V.:

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Vaste activa	**908,5**	881,1
waarvan uitgestelde belastingvorderingen	***36,8***	*42,7*
Vlottende activa	**133,2**	55,5
waarvan geldmiddelen en kasequivalenten	***126,4***	*47,0*
Langlopende verplichtingen	**779,6**	823,3
waarvan rentedragende leningen	***612,1***	*631,4*
waarvan afgeleide financiële instrumenten	***167,5***	*190,5*
Kortlopende verplichtingen	**138,1**	56,0
waarvan kortlopende financieringsverplichtingen	***36,5***	*36,5*
waarvan belastingverplichtingen	***9,4***	*-*
Netto investering	**124,0**	57,3
Aandeel Gasunie	**50%**	47,6%
Boekwaarde	**62,0**	27,3

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Opbrengsten	**145,0**	143,7
Totale lasten	**-/- 53,8**	-/- 54,9
waarvan afschrijvingen	***-/- 31,9***	*-/- 30,5*
Financieringslasten	**-/- 36,8**	-/- 38,8
Belastingen	**-/- 14,0**	-/- 12,8
Resultaat na belastingen	**40,4**	37,2
Overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	**18,4**	-/- 38,5
Totaal van de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	**58,8**	-/- 1,3
Aandeel Gasunie in de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	**29,4**	-/- 0,6

Overige joint ventures
In LBBR Management B.V. en LNG Break Bulk Rotterdam C.V. heeft de vennootschap een 50% (indirect) belang. Het betreft een samenwerkingsverband met Koninklijke Vopak N.V. met als doel om een small-scale (breaking bulk) LNG terminal inclusief bijbehorende faciliteiten te ontwikkelen, implementeren en opereren.

Vanaf 1 juli 2014 vinden binnen LNG Break Bulk Rotterdam C.V. geen activiteiten meer plaats omdat Gate terminal B.V. deze heeft overgenomen per deze datum.

DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH & Co. KG opereert een gaspijpleiding in Duitsland van de Itzehoe regio naar de duits/deense grens in de Flensburg regio. Het aandeel van Gasunie in de stemrechten van deze deelneming is 75%.

Op grond van de overeenkomsten tussen de aandeelhouders van DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH en DEUDAN - Holding GmbH heeft de vennootschap geen beslissende zeggenschap. Deze kapitaalbelangen kwalificeren als joint ventures.

NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale & Co. KG opereert een gaspijpleiding in Duitsland van de Duitse Noordzeekust naar Salzwedel. Het aandeel van Gasunie in de stemrechten van deze deelneming is 34,6% Gasunie heeft op basis van de bestaande overeenkomsten gezamenlijke zeggenschap.

Financiële informatie overige joint ventures:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Boekwaarde per 31 december	**95,4**	125,3
Aandeel Gasunie in resultaat na belastingen	**19,3**	22,3
Ontvangen dividend	**38,2**	16,8

7. Investeringen in geassocieerde deelnemingen

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft rechtstreeks of via haar groepsmaatschappijen belangen in de volgende geassocieerde deelnemingen:

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 december	
		2015	2014
Energie Data Services Nederland (EDSN) B.V.	Arnhem	-	25%
ICE Endex Holding B.V.	Amsterdam	20,9%	20,9%
GASPOOL Balancing Services GmbH	Berlin, Duitsland	16,7%	16,7%

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft een aandeel van 20,9% in ICE Endex Holding B.V., een Europese energiebeurs in derivaten- en spotgas. Met de andere aandeelhouder van ICE Endex Holding B.V. is een optie overeenkomst afgesloten met een looptijd van 5 jaar, welke van kracht is geworden per 26 maart 2015. Op grond van deze overeenkomst heeft de vennootschap het recht om haar 20,9% belang te verkopen op basis van de dan geldende waardering van de aandelen aan de andere aandeelhouder, waarbij een minimum en een maximum waarde geldt. Tevens is overeengekomen dat de andere aandeelhouder het recht heeft het 20,9% belang te kopen van de N.V. Nederlandse Gasunie tegen de dan geldende waardering van de aandelen, waarbij eveneens een minimum en een maximum waarde geldt. De waardering van de aandelen in ICE Endex Holding B.V. wordt bepaald op basis van de contante waarde van de verwachte kasstromen, rekening houdend met de tussen partijen overeengekomen contractuele bepalingen over de te hanteren waarderingstechniek en andere belangrijke inputgegevens. Per balansdatum overtreft de waardering van de aandelen in ICE Endex Holding B.V. de afgesproken maximum verkoopprijs. Hierdoor heeft de optie overeenkomst een negatieve waarde per 31 december 2015 van € 10,2 miljoen (ultimo 2014: € 11,4 miljoen). Deze waarde is opgenomen als 'afgeleide financiële instrumenten' onder 'handelsschulden en overige te betalen posten' op de balans. De waardeverandering van de optie overeenkomst van positief € 1,2 miljoen (2014: € 11,4 miljoen nadelig) is opgenomen onder 'overige financieringslasten' in de winst-en-verliesrekening. Als de andere aandeelhouder gebruik maakt van het recht om het 20,9% belang te kopen van de N.V. Nederlandse Gasunie, dan vindt afwikkeling van de waarde van de optie overeenkomst plaats ten gunste van het resultaat.

GASPOOL Balancing Services GmbH is een Noord-Duitse virtuele gashandelsplaats. Het aandeel van Gasunie in de stemrechten van deze deelneming is 20%.

Energie Data Services Nederland (EDSN) B.V. is een platform voor administratieve verbindingen in de Nederlandse energiesector. In 2015 is 12,5% verkocht van het 25% belang in EDSN B.V. Hierdoor is EDSN B.V. geherclassificeerd van een geassocieerde deelneming naar een overig kapitaalbelang. De transactie is resultaat neutraal verlopen.

Rotterdamse Cintra Maatschappij B.V. is in 2014 geliquideerd. De liquidatie is resultaat neutraal verlopen.

De mutaties in de investeringen in geassocieerde deelnemingen zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**11,7**	10,6
Aandeel in resultaat na belastingen	**2,5**	1,2
Aandeel in overige gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	**0,1**	-/- 0,1
Ontvangen dividend	**-/- 1,9**	-
Herclassificatie kapitaalbelang	**-/- 0,0**	-
Stand per 31 december	**12,4**	11,7

Het totale aandeel van Gasunie in de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten van geassocieerde deelnemingen is in 2015 € 2,6 miljoen (2014: € 1,1 miljoen).

8. Overige kapitaalbelangen

De mutaties in de overige kapitaalbelangen zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**424,4**	418,1
Mutatie reële waarde rechtstreeks verwerkt in het eigen vermogen	**10,5**	45,0
Desinvesteringen	**-**	-/- 38,7
Herclassificatie kapitaalbelang	**0,0**	-
Stand per 31 december	**434,9**	424,4

Met ingang van 10 juni 2008 heeft de N.V. Nederlandse Gasunie een belang van 9% verkregen in Nord Stream AG, welke twee gaspijpleidingen door de Baltische Zee van Rusland naar Duitsland opereert. Het kapitaalbelang in Nord Stream AG wordt gehouden door Gasunie Infrastruktur AG en is bedoeld als een investering met een duurzaam karakter die dienstbaar is aan de doelstellingen van de N.V. Nederlandse Gasunie. Per 1 oktober 2011 is de eerste en per 8 oktober 2012 is de tweede gaspijpleiding in gebruik genomen.

Het belang in Nord Stream AG wordt gewaardeerd tegen reële waarde rekening houdend met een disconteringsvoet van 7,5% na belastingen (2014: 7,5% na belastingen) op de verwachte kasstromen. De verwachte kasstromen zijn gebaseerd op contractueel gemaakte afspraken. Indien de disconteringsvoet wijzigt met 0,5%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in de reële waarde van € 27 miljoen ultimo 2015 (2014: € 31 miljoen).

De waardering wordt gebaseerd op de contante waarde van de kasstromen gebruik makend van een calculatiemodel welke jaarlijks door Nord Stream AG wordt geactualiseerd in het kader van het business plan. Dit model wordt ter beoordeling en goedkeuring voorgelegd aan de aandeelhouders van Nord Stream AG. Het model wordt voorts door het management van de N.V. Nederlandse Gasunie getoetst aan de hand van de periodieke rapportages van Nord Stream AG.

In 2015 heeft de vennootschap dividend ontvangen van Nord Stream AG ter grootte van € 28,9 miljoen (2014: € 9,6 miljoen).

Het belang van 16,1% in PRISMA European Capacity Platform GmbH is in het begin van 2014 verminderd naar 13,7%, omdat nieuwe aandeelhouders zijn toegetreden. Op 1 juli 2014 is een 0,6% belang verkocht aan BBL Company V.O.F., een 60% deelneming van de N.V. Nederlandse Gasunie, waardoor het belang is verminderd naar 13,5%. De transactie is resultaat neutraal verlopen. Vanwege toetreding van nieuwe aandeelhouders in 2015 is het belang verminderd naar 12,7%.

In 2015 is 12,5% verkocht van het 25% belang in Energie Data Services Nederland (EDSN) B.V. Hierdoor is EDSN B.V. geherclassificeerd van een geassocieerde deelneming naar een overig kapitaalbelang. De transactie is resultaat neutraal verlopen. EDSN B.V. is een platform voor administratieve verbindingen in de Nederlandse energiesector.

De belangen in PRISMA European Capacity Platform GmbH en EDSN B.V. worden gewaardeerd tegen reële waarde. Vanwege de relatief beperkte materialiteit van deze kapitaalbelangen is een gevoeligheidsanalyse van de reële waarde berekening niet vermeld.

9. Uitgestelde belastingvorderingen

De tijdelijke verschillen tussen de waardering in de jaarrekening en de fiscale jaarcijfers van Gasunie Nederland geven aanleiding tot het opnemen van de uitgestelde belastingvorderingen. Zij kunnen als volgt worden gespecificeerd:

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Door de Staat betaalde koopsom	**1.533,3**	1.586,2
Voorzieningen inzake personeelsbeloningen	**0,4**	0,2
Financiële instrumenten	**-/- 1,4**	-/- 1,8
Materiële vaste activa	**-/- 1.209,8**	-/- 1.241,7
Totaal uitgestelde belastingvorderingen	**322,5**	342,9

Van de uitgestelde belastingvordering heeft EUR 299,2 miljoen (2014: 322,1 miljoen) een looptijd van meer dan 1 jaar.

Fiscale verwerking van de door de Staat betaalde koopsom

Bij de herstructurering van de N.V. Nederlandse Gasunie heeft in fiscale zin een informele kapitaalstorting in de vennootschap plaatsgevonden door de Staat der Nederlanden. Op grond hiervan heeft de N.V. Nederlandse Gasunie met ingang van 2005 een additioneel fiscaal afschrijvingspotentieel ontvangen in de vorm van een fiscale herwaardering van het netwerk.

De mutaties in de uitgestelde belastingvorderingen zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**342,9**	366,8
Mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening	**-/- 20,8**	-/- 24,3
Mutaties verwerkt in het eigen vermogen	**0,4**	0,4
Stand per 31 december	**322,5**	342,9

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen over 2015 zijn als volgt te specificeren:

In € miljoenen	**Winst-en-verliesrekening**	**Eigen vermogen**
Door de Staat betaalde koopsom	-/- 52,9	-
Financiële instrumenten	-	0,4
Materiële vaste activa	31,9	-
Overige	0,2	-
Totaal	**-/- 20,8**	**0,4**

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen over 2014 zijn als volgt te specificeren:

In € miljoenen	**Winst-en-verliesrekening**	**Eigen vermogen**
Door de Staat betaalde koopsom	-/- 52,9	-
Financiële instrumenten	-	0,4
Materiële vaste activa	28,6	-
Totaal	**-/- 24,3**	**0,4**

10. Voorraden

De voorraden met een waarde per 31 december 2015 van € 33,9 miljoen (2014: € 36,0 miljoen) bestaan nagenoeg volledig uit onderhoudsmaterialen en onderdelen die gewaardeerd zijn op basis van gemiddelde inkoopprijzen of lagere realiseerbare waarde. In de waardering is rekening gehouden met een afwaardering van € 7,6 miljoen (2014: € 7,5 miljoen) waarbij de mutatie in de afwaardering ad € 0,1 miljoen ten laste is gebracht van het resultaat.

11. Handels- en overige vorderingen

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Handelsvorderingen	**153,7**	154,7
Vorderingen op joint ventures	**0,1**	0,4
Vennootschapsbelasting	**12,4**	-
Overige belastingen en sociale premies	**2,7**	4,2
Overige vorderingen	**33,1**	24,8
Totaal handels- en overige vorderingen	**202,0**	184,1

Het totaal van de handelsvorderingen, de vorderingen op joint ventures en de overige vorderingen bedraagt € 186,9 miljoen (2014: € 179,9 miljoen). De ouderdomsanalyse van deze vorderingen op balansdatum is als volgt:

In € miljoenen	**Totaal**	**Niet vervallen en niet impaired**	**Vervallen en niet impaired**				
			< 30 dagen	30-60 dagen	60-90 dagen	90-120 dagen	> 120 dagen
2015	186,9	183,0	2,2	1,5	-	0,1	0,1
2014	179,9	173,5	2,3	0,5	-	-	3,6

De mutaties in de voorziening voor oninbaarheid zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**0,4**	0,4
Toevoegingen	**0,7**	-
Stand per 31 december	**1,1**	0,4

Voor de bepaling van de omvang van de voorziening worden de vorderingen individueel beoordeeld en hierbij wordt voornamelijk de ouderdom van de vordering en de kredietwaardigheid van de debiteur in beschouwing genomen.

12. Geldmiddelen en kasequivalenten

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Banken	**62,2**	45,6
Callgeld en deposito's u/g	**2,5**	1,9
Totaal geldmiddelen en kasequivalenten	**64,7**	47,5

De banksaldi en callgeld kennen een rentevergoeding op basis van dagrente en de deposito's u/g kennen een marktconform rentetarief passend bij de individuele looptijd.

13. Eigen vermogen

Geplaatst kapitaal

Het maatschappelijk kapitaal op 31 december 2015 bedraagt € 756.000 en is verdeeld in 7.560 aandelen van elk € 100 nominaal. Hiervan zijn 1.513 aandelen geplaatst en volgestort. Voor een verdere toelichting wordt verwezen naar noot 4 van de vennootschappelijke jaarrekening.

Overige reserves

De onder de 'overige reserves' opgenomen posten hebben in IFRS-termen het karakter van ingehouden winsten.

Dividend

De Raad van Bestuur stelt voor om van de winst over 2015 € 221,2 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve en € 331,7 miljoen aan de aandeelhouder uit te keren. Dit dividendvoorstel is niet verwerkt in de balans per 31 december 2015 en de toelichting.

De winst over 2014 bedroeg € 603,5 miljoen en hiervan is € 362,1 miljoen als dividend uitgekeerd in 2015.

	2015	**2014**
Uit te keren slotdividend *(in € miljoenen)*	**331,7**	362,1
Dividend per aandeel *(in € duizenden)*	**219,3**	239,3

14. Cash flow hedge reserve

De mutaties in de cash flow hedge reserve zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**-/- 54,3**	-/- 34,7
Overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening,	**-/- 1,7**	-/- 1,7
waarvan vennootschapsbelasting	**0,4**	0,4
Mutaties met betrekking tot joint ventures	**9,4**	-/- 18,3
Stand per 31 december	**-/- 46,2**	-/- 54,3

De cash flow hedge reserve ultimo 2015 heeft evenals in 2014 betrekking op een tweetal cash flow hedges. Dit betreft de cash flow hedge van de N.V. Nederlandse Gasunie gerelateerd aan een tweetal obligatieleningen en de cash flow hedge van Gate terminal B.V., een 100%-groepsmaatschappij van de joint venture Gate terminal C.V.

In € miljoenen		**31 dec. 2015**		**31 dec. 2014**
Cash flow hedge N.V. Nederlandse Gasunie,	**5,4**		7,1	
waarvan vennootschapsbelasting	**-/- 1,4**		-/- 1,8	
		4,0		5,3
Cash flow hedge Gate terminal B.V.		**-/- 50,2**		-/- 59,6
Totaal		**-/- 46,2**		-/- 54,3

De cash flow hedge reserve van de N.V. Nederlandse Gasunie gerelateerd aan twee langlopende obligatieleningen betreft in 2006 afgewikkelde swaptie transacties, waarvan de resultaten in de cash flow hedge reserve zijn opgenomen en vervolgens worden overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening gedurende de resterende looptijd van de onderliggende obligatielening. Het saldo van € 4,0 miljoen (2014: € 5,3 miljoen) valt voor € 0,3 miljoen (2014: € 0,9 miljoen) lineair vrij tot en met 2016 en voor € 3,7 miljoen (2014: € 4,4 miljoen) lineair vrij tot en met 2021.

In juli 2008 is Gate terminal B.V., een 100%-groepsmaatschappij van de joint venture Gate terminal C.V., een onderhandse lening aangegaan met variabele rente. De variabele rente is omgezet naar vaste rente met behulp van een swaptransactie. Deze transactie heeft ten doel om de wijzigingen in de (rente)kasstromen als gevolg van wijzigingen in de marktrente grotendeels te compenseren. Deze transactie is daartoe door het management specifiek aangewezen.

15. Rentedragende leningen

Het totaalbedrag van € 2.985,7 miljoen (2014: € 3.407,1 miljoen) aan langlopende leningen bestaat voor € 2.350,0 miljoen (2014: € 2.750,0 miljoen) uit langlopende obligaties en voor € 635,7 miljoen (2014: € 657,1 miljoen) uit onderhandse leningen. Van de langlopende obligaties op balansdatum is een bedrag van € 2.050,0 vastrentend. De onderhandse leningen op balansdatum zijn voor € 550,0 miljoen (2014: € 550,0 miljoen) vastrentend en voor € 85,7 miljoen (2014: € 107,1 miljoen) variabel rentend. Het renterisico over de variabel rentende lening is niet afgedekt.

Er worden geen open valuta posities ingenomen met betrekking tot rentedragende leningen.

Mutatieoverzicht rentedragende leningen:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**3.407,1**	3.878,6
Getrokken op onderhandse faciliteiten	**300,0**	50,0
Aflossingsverplichtingen in volgend boekjaar	**-/- 721,4**	-/- 521,5
Stand per 31 december	**2.985,7**	3.407,1

Overzicht toekomstige aflossingen:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Aflossingsverplichting in		
2015	**-**	521,5
2016	**721,4**	721,4
2017	**771,4**	771,4
2018	**321,4**	21,4
2019	**21,5**	21,5
2020	**21,4**	21,4
Na 2020	**1.850,0**	1.850,0
Totaal van de aflossingsverplichtingen	**3.707,1**	3.928,6

Onderstaand volgt een overzicht van de langlopende leningen inclusief aflossingsverplichtingen.

Stand per 31 december 2015:

Restant hoofdsom oorspronkelijke lening in € miljoenen	**Looptijd**	**Effectieve rente-percentages**	**Rente herzienings-datum**	**Nominaal uitstaand bedrag in € miljoenen**
700,0	2006-2016	4,250%	niet van toepassing	700,0
300,0	2006-2021	4,500%	niet van toepassing	300,0
125,0	2008-2022	4,500%	niet van toepassing	125,0
125,0	2008-2023	4,804%	niet van toepassing	125,0
750,0	2009-2017	5,125%	niet van toepassing	750,0
125,0	2009-2024	4,266%	niet van toepassing	125,0
125,0	2010-2025	3,581%	niet van toepassing	125,0
500,0	2011-2021	3,625%	niet van toepassing	500,0
500,0	2012-2022	2,625%	niet van toepassing	500,0
107,1	2013-2020	0,131%	28 april en 28 oktober elk jaar	107,1
50,0	2014-2024	1,329%	niet van toepassing	50,0
300,0	2015-2018	0,321%	v.a. 16 januari, elk kwartaal	300,0
Totaal				**3.707,1**

Indien de aandelen van de N.V. Nederlandse Gasunie niet meer voor 100% door de Nederlandse Staat worden gehouden, worden voor zes leningen, die zijn verstrekt door de Europese Investeringsbank van in totaal € 657,1 miljoen, de rentepercentages aangepast in overeenstemming met het kredietrisicobeleid van de geldverstrekker.

Stand per 31 december 2014:

Restant hoofdsom oorspronkelijke lening in € miljoenen	Looptijd	Effectieve rente-percentages	Rente herzienings-datum	Nominaal uitstaand bedrag in € miljoenen
700,0	2006-2016	4,250%	niet van toepassing	700,0
300,0	2006-2021	4,500%	niet van toepassing	300,0
125,0	2008-2022	4,500%	niet van toepassing	125,0
125,0	2008-2023	4,804%	niet van toepassing	125,0
750,0	2009-2017	5,125%	niet van toepassing	750,0
125,0	2009-2024	4,266%	niet van toepassing	125,0
125,0	2010-2025	3,581%	niet van toepassing	125,0
500,0	2011-2021	3,625%	niet van toepassing	500,0
500,0	2012-2022	2,625%	niet van toepassing	500,0
500,0	2012-2015	0,875%	niet van toepassing	500,0
128,6	2013-2020	0,311%	28 april en 28 oktober elk jaar	128,6
50,0	2014-2024	1,329%	niet van toepassing	50,0
Totaal				**3.928,6**

Het gewogen gemiddelde effectieve rentepercentage van de langlopende leningen bedroeg per balansdatum 3,7% (2014: 3,6%).

Het renterisico wordt beheerst met behulp van financiële derivaten (zie ook punt 21 van de toelichting).

Inzake de rentedragende leningen zijn geen zekerheden gesteld door de N.V. Nederlandse Gasunie.

16. Uitgestelde belastingverplichtingen

De tijdelijke verschillen tussen de waardering in de jaarrekening en de fiscale jaarcijfers van Gasunie Deutschland geven aanleiding tot het opnemen van de uitgestelde belastingverplichtingen. Zij kunnen als volgt worden gespecificeerd:

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Materiële vaste activa	**184,0**	180,9
Financiële vaste activa	**11,8**	11,7
Voorzieningen inzake personeelsbeloningen	**-/- 13,3**	-/- 14,1
Voorziening voor opruimingskosten en saneringen	**17,1**	13,0
Voorziening verrekening tarieven	**10,3**	11,1
Overige uitgestelde belastingverplichtingen	**0,4**	0,5
Totaal uitgestelde belastingverplichtingen	**210,3**	203,1

Van de uitgestelde belastingverplichting heeft EUR 207,9 miljoen (2014: 203,1 miljoen) een looptijd van meer dan 1 jaar.

De mutaties in de uitgestelde belastingverplichtingen zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**203,1**	202,8
Mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening	**6,0**	5,4
Mutaties verwerkt in het eigen vermogen	**1,2**	-/- 5,1
Stand per 31 december	**210,3**	203,1

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen in 2015 zijn als volgt te specificeren:

In € miljoenen	**Winst-en-verliesrekening**	**Eigen vermogen**
Materiële vaste activa	3,1	-
Financiële vaste activa	0,1	-
Voorzieningen inzake personeelsbeloningen	-/- 0,4	1,2
Voorziening voor opruimingskosten en saneringen	4,1	-
Voorziening verrekening tarieven	-/- 0,8	-
Overige uitgestelde belastingverplichtingen	-/- 0,1	-
Totaal	**6,0**	**1,2**

De mutaties verwerkt in de winst-en-verliesrekening en het eigen vermogen in 2014 zijn als volgt te specificeren:

In € miljoenen	**Winst-en-verliesrekening**	**Eigen vermogen**
Materiële vaste activa	2,1	-
Financiële vaste activa	-/- 0,1	-
Voorzieningen inzake personeelsbeloningen	-/- 0,7	-/- 5,1
Voorziening voor opruimingskosten en saneringen	0,4	-
Voorziening verrekening tarieven	4,0	-
Overige uitgestelde belastingverplichtingen	-/- 0,3	-
Totaal	**5,4**	**-/- 5,1**

17. Personeelsbeloningen

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Pensioenverplichtingen Gasunie Deutschland	**78,0**	78,1
Jubileumuitkeringen	**8,0**	5,5
Secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering	**6,6**	4,7
Totaal	**92,6**	88,3

Voorzieningen voor pensioenverplichtingen
Meerjarenoverzicht (stand ultimo het jaar):

In € miljoenen	**2015**	**2014**	**2013**	**2012**	**2011**
Contante waarde toegekende pensioenaanspraken	78,0	78,1	56,3	1.306,3	1.113,4
Fondsbeleggingen	-	-	-	-/- 1.066,6	-/- 958,3
Pensioenvoorziening	78,0	78,1	56,3	239,7	155,1
Ervaringsaanpassingen verplichtingen van de regeling	0,3	-/- 2,0	-/- 1,8	1,2	-/- 16,8
Ervaringsaanpassingen fondsbeleggingen	-	-	-	77,5	13,6

Per 1 juli 2013 is een nieuwe pensioenovereenkomst van kracht voor de werknemers in Nederland. De nieuwe pensioenovereenkomst kwalificeert in IFRS-termen als een toegezegde bijdrageregeling, waardoor de voorziening voor pensioenverplichtingen die samenhangt met de oude pensioenovereenkomst per 1 juli 2013 is vrijgevallen.

Voorziening voor pensioenverplichtingen Gasunie Deutschland
De voorziening voor pensioenverplichtingen Gasunie Deutschland heeft betrekking op de pensioenregeling van de werknemers die voor 2012 in dienst zijn getreden bij Gasunie Deutschland en welke wordt behandeld als een toegezegd-pensioenregeling.

De voorziening is als volgt opgebouwd:

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Contante waarde toegekende pensioenaanspraken	**78,0**	78,1
Fondsbeleggingen	**-**	-
Pensioenvoorziening	**78,0**	78,1

De gewogen gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen bedraagt circa 20 jaar.

De aannames die ten grondslag liggen aan de berekening van de pensioenverplichtingen zijn als volgt:

	2015	**2014**
Disconteringsvoet	**2,5%**	2,3%
Verwachte toekomstige salarisverhogingen	**2,8%**	2,8%
Verwachte toekomstige pensioenverhogingen	**1,8%**	1,8%

Het verloop van de pensioenvoorziening is als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Contante waarde toegekende pensioenaanspraken		
Stand per 1 januari	**78,1**	56,3
Toename toegekende pensioenaanspraken	**2,8**	2,5
Oprenting	**1,7**	2,0
Actuarieel resultaat	**-/- 4,1**	17,6
Betaalde pensioenuitkeringen	**-/- 0,5**	-/- 0,3
Stand per 31 december	**78,0**	78,1

Het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten over 2015 bedraagt € 4,1 miljoen voordelig (2014: € 17,6 miljoen nadelig).

Het actuarieel resultaat in 2015 en 2014 wordt voornamelijk veroorzaakt door de wijziging van de disconteringsvoet.

De actuariële resultaten zijn als volgt opgebouwd:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Aanpassing in actuariële financiële veronderstellingen	**4,4**	-/- 19,6
Aanpassingen in actuariële demografische veronderstellingen	**-**	-
Ervaringsaanpassingen	**-/- 0,3**	2,0
Totaal actuarieel resultaat op pensioenaanspraken	**4,1**	-/- 17,6

Het cumulatieve saldo van de actuariële winsten en verliezen, die rechtstreeks in het eigen vermogen zijn verwerkt, bedraagt ultimo 2015: € 23,8 miljoen nadelig (2014: € 27,9 miljoen nadelig).

Indien de disconteringsvoet wijzigt met 0,1%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in 'contante waarde toegekende pensioenaanspraken' van € 1,6 miljoen (2014: € 1,7 miljoen) en een wijziging in het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten van € 1,6 miljoen ultimo 2015 (2014: € 1,7 miljoen).

Indien de 'verwachte toekomstige salarisverhogingen' wijzigt met 0,1%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in 'contante waarde toegekende pensioenaanspraken' van € 0,4 miljoen (2014: € 0,4 miljoen) en een wijziging in het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten van € 0,4 miljoen ultimo 2015 (2014: € 0,4 miljoen).

Indien de 'verwachte toekomstige pensioenverhogingen' wijzigt met 0,1%-punt, dan leidt dit indicatief (onder overige gelijkblijvende omstandigheden) tot een wijziging in 'contante waarde toegekende pensioenaanspraken' van € 1,1 miljoen (2014: € 1,1 miljoen) en een wijziging in het totaal van rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte actuariële resultaten van € 1,1 miljoen ultimo 2015 (2014: € 1,1 miljoen).

De totale pensioenlasten uit hoofde van deze toegezegde-pensioenregeling in de winst-en-verliesrekening bestaan uit:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Toename toegekende pensioenaanspraken	**2,8**	2,5
Oprenting	**1,7**	2,0
Totaal pensioenlasten	**4,5**	4,5

Voorziening voor jubileumuitkeringen
De voorziening heeft betrekking op de jubileumuitkeringen die de N.V. Nederlandse Gasunie uitkeert aan haar werknemers bij dienstjubilea.

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**5,5**	5,4
Toevoegingen	**3,2**	0,6
Aanwending	**-/- 0,7**	-/- 0,5
Stand per 31 december	**8,0**	5,5

Voorziening voor kosten van de secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering voor postactieve en gepensioneerde werknemers
De voorziening heeft betrekking op de vergoeding die de N.V. Nederlandse Gasunie verstrekt aan haar werknemers na hun pensionering.

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**4,7**	4,9
Toevoegingen	**2,6**	0,2
Aanwending	**-/- 0,7**	-/- 0,4
Stand per 31 december	**6,6**	4,7

De voorziening heeft overwegend een langlopend karakter. De voorziening is niet afgefinancierd.

18. Voorzieningen

Voorziening voor opruimingskosten en saneringen

De mutaties in de voorziening zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**69,3**	89,8
Toevoegingen	**35,0**	14,2
Aanwending	**-/- 32,8**	-/- 20,7
Vrijval	**-/- 4,0**	-/- 14,0
Stand per 31 december	**67,5**	69,3

Het kortlopend deel van de voorziening voor opruimingskosten en saneringen bedraagt ultimo 2015 € 13,8 miljoen.

De voorziening voor opruimingskosten en saneringen is in 2010 gevormd naar aanleiding van besluiten van het management om binnen afzienbare tijd specifieke activa buitengebruik te stellen, te verwijderen of te saneren, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe wetgeving. Zoals het Besluit Externe Veiligheid Buisleidingen dat per 1 januari 2011 van kracht is geworden. Dit besluit stelt (nieuwe) eisen aan het vervoer van gevaarlijke stoffen door buisleidingen. Op grond hiervan dient de vennootschap maatregelen te nemen om de effecten voor de gezondheid van de mens en het milieu te beperken.

De voorziening heeft betrekking op saneringen van plaatsgebonden en groepsgebonden knelpunten, verplichtingen om buitengebruik gestelde aftakkingen te ontkoppelen van het net en op het besluit om bepaalde leidingdelen te herontwikkelen of te vervangen. Het saneringsprogramma is in 2011 aangevuld met reeds ontkoppelde leidingen en in 2012 uitgebreid met in het verleden van derden overgenomen leidingen.

De provincie Groningen is geconfronteerd met een toenemend aantal aardbevingen als gevolg van gaswinning, waarvan bovendien de kracht groter is dan voorheen. Het Ministerie van Economische Zaken heeft bij Gasunie Transport Services B.V. aangegeven voorlopig uit te gaan van aardbevingen van maximaal 5,0 op de schaal van Richter. Bij de aanleg van het gastransportsysteem is echter geen rekening gehouden

met aardbevingen van die sterkte. Daarom heeft Gasunie Transport Services B.V. onderzoek laten uitvoeren naar eventuele maatregelen om zeker te stellen dat haar infrastructuur hiertegen bestand is.

Op basis van deze onderzoeken is geconcludeerd dat het overgrote deel van de leidingen aardbevingen met krachten zoals die de komende jaren maximaal te verwachten zijn, kunnen doorstaan. Voor circa 4% (ongeveer 80 kilometer) van het regionale net van Gasunie Transport Services B.V. in het aardbevingsgebied is dat niet met zekerheid aan te tonen. Dit betreft leidingen van voor 1964, die bij de oprichting van de N.V. Nederlandse Gasunie zijn overgenomen. Besloten is om dit deel van het leidingnet preventief aan te passen onder de projectnaam Magnitude. Voor het buiten bedrijf stellen en het verwijderen van deze leidingdelen is ten laste van het resultaat over 2015 een dotatie getroffen van € 22 miljoen.

Het is de planning dat in 2020 het laatste gedeelte van het saneringsprogramma (inclusief het project Magnitude) is uitgevoerd.

De omvang van de voorziening voor opruimingskosten en saneringen was in eerste instantie bepaald aan de hand van algemene kengetallen, zoals bijvoorbeeld kosten per eenheid verhoogd met een generieke opslag voor project management. In 2014 is de omvang van de voorziening herbeoordeeld aan de hand van ervaringscijfers van gereed gekomen projecten.

Een voorziening voor algemene opruimingskosten op langere termijn wordt niet opgenomen omdat het thans niet aannemelijk wordt geacht dat het opruimen van transportleidingen en toebehoren aan de orde zal komen. Verwacht wordt dat de opbrengsten van een alternatieve aanwending (op termijn) verminderd met de kosten van conservering zullen opwegen tegen de (maatschappelijke) kosten van het opruimen.

19. Kortlopende financieringsverplichtingen

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Aflossingsverplichtingen op langlopende leningen	**721,4**	521,5
Kortlopende leningen	**280,0**	175,0
Kortlopende leningen aan joint ventures	**0,2**	0,1
Totaal kortlopende financieringsverplichtingen	**1.001,6**	696,6

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft eind 2015 voor € 280,0 miljoen (2014: € 175,0 miljoen) aan kortlopende leningen opgenomen tegen marktconforme condities. Ultimo 2015 en 2014 betreft dit opgenomen deposito's en commercial paper.

Om aan bovenstaande kortlopende financieringsverplichtingen te kunnen voldoen beschikt de N.V. Nederlandse Gasunie over een rekening-courant faciliteit van € 25 miljoen (2014: € 25 miljoen) en over een gecommitteerde kredietfaciliteit voor kortlopende financiering van € 750 miljoen (2014: € 750 miljoen) welke in 2020 afloopt. Ultimo 2015 en 2014 is onder deze faciliteiten geen geld opgenomen. De verschuldigde rente over een opgenomen deel van de faciliteiten betreft een marktconforme variabele rente. Inzake de kredietfaciliteiten zijn geen zekerheden gesteld door de N.V. Nederlandse Gasunie.

20. Handelsschulden en overige te betalen posten

In € miljoenen	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Handelsschulden	**40,6**	41,3
Afgeleide financiële instrumenten	**10,2**	11,4
Vennootschapsbelasting	**44,3**	38,9
Overige belastingen en premies sociale verzekering	**13,4**	24,0
Overige schulden en overlopende passiva	**178,1**	214,1
Handelsschulden en overige te betalen posten	**286,6**	329,7

De handelsschulden en overige te betalen posten zijn niet rentedragend. Voor informatie met betrekking tot 'afgeleide financiële instrumenten' verwijzen wij naar punt 7 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

21. Financiële risico's

Algemeen

De belangrijkste financiële risico's waaraan de N.V. Nederlandse Gasunie onderhevig is, zijn het marktrisico (bestaande uit renterisico en valutarisico), het kredietrisico en het liquiditeitsrisico. De N.V. Nederlandse Gasunie past financieel risicomanagement toe met het doel deze risico's te beperken door operationele en financiële maatregelen. Afhankelijk van de aard en omvang van de risico's worden daartoe zo nodig specifieke instrumenten ingezet.

De afdeling Treasury is verantwoordelijk voor het uitvoeren van het financiële risicomanagement op groepsniveau; het kredietrisico wordt primair bewaakt door de business units. De inzet van bepaalde risico-instrumenten behoeven de voorafgaande instemming van de Raad van Bestuur. De Raad van Bestuur wordt periodiek gerapporteerd over de aard en omvang van de risico's en de getroffen maatregelen.

Door de N.V. Nederlandse Gasunie kan gebruik worden gemaakt van afgeleide financiële instrumenten voor het beheersen van rente- en valutarisico's die voortvloeien uit de gewone bedrijfsuitoefening. Het risicobeleid met betrekking tot renterisico's is erop gericht om de effecten van de renteschommelingen op het resultaat te beperken en om op lange termijn de regulatoire vergoeding voor vreemd vermogen te volgen. Het risicobeleid met betrekking tot valutarisico's is erop gericht om de effecten van de koersschommelingen op het resultaat te beperken.

Financiële instrumenten worden alleen ingezet voor afdekking van risico's en niet voor handels- of andere doeleinden.

Voor de presentatie van valuta- en renterisico's vereist IFRS 7 gevoeligheidsanalyses die de financiële effecten van redelijkerwijs hypothetische veranderingen in relevante risicovariabelen laten zien op de winst-en-verliesrekening en op het eigen vermogen. De effecten worden bepaald door de hypothetische veranderingen in de risicovariabelen te relateren aan de balanswaarde van de financiële instrumenten op verslagdatum. Hierbij wordt verondersteld dat de balanswaarde op verslagdatum een representatieve weergave is voor de gehele periode.

Renterisico
Het door de vennootschap gelopen renterisico betreft het risico dat toekomstige kasstromen zullen fluctueren door veranderingen in de marktrente van rentedragende leningen met een variabele rente en van kortlopende financieringsverplichtingen. Daarnaast loopt de vennootschap een renterisico in de periode tussen het besluit tot en de realisatie van de uitgifte van langlopende leningen met een vaste rente.

Het variabel rentedragende deel van de langlopende leningen inclusief aflossingsverplichtingen bedraagt ultimo 2015 11,0% (2014: 3,3%). Bij een rentestijging/daling van 1%-punt stijgen/dalen deze rentelasten met € 4,1 miljoen (2014: € 1,3 miljoen) per jaar.

De kortlopende leningen ultimo 2015 en 2014 zijn variabel rentend. Bij een rentestijging/daling van 1%-punt stijgen/dalen deze jaarlijkse rentelasten met € 2,8 miljoen (2014: € 1,8 miljoen).

Valutarisico
Valutarisico's ontstaan, zoals gedefinieerd in IFRS 7, bij financiële instrumenten als deze zijn afgesloten in een valuta die ongelijk is aan de functionele valuta en als deze van een monetaire aard zijn. Het valutarisico dat de vennootschap loopt, betreft het risico dat toekomstige kasstromen van een financieel instrument, waaronder vorderingen en schulden, zullen fluctueren als gevolg van veranderingen in de wisselkoersen.

De N.V. Nederlandse Gasunie streeft er naar om valutarisico's te beperken. Er wordt daarbij gebruik gemaakt van termijncontracten en valutaswaps. Valuta-instrumenten worden uitsluitend toegepast op basis van onderliggende posities. Valutarisico's worden volledig afgedekt voor zover er in voldoende mate zekerheid bestaat over de omvang en het tijdstip van de kasstromen in vreemde valuta.

Ultimo was er voor € 4,1 miljoen aan verplichtingen in vreemde valuta afgedekt met termijntransacties (2014: geen).

Aan de activa zijde van de balans zijn in 2015 posities in GBP ter waarde van € 1,1 miljoen (2014: € 1,4 miljoen). De omrekening van de vreemde valuta naar euro heeft plaatsgevonden tegen de ultimo jaarkoers.

In € miljoenen	**Positie**	**Stijging/ daling koers**	**Effect op resultaat voor belasting**	**Effect op eigen vermogen**
2015				
Euro/GBP	1,1	+/- 30%	-/+ 0,3	-/+ 0,2
2014				
Euro/GBP	1,4	+/- 30%	-/+ 0,4	-/+ 0,3

In de gevoeligheidsanalyse wordt rekening gehouden met de bandbreedte waarbinnen zich koersbewegingen hebben voorgedaan. Deze bandbreedtes worden intern ook gehanteerd voor potentiële risico analyses. Er zijn geen andere vreemde valutaposities van significante omvang.

Kredietrisico
Het kredietrisico bestaat uit het verlies dat zou ontstaan indien op verslagdatum tegenpartijen volledig in gebreke zouden blijven en hun contractuele verplichtingen niet na zouden komen. De onderneming loopt geen belangrijk kredietrisico ten aanzien van een enkele individuele afnemer of tegenpartij.

Bij toepassing van afgeleide financiële instrumenten hanteert de onderneming ter beperking van het tegenpartijrisico per partij strikte limieten met betrekking tot de hoogte van het risico, dat op de partij mag worden gelopen. De onderneming heeft selectiecriteria opgesteld ten aanzien van tegenpartijen van financiële instrumenten. Deze criteria beperken het risico verbonden aan mogelijke kredietconcentraties en marktrisico's. Er is ter afdekking van het tegenpartijrisico op financiële instrumenten door tegenpartijen ultimo 2015 en 2014 geen onderpand afgegeven aan de N.V. Nederlandse Gasunie.

Ontvangen garantiestellingen
De N.V. Nederlandse Gasunie en haar groepsmaatschappijen hebben de volgende garantiestellingen ontvangen van derden:

In € miljoenen	**31 dec. 2015**		**31 dec. 2014**	
	Aantal	**Waarde**	**Aantal**	**Waarde**
Bankgaranties	**71**	**198,6**	67	205,8
Deposits	**46**	**11,6**	38	11,0
Sureties	**14**	**41,9**	14	31,2
Parent Company Agreements	**18**	**144,2**	14	141,9
Letters of Awareness	**10**	**89,4**	8	20,6
Totaal ontvangen garantiestellingen	**159**	**485,7**	141	410,5

De ontvangen bankgaranties hebben voornamelijk betrekking op zekerstellingen van aannemers bij nieuwbouwactiviteiten. De ontvangen deposits en sureties betreffen zekerheden uit gastransportovereenkomsten. De deposits worden in geld aangehouden. De rente op deposits wordt aan de garantieverstrekker vergoed.

De looptijd van de ontvangen garantiestelling is over het algemeen kort van aard (1-3 jaar), maar enkele garanties kennen een looptijd van meer dan vijf jaar. De garantiestellingen zijn niet vrij overdraagbaar.

Liquiditeitsrisico
Het liquiditeitsrisico betreft het risico dat de onderneming over onvoldoende liquide middelen beschikt om aan de directe verplichtingen te voldoen. Het beleid van de N.V. Nederlandse Gasunie is het reduceren van dit risico tegen minimale kosten. De mogelijkheden tot reduceren van dit risico hangt samen met de solvabiliteit van de onderneming. Als solvabele onderneming is de N.V. Nederlandse Gasunie goed in staat om kredietfaciliteiten aan te trekken. Voor de kwantificering van het risico werkt de N.V. Nederlandse Gasunie met een meerjarenplanning voor de kapitaalslasten en een liquiditeitsprognose met een horizon van minimaal een jaar voor de operationele uitgaven.

De vennootschap heeft een rekening-courant faciliteit van € 25 miljoen (2014: € 25 miljoen), een gecommitteerde kredietfaciliteit van € 750 miljoen (2014: € 750 miljoen), een Commercial Paper programma ter grootte van € 750 miljoen (2014: € 750 miljoen) en een Medium Term Note (MTN) programma ter grootte van € 7,5 miljard (2014: € 7,5 miljard). Binnen het MTN programma is ultimo 2015 € 4,45 miljard beschikbaar voor nieuwe emissies.

Rating
De rating agency Standard & Poor's heeft in 2015 de kredietwaardigheid beoordeling van Gasunie gewijzigd. Gasunie's lange termijn credit rating bij Standard & Poor's is verhoogd van A+ naar AA-met een stable outlook en de korte termijn rating van A-1 naar A-1/+. Bij Moody's Investors Service is de lange termijn credit rating A2 met een stable outlook en de korte termijn rating P-1 in 2015 ongewijzigd gebleven.

Dividendbeleid
De N.V. Nederlandse Gasunie streeft naar een verhouding tussen vreemd en eigen vermogen, die haar in staat stelt om haar strategie te kunnen realiseren en die leidt tot een zo hoog mogelijke credit rating welke aansluit bij de signatuur van de onderneming en het beleid van haar aandeelhouder.

Overzicht toekomstige kasstromen
Het overzicht van de vervaltermijnen van toekomstige kasstromen ter zake van langlopende en kortlopende verplichtingen uitstaand op balansdatum is als volgt:

In € miljoenen	**Totaal**	**Direct opeisbaar**	**< 1 jaar**	**1-5 jaar**	**> 5 jaar**
2015					
Langlopende verplichtingen					
- rentedragende leningen	2.985,7			1,135,7	1.850,0
Kortlopende verplichtingen					
- kortlopende financieringsverplichtingen	1.001,6	0,2	1.001,4	-	-
- handelsschulden	40,6	39,4	1,2	-	-
- belastingverplichtingen	57,7	0,6	8,3	-	48,8
- overige schulden en overlopende passiva	178,1	16,7	161,4	-	-
Rentebetalingen op verplichtingen	509,7	-	121,3	288,3	100,1
Totaal	**4.773,4**	**56,9**	**1.293.6**	**1.424,0**	**1.998,9**

2014					
Langlopende verplichtingen					
- rentedragende leningen	3.407,1			1.535,7	1.871,4
Kortlopende verplichtingen					
- kortlopende financieringsverplichtingen	696,6	0,1	696,5	-	-
- handelsschulden	41,3	41,3	-	-	-
- belastingverplichtingen	62,9	62,9	-	-	-
- overige schulden en overlopende passiva	214,1	70,6	143,5	-	-
Rentebetalingen op verplichtingen	645,3	-	137,6	340,7	167,0
Totaal	**5.067,3**	**174,9**	**977,6**	**1.876,4**	**2.038,4**

Verstrekte garantiestellingen
De N.V. Nederlandse Gasunie en haar groepsmaatschappijen hebben de volgende garantiestellingen afgegeven aan derden:

In € miljoenen	**31 dec. 2015**		**31 dec. 2014**	
	Aantal	**Waarde**	**Aantal**	**Waarde**
Bankgaranties	**4**	**4,6**	4	7,6
Parent Compnay Guarantees	**6**	**504,9**	5	553,6
Sureties	**2**	**30,0**	2	30,0
Totaal verstrekte garantiestellingen	**12**	**539,5**	11	591,2

De zekerheden worden afgegeven voor een specifieke doelstelling en hebben hoofdzakelijk betrekking op investeringsprojecten. De garantiestellingen zijn niet vrij overdraagbaar.

De looptijd van de verstrekte bankgaranties zijn kort van aard (1-2 jaar).

Ten behoeve van Gate terminal B.V., een 100%-groepsmaatschappij van de joint venture Gate terminal C.V., heeft de vennootschap zich garant gesteld voor de te betalen pachtbedragen van het Havenbedrijf Rotterdam ter grootte van € 42,0 miljoen ultimo 2015 (2014: € 45,5 miljoen) en twee Sureties verstrekt van in totaal € 30 miljoen (2014: € 30 miljoen) aan shippers. De resterende looptijd van de garantiestelling ten behoeve van het Havenbedrijf Rotterdam is 12 jaar en ten behoeve van de twee Sureties 18 jaar.

Het project Nord Stream is voor bijna € 6 miljard gefinancierd met vreemd vermogen. De investeerders, waaronder de N.V. Nederlandse Gasunie, stonden tijdens de bouwfase voor hun aandeel in het project jegens de vreemd-vermogenverschaffers garant. In 2012 is bouwfase 1 en in 2014 is bouwfase 2 van het project gereed gemeld waardoor de Completion Guarantees van € 350 miljoen voor bouwfase 1 en € 220 miljoen voor bouwfase 2 van de N.V. Nederlandse Gasunie zijn komen te vervallen.

Door het vervallen van de Completion Guarantees is jegens Nord Stream AG ten behoeve van de vreemd-vermogenverschaffers een Change in Law Commitment Agreement effectief geworden. Deze garantiestelling is afgegeven om eventuele negatieve gevolgen van specifieke veranderende wet- en regelgeving te compenseren.

De garantiestelling ingevolge de Change in Law Commitment Agreement kan voor wat betreft bouwfase 1 worden ingeroepen naar aanleiding van negatieve gevolgen die ontstaan door wijzigingen in de (interpretatie van) wet- en regelgeving gedurende de periode van 16 april 2009 tot en met 14 mei 2010.

Voor wat betreft bouwfase 2 heeft de Change in Law Commitment Agreement betrekking op de negatieve gevolgen die ontstaan door wijzigingen in de (interpretaties van) wet- en regelgeving gedurende de periode van 16 april 2009 tot en met 21 april 2011.

De Change in Law Commitment Agreement kan alleen worden ingeroepen wanneer als gevolg van gedurende de genoemde periodes gewijzigde wet- en regelgeving Nord Stream's klant (deels) vrijgesteld zal worden van de betalingsverplichtingen en als gevolg hiervan Nord Stream AG niet meer haar operationele kosten kan betalen of aan haar verplichtingen jegens de vreemd vermogensverschaffers kan voldoen.

Indien er wet- en regelgeving wordt aangenomen of gewijzigd welke geen betrekking heeft op bovengenoemde periodes dan kan geen aanspraak worden gemaakt op de Change in Law Commitment Agreement. Deze garantiestelling heeft ook geen betrekking op wijzigingen in Russische wet- en regelgeving.

De Change in Law Commitment Agreement heeft een looptijd tot 2026. De kans dat deze garantiestelling ingeroepen zal worden, wordt als zeer klein geschat. Het aandeel van de N.V. Nederlandse Gasunie in deze garantiestelling met betrekking tot de vreemd vermogensverschaffers bedroeg maximaal € 570 miljoen. De garantiestelling neemt af met de gedane aflossingen op de schuldverplichtingen. Ultimo 2015 bedraagt de resterende garantiestelling maximaal € 438,2 miljoen. Het aandeel van de N.V. Nederlandse Gasunie in deze garantiestelling met betrekking tot de operationele kosten van Nord Stream bedraagt naar verwachting circa € 7 miljoen per jaar. In bovenstaande tabel is € 438 miljoen opgenomen inzake deze garantiestelling.

Reële waarde en boekwaarde van financiële instrumenten
De volgende methoden zijn toegepast door de N.V. Nederlandse Gasunie om de reële waarde van financiële instrumenten te benaderen:

- Handelsvorderingen, overige vorderingen, geldmiddelen en kasequivalenten, kortlopende financieringsverplichtingen exclusief aflossingsverplichtingen op langlopende leningen, handelsschulden en overige schulden en overlopende passiva benaderen met hun boekwaarde de reële waarde als gevolg van de korte vervaltermijn van deze instrumenten;
- De overige kapitaalbelangen zijn gewaardeerd tegen de reële waarde welke wordt gebaseerd op de contante waarde van de verwachte kasstromen. Bij de bepaling van de disconteringsvoet is rekening gehouden met het risicoprofiel, waaronder het kredietrisico, van de overige kapitaalbelangen;
- De rentedragende leningen en aflossingsverplichtingen op langlopende leningen betreffen obligaties met een notering op de beurs van Amsterdam en onderhandse leningen. De reële waarde van de obligaties betreft de marktwaarde tegen de slotkoers op balansdatum. De reële waarde van de onderhandse leningen is berekend door middel van het disconteren van de toekomstige kasstromen tegen de actuele rentecurve. Bij de bepaling van de disconteringsvoet is rekening gehouden met het eigen risicoprofiel, waaronder het kredietrisico; en
- De afgeleide financiële instrumenten die de vennootschap verplichten tot het leveren van financiële activa tegen een vooraf bepaalde prijs zijn gewaardeerd tegen de reële waarde van de onderliggende financiële activa, bepaald op basis van de contante waarde van de verwachte kasstromen, rekening houdend met de tussen partijen overeengekomen contractuele bepalingen over de te hanteren waarderingstechniek en andere belangrijke inputgegevens. Hierbij wordt ook rekening gehouden met het tegenpartijrisico.

De N.V. Nederlandse Gasunie hanteert de volgende hiërarchie van waarderingstechnieken voor het bepalen en waarderen van de fair value van de financiële instrumenten in de balans:

Niveau 1: Op basis van op actieve markten genoteerde prijzen voor hetzelfde instrument;

Niveau 2: Op basis van op actieve markten genoteerde prijzen voor vergelijkbare instrumenten of op basis van andere waarderingstechnieken waarbij alle significante benodigde gegevens zijn ontleend direct of indirect aan zichtbare marktgegevens; en

Niveau 3: Op basis van waarderingstechnieken waarbij alle significante benodigde gegevens niet zijn ontleend aan zichtbare marktgegevens.

De in de balans op reële waarde gewaardeerde activa en passiva zijn volgens de volgende hiërarchie bepaald:

In € miljoenen	**Totaal**	**Niveau 1**	**Niveau 2**	**Niveau 3**
2015				
- overige kapitaalbelangen	434,8	-	-	434,8
- afgeleide financiële instrumenten	10,2	-	-	10,2
2014				
- overige kapitaalbelangen	424,4	-	-	424,4
- afgeleide financiële instrumenten	11,4	-	-	11,4

Voor een toelichting op de mutaties van de overige kapitaalbelangen verwijzen wij naar punt 8 en voor informatie met betrekking tot 'afgeleide financiële instrumenten' verwijzen wij naar punt 7 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

Onderstaand is een vergelijking opgenomen van de financiële instrumenten waarvan de boekwaarde geen benadering is van de reële waarde:

In € miljoenen	**2015**		**2014**	
	Boekwaarde	**Reële waarde**	**Boekwaarde**	**Reële waarde**
Rentedragende leningen	**2.985,7**	**3.361,7**	3.407,1	3.919,0
Kortlopend deel van de rentedragende leningen	**721,4**	**735,0**	521,5	523,7

De reële waarde van deze financiële instrumenten zijn volgens de volgende hiërarchie bepaald:

In € miljoenen	**Totaal**	**Niveau 1**	**Niveau 2**	**Niveau 3**
2015				
- rentedragende leningen	3.361,7	2.584,1	777,6	-
- kortlopend deel van de rentedragende leningen	735,0	713,5	21,5	-
2014				
- rentedragende leningen	3.919,0	3.100,7	818,3	-
- kortlopend deel van de rentedragende leningen	523,7	502,2	21,5	-

22. Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Investeringsverplichtingen

Ultimo 2015 heeft de N.V. Nederlandse Gasunie voor € 102 miljoen niet in de balans opgenomen verplichtingen inzake investeringsprojecten tegen € 124 miljoen in 2014.

In 2015 is hierin inbegrepen een bedrag van € 86 miljoen (2014: € 64 miljoen) voor vervangingsinvesteringen, € 5 miljoen (2014: € 44 miljoen) voor Integrated Open Season Duitsland en € 5 miljoen (2014: € 5 miljoen) voor de bouw van de Elbe tunnel.

Leaseverplichtingen (operational lease)

De totale leaseverplichtingen ultimo 2015 bedragen € 111 miljoen (2014: € 114 miljoen). Deze zijn als volgt te specificeren:

Looptijd	**Verplichting per 31 dec. 2015**	**Verplichting per 31 dec. 2014**
0 – 1 jaar	**€ 9 miljoen**	€ 9 miljoen
1 – 5 jaar	**€ 17 miljoen**	€ 18 miljoen
> 5 jaar	**€ 85 miljoen**	€ 87 miljoen

Deze verplichtingen hebben met name betrekking op de operational leaseovereenkomsten van bedrijfsterreinen en van bedrijfswagens en personenauto's. De vaste leasevergoeding van bedrijfswagens en personenauto's is mede gebaseerd op de waarde van het leaseobject en de verwachte exploitatiekosten op basis van een genormeerde kilometrage per jaar. Daarnaast geldt een variabele vergoeding per kilometer indien het aantal genormeerde kilometers wordt overschreden. De gemiddelde resterende looptijd van de leaseverplichtingen van de bedrijfswagens en personenauto's is circa 2 jaar, van de bedrijfsterreinen circa 30 jaar. De werkelijke operational leasekosten betreffende bedrijfsterreinen, bedrijfswagens en personenauto's over 2015 bedroegen € 9,6 miljoen (2014: € 9,9 miljoen).

Overige verplichtingen
De overige verplichtingen ultimo 2015 bedragen € 264 miljoen (2014: € 360 miljoen). Deze verplichtingen zijn als volgt samengesteld:

Looptijd	**Contractwaarde per 31 dec. 2015**	**Contractwaarde per 31 dec. 2014**
0 – 1 jaar	**€ 60 miljoen**	€ 92 miljoen
1 – 5 jaar	**€ 135 miljoen**	€ 168 miljoen
> 5 jaar	**€ 69 miljoen**	€ 100 miljoen

De overige verplichtingen hebben betrekking op verplichtingen die zijn aangegaan bij leveranciers ten behoeve van het uitvoeren van bedrijfsactiviteiten.

Nadere toelichting op de geconsolideerde winst-en-verliesrekening

23. Personeelskosten

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Salarissen	**153,3**	143,2
Sociale lasten	**16,0**	16,3
Pensioenkosten	**27,6**	25,9
Totaal personeelskosten	**196,9**	185,4

De 'pensioenkosten' van de toegezegde bijdrageregelingen bedragen € 23,1 miljoen (2014: € 21,3 miljoen).

Bezoldiging van bestuurders en commissarissen

I. Bestuurder(s) van de vennootschap

In €	**Salaris**	**Variabele beloning**	***Vaste & variabele beloning***	**Beloning betaalbaar op termijn**	**Sociale lasten**	**Overige emolumenten**	**Totaal**
2015							
Raad van Bestuur							
Ir. J.J. Fennema, voorzitter	297.070	48.662	*345.732*	63.287	8.539	28.696	446.254
I.M. Oudejans RA	274.132	44.905	*319.037*	58.945	8.539	17.797	404.318
Totaal	571.202	93.567	*664.769*	122.232	17.078	46.493	850.572

Bovengenoemde variabele beloningen zijn gebaseerd op het bereiken van de afgesproken doelstellingen gedurende het verslagjaar. Zij bestaan uit collectieve Gasunie-doelstellingen en uit functiespecifieke doelstellingen, zoals verwoord in het hoofdstuk 'Remuneratiebeleid Raad van Bestuur'. De collectieve Gasunie-doelstellingen hebben betrekking op te behalen financiële- en operationele resultaten over 2015. Met ingang van 2014 hebben we het maximum van de variabele beloningselementen verlaagd van 35% naar 20% van het basisjaarsalaris. Deze verlaging volgt de door de Nederlandse Staat ingezette beleidsrichting om variabele beloningen voor de financiële sector te beperken en in lijn daarmee ook de variabele beloningen bij de staatsdeelnemingen te verlagen, zoals in 2013 vastgesteld in de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid. Deze verlaging is gecompenseerd door het basisjaarsalaris over 2014 te verhogen met een conversiefactor van 50% van de nominale verlaging van de variabele beloning. Vanaf 2015 wordt een compensatie van 40% gehanteerd.

Per 1 juli 2013 is de pensioenovereenkomst van de medewerkers van de N.V. Nederlandse Gasunie gewijzigd. Deze pensioentoezegging houdt in dat de vennootschap zich verplicht heeft tot het betalen van een vaste, vooraf vastgestelde premie. Deze premie is gebaseerd op een voorwaardelijk middelloonsysteem. Deze pensioenovereenkomst is per 1 juli 2013 ook van toepassing op de leden van de Raad van Bestuur.

Op verzoek van de Raad van Commissarissen bij zijn indiensttreding is de heer Fennema verhuisd naar Groningen, hetgeen per 1 november 2014 is geschied. De kosten met betrekking tot de verkoop van het huis in Delft (makelaarskosten, dubbele woonlasten, e.d. ad € 9.409) zijn opgenomen in de kolom 'Overige emolumenten'. De overige vergoedingen begrepen onder de post 'Overige emolumenten' met betrekking tot de heer Fennema zijn de verkoop in oktober 2015 van de niet genoten verlofdagen in 2015 ad € 19.287.

In oktober 2015 heeft een uitkering plaatsgevonden aan de heer Oudejans als gevolg van verkoop van niet genoten verlofdagen uit het jaar 2015 ter grootte van € 17.797. Dit bedrag is opgenomen in de kolom 'Overige emolumenten'.

Aan de leden van de Raad van Bestuur wordt een voor de uitoefening van hun functie passende leaseauto ter beschikking gesteld.

In €	**Salaris**	**Variabele beloning**	***Vaste & variabele beloning***	**Beloning betaalbaar op termijn**	**Sociale lasten**	**Overige emolu-menten**	**Totaal**
2014							
Raad van Bestuur							
Ir. J.J. Fennema, voorzitter [1)]	295.798	43.998	*339.796*	66.850	8.992	60.721	476.359
I.M. Oudejans RA	272.958	40.601	*313.559*	62.041	8.992	34.848	419.440
Dr. Ir. G.H. Graaf, waarnemend voorzitter [2)]	45.604	11.320	*56.924*	10.451	1.499	150.338	219.212
Totaal	614.360	95.919	*710.279*	139.342	19.483	245.907	1.115.011

1) Aangetreden per 1 januari en voorzitter per 1 maart 2014.

2) Afgetreden per 1 maart 2014.

Bovengenoemde variabele beloningen zijn gebaseerd op het bereiken van de afgesproken doelstellingen gedurende het verslagjaar. Zij bestaan uit collectieve Gasunie-doelstellingen en uit functiespecifieke doelstellingen, zoals verwoord in het hoofdstuk 'Remuneratiebeleid Raad van Bestuur'. De collectieve Gasunie-doelstellingen hebben betrekking op te behalen financiële- en operationele resultaten over 2014.

De heer Graaf heeft na het vertrek van de heer Van Gelder van 1 september 2013 tot en met 28 februari 2014 het voorzitterschap van de Raad van Bestuur waargenomen. In verband hiermee is aan hem tijdelijk een toeslag op zijn salaris toegekend.

Met de heer Graaf is een beëindigingsvergoeding overeengekomen ter grootte van € 136.800, welke is opgenomen in de kolom 'Overige emolumenten'. In februari 2014 heeft een uitkering plaatsgevonden aan de heer Graaf als gevolg van verkoop van niet genoten verlofdagen over 2013 en 2014 ter grootte van € 13.131. De overige vergoedingen begrepen onder de post 'Overige emolumenten' met betrekking tot de heer Graaf zijn een vergoeding voor hypotheekrentemitigatie ad € 407.

De bedragen in de kolom 'overige emolumenten' voor het boekjaar 2014 zijn aangepast voor vergelijkingsdoeleinden.

II. Commissarissen van de vennootschap
De bezoldiging van de leden van de Raad van Commissarissen (RvC) wordt mede bepaald door hun bijdrage in de verschillende commissies: Audit Commissie (AC) en Belonings-, Selectie- & Benoemingscommissie (BBC). Hiernaast is in de bezoldiging de afgedragen premie in het kader van de Zorgverzekeringswet (ZVW) opgenomen.

In €	**RvC**	**AC**	**BBC**	**Premie ZVW**	**Totaal**
2015					
R. de Jong RA, voorzitter	30.000	-	2.000	-	32.000
Drs. D.J. van den Berg	22.000	-	2.000	1.668	25.668
Mr. M.M. Jonk	20.000	-	2.000	-	22.000
Drs. M.J. Poots-Bijl RC	20.000	5.000	-	1.738	26.738
Dr. W.J.A.H. Schoeber	20.000	5.000	-	-	25.000
Ir. J.P.H.J. Vermeire	20.000	5.000	-	-	25.000
Totaal	132.000	15.000	6.000	3.406	156.406
2014					
R. de Jong RA, voorzitter	30.000	5.000	2.000	-	37.000
Drs. D.J. van den Berg [1)]	5.000	-	-	-	5.000
Mr. M.M. Jonk	20.000	-	2.000	-	22.000
Drs. M.J. Poots-Bijl RC	20.000	5.000	-	1.875	26.875
Dr. W.J.A.H. Schoeber	20.000	5.000	-	-	25.000
Ir. J.P.H.J. Vermeire	20.000	-	2.000	-	22.000
Totaal	115.000	15.000	6.000	1.875	137.875

1) Aangetreden per 1 oktober 2014.

III. Ex-bestuurder(s) van de vennootschap
Aan twee oud-bestuurders, de heren Kramer en Trienekens, is over het jaar 2007 een variabele beloning toegekend van respectievelijk € 12.440 en € 14.468 ter zake van de overname van Gasunie Deutschland. De RvC heeft in 2015 in samenspraak met de aandeelhouder besloten dat dit deel van de variabele beloning achteraf bezien niet toegekend had behoren te worden en besloten om deze variabele beloning terug te vorderen. Beide oud-bestuurders zijn bereid gevonden hieraan mee te werken en zullen dit deel van het genoten loon terugbetalen.

24. Overige bedrijfslasten

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	**237,7**	212,5
Kosten van netwerkbeheer	**118,6**	117,4
Overige bedrijfslasten	**85,3**	41,3
Totaal overige bedrijfslasten	**441,6**	371,2

De hogere kosten worden onder andere veroorzaakt door toevoegingen aan de voorziening voor opruimingskosten en saneringen om onze infrastructuur in Groningen beter aardbevingsbestendig te maken. Daarnaast zijn de kosten toegenomen vanwege hogere onderhoudskosten van het meerjarig onderhouds- en vervangingsprogramma van het gastransportnetwerk in Nederland en vanwege het verwijderen van de oude Elbe-duiker in Duitsland.

De mutaties in de voorziening voor opruimingskosten en saneringen van € 31,0 miljoen (2014: -/- € 0,8 miljoen) en de mutaties in de voorziening voor incourante voorraden van € 0,1 miljoen nadelig (2014: € 0,8 miljoen nadelig) zijn onder de 'overige bedrijfslasten' opgenomen.

25. Financieringsbaten

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Rentebaten	**1,9**	2,5
Resultaten op vreemde valuta	**0,9**	-
Totaal financieringsbaten	**2,8**	2,5

De rentebaten hebben betrekking op uitgezette gelden en vorderingen.

26. Financieringslasten

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Rentelasten	**132,1**	124,6
Overige financieringslasten	**3,1**	17,0
Totaal financieringslasten	**135,2**	141,6

De rentelasten van de financiële verplichtingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs bedragen € 137,3 miljoen (2014: € 137,8 miljoen). De rentelasten met betrekking tot (kortlopende) financieringen bedragen € 2,4 miljoen (2014: € 2,9 miljoen). Van de rentelasten is in 2015 in totaal € 7,6 miljoen geactiveerd (2014: € 16,1 miljoen) rekening houdend met een gewogen gemiddelde rentevoet van 3,6% (2014: 3,6%).

In de 'overige financieringslasten' in 2015 is een mutatie van -/- € 1,2 miljoen (2014: € 11,4 miljoen) verwerkt die betrekking heeft op financiële verplichtingen die gewaardeerd zijn tegen reële waarde en waarvan de waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening worden verantwoord. Voor aanvullende informatie verwijzen wij naar punt 7 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans.

27. Belastingen

De belastinglast over het resultaat in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening bestaat uit de volgende componenten:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Verschuldigde vennootschapsbelasting over het boekjaar	**144,8**	171,4
Verschuldigde vennootschapsbelasting over voorgaande jaren	**-/- 0,2**	-
Mutatie in uitgestelde belastingen	**26,8**	29,7
Totale belastinglast	**171,4**	201,1

De aansluiting tussen het effectieve belastingtarief en het toepasselijke belastingtarief voor de geconsolideerde jaarrekening is als volgt:

In procenten	**2015**	**2014**
Winst-en-verliesrekening		
Toepasselijk belastingtarief Nederland	**25,0**	25,0
Effect van belastingtarieven in andere landen	**0,2**	0,6
Aanpassingen uit voorgaande jaren	**-**	-
Effect tariefswijziging op de uitgestelde belastingen	**-**	0,1
Overige verschillen	**-/- 1,5**	-/- 0,7
Effectief tarief	**23,7**	25,0
Uitgestelde belastingen		
Toepasselijk tarief (voor volgende boekjaren)	**25,0**	25,0
Effectief tarief (voor volgende boekjaren)	**25,0**	25,0

De overige verschillen betreffen niet-belaste bedragen als gevolg van onder meer de toepassing van de deelnemingsvrijstelling.

28. Aantal werknemers

De gemiddelde personeelsbezetting in fulltime-equivalenten bedraagt voor 2015 1.726 (2014: 1.684). De personeelsbezetting bedraagt ultimo 2015 1.748 fulltime-equivalenten (2014: 1.704).

29. Uitgekeerd en voorgesteld dividend

De Raad van Bestuur stelt voor om van de winst over 2015 € 221,2 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve en € 331,7 miljoen aan de aandeelhouder uit te keren. Dit dividendvoorstel is niet verwerkt in de balans per 31 december 2015 en de toelichting. Over 2014 is € 362,1 miljoen slotdividend uitgekeerd in 2015.

30. Financiële informatie per segment

De informatie wordt gesegmenteerd naar de activiteiten van de groep. De operationele segmenten weerspiegelen de managementstructuur van de groep. De volgende segmenten worden onderscheiden:

- *Gasunie Transport Services*
  Dit segment beslaat het netbeheer Nederland en is verantwoordelijk voor de aansturing van transport, de ontwikkeling van leidingnet en bijbehorende installaties en het bevorderen van de marktwerking.
- *Gasunie Deutschland*
  Dit segment beslaat het netbeheer Duitsland en is verantwoordelijk voor de aansturing van transport, de ontwikkeling van leidingnet en bijbehorende installaties en het bevorderen van de marktwerking.
- *Participations & Business Development*
  Dit segment richt zich op het faciliteren van de komst van nieuwe gasstromen naar Noordwest-Europa via LNG-aanvoer en lange afstandspijpleidingen en op het benutten van de geologische infrastructuur voor de opslag van aardgas. Deelname in (inter)nationale projecten op het gebied van aardgasinfrastructuur in Nederland en Duitsland maken hiervan eveneens deel uit. Onder dit segment vallen tevens de joint arrangements voor pijpleidingen die het Gasunie-transportnet verbinden met buitenlandse markten, zoals de BBL-leiding naar het Verenigd Koninkrijk.

De grondslagen van waardering en resultaatbepaling van de segmenten wijken niet af van de grondslagen zoals die in de geconsolideerde en vennootschappelijke jaarrekening worden gehanteerd.

De activa, verplichtingen, opbrengsten en resultaten van een segment omvatten zowel posten die rechtstreeks tot dat segment behoren als posten die redelijkerwijs aan dat segment kunnen worden toegerekend. De transactie prijzen voor leveringen tussen segmenten worden bepaald op zakelijke basis.

I. Informatie over activa

In € miljoenen	**Activa**	
	31 dec. 2015	**31 dec. 2014**
Segmenten		
- Gasunie Transport Services	**6.917,6**	6.915,1
- Gasunie Deutschland	**1.403,8**	1.372,3
- Participations & Business Development	**1.417,3**	1.401,3
Segmententotaal	**9.738,7**	9.688,7
Niet-gealloceerde activa	**623,1**	610,5
Totaal geconsolideerde activa	**10.361,8**	10.299,2

De gealloceerde activa bevat de materiële vaste activa, de immateriële vaste activa, de investeringen in joint ventures, de investeringen in geassocieerde deelnemingen en de overige kapitaalbelangen. De niet-gealloceerde activa bevat de uitgestelde belastingvorderingen en de vlottende activa.

II. Informatie over opbrengsten en resultaat

In € miljoenen	**Opbrengsten**		**Segmentresultaat**	
	2015	**2014**	**2015**	**2014**
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	**1.178,6**	1.207,9	**504,7**	613,5
- Gasunie Deutschland	**290,4**	281,3	**134,0**	138,5
- Participations & Business Development	**226,2**	226,3	**147,3**	140,8
Inter-segment	**-/- 64,2**	-/- 64,3		
Segmententotaal	**1.631,0**	1.651,2	**786,0**	892,8
Financiële baten en lasten			**-/- 61,7**	-/- 88,2
Resultaat vóór belastingen			**724,3**	804,6
Belastingen			**-/- 171,4**	-/- 201,1
Opbrengsten en resultaat na belastingen over de periode	**1631,0**	1.651,2	**552,9**	603,5

Gedurende 2015 heeft het segment Gasunie Transport Services voor € 1,0 miljoen (2014: € 0,7 miljoen), het segment Gasunie Deutschland voor € 0,5 miljoen (2014: € 0,7 miljoen) en het segment Participations & Business Development voor € 62,7 miljoen (2014: € 62,9 miljoen) aan inter-segment diensten geleverd.

III. Overige segmentinformatie

In € miljoenen	**Investeringen in vaste activa**	
	2015	**2014**
Segmenten		
- Gasunie Transport Services	**246,6**	288,6
- Gasunie Deutschland	**86,7**	182,7
- Participations & Business Development	**25,3**	15,8
Segmententotaal	**358,6**	487,1

De vermelde vaste activa bevat de materiële vaste activa, de immateriële vaste activa, de investeringen in joint ventures, de investeringen in geassocieerde deelnemingen en de overige kapitaalbelangen.

In € miljoenen	**Afschrijvingen**	**Andere materiële niet-**

			geldelijke posten dan afschrijvingen	
	2015	**2014**	**2015**	**2014**
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	**230,8**	229,7	**36,1**	-/- 7,1
- Gasunie Deutschland	**29,9**	28,0	**4,4**	10,9
- Participations & Business Development	**35,3**	35,6	**0,6**	0,1
Segmententotaal	**296,0**	293,3	**41,1**	3,9

De 'andere materiële niet-geldelijke posten dan afschrijvingen' betreffen dotaties aan en vrijval van voorzieningen.

In € miljoenen	**Investeringen in joint ventures en geassocieerde deelnemingen**		**Aandeel in het vermogen van joint ventures en geassocieerde deelnemingen**	
	2015	**2014**	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	**-**	-	**-**	0,1
- Gasunie Deutschland	**-**	0,1	**96,2**	120,8
- Participations & Business Development	**3,3**	5,5	**73,6**	43,4
Segmententotaal	**3,3**	5,6	**169,8**	164,3

In € miljoenen	**Acquisities in joint ventures en geassocieerde deelnemingen**		**Aandeel in resultaat joint ventures en geassocieerde deelnemingen**	
	2015	**2014**	**2015**	**2014**
Segmenten				
- Gasunie Transport Services	**-**	-	**-**	-
- Gasunie Deutschland	**-**	-	**19,8**	21,6
- Participations & Business Development	**10,6**	-	**22,0**	19,6
Segmententotaal	**10,6**	-	**41,8**	41,2

31. Informatie over producten en diensten

In € miljoenen	**Opbrengsten van derden**	
	2015	**2014**
Gastransport	**1.500,9**	1.524,3
Overige activiteiten	**130,1**	126,9
Totaal	**1.631,0**	1.651,2

32. Geografische informatie

Bij het bepalen van de opbrengsten van derden en de vaste activa per geografisch gebied wordt primair bepaald aan de hand van het gebied, waar het transport plaatsvindt. De N.V. Nederlandse Gasunie heeft sinds 1 juli 2008 activiteiten in twee geografische gebieden: in Nederland en buiten Nederland.

In € miljoenen	**Opbrengsten van derden**		**Vaste activa**	
	2015	**2014**	**31 dec. 2015**	**31 dec. 2014**
Nederland	**1.262,2**	1.291,9	**7.632,6**	7.618,0
Buiten Nederland	**368,8**	359,3	**2.106,1**	2.070,7
Totaal	**1.631,0**	1.651,2	**9.738,7**	9.688,7

De vermelde vaste activa bevat de materiële vaste activa, de immateriële vaste activa, de investeringen in joint ventures, de investeringen in geassocieerde deelnemingen en de overige kapitaalbelangen.

33. Belangrijke cliënten

De vennootschap behaalde in 2015 en 2014 tenminste 10% van haar externe opbrengsten ter zake van gastransport bij één enkele externe cliënt.

34. Verbonden partijen

De dienstverlening tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar verbonden partijen vindt plaats op zakelijke gronden (at arm's length).

GasTerra B.V. is een verbonden partij, omdat de Staat der Nederlanden direct en indirect invloed van betekenis heeft. De N.V. Nederlandse Gasunie verleent gastransportdiensten aan GasTerra B.V. Deze diensten worden uitgevoerd in overeenstemming met het bepaalde in de Gaswet waarbij de N.V. Nederlandse Gasunie is gehouden om non-discriminatoir te handelen en conform aanvraag zaken te doen. De in rekening gebrachte tarieven zijn vastgesteld door de Nederlandse toezichthouder (ACM), welke onafhankelijk is van de Staat der Nederlanden. GasTerra B.V. kan als belangrijke cliënt worden gekwalificeerd.

De dienstverlening tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar joint ventures en geassocieerde deelnemingen is niet van materiële omvang.

De Raad van Bestuur kwalificeert ook als verbonden partij. Voor de bestuurdersbeloning van de bestuurders wordt verwezen naar noot 23 van de geconsolideerde jaarrekening.

Vennootschappelijke jaarrekening

Vennootschappelijke balans per 31 december (vóór winstbestemming)

In € miljoenen	**Nadere toelichting**		**2015**		**2014**
Activa					
Vaste activa					
- materiële vaste activa	2	**2,6**		1,0	
- financiële vaste activa	3	**10.582,3**		10.440,3	
Totaal vaste activa			**10.584,9**		10.441,3
Vlottende activa					
- voorraden		**30,2**		32,1	
- handels- en overige vorderingen		**21,5**		13,7	
- vorderingen op groepsmaatschappijen		**12,1**		22,1	
- vorderingen op joint ventures		**0,1**		0,4	
- geldmiddelen en kasequivalenten		**43,4**		29,9	
Totaal vlottende activa			**107,3**		98,2
Totaal activa			**10.692,2**		10.539,5
Passiva					
Eigen vermogen					
- geplaatst kapitaal	4	**0,2**		0,2	
- herwaarderingsreserve	5	**1.957,2**		2.022,0	
- wettelijke reserve deelnemingen	6	**213,1**		193,0	
- algemene reserve	7	**2.994,1**		2.686,4	
- resultaat boekjaar	8	**552,9**		603,5	
			5.717,5		5.505,1
Voorzieningen	9		**123,5**		121,6
Langlopende verplichtingen					
- rentedragende leningen			**2.985,7**		3.407,1
Kortlopende verplichtingen					
- kortlopende financieringsverplichtingen			**1.001,4**		696,5
- handelsschulden en overige te betalen posten			**192,1**		228,1
- schulden aan groepsmaatschappijen			**672,0**		581,1
Totaal passiva			**10.692,2**		10.539,5

Vennootschappelijke winst-en-verliesrekening

In € miljoenen	**Nadere toelichting**		**2015**		**2014**
Opbrengsten			**519,8**		489,2
Personeelskosten	11	**-/- 166,7**		-/- 155,9	
Overige bedrijfslasten	12	**-/- 358,7**		-/- 339,8	
Afschrijvingen		**-/- 0,3**		-	
Totale lasten			**-/- 525,7**		-/- 495,7
Bedrijfsresultaat			**-/- 5,9**		-/- 6,5
Financieringsbaten en -lasten	14		**56,7**		43,3
Aandeel in resultaat groepsmaatschappijen, geassocieerde deelnemingen en joint ventures			**543,6**		606,3
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening vóór belastingen			**594,4**		643,1
Belastingen	15		**-/- 41,5**		-/- 39,6
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening na belastingen			**552,9**		603,5

Toelichting op de vennootschappelijke financiële overzichten

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling
De vennootschappelijke jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor de financiële verslaggeving en de wettelijke bepaling inzake de jaarrekening (NL GAAP) waarbij gebruik is gemaakt van de in Burgerlijk Wetboek 2 artikel 362 lid 8 geboden mogelijkheid om in de vennootschappelijke jaarrekening de waarderingsgrondslagen toe te passen die ook worden toegepast in de geconsolideerde jaarrekening. Dit betreffen de bepalingen van de IFRS, zoals aanvaard binnen de Europese Unie.

Voor de grondslagen voor de waardering van de activa en passiva en voor de bepaling van het resultaat wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening. In deze toelichting worden de aanvullingen op de toelichting op de geconsolideerde financiële overzichten vermeld.

Belangen in groepsmaatschappijen worden gewaardeerd op netto-vermogenswaarde. Indien en voor zover de vennootschap niet zonder beperking uitkering van de resultaten aan haar kan bewerkstelligen, worden de resultaten in een wettelijke reserve opgenomen.

Nadere toelichting op de vennootschappelijke balans

1. Overdracht gastransportnetwerk in Nederland en Peakshaver-installatie
Per 1 januari 2014 heeft de N.V. Nederlandse Gasunie het eigendom van het gastransportnetwerk in Nederland en de daarmee samenhangende activa, passiva en activiteiten tegen boekwaarde overgedragen aan haar 100%-groepsmaatschappij Gasunie Transport Services B.V. De overdracht van het eigendom van het gastransportnetwerk in Nederland maakt onderdeel uit van de certificering van Gasunie Transport Services B.V. als onafhankelijke netbeheerder van het landelijk gastransportnet.

Tevens is per 1 januari 2014 het eigendom en de daarmee samenhangende activiteiten van de Peakshaver-installatie op de Maasvlakte in Rotterdam tegen boekwaarde overgedragen aan haar 100%-groepsmaatschappij Gasunie Peakshaver B.V., opgericht op 1 januari 2014. Hiermee wordt beoogd de aansturing van de Peakshaver-installatie binnen Gasunie te vereenvoudigen.

De N.V. Nederlandse Gasunie heeft de overdracht van het gastransportnetwerk en de Peakshaver-installatie intern gefinancierd door het verstrekken van eigen vermogen en langlopende rentedragende leningen aan beide groepsmaatschappijen.

2. Materiële vaste activa

In € miljoenen	**Boekwaarde per 1 jan. 2015**	**Investeringen**	**Afschrijvingen**	**Boekwaarde per 31 dec. 2015**
Andere vaste bedrijfsmiddelen	0,9	1,6	0,3	2,2
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	0,1	0,3	-	0,4
Totaal voor boekjaar 2015	**1,0**	**1,9**	**0,3**	**2,6**

In € miljoenen	**Boekwaarde per 1 jan. 2014**	**Overdracht gastransport netwerk & Peakshaver**	**Investeringen**	**Afschrijvingen**	**Boekwaarde per 31 dec. 2014**
Bedrijfsgebouwen en -terreinen	96,3	96,3	-	-	-
Compressorstations	699,1	699,1	-	-	-
Installaties	891,9	891,9	-	-	-
Hoofdtransportleidingen c.a.	4.031,9	4.031,9	-	-	-
Regionale transportleidingen c.a.	723,9	723,9	-	-	-
Andere vaste bedrijfsmiddelen	139,0	143,5	5,4	0,0	0,9
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	402,7	402,7	0,1	-	0,1
Totaal voor boekjaar 2014	**6.984,8**	**6.989,3**	**5,5**	**0,0**	**1,0**

In € miljoenen	**Aanschaf-waarde per 31 dec. 2015**	**Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2015**	**Aanschaf-waarde per 31 dec. 2014**	**Cumulatieve afschrijvingen *) per 31 dec. 2014**
Andere vaste bedrijfsmiddelen	2,5	0,3	0,9	0,0
Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering	0,4	-	0,1	-
Totaal	**2,9**	**0,3**	**1,0**	**0,0**

**) Inclusief eventuele bijzondere waardeveranderingen.*

3. Financiële vaste activa

In € miljoenen		**2015**		**2014**
Groepsmaatschappijen				
Kapitaalbelang per 1 januari	**5.112,2**		1.915,5	
Mutaties				
- afrekening intercompany posities inzake overdracht gastransportnetwerk	**-**		-/- 0,9	
- investeringen inzake overdracht gastransportnetwerk & Peakshaver	**-**		3.039,1	
- investeringen	**3,7**		2,1	
- rechtstreekse eigen vermogen mutaties	**22,8**		14,2	
- resultaat groepsmaatschappijen	**541,5**		605,3	
- terugbetaling agio	**-/- 32,6**		-/- 24,3	
- ontvangen dividend	**-/- 335,2**		-/- 438,8	
Kapitaalbelang per 31 december		**5.312,4**		5.112,2
Financiering per 1 januari	**5.316,7**		868,0	
Mutaties				
- verstrekte langlopende leningen inzake overdracht gastransportnetwerk & Peakshaver	**-**		4.422,3	
- verstrekte langlopende leningen	**96,6**		210,8	
- aflossing langlopende leningen	**-/- 155,0**		-/- 184,4	
Financiering per 31 december		**5.258,3**		5.316,7
Balans per 31 december		**10.570,7**		10.428,9
Investeringen in geassocieerde deelnemingen		**11,6**		11,4
Totaal financiële vaste activa		**10.582,3**		10.440,3

Het kortlopend deel van de langlopende leningen bedraagt ultimo 2015 € 20,0 miljoen (2014: € 20,0 miljoen). Dit bedrag is in bovenstaande tabel opgenomen in de financiering van de groepsmaatschappijen.

De rentevoet over de verstrekte langlopende leningen aan groepsmaatschappijen bedraagt de gewogen gemiddelde rentekostenvoet van de lange leningenportefeuille van de N.V. Nederlandse Gasunie met een opslag van 12,5 basispunten.

De verstrekte langlopende lening aan Gasunie Transport Services B.V. bedraagt ultimo 2015 € 4.227,1 miljoen (2014: € 4.286,1 miljoen). Dit betreft een leningfaciliteit van € 6 miljard, welke ter beschikking is gesteld op 1 januari 2014. De looptijd van deze faciliteit eindigt op 31 december 2029 en heeft een mogelijkheid tot verlenging. De partijen zijn overeengekomen dat tussentijds op de faciliteit kan worden getrokken dan wel afgelost. Er is geen aflossingsschema vastgesteld.

Gasunie Transport Services B.V. is de netbeheerder van het landelijk gastransportnet in de zin van de Gaswet. De Minister heeft regels gesteld ten aanzien van goed financieel beheer door een netbeheerder in het 'Besluit Financieel Beheer Netbeheerder'. Deze regels bestaan uit een aantal financiële ratio's waaronder een eigenvermogensminimum. Per kwartaal wordt beoordeeld, rekening houdend met de bepalingen in het 'Besluit Financieel Beheer Netbeheerder', of er afgelost dan wel getrokken moet worden op de faciliteit.

De verstrekte langlopende leningen aan Gastransport Noord-West Europa Holding B.V. bedragen ultimo 2015 € 570,0 miljoen (2014: € 540,5 miljoen). De looptijd van deze leningen eindigen op 31 december 2022 en 2023. De partijen zijn voor alle leningen overeengekomen dat gehele of gedeeltelijke tussentijdse aflossingen mogelijk zijn.

De verstrekte langlopende lening aan EnergyStock B.V. bedraagt ultimo 2015 € 245,0 miljoen (2014: € 265,0 miljoen). De looptijd van deze lening eindigt op 1 december 2028 en wordt vanaf 2014 twee keer per jaar afgelost met € 10,0 miljoen tot de lening volledig is afgelost. Hiernaast bestaat de mogelijk twee keer per jaar vrijwillig af te lossen met een maximum van € 25,0 miljoen.

De verstrekte langlopende leningen aan Gasunie BBL B.V. bedragen ultimo 2015 € 130,1 miljoen (2014: € 138,5 miljoen). Dit betreft onder andere een leningfaciliteit van € 200 miljoen, welke ter beschikking is gesteld op 12 december 2014. De looptijd van deze faciliteit eindigt op 1 december 2024 en heeft een mogelijkheid tot verlenging. De partijen zijn overeengekomen dat tussentijds op de faciliteit kan worden getrokken dan wel afgelost. Er is geen aflossingsschema vastgesteld. Hiernaast waren twee langlopende leningen verstrekt. Beide leningen zijn geheel vervroegd afgelost in 2015.

De verstrekte langlopende lening aan Gasunie Peakshaver B.V. bedraagt ultimo 2015 € 85,9 miljoen (2014: € 85,9 miljoen). Dit betreft een leningfaciliteit van € 95 miljoen, welke ter beschikking is gesteld op 1 januari 2014. De looptijd van deze faciliteit eindigt op 1 december 2023 en heeft een mogelijkheid tot verlenging. De partijen zijn overeengekomen dat tussentijds op de faciliteit kan worden getrokken dan wel afgelost. Er is geen aflossingsschema vastgesteld.

Er zijn geen overige bijzondere voorwaarden overeengekomen tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en de groepsmaatschappijen met betrekking tot de verstrekte langlopende leningen.

Voor een toelichting op de investeringen in geassocieerde deelnemingen verwijzen wij naar punt 7 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans in de geconsolideerde jaarrekening.

4. Geplaatst kapitaal

Het maatschappelijk kapitaal bedraagt € 756.000 en is verdeeld in 7.560 aandelen van elk € 100 nominaal. Hiervan zijn 1.513 aandelen geplaatst en volgestort.

De geplaatste aandelen worden gehouden door de Staat der Nederlanden.

De mutaties in het geplaatst kapitaal zijn als volgt:

In €	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**151.300**	151.200
Mutaties	**-**	100
Stand per 31 december	**151.300**	151.300

5. Herwaarderingsreserve

De mutaties in de herwaarderingsreserve zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**2.022,0**	2.099,5
Gerealiseerd deel van de ongerealiseerde herwaardering	**-/- 63,5**	-/- 76,2
Overgeboekt naar de winst-en-verliesrekening,	**-/- 1,7**	-/- 1,7
waarvan vennootschapsbelasting	**0,4**	0,4
Stand per 31 december	**1.957,2**	2.022,0

De herwaarderingsreserve ultimo 2015 heeft evenals in 2014 betrekking op de herwaardering van de materiële vaste activa per 1 januari 2004, welke per 1 januari 2014 is overgedragen aan Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Peakshaver B.V., en de cash flow hedge van de N.V. Nederlandse Gasunie gerelateerd aan een tweetal obligatieleningen.

In € miljoenen		**31 dec. 2015**		**31 dec. 2014**
Herwaardering van de materiële vaste activa per 1 januari 2004		**1.953,2**		2.016,7
Cash flow hedge N.V. Nederlandse Gasunie,	**5,4**		7,1	
waarvan vennootschapsbelasting	**-/- 1,4**		-/- 1,8	
		4,0		5,3
Totaal		**1.957,2**		2.022,0

6. Wettelijke reserve deelnemingen

De mutaties in de wettelijke reserve deelnemingen zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**193,0**	165,5
Mutatie in cash flow hedge reserve met betrekking tot joint ventures	**9,4**	-/- 18,3
Mutatie van tegen reële waarde gewaardeerde overige kapitaalbelangen	**10,5**	45,0
Aandeel in niet zonder beperking uitkeerbare ingehouden winsten	**0,2**	0,8
Stand per 31 december	**213,1**	193,0

7. Algemene reserve

De mutaties in de algemene reserve zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**2.686,4**	2.484,3
Bestemming resultaat voorgaand boekjaar	**241,4**	139,3
Saldo van actuariële winsten en verliezen ter zake van personeelsbeloningen,	**4,1**	-/- 17,6
waarvan vennootschapsbelasting	**-/- 1,2**	5,1
Gerealiseerd deel van de ongerealiseerde herwaardering	**63,5**	76,2
Mutaties wettelijke reserves	**-/- 0,1**	-/- 0,9
Stand per 31 december	**2.994,1**	2.686,4

8. Resultaat boekjaar

De mutaties in het resultaat boekjaar zijn als volgt:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Stand per 1 januari	**603,5**	464,4
Uitgekeerd dividend	**-/- 362,1**	-/- 325,1
Bestemming van het resultaat	**-/- 241,4**	-/- 139,3
Resultaat over het boekjaar	**552,9**	603,5
Stand per 31 december	**552,9**	603,5

9. Voorzieningen

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Voorziening voor uitgestelde belastingverplichtingen	**109,4**	111,9
Voorziening voor jubileumuitkeringen	**7,6**	5,0
Voorziening voor secundaire arbeidsvoorwaarden na pensionering	**6,5**	4,7
Totaal voorzieningen	**123,5**	121,6

Voor een nadere specificatie van deze voorzieningen verwijzen wij naar punt 9 en 17 van de nadere toelichting op de geconsolideerde balans in de geconsolideerde jaarrekening.

10. Overige posten

Voor een toelichting op de overige posten in de vennootschappelijke balans verwijzen wij naar de toelichting op de desbetreffende geconsolideerde posten in de geconsolideerde jaarrekening. Ook voor de niet in de balans opgenomen verplichtingen wordt verwezen naar de toelichting bij de geconsolideerde jaarrekening aangezien deze verplichtingen nagenoeg geheel betrekking hebben op de vennootschap.

Nadere toelichting op de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening

11. Personeelskosten

De toelichting op de bezoldiging van bestuurders en commissarissen is opgenomen in de toelichting op de geconsolideerde financiële overzichten.

12. Overige bedrijfslasten

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	**186,5**	177,7
Kosten van netwerkbeheer	**135,8**	129,5
Overige bedrijfslasten	**36,4**	32,6
Totaal overige bedrijfslasten	**358,7**	339,8

13. Honoraria externe accountant

Ten laste van de rechtspersoon zijn in het boekjaar de volgende honoraria gekomen ter zake van werkzaamheden die door de accountantsorganisatie zijn uitgevoerd die belast is met het onderzoek van deze jaarrekening. In deze opgave zijn mede begrepen de overeenkomstige honoraria bij de geconsolideerde dochtermaatschappijen.

In € miljoenen	**Totaal PricewaterhouseCoopers**		**Waarvan PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.**	
	2015	**2014**	**2015**	**2014**
Onderzoek van de jaarrekening	**0,7**		**0,5**	
Andere controleopdrachten	**0,2**		**0,2**	
Adviesdiensten op fiscaal terrein	**-**		**-**	
Andere niet-controlediensten	**0,1**		**-**	
Totaal honoraria externe accountant	**1,0**		**0,7**	

In € miljoenen	**Totaal Ernst & Young**		**Waarvan Ernst & Young Accountants LLP**	
	2015	**2014**	**2015**	**2014**
Onderzoek van de jaarrekening		0,9		0,8
Andere controleopdrachten		0,5		0,4
Adviesdiensten op fiscaal terrein		-		-
Andere niet-controlediensten		-		-
Totaal honoraria externe accountant		1,4		1,2

14. Financieringsbaten en -lasten

In € miljoenen		**2015**		**2014**
Rentebaten	**197,7**		199,1	
Totaal financieringsbaten		**197,7**		199,1
Rentelasten	**-/- 137,8**		-/- 138,8	
Overige financieringslasten	**-/- 3,2**		-/- 17,0	
Totaal financieringslasten		**-/- 141,0**		-/- 155,8
Saldo		**56,7**		43,3

15. Belastingen

De belasting in de winst- en verliesrekening is als volgt te onderbouwen:

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Verschuldigde vennootschapsbelasting over het boekjaar	**107,6**	133,2
Terug te ontvangen vennootschapsbelasting over voorgaande jaren	**-/- 0,5**	-/- 3,2
Verschuldigde vennootschapsbelasting fiscale eenheid	**107,1**	130,0
Mutaties in uitgestelde belastingen	**20,8**	24,3
Belastinglast fiscale eenheid	**127,9**	154,3
Verantwoord bij Gasunie Transport Services B.V.	**-/- 86,4**	-/- 114,7
Totale belastinglast	**41,5**	39,6

Tussen de N.V. Nederlandse Gasunie en haar Nederlandse 100%-groepsmaatschappijen bestaat een fiscale eenheid. Met deze groepsmaatschappijen is overeengekomen dat geen vennootschapsbelasting wordt doorbelast, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V. De in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening opgenomen belastinglast van N.V. Nederlandse Gasunie heeft betrekking op alle tot de fiscale eenheid behorende vennootschappen, met uitzondering van Gasunie Transport Services B.V.

De belastinglast ad EUR 41,5 miljoen (2014: EUR 39,6 miljoen) heeft voor EUR 29,0 miljoen (2014: EUR 27,9 miljoen) betrekking op resultaten uit deelnemingen binnen de fiscale eenheid van N.V. Nederlandse Gasunie en voor EUR 12,5 miljoen (2014: EUR 11,7 miljoen) betrekking op het zelfstandige resultaat van de vennootschap. De belastinglast ad EUR 41,5 miljoen is exclusief de bij GTS verantwoorde belastinglast ad EUR 86,4 miljoen (2014: EUR 114,7 miljoen).

N.V. Nederlandse Gasunie maakt deel uit van een fiscale eenheid voor de Nederlandse vennootschapsbelasting en de omzetbelasting. Op grond hiervan is de vennootschap hoofdelijk aansprakelijk voor de schulden inzake de vennootschapsbelasting en omzetbelasting van de fiscale eenheid.

16. Overige posten in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening

Voor een toelichting op de overige posten in de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening verwijzen wij naar de toelichting op de desbetreffende geconsolideerde posten in de geconsolideerde jaarrekening.

De gemiddelde personeelsbezetting in fulltime-equivalenten bedraagt voor 2015 1.480 (2014: 1.436).

Overzicht deelnemingen

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 dec. 2015
Groepsmaatschappijen		
Gasunie Transport Services B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Holding B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 1 B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 2 B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 3 B.V.	Groningen	100%
Gastransport Noord-West Europa Services 4 B.V.	Groningen	100%
Gasunie BBL B.V.	Groningen	100%
Gasunie Engineering B.V.	Groningen	100%
Gasunie New Energy B.V.	Groningen	100%
Gasunie LNG BBR B.V.	Groningen	100%
Gasunie LNG Holding B.V.	Groningen	100%
Gasunie Peakshaver B.V.	Groningen	100%
Gasunie Underground Storage (GUUS) B.V.	Groningen	100%
EnergyStock B.V.	Groningen	100%
Vertogas B.V.	Groningen	100%
Gasunie Deutschland GmbH & Co. KG	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Technical Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Transport Services GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Transport Services Holding GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Deutschland Verwaltungs GmbH	Hannover, Duitsland	100%
Gasunie Infrastruktur AG	Zug, Zwitserland	100%
Joint operations		
BBL Company V.O.F.	Groningen	60%
Arbeitsgemeinschaft GOAL/Fluxys NEL-Projektphase	Hannover, Duitsland	51,3%
Joint ventures		
Gate terminal C.V.	Rotterdam	50%
Gate terminal Management B.V.	Rotterdam	50%
LBBR Management B.V.	Groningen	50%
LNG Break Bulk Rotterdam C.V.	Rotterdam	50%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH	Handewitt, Duitsland	75%
DEUDAN - Deutsch/Dänische Erdgastransport-GmbH & Co. KG	Handewitt, Duitsland	33,3%
DEUDAN - Holding GmbH	Hannover, Duitsland	51%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	33,3%
NETRA GmbH Norddeutsche Erdgas Transversale & Co. KG	Emstek/Schneiderkrug, Duitsland	28,7%

Naam van de vennootschap	Zetel	Aandeel in kapitaal op 31 dec. 2015
Geassocieerde deelnemingen		
ICE Endex Holding B.V.	Amsterdam	20,9%
GASPOOL Balancing Services GmbH	Berlin, Duitsland	16,7%

De Raad van Bestuur,

J.J. Fennema, voorzitter
I.M. Oudejans

De Raad van Commissarissen,

R. de Jong, voorzitter
D.J. van den Berg
M.M. Jonk
M.J. Poots-Bijl
W.J.A.H. Schoeber
J.P.H.J. Vermeire

Groningen, 16 maart 2016

Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de winstbestemming
De Raad van Bestuur acht een reservering van de winst op grond van artikel 39 lid 2 van de Statuten niet noodzakelijk. Hierdoor staat de winst over het boekjaar ter vrije beschikking van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

De vennootschap kan aan de aandeelhouders en andere gerechtigden tot de voor uitkering vatbare winst slechts uitkeringen doen voor zover haar eigen vermogen groter is dan het bedrag van het geplaatste kapitaal vermeerderd met de reserves die krachtens de wet moeten worden aangehouden.

Voorstel winstbestemming
De Raad van Bestuur stelt voor om van de winst over 2015 € 221,2 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve en € 331,7 miljoen aan de aandeelhouder uit te keren.

Gebeurtenissen na de balansdatum
Er zijn geen gebeurtenissen na de balansdatum met belangrijke financiële gevolgen.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de algemene vergadering en de raad van commissarissen van de N.V. Nederlandse Gasunie

Verklaring over de jaarrekening 2015

Ons oordeel
Naar ons oordeel:

- geeft de in dit jaarverslag opgenomen geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van de N.V. Nederlandse Gasunie op 31 december 2015 en van het resultaat en de kasstromen over 2015, in overeenstemming met de International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie (EU-IFRS) en met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW);
- geeft de in dit jaarverslag opgenomen vennootschappelijke jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van de N.V. Nederlandse Gasunie op 31 december 2015 en van het resultaat over 2015 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Wat we hebben gecontroleerd
Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2015 van de N.V. Nederlandse Gasunie te Groningen ('de vennootschap') gecontroleerd. De jaarrekening omvat de geconsolideerde jaarrekening van de N.V. Nederlandse Gasunie en dochtermaatschappijen (samen: 'de groep') en de vennootschappelijke jaarrekening.

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde balans per 31 december 2015;
- de volgende overzichten over 2015: de geconsolideerde winst-en-verliesrekening, het geconsolideerde overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, het geconsolideerde mutatieoverzicht eigen vermogen en het geconsolideerde kasstroomoverzicht; en
- de toelichting met een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De vennootschappelijke jaarrekening bestaat uit:

- de vennootschappelijke balans per 31 december 2015;
- de vennootschappelijke winst- en verliesrekening over 2015; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de geconsolideerde jaarrekening is EU-IFRS en de relevante bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW en het stelsel dat is gebruikt voor het opmaken van de vennootschappelijke jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.
Wij zijn onafhankelijk van de N.V. Nederlandse Gasunie zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante

onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onze controle-aanpak

Samenvatting en context

Wij ontwerpen onze controle-aanpak door het bepalen van materialiteit en het identificeren en inschatten van het risico van materiële afwijkingen in de jaarrekening. Wij besteden bijzondere aandacht aan die gebieden waar de raad van bestuur subjectieve schattingen heeft gemaakt, bijvoorbeeld bij significante schattingen waarbij veronderstellingen over toekomstige gebeurtenissen worden gemaakt die inherent onzeker zijn. Bij al onze controles besteden wij aandacht aan het risico van het doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen door de raad van bestuur waaronder het evalueren van risico's op materiële afwijkingen als gevolg van fraude op basis van een analyse van mogelijke belangen van de raad van bestuur.

Wij hebben er voor gezorgd dat de controleteams, zowel op groepsniveau als op het niveau van de groepsonderdelen, over voldoende specialistische kennis en expertise beschikken die nodig zijn voor de controle van een internationaal gasinfrastructuurbedrijf. Wij hebben specialisten op het gebied van IT, waarderingen van activa, optiecontracten en vennootschapsbelasting in ons team opgenomen.

Aangezien de controle van de jaarrekening 2015 onze eerste jaar als accountant van de N.V. Nederlandse Gasunie betreft hebben we naast de reguliere controlewerkzaamheden additionele werkzaamheden verricht in het kader van deze transitie. Deze werkzaamheden omvatten onder andere:

- werkzaamheden om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen ten aanzien van de openingsbalans van 1 januari 2015, inclusief contact met de voorgaand accountant en een dossier review op het controledossier 2014;
- werkzaamheden om begrip te krijgen over de vennootschap en haar omgeving, inclusief de interne beheersing en IT systemen. Op basis van deze werkzaamheden hebben wij onze risicoanalyse en audit plan opgesteld dat is besproken met de raad van bestuur en de audit commissie van de raad van commissarissen.

Materialiteit

- Materialiteit: € 37 miljoen, gebaseerd op 5% van het resultaat voor belastingen.

Reikwijdte van de controle

- We hebben in onze controle specifiek aandacht besteed aan de significante onderdelen N.V. Nederlandse Gasunie, Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Deutschland GmbH & Co KG (hierna: Gasunie Deutschland).
- Wij hebben locaties bezocht in Nederland en Duitsland.
- Dekking controlewerkzaamheden: 95% van de geconsolideerde omzet en 92% van het geconsolideerde balanstotaal.

Kernpunten

- Waardering gereguleerde gastransportnetwerken in Nederland en Duitsland.
- Waardering van materiële vaste activa in het niet gereguleerde domein.

Materialiteit
De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit. Het begrip 'materieel belang' wordt toegelicht in de sectie 'Onze verantwoordelijkheid voor de controle van de jaarrekening'. Wij bepalen kwantitatieve grenzen voor materialiteit. Deze grenzen, als ook de kwalitatieve overwegingen daarbij, helpen ons om de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden voor de individuele posten en toelichtingen in de jaarrekening te bepalen en om het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel te evalueren.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel als volgt bepaald:

Materialiteit voor de groep	€ 37 miljoen
Hoe is de materialiteit bepaald	5% van het resultaat voor belastingen.
De overwegingen voor de gekozen benchmark	We hebben deze, algemeen geaccepteerde, benchmark toegepast op basis van onze analyse van de gemeenschappelijke informatiebehoeften van gebruikers van de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening. Op basis daarvan zijn wij van mening dat het resultaat voor belastingen een belangrijk kengetal is voor de financiële prestaties van de vennootschap.
Materialiteit voor groepsonderdelen	Aan elk groepsonderdeel, binnen de reikwijdte van onze controle, is, op basis van onze oordeelsvorming, een materialiteit toegerekend die lager ligt dan de materialiteit voor de groep als geheel. De materialiteit die we hebben toegerekend aan de groepsonderdelen lag tussen de € 30 en € 32,5 miljoen. Een aantal groepsonderdelen zijn door het groepsteam gecontroleerd met de statutaire materialiteit op basis van een verplichte lokale controle die ook lager was dan de materialiteit voor de groep als geheel.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van commissarissen overeengekomen dat wij aan de raad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 2 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De reikwijdte van onze groepscontrole
N.V. Nederlandse Gasunie staat aan het hoofd van een groep van entiteiten. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van N.V. Nederlandse Gasunie.

De groepscontrole heeft zich specifiek gericht op de significante onderdelen N.V. Nederlandse Gasunie, Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Deutschland. Daarnaast zijn voor het groepsonderdeel BBL Company V.O.F. specifieke controlewerkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van de waardering van de vaste activa gezien het significante risico en de waarde die deze activa vertegenwoordigen. Additioneel zijn bij drie groepsonderdelen controles op de volledige financiële informatie uitgevoerd omdat deze groepsonderdelen een wettelijke statutaire controleplicht hadden dan wel vrijwillig opteerden voor een jaarrekeningcontrole.

In totaal hebben wij met het uitvoeren van deze werkzaamheden de volgende dekking over onderstaande jaarrekeningposten verkregen:

Omzet	95%
Balanstotaal	92%
Resultaat voor belasting	85%

De groepsonderdelen die niet onder de reikwijdte van de controle vallen vertegenwoordigen geen van allen meer dan 5% van de geconsolideerde omzet of het geconsolideerde balanstotaal. Op de financiële informatie van deze resterende groepsonderdelen hebben we op groepsniveau, onder meer, cijferanalyses uitgevoerd om onze inschatting, dat deze onderdelen geen significante risico's op materiële fouten bevatten, te bevestigen.

Bij de groepsonderdelen N.V. Nederlandse Gasunie en Gasunie Transport Services B.V. hebben wij zelf controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij hebben gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant binnen ons PwC-netwerk bij de controle van het groepsonderdeel Gasunie Deutschland.

Waar controlewerkzaamheden zijn uitgevoerd door accountants van groepsonderdelen, hebben wij de mate waarin onze betrokkenheid noodzakelijk was bepaald om in staat te zijn een conclusie te trekken of voldoende en geschikte controle-informatie betreffende deze onderdelen is verkregen als basis voor ons oordeel bij de geconsolideerde jaarrekening als geheel. Wij hebben het management en de accountant van Gasunie Deutschland bezocht en de werkzaamheden van de accountant beoordeeld.

De consolidatie van de groep, de toelichtingen in de jaarrekening en de waardering van de vaste activa van BBL Company V.O.F. zijn door het groepsteam gecontroleerd.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij (groeps)onderdelen, gecombineerd met aanvullende werkzaamheden op groepsniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de geconsolideerde jaarrekening.

De kernpunten van onze controle
In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens de controle van de jaarrekening. De kernpunten hebben wij met de raad van commissarissen gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alle risico's en punten die wij tijdens onze controle hebben geïdentificeerd en hebben besproken. Wij hebben de kernpunten beschreven met daarbij een samenvatting van de op deze punten door ons uitgevoerde werkzaamheden.
Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van individuele kernpunten moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten of over specifieke elementen van de jaarrekening.

Kernpunten	**Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten**
Waardering gereguleerde gastransportnetwerken in Nederland en Duitsland *Zie toelichting 1 en 3 in de jaarrekening* De gereguleerde gastransportnetwerken in Nederland en Duitsland, gewaardeerd op kostprijs (onder aftrek van afschrijvingen en duurzame waardeverminderingen), vertegenwoordigen een waarde van € 8.225 miljoen in de geconsolideerde balans. Indien daartoe aanleiding is wordt een impairment test uitgevoerd en als de realiseerbare	Wij hebben kennis genomen van de analyse van het management in hoeverre sprake is van aanwijzingen voor een bijzondere waardevermindering. Tevens hebben wij kennis genomen van de ontwikkelingen in de besluiten van de Autoriteit Consument en Markt en de Bundesnetzagentur verantwoordelijk voor de omzetregulering voor respectievelijk Gasunie Transport Services B.V. en Gasunie Deutschland. Wij hebben geconcludeerd dat in 2015 geen relevante aanpassingen

Kernpunten	Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten
waarde lager is dan de boekwaarde, wordt de boekwaarde verlaagd tot het bedrag van de realiseerbare waarde. De realiseerbare waarde is in hoge mate afhankelijk van schattingen van het management ten aanzien van de ontwikkelingen in het reguleringskader en de gehanteerde disconteringsvoet. Gezien de aard en de omvang van deze schattingen is dit punt als kernpunt in de controle aangemerkt. Voor de waardering van de gastransportnetwerken is het huidige reguleringskader en methodebesluiten bepalend aangezien deze als basis worden genomen voor de berekening van de realiseerbare waarde. Wijzigingen in het reguleringskader en methodebesluiten zullen deze realiseerbare waarde beïnvloeden. Het management heeft onderzoek gedaan of er in 2015 aanwijzingen waren voor een bijzondere waardevermindering van deze activa. Het management heeft geconcludeerd dat dergelijke aanwijzingen er niet zijn.	zijn gemaakt in de lopende methodebesluiten en dat nog geen informatie beschikbaar is voor de periode na afloop van de huidige methodebesluiten. Naast deze beoordeling van het reguleringskader hebben wij getoetst of sprake is van andere aanwijzingen voor bijzondere waardeverminderingen. We kunnen ons vinden in de analyse van het management.
Waardering van materiële vaste activa in het niet gereguleerde domein *Zie toelichting 1 in de jaarrekening* De niet gereguleerde materiële vaste activa van de groep zijn gewaardeerd op kostprijs (onder aftrek van afschrijvingen en duurzame waardeverminderingen). Gezien de omvang van de niet gereguleerde activa in relatie tot de jaarrekening en de aannames in de berekening van de realiseerbare waarde, hebben wij dit aangemerkt als een kernpunt in onze controle. Uit analyse van het management is gebleken dat voor de materiële vaste activa van BBL Company V.O.F. aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering. De voornaamste aanwijzing is het aflopen van langlopende verkoopcontracten die niet in dezelfde omvang of looptijd worden vervangen door nieuwe contracten. Hierdoor worden de toekomstige kasstromen volatieler en neemt het risicoprofiel van de waardering toe. Het management heeft een onderzoek gedaan naar de realiseerbare waarde van deze activa. Bij het berekenen van de realiseerbare waarde heeft het management aannames gedaan ten aanzien van de verwachte te genereren omzet en overige toekomstige kasstromen voor deze activa alsook de te hanteren disconteringsvoet. Uit dit onderzoek is gebleken dat er geen sprake is van een bijzondere waardevermindering van deze activa.	Wij hebben de door het management uitgevoerde analyse beoordeeld. Op basis van deze beoordeling kunnen wij ons vinden in de door het management geformuleerde conclusie dat sprake is van aanwijzingen voor een bijzondere waardevermindering en daarmee de noodzaak tot het uitvoeren van een onderzoek naar eventuele bijzondere waardeverminderingen. Wij hebben de belangrijkste aannames ten aanzien van de geprognosticeerde omzet, toekomstige kasstromen en de gekozen disconteringsvoet in de realiseerbare waarde berekening met het management besproken. De redelijkheid van deze aannames hebben wij ter discussie gesteld en getoetst. Hierbij zijn wij ondersteund door een specialist op het gebied van waarderingen van vaste activa. Wij kunnen ons vinden in de conclusie van het management dat er geen sprake is van een bijzonder waardeverminderingsverlies op deze activa. Tot slot hebben wij werkzaamheden inzake de juistheid en toereikendheid van de toelichting, inclusief de opgenomen sensitiviteitsanalyse, uitgevoerd.

Verantwoordelijkheden van de raad van bestuur en de raad van commissarissen
De raad van bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met EU-IFRS en met Titel 9 Boek 2 BW, alsmede voor het opstellen van het geïntegreerde bestuursverslag in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW, en voor
- een zodanige interne beheersing die de raad van bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de raad van bestuur afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet de raad van bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de raad van bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De raad van bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheid voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de raad van bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door de raad van bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de entiteit zijn bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen bepaald om te waarborgen dat we voldoende controlewerkzaamheden verrichten om in staat te zijn een oordeel te geven over de jaarrekening als geheel. Bepalend hierbij zijn de geografische structuur van de groep, de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten, de bedrijfsprocessen en interne beheersingsmaatregelen en de bedrijfstak waarin de vennootschap opereert. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de raad van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van commissarissen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening vanuit alle zaken die wij met de raad van commissarissen hebben besproken. Wij beschrijven deze zaken in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang is van het maatschappelijk verkeer.

Verklaring betreffende overige door wet- en regelgeving gestelde vereisten

Verklaring betreffende het geïntegreerde bestuursverslag en de overige gegevens
Wij vermelden op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW (betreffende onze verantwoordelijkheid om te rapporteren over het geïntegreerde bestuursverslag en de overige gegevens):

- dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd naar aanleiding van het onderzoek of het geïntegreerde bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de door Titel 9 Boek 2 BW vereiste overige gegevens zijn toegevoegd.
- dat het geïntegreerde bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Onze benoeming
Wij zijn, op basis van voordracht door de raad van commissarissen, in 2014 benoemd als externe accountant van N.V. Nederlandse Gasunie door de algemene vergadering. We zijn met ingang van boekjaar 2015 accountant van de vennootschap.

Groningen, 16 maart 2016
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. J. van Hoof RA

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan: de raad van bestuur van de N.V. Nederlandse Gasunie

De raad van bestuur van de N.V. Nederlandse Gasunie ('Gasunie') heeft ons gevraagd een beperkte mate van zekerheid over bepaalde informatie ('de duurzaamheidsinformatie') in het Jaarverslag 2015 ('het Verslag') te verschaffen (leidend tot een 'conclusie'). Naar onze mening vervult deze opdracht een rationeel doel zoals door de Gasunie toegelicht in de paragraaf 'Verslaggevingsproces'.

Onze conclusie
Op basis van onze beoordelingswerkzaamheden en de ontvangen informatie concluderen wij dat met betrekking tot de duurzaamheidsinformatie zoals gepresenteerd in de hoofdstukken 'Over ons', 'Onze strategie' – met uitzondering van de paragraaf 'Managementagenda 2016 en outlook' (welke buiten de scope van onze werkzaamheden valt) – , 'Onze resultaten' en de 'Bijlagen' in het Jaarverslag 2015 ('het Verslag'), ons niets is gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de duurzaamheidsinformatie geen, in alle van materieel belang zijnde aspecten, betrouwbare en toereikende weergave geeft van:

- het beleid en de bedrijfsvoering van Gasunie ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen in het verslagjaar 2015;

- de gebeurtenissen en de prestaties ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen in het verslagjaar 2015, in overeenstemming met de verslaggevingscriteria.

Deze conclusie dient gelezen te worden in de context van de rest van dit rapport.

Wat we hebben beoordeeld
Wij hebben de duurzaamheidsinformatie zoals gepresenteerd in de hoofdstukken 'Over ons', 'Onze strategie' – met uitzondering van de paragraaf 'Managementagenda 2016 en outlook' (welke buiten de scope van onze werkzaamheden valt) – , 'Onze resultaten' en de 'Bijlagen' in het Jaarverslag 2015 ('de duurzaamheidsinformatie'), van Gasunie, te Groningen beoordeeld. De duurzaamheidsinformatie omvat een weergave van:

- het beleid en de bedrijfsvoering van Gasunie betreffende maatschappelijk verantwoord ondernemen in het verslagjaar 2015;

- de gebeurtenissen en de prestaties ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen gedurende het verslagjaar 2015; en

- de reikwijdte van de duurzaamheidsinformatie, toegelicht door het bestuur in bijlage II: 'Verslaggevingsprincipes'.

Een beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid. De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en zijn geringer in diepgang dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De in dit kader uitgevoerde werkzaamheden bestonden in hoofdzaak uit het inwinnen van inlichtingen bij functionarissen van Gasunie, het uitvoeren van cijferanalyses met betrekking tot de duurzaamheidsinformatie en het evalueren van de verkregen informatie. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij beoordelingswerkzaamheden is daarom ook lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij controlewerkzaamheden.

De basis voor onze conclusie

Professionele en ethische standaarden

Wij hebben onze beoordeling van de duurzaamheidsinformatie verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 3810N 'Assuranceopdrachten inzake maatschappelijke verslagen' (hierna 'Standaard 3810N'). Onze verantwoordelijkheden onder deze standaard zijn nader toegelicht in de 'Onze verantwoordelijkheden' paragraaf van dit rapport.

Wij zijn onafhankelijk van Gasunie, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsvereisten in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de "Verordening gedrags- en beroepsregels accountants" (VGBA).

Beperkingen bij de beoordeling

In het Verslag is toekomstgerichte informatie opgenomen in de vorm van ambities, strategie, plannen, verwachtingen en ramingen. Inherent aan deze informatie is dat de werkelijke uitkomsten kunnen afwijken en daarom onzeker zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in het Verslag.

Verslaggevingscriteria

Gasunie heeft haar verslaggevingscriteria ontwikkeld op basis van de 'G4 – Guidelines van het Global Reporting Initiative' (GRI). Deze zijn, samen met gedetailleerde informatie over de verslaggevingsreikwijdte, -processen en -methoden toegelicht in bijlage II "Verslaggevingsprincipes". Wij zijn van mening dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor onze conclusie te geven.

Begrip van verslaggeving- en meetmethodes

De informatie waarop deze opdracht betrekking heeft dient te worden gelezen in de context van de verslaggevingscriteria. Gasunie is verantwoordelijk voor de selectie en toepassing van deze criteria. Het ontbreken van gevestigde praktijken ter beoordeling en meting van niet-financiële informatie biedt de mogelijkheid verscheidene, acceptabele meettechnieken toe te passen. Hierdoor kan de vergelijkbaarheid tussen entiteiten en in de tijd beïnvloed worden.

Onze assurance aanpak

Materialiteit

Wij passen materialiteitsniveaus toe tijdens de planningsfase en hebben deze niveaus opnieuw beoordeeld tijdens onze opdracht. Deze helpen ons in het vaststellen van de aard, tijdigheid en omvang van onze werkzaamheden en bij het beoordelen van het effect van geconstateerde afwijkingen op de gepresenteerde informatie, zowel individueel als geaggregeerd. Op basis van ons professionele oordeel hebben wij specifieke materialiteitsniveaus bepaald voor elk onderdeel van de duurzaamheidsinformatie. Bij het beoordelen van onze materialiteitsniveaus hebben wij de relevantie van informatie voor zowel stakeholders als de organisatie in ogenschouw genomen, op basis van de door Gasunie uitgevoerde materialiteitsbepaling.

Onze werkzaamheden

Wij zijn vereist onze beoordeling zodanig te plannen en uit te voeren dat een beperkte mate van zekerheid wordt verkregen dat de duurzaamheidsinformatie geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Onze belangrijkste werkzaamheden bestonden uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de branche, relevante maatschappelijke thema's en kwesties, relevante wetten en regels en de kenmerken van de organisatie;
- het beoordelen van de aanvaardbaarheid van het verslaggevingsbeleid en de consistente toepassing hiervan, waaronder het beoordelen van de uitkomsten van de dialoog met belanghebbenden en de redelijkheid van schattingen gemaakt door het management, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van het Verslag;
- het beoordelen van het ontwerp en de implementatie van de systemen en processen voor informatieverzameling, interne controles en verwerking van de overige informatie, waaronder de aggregatie van gegevens tot informatie zoals opgenomen in het Verslag;
- het afnemen van interviews met management en relevante medewerkers op het hoofdkantoor in Groningen en het kantoor van Gasunie Deutschland in Hannover, verantwoordelijk voor de duurzaamheidsstrategie en –beleid;
- het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor het Verslag, het uitvoeren van interne controles op gegevens en de consolidatie van gegevens in de duurzaamheidsinformatie;
- het beoordelen van relevante gegevens en van de interne en externe documentatie, op basis van deelwaarnemingen, om de betrouwbaarheid vast te stellen van de informatie in het Verslag;
- het analytisch evalueren van data en trends;
- het beoordelen van de interne en externe documentatie om te bepalen of de informatie in het Verslag adequaat is onderbouwd;
- het analyseren van de consistentie van de duurzaamheidsinformatie en de informatie opgenomen in het Verslag dat buiten de reikwijdte van dit assurancerapport valt;
- het beoordelen of de duurzaamheidsinformatie is opgesteld 'in overeenstemming met' de G4 Richtlijnen van GRI.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Verantwoordelijkheden

Verantwoordelijkheden van de raad van bestuur

De raad van bestuur van Gasunie is verantwoordelijk voor het opstellen van de duurzaamheidsinformatie in het Verslag in overeenstemming met de Gasunie verslaggevingscriteria, inclusief het identificeren van stakeholders en het bepalen van materiële onderwerpen. De raad van bestuur is verantwoordelijk voor zodanige interne beheersingsmaatregelen als de raad van bestuur noodzakelijk acht om het Verslag te kunnen opstellen dat geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Onze verantwoordelijkheid

Op basis van onze werkzaamheden overeenkomstig Standaard 3810N is het onze verantwoordelijkheid een conclusie over de duurzaamheidsinformatie in het Verslag te geven. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en onze beoordeling zodanig plannen en uitvoeren dat een beperkte mate van zekerheid wordt verkregen dat het de duurzaamheidsinformatie geen afwijkingen van materieel belang bevat.

De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van het oordeel van de accountant, inclusief de analyse van risico's op materiële afwijkingen in de duurzaamheidsinformatie als gevolg van fraude of fouten. Tijdens deze risico-analyses neemt de accountant de voor het opstellen van het duurzaamheidsinformatie relevante interne beheersingsmaatregelen in overweging, om geschikte werkzaamheden te kunnen ontwikkelen. Deze hebben niet tot doel een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersingsmaatregelen van de organisatie te verstrekken. Een assuranceopdracht gericht op het verstrekken van een beperkte mate van zekerheid richt zich ook op het evalueren van de geschiktheid van het gehanteerde verslaggevingsraamwerk en de redelijkheid van schattingen gemaakt door management, evenals de beoordeling van de gehele presentatie van de duurzaamheidsinformatie en het Verslag.

Groningen, 16 maart 2016
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. J. van Hoof RA

Bijlagen

Bijlage I: Begrippenlijst

Arbo	Arbeidsomstandigheden.
Broeikasgas	Gas dat bijdraagt aan de vorming van een isolerende laag om de aarde, waardoor deze opwarmt. De belangrijkste broeikasgassen zijn: waterdamp, koolzuurgas, methaan, distikstofoxide en gechloreerde koolwaterstoffen.
CH_4	Methaan; de belangrijkste component van aardgas.
CO	Koolmonoxide; komt vrij bij onvolledige verbranding.
CO_2	Kooldioxide of koolzuurgas; komt vrij bij volledige verbranding van brandstoffen.
CO_2-equivalentemissie	CO_2- en CH4-emissies kunnen met behulp van de zogeheten Global Warming Potential (GWP) worden omgezet in een maat voor het versterkte broeikaseffect, de zogenaamde CO_2-equivalentemissie. De GWP voor CO_2 wordt op 1 gesteld en de GWP voor CH4 op 23.
ENTSOG	ENTSOG, de European Network of Transmission System Operators for Gas, heeft tot doel om samenwerking tussen landelijke transmission system operators (TSO's) in Europa te bevorderen en te faciliteren.
Frequentie-index	Maat voor de veiligheid; het aantal ongevallen met verzuim per 1 miljoen werkuren, waarbij wij uitgaan van 1.600 werkuren per FTE per jaar.
Groen gas	Groen gas is biogas dat is opgewerkt tot aardgaskwaliteit.
Handhavingsconvenant	Een handhavingsconvenant is een overeenkomst met de Nederlandse Belastingdienst waarin de uitgangspunten en de wijze waarop partijen met elkaar wensen om te gaan zijn vastgelegd.
IPPC	De Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC)-richtlijn is gericht op geïntegreerde preventie en bestrijding van milieuverontreiniging. De IPPC-richtlijn verplicht de EU-lidstaten om emissies naar water, lucht en bodem (inclusief maatregelen voor afvalstoffen) van grote bedrijven en van de intensieve veehouderij te reguleren.
ISO	International Standardisation Organisation; een organisatie die internationale normen vaststelt.
Koolwaterstoffen	Groep chemische stoffen die bestaan uit koolstof en waterstof.
Leveringszekerheid	In Nederland verstaan we hieronder: het aantal keren dat het gastransport werd onderbroken omdat geen of onvoldoende gas door onze infrastructuur kon stromen, ongeacht of GTS in Nederland de klant voldoende gas kon leveren. In Duitsland verstaan we hieronder: het aantal keren dat onze infrastructuur niet in staat was om voldoende gas te leveren aan een klant. De scores van Gasunie in Nederland en Duitsland worden opgeteld om de totale target-score te bepalen.

LNG	Liquefied Natural Gas (vloeibaar aardgas).
NO_X	Verzamelnaam voor stikstofoxidegassen. Deze gassen komen vrij bij alle verbrandingsprocessen en dragen bij tot verzuring van de atmosfeer.
Odorant	Geurstof die uit veiligheidsoogpunt aan het van nature reukloze aardgas wordt toegevoegd.
Olympus	Registratiesysteem voor het vastleggen van compressorgegevens.
Reportables	Ongevallen gevolgd door verzuim, medische handelingen, vervangend werk of dodelijke slachtoffers.
SF_6	Zwavelhexafluoride (SF_6) is een anorganische verbinding van zwavel met fluor. Het is een sterk broeikasgas.
Voorbelasting	Voorbelasting is een 'omzetbelasting op onze kosten', oftewel omzetbelasting die onze leveranciers aan ons in rekening hebben gebracht.

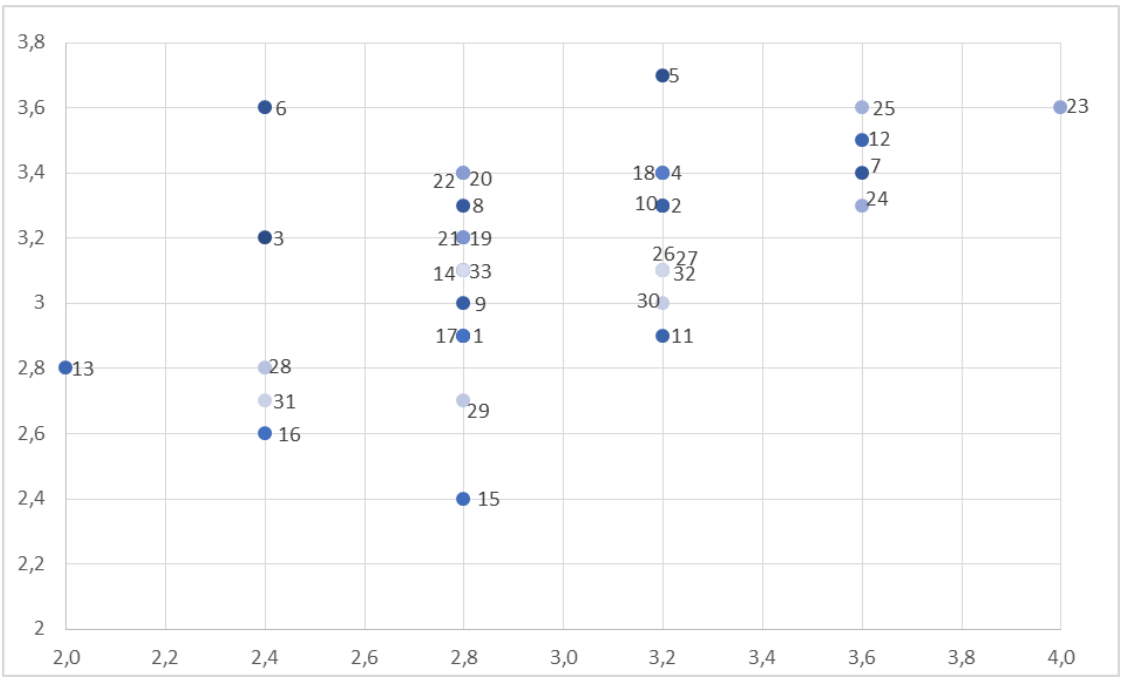
Bijlage II: Verslaggevingsprincipes

Materialiteitsbepaling
We geven in ons verslag een toelichting op onderwerpen die wij van materieel belang achten voor de waardeketen waarbinnen wij opereren. De belangrijkheid van onderwerpen waarmee wij als bedrijf impact denken te hebben, hebben we bepaald in een interne workshop waar een deel van onze directie, onze MVO-experts en communicatiespecialisten bij aanwezig waren. De belangrijkheid van onderwerpen voor onze belanghebbenden hebben we bepaald op basis van een stakeholdersurvey waaraan 23 externe stakeholders vanuit diverse stakeholdergroepen hebben deelgenomen. De matrix bevestigt dat we in onze bedrijfsstrategie de juiste prioriteiten hebben gelegd. De directie heeft de matrix gevalideerd. Op basis van een stakeholder en materialiteitsanalyse hebben we onze materiele onderwerpen nader vastgesteld. Dit vormt de basis van dit geïntegreerde jaarverslag, dat voor de eerste keer conform de GRI G4 richtlijnen is opgesteld. We hebben een aantal stappen doorlopen in het materialiteitsproces:

Stap 1: Identificatie van relevante onderwerpen
Het doel van de eerste stap was een overzicht samen te stellen van relevante onderwerpen waarover we rapporteren. Hiertoe hebben we een lijst opgesteld op basis van de volgende bronnen: onze strategie, het jaarverslag 2013, jaarverslagen van branchegenoten, de Global Reporting Guidelines (GRI), een reputatie-onderzoek, media-analyses en onze risico-analyses.

Wij hebben vervolgens de relevantie van elk van de onderwerpen vastgesteld. Onderwerpen zijn relevant als wij er impact op hebben of kunnen hebben (zowel binnen de organisatie als in de waardeketen; voor de waardeketen zie hoofdstuk XX). Dit wordt bepaald op basis van onze eigen ervaring en de resultaten van de uitgevoerde analyses en consultaties.

Stap 2: Vaststellen rapportage prioriteit
In de tweede stap hebben we ons gericht op prioriteren van alle relevante onderwerpen, die wij grafisch weergeven in een materialiteitsmatrix (zie onderstaand). Dat hebben we zowel intern gedaan, als extern. Het resultaat van beide is vervolgens gemiddeld.
De matrix bestaat uit twee assen waarbij de positie op de horizontale as het belang voor ons bedrijf weergeeft en de verticale as het belang van onderwerpen voor externe stakeholders laat zien.

Belang externe stakeholders

Belang Gasunie

Legenda:

1	Eerlijke concurrentie, concurrentiegedrag, anti-concurrerend gedrag	17	Training en ontwikkeling voor werknemers/ ontwikkeling van talent / management development
2	Economische prestaties	18	Publiek beleid
3	Structuur en onafhankelijkheid van het bestuur	19	Omgevingsmanagement
4	Naleving regulering	20	Betrokkenheid bij gemeenschappen
5	Transparantie	21	Anti-corruptie
6	Risico- en crisismanagement	22	Klanttevredenheid
7	Energietransitie	23	Leveringszekerheid
8	Innovatie	24	Procesveiligheid
9	Investeringen in onderzoek	25	Externe veiligheid
10	Robuustheid van het businessmodel	26	Beveiliging van informatie
11	Marktliquiditeit	27	Emissies
12	Gezondheid en veiligheid medewerkers	28	Biodiversiteit (behoud van ecosystemen)
13	Diversiteit en gelijke kansen	29	Afvalmanagement en afvoer
14	Duurzame inzetbaarheid	30	Energiemanagement
15	Beloningsbeleid	31	Duurzaam inkopen
16	Werving van medewerkers/ aantrekken talent / schaarste	32	Internationale samenwerking & marktintegratie
		33	Geopolitiek

Stap 3: Inrichten van het verslag
De vijftien onderwerpen die het hoogst scoorden op basis van het aantal punten van in- en externe stakeholders, dat werd gemiddeld, hebben we opgenomen in het jaarverslag.

Verslaggevingsbeleid
Bij dit verslag hebben we zoveel mogelijk de Transparantiecriteria van het ministerie van Economische Zaken gevolgd. Het verslag is opgesteld volgens de Criteria 2014. In het verslag worden ook de GRI-richtlijnen versie 4 toegepast, en wordt een materialiteitsanalyse gebruikt. Onze ambitie voor het verslagjaar 2016 is om verdere stappen zetten op het gebied van G4, waarmee we onder andere de structuur en onderlinge samenhang van informatie verder willen verhogen. We rapporteren over de meest relevante prestatie-indicatoren die voortvloeien uit onze strategie. De aspecten die rechtstreeks van invloed zijn op de realisatie daarvan zijn in dit verslag opgenomen. Daaronder vallen indicatoren op het gebied van financiën, gezondheid, veiligheid, milieu en duurzaamheid. De gegevens voor het onderdeel milieu zijn zoveel mogelijk in een meerjaren perspectief geplaatst om de ontwikkeling zichtbaar te maken. Het verslag is bedoeld voor al onze stakeholders, zowel intern als extern. Het verslag wordt beschikbaar gesteld op onze website. Vanuit milieuoogpunt wordt het verslag in principe alleen digitaal gepubliceerd; op verzoek kan een gedrukte versie worden ontvangen. De gehanteerde begrippen in dit verslag worden in een bijlage toegelicht.

Transparantie
We willen transparant zijn over onze doelen en de weg daar naartoe. In ons jaarverslag vertellen we daarom over onze activiteiten en resultaten, waarbij we niet toelichten wat er goed ging, maar ook vertellen wat er minder goed ging en wat we er aan doen om dit te verbeteren. We meten onze transparantie op basis van onze score in de Transparantiebenchmark. We hebben in 2013 een ambitie vastgesteld op dit gebied:

	Totaalscore Transparantiebenchmark	**Subcategorie Energie, Olie & Gas**	**Staatsdeelnemingen (33)**
Verslagjaar 2013	Top 60 (circa 164 punten)	Top 5	Top 15
Verslagjaar 2014	Top 50 (circa 172 punten)	Top 4	Top 12
Verslagjaar 2015	Top 30 (circa 185 punten)	Top 3	Top 10

Onze totaalscore in 2015 bedroeg 181 punten, waarmee onze doelstelling is gehaald. Voor 2016 streven we naar 185 punten.

Verslaggevingsproces
Bij het proces van dataverzameling worden zowel interne als externe bronnen geraadpleegd, waaronder bijvoorbeeld handboeken, managementinformatiesystemen en gegevens van derden. Bij het verkrijgen van de basisgegevens voor dit verslag worden alle afdelingen betrokken die eindverantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de speerpunten van ons beleid. Dat betreft globaal de afdelingen Veiligheid, Financiën, Personeelszaken, Communicatie en Public Affairs, zowel in Nederland als in Duitsland. Zij leveren gegevens aan die door onze interne auditafdeling zijn geconsolideerd. De jaarrekening en het directieverslag worden (inclusief MVO-data) gecontroleerd door een externe, deskundige partij. We laten ook de maatschappelijke informatie verifiëren omdat we het belangrijk vinden onze rapportageprocessen aantoonbaar goed op orde te hebben. Het verslag wordt gecontroleerd en goedgekeurd door het Executive Committee, de Auditcommittee, de Raad van Commissarissen en de Aandeelhouder. Het verslag wordt gepubliceerd binnen enkele dagen na goedkeuring door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Goedkeuring van het verslag over 2015 door de AvA vond plaats op 30 maart 2016, het verslag werd gepubliceerd op 5 april 2016.
Lezers van ons verslag nodigen we uit om hierop feedback te geven. Dat kan per mail naar communicatie@gasunie.nl

Reikwijdte
De reikwijdte van dit verslag wordt mede bepaald op basis van de materialiteitsanalyse, waarin we rekening hebben gehouden met de belangen van onze stakeholders. Binnen de reikwijdte van dit verslag vallen Gasunie in Nederland, Gasunie in Duitsland, GTS en deelnemingen zoals BBL Company, waarin Gasunie een meerderheidsdeelname van 60% heeft ten aanzien van de kapitaalverschaffing. De gegevens van deze onderdelen van ons bedrijf zijn in de totale cijfers en resultaten meegenomen, voor zover beschikbaar. Ten aanzien van VGM-onderwerpen worden in Nederland en Duitsland niet dezelfde gegevens bijgehouden. Daar waar mogelijk zijn de gegevens uit Nederland en Duitsland gecombineerd. Als dit niet mogelijk was, dan zijn de gegevens separaat gepresenteerd. Deelnemingen waarin we een minderheidsdeelname hebben ten aanzien van de kapitaalverschaffing, zijn buiten beschouwing gelaten.
Dochteronderneming GTS heeft een eigen jaarverslag, waarin meer uitgebreid over de specifieke resultaten van de TSO wordt gerapporteerd.

Afbakening
Ons jaarverslag komt elk jaar uit. Dit verslag geeft een weergave van onze inspanningen over het verslagjaar 2015, dat loopt van 1 januari 2015 tot en met 31 december 2015. Relevante ontwikkelingen in 2015 die plaatsvinden voor het uitkomen van het verslag worden hierin ook vermeld. De selectie van onderwerpen hebben we gemaakt op basis van de materialiteitsanalyse. De analyse bepaalt ook grotendeels de mate van diepgang die we hanteren ten aanzien van de onderwerpen.
We rapporteren over onze rol als aardgastransporteur en aanbieder van aanverwante diensten in de gaswaardeketen en als eigenaar en operator van het landelijke gastransportnet. We hebben in dit verslag ook onderwerpen opgenomen die van belang zijn in onze waardeketen, maar waarop we niet rechtstreeks invloed hebben, zoals aardbevingen en veranderende gassamenstelling. We beschrijven in dit verslag onze missie, strategie en de belangrijkste resultaten ten aanzien van onze bedrijfsvoering, plus de belangrijkste in- en externe ontwikkelingen die daarop van invloed zijn. We geven aan hoe we op deze ontwikkelingen inspelen. We lichten toe welke activiteiten we als onderdeel van goed ketenbeheer uitvoeren, omdat we onze verantwoordelijkheid in de keten actief nemen. Veiligheid is een van onze belangrijkste prioriteiten; we stimuleren ook veiligheidsbewustzijn bij onze aannemers. Omdat dit voor ons een belangrijk aandachtspunt is, hebben we in dit verslag ook in beperkte mate de veiligheidsprestaties van onze aannemers opgenomen.
Andere gegevens, zoals van bijvoorbeeld toeleveranciers, hebben we buiten beschouwing gelaten.
Gegevens over acquisities en desinvesteringen worden conform wettelijke verplichten meegenomen in het verslag over het jaar waarin deze hebben plaatsgevonden.

Verificatie
Onze jaarrekening wordt conform wettelijke verplichtingen door een externe accountant (PwC) gecontroleerd. In dit jaarverslag zijn de controleverklaring en het assurance-rapport gecombineerd opgenomen, omdat naast de financiële informatie ook onze niet-financiële informatie op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen door PwC wordt geverifieerd. Daarbij is tevens geverifieerd dat het verslag voldoet aan de GRI-richtlijnen, versie GRI G4 Core.

Meet- en registratiesystemen
Het meten en registreren van de milieugegevens van Gasunie in Nederland vindt in hoofdlijnen als volgt plaats:
- De hoeveelheid afgevoerd afval wordt gemeten door afvalinzamelaars en -verwerkers.
Zij registreren dit door middel van weeg- en vrachtbrieven, rekeningen, kwartaalrapportages en een jaaropgave die aan ons worden toegestuurd, waarin onder andere de gebruikte verwerkingsmethodiek wordt aangegeven. De door Gasunie gerapporteerde gegevens zijn ontleend aan deze jaaropgaven;
- Mogelijke bodemverontreiniging is vastgelegd in bodemonderzoeksrapporten. De voortgang van de onderzoeken en eventuele saneringen worden centraal geregistreerd in een database, waaruit we gegevens halen voor deze rapportage;
- De energie- en waterverbruikgegevens zijn ontleend aan opgaven van de energie- en waterleveranciers van onze grootste locaties. De gegevens van de overige locaties zijn geschat aan de hand van normverbruik en/of ontleend aan rekeningen van derden;
- Luchtemissies worden grotendeels geregistreerd met behulp van het computersysteem Olympus. Dit registratiesysteem is ontwikkeld voor het vastleggen van compressorgegevens. Op basis van het continu gemeten brandstofverbruik van de machines worden de CO_2-, CH_4- en NO_X-emissies berekend. Elke machine heeft zijn eigen emissiekarakteristiek die in Olympus is vastgelegd. Op deze registratie is een handmatige correctie gedaan voor het starten en stoppen van de compressoren;
- Sluipende emissies zijn verkregen uit recente metingen volgens de EPA21 methode en historisch onderzoek naar de emissies op bepaalde type locaties;
- De HFK-emissies worden berekend op basis van de hoeveelheidsregistratie (in kg) die in de logboeken op de desbetreffende locaties wordt bijgehouden;
- Alle milieuafwijkingen worden per oorzaak geregistreerd in een intern databasesysteem. De gerapporteerde gegevens zijn hieraan ontleend;
- Opgaven van grondstoffen zijn gebaseerd op inkoopgegevens, met uitzondering van het verbruik van odorant; dit laatste wordt berekend;
- Opgaven van stikstof zijn gebaseerd op inkoopgegevens en op eigen registratie van locaties Ommen, Zuidbroek en Kootstertille.

De milieugegevens van Gasunie in Duitsland zijn op verschillende manieren verzameld: door directe metingen (elektriciteit, waterconsumptie en emissies), indirecte metingen (berekeningen van onder meer CO_2- en NO_x-emissies van brandstofgas) en registratie (afval van een externe dienstverlener). Alle gegevens zijn opgenomen in onze milieu-database. Deze database is de bron van alle vormen van milieurapportage, inclusief de emissiehandel die jaarlijks wordt gecontroleerd en gecertificeerd door een onafhankelijke derde (controle en certificering geldt alleen voor het onderdeel emissiehandel).

Alhoewel we zorgvuldig omgaan met onze meet- en registratiesystemen, erkennen we dat onderdelen van de informatie onderworpen zijn aan een element van onzekerheid, dat inherent is aan beperkingen bij meetplaats en berekeningstermijnen.

Wijzigingen in definities en meetmethodes
Er hebben het afgelopen verslagjaar geen wijzigingen plaatsgevonden in de definities die wij hanteren.
Ten aanzien van meetmethodes zijn we bezig om andere methodes te onderzoeken voor het meten van sluipende emissies. Er bestaan verschillende methoden[1] om daarvan een schatting te maken. Deze verschillende methoden voor het meten en berekenen van emissies laten verschillende uitkomsten zien. Wij berekenen sluipende emissies volgens de Amerikaanse EPA21-methode, op dit moment de meest gangbare methode. De methode vergt echter nog aanpassingen om hem optimaal te kunnen toepassen bij metingen aan gastransportsystemen. In 2014 hebben

[1] Environmental Protection Agency Method 21 (EPA21), Marcogaz, bagging

we daarom onderzoek laten uitvoeren om geschikte meetapparatuur voor de EPA21-methode te vinden. Omdat we lekzoek-metingen op onze gasontvangststations en meet- en regelstations door eigen medewerkers laten uitvoeren, hebben we in 2014 meetinstrumenten aangeschaft waarmee we de omvang van de gaslekkages kwantitatief en herleidbaar kunnen vaststellen. Het kan zijn dat we op basis van onze ervaringen daarmee in de toekomst gegevens moeten bijstellen.

Managementsystemen
We volgen de (inter)nationale wetgeving die op ons bedrijf van toepassing is. Daarnaast hanteren we eigen strenge eisen: we vinden het belangrijk dat er duidelijke normen en waarden ten grondslag liggen aan onze prestaties. In de 'Gasunie Technische Standaards' zijn onze technische standaarden vastgelegd, in het 'Commitment voor Veiligheid, Gezondheid en Milieu' onze VGM-standaarden en in onze 'Gedragscode' staat wat we van onze medewerkers verwachten ten aanzien van integer, veilig en verantwoord handelen. We beschikken over een klokkenluidersregeling (Regeling voor het omgaan met een vermoeden van een misstand) en hebben hiervoor een vertrouwenspersoon aangesteld. We hebben een klachtencommissie ingericht waar medewerkers terecht kunnen met eventuele klachten. Daarnaast kennen we vertrouwenspersonen voor diverse gebieden, onder meer ten aanzien van ongewenste omgangsvormen. Ook met de afhandeling van klachten uit onze omgeving gaan we zorgvuldig om.
Ons beleid op het gebied van milieu is ISO 14001 gecertificeerd.

Bijlage III: Product- en leveranciersinformatie

Afzetmarkt en afnemers
Onze belangrijkste afzetmarkten zijn Nederland en Duitsland. Daarnaast transporteren we gas door naar andere landen. Onze klanten en afnemers bestaan voornamelijk uit shippers, traders en direct aangeslotenen (industrieën, regionale netbeheerders, private netbeheerders, buitenlandse netbeheerders, gasproducenten, operators van gasbergingen en operators van LNG plants).

Productiefactoren
De belangrijkste producten en diensten om onze diensten te kunnen aanbieden zijn:

- bouw, beheer en onderhoud van leidingnetwerk en installaties;
- verkrijgen materialen t.b.v. bouw, beheer en onderhoud van leidingnetwerk en installaties;
- brandstofgas, elektriciteit en stikstof;
- ICT-netwerk om planning van gastransport efficiënt te laten verlopen;
- facilitaire diensten en tijdelijk personeel.

Herkomst grondstoffen, materialen, producten en diensten
Van hetgeen we inkopen komt het merendeel uit de Europese Unie. Globaal onderverdeeld naar land komt 85% uit Nederland, 11% uit Duitsland, 1% uit België, 1% uit Engeland en 2% uit overige landen.

Leveranciersselectie
Voordat we een contract afsluiten met een grote nieuwe leverancier, doen we onderzoek naar zijn integriteit, solvabiliteit en de samenstelling van zijn klantportfolio. Dit laatste om een te grote klantafhankelijkheid te voorkomen.
In de selectiefase passen we het volgens de wet verplicht gestelde model *Eigen verklaring* toe, om na te gaan of er omstandigheden zijn die leveranciers uitsluiten van aanbestedingen. Uitsluitingsgronden zijn deelneming aan criminele organisaties, omkoping, fraude of witwassen van geld.
We beoordelen leveranciers regelmatig op hun veiligheids- en kwaliteits- performance. Bij aanhoudend onderpresteren verbreken we de samenwerking met een toeleverancier.

Gedragscode voor leveranciers
We hanteren een code of conduct voor leveranciers. In deze gedragscode is onder andere aandacht voor veiligheid, gezondheid en milieuaspecten en worden producten en leveranciers geweerd die gebruik maken van kinderarbeid. De code of conduct is in lijn met de gedragscode die voor onze eigen medewerkers geldt en is een onderdeel van het selecteren van nieuwe leveranciers.

Categorieën leveranciers
We classificeren onze product- en dienstgroepen in de volgende categorieën:

- Strategisch:
  Een product en/of dienst waarbij we zware eisen stellen aan de leverancier van het product en/of dienst. Deze eisen stellen we in verband met enerzijds de grootte van het afbreukrisico en anderzijds met de kosten die verbonden zijn aan het overgaan van een leverancier op een andere leverancier.
- Kritisch:
  Een product en/of dienst waarbij we lichte eisen stellen aan de leverancier van het product en/of dienst. Deze eisen stellen we in verband met de kosten die verbonden zijn aan het overgaan van een leverancier op een andere leverancier. De grootte van het met de opdracht verbonden afbreukrisico is beperkt.
- Niet-strategisch/ Niet-kritisch:
  Hierin vallen de product-/dienstgroepen die niet behoren tot de categorieën strategisch en kritisch.

De verdeling van de opdrachten in 2015 was als volgt:

Bouw, beheer en onderhoud leidingnetwerk	22%
Bouw, beheer en onderhoud installaties	10%
Materialen	12%
Brandstofgas, elektriciteit en stikstof	33%
ICT	3%
Facilitaire diensten en tijdelijk personeel	20%

De aannemers die we inhuren komen grotendeels uit Nederland en Duitsland.

Over indirecte toeleveranciers, onderaannemers en de herkomst van ruw materiaal hebben we geen informatie beschikbaar.

Bijlage IV: Overige data op het gebied van veiligheid, ketenverantwoordelijkheid en milieu

Veiligheid

Monitoren van onze veiligheidsprestaties
We rapporteren periodiek over onze veiligheidsprestaties en we voeren stelselmatig analyses uit. Zo kunnen we deze prestaties het beste monitoren. We leren voortdurend en streven altijd verbetering na. We hebben onder andere kritische prestatie-indicatoren opgesteld ten aanzien van letselgevallen met een medische handeling en het aantal leidingincidenten. De resultaten worden meegenomen in onze collectieve targets, omdat we vinden dat alle medewerkers hierin een verantwoordelijkheid hebben.

Veiligheidsbewustzijn blijven stimuleren

Golden Rules of Safety
We streven ernaar dat er geen enkel incident plaatsvindt tijdens onze werkzaamheden. We hanteren daarom strenge regels ten aanzien van veilig en verantwoord werken. We besteden veel aandacht aan het veiligheidsbewustzijn om te bewerkstelligen dat onze medewerkers deze regels goed toepassen. We hebben een top tien van meest voorkomende risico's tijdens onze werkzaamheden gemaakt; voor elk van deze risico's hebben we inzichtelijk gemaakt hoe we deze het beste kunnen vermijden. Dit noemen we de Golden Rules of Safety, die altijd bij alle activiteiten en werkzaamheden moeten worden nageleefd. Deze regels hebben we in 2011 geïntroduceerd en zijn beschikbaar in het Nederlands, Duits en Engels. We hebben ze verwerkt in een handzame instructiekaart, die medewerkers kunnen gebruiken tijdens de werkzaamheden. Ook hebben we een speciale website gelanceerd, die is bedoeld zowel voor eigen personeel als voor derden. De regels dragen bij aan het vergroten van het risico- en veiligheidsbewustzijn en aan het voorkomen van onveilige situaties. Ze maken duidelijk dat er grenzen zijn die niet mogen worden overschreden.

Arbeidsveiligheid: voorkomen is beter dan genezen
We kiezen voor een proactieve benadering om ongevallen tijdens werkzaamheden te voorkomen, zowel wat betreft onze eigen medewerkers als medewerkers van derden. Iedereen die voor ons werkt, is verplicht dit volgens de Arbowet en onze eigen aanvullende eisen te doen. Daarnaast wordt bij meldingen met betrekking tot ongevallen, incidenten en gevaarlijke situaties vastgesteld welke maatregelen noodzakelijk zijn om vergelijkbare voorvallen in het vervolg te voorkomen.

We besteden veel aandacht aan het creëren van een gezonde en veilige werkplek, zowel op kantoor als in het veld. In ons HRM-handboek hebben we daarvoor een variëteit aan voorschriften opgenomen. De voorschriften hebben bijvoorbeeld betrekking op arbotechnisch verantwoorde arbeidsplaatsen voor kantoorpersoneel tot het handelen door medewerkers in het veld.
Omdat we willen dat onze medewerkers niet alleen op de werkplek maar ook onderweg veilig handelen, hebben we in onze gedragscode regels opgenomen ten aanzien van telefoneren tijdens het autorijden. Daarin hebben we een algemeen verbod opgenomen, ook op handsfree bellen. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen (calamiteiten) mag hiervan worden afgeweken.
Ook volgen onze medewerkers verschillende trainingen op het gebied van veiligheid.

Letselgevallen in 2015
Het aantal letselgevallen steeg in 2015 ten opzichte van 2014. In de tekst van het directieverslag wordt dit nader toegelicht. Hierbij het totale overzicht met daarin ook het aantal letselgevallen dat plaatsvond bij onze aannemers tijdens Gasunie-werkzaamheden.

Aantal letselgevallen met verzuim per miljoen gewerkte uren	**2015**	**2014**
Gasunie medewerkers in Nederland	0,8	1,7
Gasunie aannemers in Nederland	1,7	1,7
Gasunie totaal in Nederland	1,3	1,6
Aantal letselgevallen met verzuim		
Gasunie medewerkers in Nederland	2	4
Gasunie medewerkers in Duitsland	0	0
Gasunie aannemers in Nederland en Duitsland	6	7
Aantal reportables[1] per miljoen gewerkte uren		
Gasunie totaal (Nederland + Duitsland)	3,7	5,0

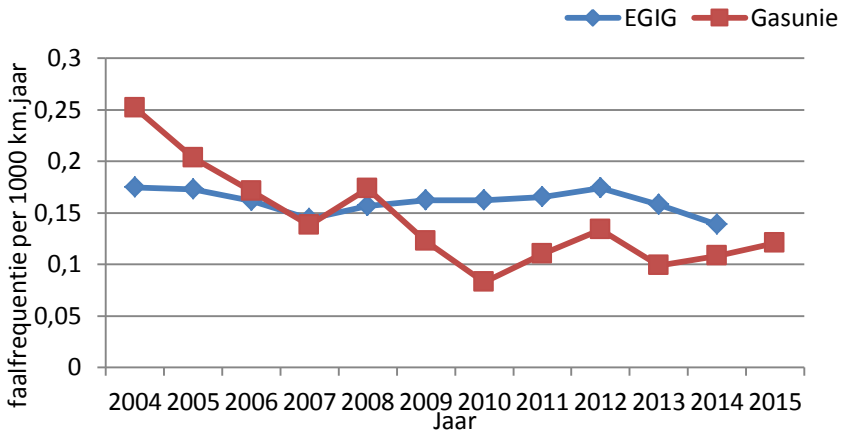
[1] Onder *reportables* verstaan we alle letselgevallen met dodelijke afloop, verzuim, vervangend werk of een medische (niet EHBO-) handeling

Blootstelling aan gevaarlijke stoffen
Bij gastransport worden gevaarlijke stoffen gebruikt. Daar gaan we zorgvuldig mee om. Sommige stoffen komen (van nature) voor in het gastransportsysteem, sommige worden gebruikt bij onderhoudswerkzaamheden en andere worden gebruikt bij facilitaire werkzaamheden op bijvoorbeeld onze kantoren. Onze medewerkers en medewerkers van aannemers kunnen daaraan worden blootgesteld. Het Arbeidsomstandighedenbesluit schrijft voor dat bedrijven een goed overzicht moeten hebben van al deze gevaarlijke stoffen zodat medewerkers goed worden beschermd voor de eventuele risico's. Door goede registratie kan de aard, mate en duur van blootstelling van hun medewerkers aan gevaarlijke stoffen worden bepaald en ook het eventuele risico. Als een te hoog risico wordt geconstateerd, moeten bedrijven passende maatregelen nemen om het risico op een acceptabel niveau te krijgen.
We hielden in het verleden overzichten van gevaarlijke stoffen bij op lokaal niveau. Bij inspectie bleek dat de registratie niet altijd goed op orde was. Daarom hebben we in 2014 een centrale database (Toxic) ingesteld, zodat we nu een beter overzicht hebben van alle stoffen die we gebruiken. Op basis hiervan zijn we in 2015 begonnen in kaart te brengen welke CMR-stoffen (Carcinogeen, Mutageen, Reprotoxisch) we kunnen vervangen door stoffen die deze eigenschap(pen) niet hebben. Dit project zal medio 2016 zijn afgerond.

Rekenmethodiek voor risicobepaling
We gebruiken rekenmethodieken om te bepalen of onze compressoren, mengstations, exportstations en ondergrondse opslagen veilig zijn voor de omgeving, en we bepalen op basis van de uitkomsten van deze methodieken of er risico's bestaan die verminderd moeten worden. Sinds 2008 zijn we met de overheid in gesprek over de juiste rekenmethodiek die daarvoor moet worden gebruikt; we hadden daarover verschillende inzichten. We hebben uiteindelijk samen met het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) een concept-rekenmethodiek vastgesteld. Deze methodiek hebben we in de praktijk getest op de omgeving van onze locaties en leidingen. Uit de test kwamen twee knelpunten naar voren, waarvoor we maatregelen hebben uitgewerkt. We hebben het onderzoek samen met I&M geëvalueerd en geconcludeerd dat we met de concept-rekenmethodiek op een verantwoorde wijze risico's kunnen bepalen. Daarmee hebben we in juni 2014 gezamenlijk de basis voor een

definitieve rekenmethodiek voor gastransportinrichtingen gelegd. Het Ministerie van I&M heeft de wet- en regelgeving aangepast zodat deze rekenmethodiek begin 2015 van kracht werd.

Europese benchmark leidingincidenten (EGIG)
Europese gastransportbedrijven registreren hun leidingincidenten op een zelfde manier, waardoor de prestaties onderling goed te vergelijken zijn. De registratie vindt plaats binnen de European Gas Pipeline Incident data Group (EGIG), waar zowel leidinglengtes als leidingincidenten met gasuitstroom worden geregistreerd. Met deze gegevens wordt een zogenaamde faalfrequentie bepaald. Dit is de frequentie (per 1.000 km per jaar) van leidingincidenten met gasuitstroom door onder andere graafwerkzaamheden, corrosie, constructiefouten en materiaalfouten.
Ten aanzien van leidingincidenten met gasuitstroom scoren wij iets beter dan het Europese gemiddelde. De laatste jaren zijn de prestaties in de sector steeds verder verbeterd. De gemiddelde score komt rond de 0,15 incidenten per 1.000 kilometer per jaar uit.

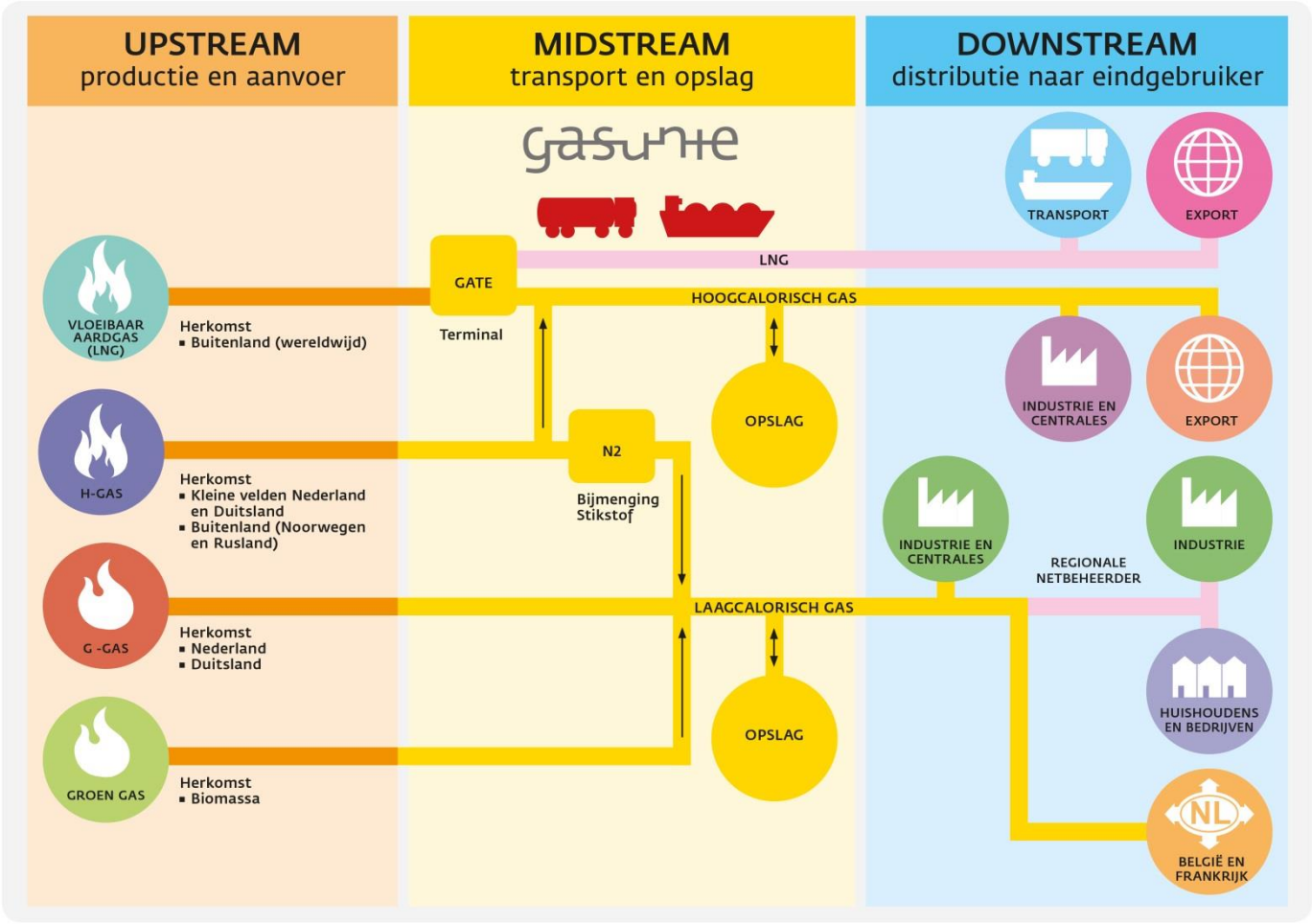

Grafiek: 5 jaar voortschrijdend gemiddelde van de faalfrequentie

* Het EGIG-gemiddelde van het jaar 2015 was nog niet bekend op het moment van het uitkomen van dit verslag.

Ketenverantwoordelijkheid

Maatschappelijke aspecten en risico's in de gaswaardeketen
Bij de uitvoering van onze activiteiten proberen we onze invloed op mens en milieu tot een minimum te beperken. Maar de activiteiten die plaatsvinden binnen de gaswaardeketen hebben een bepaalde impact op mens, milieu en samenleving. We spelen als aardgastransporteur een belangrijke rol in de gaswaardeketen, die loopt van aardgaswinning tot aan de aardgastoepassing bij de gebruiker. Deze keten wordt gevormd door gasproducenten, leveranciers/shippers, (inter)nationale netwerkbedrijven, (regionale) aardgastransporteurs, afnemers/klanten (direct op het landelijke netwerk aangesloten industrieën en elektriciteitscentrales) en huishoudens.

Samenwerking binnen de keten
We nemen deel in verschillende verticale en horizontale samenwerkingsverbanden om te werken aan onder andere de transitie naar een duurzame energievoorziening, internationale veiligheid- en milieustandaarden en kennisuitwisseling, zoals:

- Gas Infrastructure Europe (GIE)
  GIE is een organisatie met ongeveer 70 deelnemende gasinfrastructuurbedrijven in Europa. Deze organisatie zoekt naar marktgebaseerde oplossingen voor vraagstukken op het gebied van gasinfrastructuur. Het belang van de netwerkgebruikers staat voorop. De organisatie maakt zich onder ander sterk voor een goed reguleringsklimaat binnen Europa, zodat de leveringszekerheid op de lange termijn kan worden geborgd.

- ENTSOG
  We participeren in ENTSOG, het European Network for Transmission System Operators Gas. We zijn onder meer lid van het bestuur. Alle TSO's in de Europese Unie zijn verplicht lid van deze organisatie, die een aantal wettelijk vastgelegde taken heeft, waaronder het opstellen van Europese netwerkcodes en het opstellen van een tienjarig netwerkontwikkelingsplan op Europees niveau. Deze dragen bij aan een stabiele ontwikkeling van de Europese gasmarkt.

- Groen Gas Nederland (GGNL)
  We nemen ook deel in Groen Gas Nederland, opgericht in 2011. GGNL is een stichting die de productie en afzet van groen gas in Nederland wil versnellen door het bundelen van kennis op het gebied van de productie, opwerking en invoeding. De deelname aan GGNL past goed in onze duurzaamheidstrategie. Groen Gas Nederland is in 2015 gefuseerd met Groen Gas Mobiel.

- Overige organisaties
  We zijn lid van diverse andere Europese organisaties, zoals Eurogas, Marcogaz, Gas Transport Europe (GTE) en de International Gas Union (IGU), die de belangen van de gasindustrie wereldwijd behartigt. Intensief kennis uitwisselen staat bij deze organisaties hoog op de agenda, met als doel de veiligheid, de gezondheid, het milieu en de duurzaamheid te bevorderen. We zijn actief in diverse werkgroepen.

Om onze ketenverantwoordelijkheid ook in de breedte goed in te kunnen vullen nemen we deel aan verschillende horizontale samenwerkingsverbanden, waaronder:

- Energy Delta Institute (EDI)
  Het Energy Delta Institute is een van de samenwerkingsverbanden waarin we werken aan verbreding van kennis over energie. Onze partners in EDI zijn Gazprom, de Rijksuniversiteit Groningen, GasTerra en Shell. Het belangrijkste doel van EDI is bij te dragen aan de professionele ontwikkeling van zowel de huidige managers in de energiesector, als de managers van de toekomst. EDI coördineert onderzoeksprojecten en trainingsprogramma's op het gebied van energie.

- Energy Valley
  De stichting Energy Valley is opgericht door overheden, bedrijven en kennisinstituten. Zij heeft tot doel de noordelijke energie-economie en de bijbehorende werkgelegenheid uit te bouwen. De focus ligt daarbij op het ontwikkelen van duurzame innovatieprojecten. De stichting ondersteunt initiatiefnemers onder meer bij het opstellen van een projectvoorstel en het vinden van samenwerkingspartners.

- Energy Valley Top Club
  We zijn ook lid van de Energy Valley Top Club. Dit samenwerkingsverband wil onder meer groene energie promoten bij het brede publiek en de jeugd enthousiasmeren voor duurzaamheid en techniek. De club wil bovendien een ontmoetingscentrum zijn voor de energiesector. De Energy Valley Top Club heeft het convenant 'Samen duurzaam aan de top!' opgericht, waarmee zij de krachten van kennisinstellingen, Groninger topsportverenigingen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties bundelt. Zo kunnen partijen de komende jaren gezamenlijk, in diverse projecten, werken aan verduurzaming van de energievoorziening.

Onderzoek naar energietransitie: EDGaR

EDGaR (Energy Delta Gas Research) is een nationaal initiatief dat de in Nederland aanwezige kennis op gasgebied wil bundelen. Het is het grootste aardgasonderzoeksproject binnen Europa dat is gericht op duurzaamheid. Doel is om vanuit de sterke Nederlandse gaspositie opties voor een duurzame energietoekomst te verkennen. EDGaR is een samenwerkingsverband van Gasunie, Kiwa, Enexis, Stedin en Liander, Rijksuniversiteit Groningen, Hanzehogeschool Groningen, Technische Universiteit Delft, ECN en GasTerra. Deze partners hebben een innovatief programma opgesteld waarin zij zelf € 22 miljoen investeren. Het samenwerkingsverband ontvangt daarnaast € 22 miljoen subsidie: 10 miljoen van het ministerie van Economische Zaken, 10 miljoen uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling via het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, en 2 miljoen van de Provincie Groningen. In 2015 is het EDGaR-programma afgerond, en zullen de resultaten (onder andere op het gebied van groen gas en smart grids) worden gepubliceerd. Dan zal ook gekeken worden of en in welke vorm het onderzoeksprogramma zal worden gecontinueerd.

Ontwikkeling van kennis: Energy Academy Europe

We nemendeel in Energy Academy Europe (EAE), een instituut waar energieonderwijs, -onderzoek en -innovatie samenkomen. De belangrijkste energie thema's van de EAE zijn gas (inclusief biogas en groen gas), energie van overmorgen (zoals wind- en zonne-energie), smart grids, energie-efficiency en -besparingen en CO2-reductie. EAE biedt een multi-utility test-omgeving (EnTranCe = Energy Transition Center) voor de ontwikkeling, het testen en demonstreren van innovaties, en tegelijkertijd het faciliteren van startende bedrijven om daarmee de economische activiteiten te stimuleren.

Proeftuin voor onderzoek naar energietransitie: EnTranCe

We zijn een van de initiatiefnemers van het Energy Transition Center (EnTranCe), dat we samen met BAM, Gasterra, Hanzehogeschool Groningen en Imtech hebben opgericht. Op de Zernike Campus in Groningen is een praktijkgericht 'living laboratorium' - EnTranCe - ingericht, waar allerlei functies van slimme energienetten in een real-life omgeving worden ontwikkeld, getest en gedemonstreerd. Er wordt onderzoek gedaan naar de inpassing van zon- en windenergie in het huidige energiesysteem, naar nieuwe decentrale energiesystemen en naar slimme energiemanagementsystemen.
Wij willen EnTranCe in samenwerking met anderen uitbouwen met andere projecten op het gebied van energietransitie. Zo dragen we er aan bij dat innovatieve gastoepassingen een plek krijgen in het energiesysteem van de toekomst.

In 2015 hebben we ten behoeve van verspreiding van kennis via onderzoek en ontwikkeling en ten behoeve van het ontwikkelen van innovaties 500.000 euro geïnvesteerd in EAE en EnTranCe. Daarnaast hebben we 175.000 geïnvesteerd in een specifiek onderzoek dat wordt uitgevoerd op EnTranCe in samenwerking met GasTerra en Bareau, om waterstof toe te voegen aan een hogedruk vergister. Wanneer deze proef slaagt zijn we in staat om in één stap biomassa te vergisten, te reinigen en te comprimeren in combinatie met P2G. Dat betekent een enorme efficiency-winst ten aanzien van huidige technologieën.

Samenwerking managementstandaarden
Met partners binnen en buiten de keten delen we kennis, voeren we projecten uit en nemen we ook deel in (Europese) werkgroepen die zich bezighouden met standaardisatie en normalisatie (CEN, ISO) op het gebied van managementsystemen voor gastransport. Een goed voorbeeld van samenwerking op het gebied van standaardisatie van managementsystemen is het Pipeline Integrity Management System (PIMS), dat we in eigen beheer hebben ontwikkeld. Het systeem is een tool voor het beheren en vaststellen van de leidingintegriteit. We hebben met een groot aantal gastransportbedrijven samenwerkingsovereenkomsten ondertekend, die ertoe hebben geleid dat het PIMS ook bij diverse collega-gastransportbedrijven is geïmplementeerd.

Milieu

Milieuafwijkingen
We houden een nauwkeurige administratie van milieuafwijkingen bij om deze te kunnen beheersen en waar mogelijk adequate actie te kunnen ondernemen. Het aantal gemelde milieuafwijkingen per aandachtsgebied voor Gasunie Nederland ziet er als volgt uit:

	2011	2012	2013	2014	2015
Afwijking van wet- en regelgeving	1	2	1	1	1
Afwijking milieuzorgsysteem	0	0	0	0	0
Milieu-incidenten	66	65	57	57	47
Milieuklachten	72	123	139	136	111
Totaal	**139**	**190**	**197**	**194**	**159**

Verzurende stoffen
In onze gasturbines en –motoren en verwarmingsinstallaties gebruiken wij aardgas als brandstof. Hierbij worden verzurende stoffen (NO_x) uitgestoten. De NO_x-emissie in 2015 bedroeg 136 ton (in 2014: 170 ton).

Om te beoordelen of onze compressorstations voldoen aan de nieuwe eisen van de Europese richtlijn voor industriële emissies[2] hebben we met het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) besprekingen gevoerd over het mogelijke implementatietraject van deze wetgeving. Een van de maatregelen die we in 2015 hebben genomen is het plaatsen van een rookgasreiniging in de uitlaat van een tweetal gasgestookte turbines op Ravenstein.

[2] RICHTLIJN 2010/75/EU VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging)

Veel van onze gasturbines worden slechts een zeer beperkt aantal uren ingezet (meestal minder dan 500 uur per jaar), maar ze zijn wel nodig om ook in extreme weersomstandigheden (strenge winters) aan de gasvraag te kunnen voldoen.

Absolute waarde NO_x

Omschrijving	2011 [ton]	2012 [ton]	2013 [ton]	2014 [ton]	2015 [ton]
NO_x-emissie GUN	244	297	367	130	89
NO_x-emissie GUD	92	107	101	40	47
NO_x-emissietotaal	336	404	468	170	136

De afname van de NO_x-emissies bij Gasunie in Nederland wordt voornamelijk veroorzaakt door de zachte winterperioden aan het begin en het eind van 2015. In Duitsland zijn de NO_x-emissies iets gestegen, van 40 naar 47 ton.

Grond- en hulpstoffen: stikstof

Om hoogcalorisch aardgas kwalitatief geschikt te maken voor bepaalde marktsegmenten voegen we op een aantal plaatsen in ons gastransportnet stikstof toe aan aardgas. Hieronder geven we het gebruik van stikstof weer:

Omschrijving	2011 kton	2012 kton	2013 kton	2014 kton	2015 kton
Stikstof ingekocht van derden	68	17	22	33	975
Stikstof uit eigen productie	40	15	0	35	420
Totaal	108	32	22	68	1.395

In 2015 neemt de hoeveelheid gas vanuit het Groningse veld af en neemt de inname van het H-gas toe. Hierdoor is meer stikstof nodig voor de kwaliteitsconversie.

Afval

Afval	2011	2012	2013	2014	2015
	(ton)	(ton)	(ton)	(ton)	(ton)
Gevaarlijk afval					
Gasunie in Nederland	3.135	2.632	4.233	5.833	8.378
Gasunie in Duitsland	59	50	41	47	81
Niet-gevaarlijk afval					
Gasunie in Nederland	15.678	22.495	16.029	18.288	14.454
Gasunie in Duitsland	290	585	127	130	162
Verwijdering van gevaarlijk en niet-gevaarlijk afval					
Hergebruik					
Gasunie in Nederland	85,1%	89,2%	89,1%	95,1%	89,6%
Gasunie in Duitsland	83,2%	92,0%	75,8%	73,5%	66,7%
Verbranden					

Gasunie in Nederland	6,5%	4,4%	1,7%	2,8%	6,8%
Gasunie in Duitsland	16,8%	7,9%	24,2%[1)]	26,5%	33,3%
Storten					
Gasunie in Nederland	8,4%	6,4%	9,2%	2,1%	3,6%
Gasunie in Duitsland	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

In onze MVO-werkgroep Footprint hebben we in 2015 een onderzoek naar afvalstromen binnen Gasunie in Nederland uitgevoerd. We hebben hiervoor nauw samengewerkt met onderzoeks- en adviesbureau Ecofys. Gasunie in Nederland produceert jaarlijks gemiddeld zo'n 21.000 ton afval. Dit bestaat voor het grootste deel uit grond, stenen, grind en zand (41%), puin (17%), metalen, ijzer en staal (12%), bitumen houdend materiaal (inclusief asfalt) (7%) en spoelwater (5%). Ongeveer 15% van dit afval is gevaarlijk afval zoals: condensaat, asbest verontreinigd afval en verontreinigde grond. Dit afval wordt met speciale zorg afgevoerd en verwerkt. In 2015 bestond ongeveer 8% van de totale hoeveelheid afval uit asbest-/bitumenhoudende coating. Dit afval kwam vrij bij het vervangingsproject op de gasontvangstations, de meet- en regelstations en afsluiterlocaties (GNIP-programma). Deze zijn gebouwd in de periode dat asbest nog gebruikt werd in bouwmaterialen. Daarnaast komt dit soort afval vrij bij de verwijdering van oude leidingen; deze zijn soms gecoat met asbesthoudende coating.

Het grootste deel van het afval wordt gerecycled (92% in 2014), de rest wordt verbrand. Voor het vervoeren en verwerken van afval is de jaarlijkse uitstoot gemiddeld 3.700 ton CO_2. De totale kosten bedragen ongeveer 4 tot 5 miljoen euro/jaar.

Uit het onderzoek zijn concrete aanbevelingen naar voren gekomen waarmee we de impact van onze footprint met betrekking tot afval kunnen beperken. De aanbevelingen gaan over het verbeteren van inzicht in onze afvalstromen, het verminderen van afval, het beter scheiden van afval en het efficiënter vervoeren en verwerken van afval. Daarnaast zijn KPI's voorgesteld waarmee we ons afvalmanagement kunnen sturen.

Voor 2020 is een vermindering van 5-10% van de emissies rond afvalverwerking beoogd. Verder biedt het managen van afval perspectief op het verder verlagen van de Gasunie-footprint en een significante kostenbesparing.

Gas en Elektriciteitsverbruik
Ons gasverbruik over de afgelopen 5 jaar ziet er als volgt uit:

Gasverbruik	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Verbruik GUN (miljoen m^3)	82,7	89,4	104,4	67,1	51,3
Verbruik GUD (miljoen m^3)	59,0	64,7	64,3	27,8	31,2
Verbruik Totaal (miljoen m^3)	141,7	154,1	168,7	94,9	82,5

Ons elektriciteitsverbruik over de afgelopen 5 jaar ziet er als volgt uit:

Elektriciteitsverbruik	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Verbruik GUN (miljoen kWh)	338,9	382,5	441,2	431,3	548,9
Verbruik GUD (miljoen kWh)	6,7	7,3	7,4	5,8	6,9

Verbruik totaal (miljoen kWh)	345,6	389,8	448,6	437,1	555,8

(Monetaire) boetes
Boetes voor het niet goed naleven van een milieuvergunning en dergelijke worden in Nederland lokaal afgehandeld door de beheerder van een installatie of via een (nieuwbouw)project. We hebben op dit moment geen totaaloverzicht met betrekking tot het aantal boetes omdat het niet centraal wordt bijgehouden. In Duitsland hebben we geen boetes gekregen.

Energie-efficiency
Een onderdeel van footprintreductie is de energie-efficiency. We onderzoeken in dit kader de mogelijkheden van voordrukverlaging, thermische isolatie van de warmtenetten. In 2015 zijn 14 meet- en regelstations tijdelijk in druk verlaagd. Er is hiermee een reductie bereikt van 0,21 kton CO2e, wat overeen komt met een besparing aan brandstofgas van 120.943 m3(n) aardgas. Deze reductie wordt bereikt doordat op gasontvangstation het aardgas door de drukverlaging minder hoeft te worden verwarmd om het gas weer op de contractueel vastgelegde temperatuur te brengen. Jaarlijks is in Nederland voor deze verwarming zo'n 30 miljoen kubieke meter aardgas nodig.
We zijn op dit momenteel bezig met een uitgebreid programma waar gasontvangststations en meet en regel stations worden vervangen door stations met modernere apparatuur. Bij deze vervanging worden onder andere emitterende regelaars vervangen door een niet-emitterende variant.

Daarbij kijken we zowel naar mogelijkheden met betrekking tot het gastransportproces, als naar andere aspecten van de bedrijfsvoering zoals energie-efficiency op onze kantoren. In 2015 hebben we een besparing bereikt van ongeveer 0,9 kton CO_2-equivalenten.

Energiezuinige verlichting op kantoren
Om zuinig om te gaan met energie hebben we op ons hoofkantoor een groot deel van onze verlichting aangepast naar LED-verlichting. De nieuwe LED-armaturen in combinatie met een daglicht- en aanwezigheid-schakeling leveren naar schatting een energiebesparing op van 26% en een besparing op CO_2 -uitstoot van 1,1 miljoen kg (dat is gelijk aan de jaarlijkse CO_2 -uitstoot van 125 huishoudens). Gerekend over de verwachte levensduur van 20 jaar en ten opzichte van de eerder gebruikte TL5-verlichting, zullen de onderhoudskosten aanzienlijk lager zijn dan in de oude situatie. In 2015 hebben we de overige 3.300 verlichtingsarmaturen op het hoofdkantoor vervangen.

Milieu-indicatoren 2011 – 2015

Indicator	Eenheid	2011 GUN	2011 GUD	2011 Totaal	2012 GUN	2012 GUD	2012 Totaal	2013 GUN	2013 GUD	2013 Totaal	2014 GUN	2014 GUD	2014 Totaal	2015 GUN	2015 GUD	2015 Totaal
Hoeveelheid getransporteerd aardgas	Miljard m^3	102,0	24,5	126,5	105,0	24,2	129,2	116,0	23,9	139,9	100,0	26,0	126,0	95,7	21,8	117,5
Methaanemissie	Ton	6.740	436	7.176	6.705	363	7.068	9.518	690	10.208	8.224	265	8.489	7.205	598	7.803
CO_2-equivalentemissie																
Categorie 1																
Lease-auto's	Kton	-	-	-	-	-	-	2,8	-	2,8	2,2	-	2,2	2,8	0,0	2,8
Dienstauto's	Kton	-	-	-	-	-	-	1,2	-	1,2	1,2	-	1,2	1,2	0,0	1,2
Gasverbruik gebouwen	Kton	-	-	-	-	-	-	1,6	-	1,6	1,4	-	1,4	1,6	0,0	1,6
Netwerkverliezen	Kton	-	-	-	-	-	-	238	17	255	203	7	209	180	15	195
SF6 (broeikasgas)	Kton	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
Gasverbruik installaties	Kton	-	-	-	-	-	-	200	113	314	122	43	165	91	51	142
Noodaggregaten	Kton	-	-	-	-	-	-	0,04	0,00	0,04	0,04	-	0,04	0,26	0,0	0,26
Koelmiddelen	Kton	-	-	-	-	-	-	0,16	0,00	0,16	0,04	-	0,04	0,05	0,0	0,05
Totaal categorie 1	Kton	316	106	**422**	332	121	**453**	444	131	**575**	**330**	**49**	**379**	**277**	**66**	**343**
Categorie 2																
Warmtegebruik gebouwen	Kton	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
Elektriciteitsverbruik gebouwen	Kton							3,3	-	3,3	3,1	-	3,1	3,5	-	3,5
Elektriciteitsverbruik installaties	Kton							164	5	169	157	3,6	161	234	4	238
Totaal categorie 2	Kton	160	4	**164**	138	5	**143**	167	5	**172**	**160**	**4**	**164**	**238**	**4**	**242**
Categorie 3																
Treinreizen	Kton	-	-	-	-	-	-	0,01	0,00	0,01	0,01	-	0,01	0,01		0,01
Dienstreizen	Kton	-	-	-	-	-	-	0,3	0,0	0,3	0,3	-	0,3	0,30	0,00	0,30
Woon-/werkverkeer	Kton	-	-	-	-	-	-	1,3	0,0	1,3	1,3	-	1,3	1,5	0,00	1,5

Vliegreizen	Kton	-	-	-	-	-	-	0,3	0,0	0,3	0,3	-	0,3	0,5	0,00	0,5
Inkoop N^2	Kton	-	-	-	-	-	-	2,0	0,0	2,0	3,0	-	3,0	77,5	0,00	77,5
Totaal categorie 3	Kton	7		**7**	2		**2**	4	0	**4**	5	-	**5**	80	0,00	**80**
Totaal categorie 1 +2 + 3	Kton	483	110	**593**	472	126	**598**	615	136	**751**	496	53	**548**	592	70	**665**
Aardgasverbruik	Miljoen m^3	82,7	59,0	141,7	89,4	64,7	154,1	104,4	64,3	168,7	55,1	27,8	82,9	47,1	2,9	50,0
Elektriciteitsverbruik	Miljoen kWh	338,9	6,7	345,6	382,5	7,3	389,8	441,2	7,4	448,6	431,3	5,8	437,1	548,9	6,9	555,8
Leidingwaterverbruik	Duizend m^3	39,0	3,2	42,2	33,1	1,7	34,8	46,5	1,8	48,3	36,0	2,7	38,7	45,6	2,9	48,5
NO_x-emissies																
NO_x-emissie (absoluut)	Ton	244	921	336	297	107	404	365	101	466	130	40	170	89	47	136
Inkoopgegevens hulpstoffen																
Dieselolie	Liter * 1.000	23	0	23	50	13	63	192	0	192	293	13	306	88	16	104
Methanol	Liter * 1.000	71	0	71	60	0	60	29	0	29	11	0	11	0	0	0
Smeerolie	Liter * 1.000	69	2	71	70	4	74	23	3	26	21	1	22	28	1	29
Glycol	Liter * 1.000	0	0	0	6	0	6	29	0	29	0	0	0	0	0	0
Odorant	Liter * 1.000	463	0	463	477	0	477	489	0	489	412	0	412	404	0	404
Stikstof ingekocht bij derden	Ton * 1.000	68	- [1)]	68	17	- [1)]	17	22	- [1)]	22	33	-	33	975	-	975
Stikstof uit eigen productie	Ton * 1.000	40	- [1)]	40	15	- [1)]	15	0	- [1)]	0	38	-	38	420	-	420
Stikstof Totaal	Ton * 1.000	108	- [1)]	108	32	- [1)]	32	22	- [1)]	22	72	-	72	1395	-	1395
Totaal aantal gemelde milieuafwijkingen	Aantal	120	0	120	190	2	192	197	1	198	194	4	198	159	6	165
Aantal terecht gemelde milieuafwijkingen per aandachtsgebied																
- Bodem	Aantal	21	0	21	27	1	28	25	0	25	29	4	33	16	6	22
- Water	Aantal	0	0	0	3	0	3	2	0	2	1	0	1	2	0	2
- Lucht	Aantal	90	0	90	105	0	105	105	0	105	116	0	116	99	0	99

- Overige	Aantal	9	0	9	22	1	23	16	1	17	5	0	5	0	0	0
Hoeveelheid gevaarlijk afval	Ton	3.135	59	3.194	2.632	50	2.682	4.233	41	4.274	5.833	47	5.880	8.378	81	8.459
Hoeveelheid niet gevaarlijk afval	Ton	15.678	290	15.968	22.495	585	23.080	16.029	127	16.156	18.288	130	18.418	14.454	162	14.616
Afval verwijdering																
- Hergebruik	Procenten	85,1	83,2	85,1	89,2	92,0	89,3	89,1	75,8	89,0	95,1	73,5	95,0	89,6	66,7	89,4
- Verbranden	Procenten	6,5	16,8	6,7	4,4	7,9	4,5	1,7	24,2	1,8	2,8	26,5	3,0	6,8	33,3	7,1
- Storten	Procenten	8,4	0,0	8,2	6,4	0,0	6,2	9,2	0,0	9,2	2,1	0,0	2,1	3,6	0,0	3,5

Opmerkingen:

(1) Niet van **toepassing** op GUD.

Veiligheids-indicatoren 2011 -2015	**Eenheid**	**2011 GUN**	**2011 GUD**	**2011 Totaal**	**2012 GUN**	**2012 GUD**	**2012 Totaal**	**2013 GUN**	**2013 GUD**	**2013 Totaal**	**2014 GUN**	**2014 GUD**	**2014 Totaal**	**2015 GUN**	**2015 GUD**	**2015 Totaal**
Ongevallen met verzuim; frequentie-index voor Gasunie-medewerkers	Ongevallen met verzuim per 1 miljoen werkuren	0,4	0	-[2)]	0	-[1)]	0,4	0,8	0	-[2)]	1,7	0	1,4	0,8	0	0,7
Ongevallen met verzuim; frequentie-index derden	Ongevallen met verzuim per 1 miljoen werkuren	1,5	0	-[2)]	1,4	-[1)]	1,7	1,0	0	-[2)]	1,7	1,9	1,8	1,7	2,9	2,0
Ongevallen met verzuim; frequentie-index totaal	Ongevallen met verzuim per 1 miljoen werkuren	1,1	0	-[2)]	0,8	-[1)]	1,2	0,9	0	-[2)]	1,7	1,3	1,6	1,7	1,7	1,3
Reportable[3)] ongevallen; frequentie-index totaal	Reportable ongevallen per 1 miljoen werkuren	4,7	0	4,3	2,1	-[1)]	2,5	3,9	0	3,6	5,2	4,6	5,0	3,6	4,2	3,7
Ongevallen met verzuim																
- Gasunie-medewerkers	Aantal	1	0	1	0	1	1	2	0	2	4	0	4	2	0	2
- Derden	Aantal	7	0	7	5	2	7	3	0	3	5	2	7	4	2	6
Ongevallen zonder verzuim (inclusief vervangend werk)																
- Gasunie-medewerkers	Aantal	7	0	7	1	0	1	6	0	6	5	0	5	4	0	4
- Derden	Aantal	21	0	24	6	0	6	10	0	10	13	5	18	7	3	10
Reportable ongevallen	Aantal	31	0	31	12	3	15	21	0	21	27	7	34	17	5	22
Potentieel ernstige situaties	Aantal	6	-	6	17	-	17	20	0	20	16	1	17	20	2	22
Schade aan Gasunie-gasleidingen:																
- Graafschade door derden	Aantal	6	1	7	5	0	5	6	0	6	3	0	3	5	0	5
- Constructie/materiaalfouten	Aantal	0	0	0	2	0	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0
- Foutieve aanboringen	Aantal	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
- Overige	Aantal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Leidingbeschadigingen met gasuitstroom	Aantal	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Gemelde leidingbeschadigingen	Aantal	1	-[1)]	1	1	-[1)]	1	0	0	0	0	0	0	2	0	2

Opmerkingen:
(1) Niet van toepassing op GUD.
(2) De indicatoren van GUN en GUD kunnen niet worden gecombineerd in verband met verschil in definities.
(3) Onder reportable ongevallen wordt verstaan: dodelijke ongevallen, ongevallen met verzuim en ongevallen met medische behandeling, zijnde niet EHBO.
(4) Klein gaatje (pin hole) veroorzaakt door corrosie.

Gezondheidsindicatoren 2011 - 2015

Indicator	Eenheid	2011 GUN	2011 GUD	2011 Totaal	2012 GUN	2012 GUD	2012 Totaal	2013 GUN	2013 GUD	2013 Totaal	2014 GUN	2014 GUD	2014 Totaal	2015 GUN	2015 GUD	2015 Totaal
Ziekteverzuimpercentage (totaal)	Procenten	3,3	2,6	-[2]	3,3	-	-[2]	3,1	3,5	-[2]	3,1	3,3	-[2]	3,1	3,6	-[2]
- kortdurend verzuim	Procenten	0,8	-[1]	-[2]	0,8	-[1]	-[2]	0,8	-[1]	-[2]	0,7	0,7	-[2]	0,8	1,1	-[2]
- middellang verzuim	Procenten	0,7	-[1]	-[2]	0,6	-[1]	-[2]	0,7	-[1]	-[2]	0,6	0,6	-[2]	0,6	1,2	-[2]
- langdurig verzuim	Procenten	1,8	-[1]	-[2]	1,8	-[1]	-[2]	1,5	-[1]	-[2]	1,7	1,7	-[2]	1,7	1,3	-[2]
Nulverzuimpercentage	Procenten	46,5	-	-[2]	44,4	-	-[2]	43,0	-	-[2]	50,0	-	-[2]	45,2	-	-[2]
Ziekteverzuimfrequentie	Frequentie	1,1	-[2]	-[2]	1,1	-[2]	-[2]	0,9	-[2]	-[2]	1,1	1,7	-[2]	1,0	1,9	-[2]
Arbeidsgerelateerd verzuim (opgave door medewerker)	Aantal	9	0	9	14	0	14	9	0	9	19	0	19	21	0	-[2]
Melding aan Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCB)	Aantal	1	-[1]	1	1	-[1]	1	1	-[1]	1	0	-[1]	0	1	-	1

Opmerkingen:

(1) Niet van toepassing op GUD.

(2) De indicatoren van GUN en GUD zijn niet te combineren in verband met verschil in definities.

.

Bijlage V: Overige data medewerkers

We hebben hightechinstallaties en slimme computers, maar het zijn de medewerkers die ons bedrijf maken wat het is. Zij maken het verschil en zijn de sleutel tot succes. Onze organisatie is de afgelopen jaren veranderd van een Nederlands in een Europees infrastructuurbedrijf. We opereren in een dynamische en concurrerende omgeving, waar de transitie naar een duurzame energievoorziening een grote rol speelt. Deze ontwikkeling vereist steeds nieuwe vaardigheden en kennis, bijvoorbeeld op het gebied van fusies en overnames, duurzaamheid en samenwerking met nieuwe stakeholders. Dat betekent dat wij het belangrijk vinden dat onze medewerkers zich ontwikkelen. Op deze manier kunnen zij hun waarde blijven leveren voor de organisatie en de samenleving. Wij zetten daarom in op de duurzame inzetbaarheid van onze medewerkers. Dat doen we door te zorgen dat zij gezond zijn en blijven, opleidingsmogelijkheden te bieden en te zorgen voor diversiteit in ons personeelsbestand. In dit kader besteden we veel aandacht aan het creëren van arbeidsplaatsen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. We lichten ons sociaal beleid in onderstaande verder toe.

Profiel van onze medewerkers

Het aantal medewerkers steeg in 2015 ten opzichte van 2014 van 1.747 naar 1.800 medewerkers.
Bij Gasunie Deutschland werken 251 collega's, bij Gasunie in Nederland 1.549 collega's.
De verhouding man/vrouw in Nederland bedraagt 85% mannen en 15% vrouwen.
Bij Gasunie Deutschland is 83% van onze medewerkers man en 17% vrouw.
De gemiddelde leeftijd van onze medewerkers in Nederland is licht gestegen naar 47,0 jaar (2014: 46,7 jaar). In Duitsland is de gemiddelde leeftijd 46,3 jaar (2014: 45,7)

Leeftijdsopbouw Gasunie in Nederland (GUN)			
Leeftijdscategorie		Aantal MDW*	% MDW
van	tot		
15	25	7	0%
25	35	163	11%
35	45	421	27%
45	55	582	38%
55	65	373	24%
65	99	3	0%

- MDW staat voor medewerkers

Leeftijdsopbouw Gasunie in Duitsland (GUD)			
Leeftijdscategorie		Aantal MDW*	% MDW
van	tot		
15	25	0	0%
25	35	48	19%
35	45	67	22%
45	55	70	31%
55	65	66	28%
65	99	0	0%

Hoogst genoten opleiding GUN	% MDW
LBO	10 %
MBO	39 %
HBO	33 %
WO	18 %

Werving en selectie
In het verslagjaar hebben we bij Gasunie Nederland 91 medewerkers aangenomen, een stijging ten opzichte van 82 van vorig jaar. We streven naar een gelijkmatige verhouding in de leeftijd van ons personeel. Omdat we relatief veel oudere medewerkers hebben, vullen we externe vacatures bij voorkeur in met jongere medewerkers.
We bieden potentiële medewerkers de gelegenheid ons bedrijf te leren kennen gedurende stages. In 2015 hadden we 83 stageplaatsen. We hebben in 2014 zes trainees aangenomen voor ons speciale traineeprogramma dat in 2015 doorliep, waarin ze met een persoonlijke coach in twee jaar hun kennis en vaardigheden in versneld tempo kunnen ontwikkelen.

Prestatie en loopbaanontwikkeling
We kennen een jaarlijkse performancecyclus waarin we de prestaties en ontwikkeling van medewerkers monitoren en beoordelen. De cyclus begint bij het maken van werkafspraken. Halverwege de cyclus vindt er een functioneringsgesprek plaats, waarin de medewerker en leidinggevende bekijken wat de vorderingen en de aandachtspunten zijn. In dat gesprek komen tevens de ambities en de benodigde ontwikkeling van de medewerker aan de orde. Tijdens de jaarlijkse personeelsreview worden deze vervolgens afgezet tegen de groeimogelijkheden die de leidinggevende ziet voor de medewerker. Het jaarlijkse beoordelingsgesprek is de afsluiting van de cyclus: daarin worden de prestaties van de medewerker beoordeeld op resultaatgerichtheid, kennis en vaardigheden.

Arbeidsvoorwaarden
Nederland
We hebben medewerkers die onder een cao vallen en medewerkers met een individuele arbeidsovereenkomst (zie ook: Buiten de cao-plaatsing). Voor beide groepen geldt een jaarlijkse individuele loonsverhoging tussen de 0 en 5%, totdat het maximumsalaris is bereikt. Daarnaast kunnen we met vakorganisaties bij de cao-afspraken een collectieve loonsverhoging overeenkomen. Per 1 januari 2015 is een structurele loonsverhoging van 2% toegekend. Deze verhoging is in september 2014 overeengekomen in een cao met een looptijd tot 1 januari 2016. De verhoging is ook per 1 juli 2015 toegekend aan medewerkers die niet onder de cao vallen.

Duitsland
Gasunie Deutschland past de collectieve cao toe die is overeengekomen tussen het Duitse WEG (vereniging voor exploratie en productie van aardgas) en de IGBCE (vakorganisatie), die specifieke salarisafspraken hebben gemaakt voor de gastransportsector. 170 Medewerkers vallen hieronder en 81 medewerkers in hogere functies vallen onder een overeenkomst die is afgesloten tussen Gasunie Deutschland en de ondernemingsraad. Het managementteam in Duitsland neemt deel in het Gasunie-brede targetsysteem.

Plaatsing buiten de cao
Op 1.183 van onze medewerkers in Nederland is een cao van toepassing; dat is 76% van het totale aantal medewerkers. Sinds 2008 bieden we onze medewerkers die een hbo-opleidingsniveau of hoger hebben, de mogelijkheid om buiten de cao te treden. Voor deze groep geldt een targetbeloning. Deze targetbeloning is er op gericht de focus te leggen op resultaten die aansluiten bij de organisatiedoelstellingen. Deze optie biedt medewerkers ook de gelegenheid flexibele afspraken te maken over werktijden.

Beloning man/vrouw
We belonen mannen en vrouwen op dezelfde functies gelijk. Het gemiddelde salaris van vrouwen ligt bij ons bedrijf 6,9% lager dan het gemiddelde bruto jaarsalaris van mannen: vrouwen verdienen gemiddeld € 56.146 bij een 100% dienstverband versus mannen € 60.324. Dit komt doordat relatief meer mannen vanwege hun langere diensttijd op hun eindsalaris zitten.

Diversiteit
Veel onderzoeken hebben uitgewezen dat het werken in divers samengestelde teams tot betere resultaten leidt. Daarom willen wij diversiteit verder stimuleren. We werken sinds een aantal jaren met instroomstreefcijfers om meer vrouwen aan te nemen. We streven ernaar de instroom van nieuw personeel een afspiegeling te laten zijn van de uitstroom van voor ons relevante opleidingen op verschillende gebieden. Dit wordt periodiek vastgesteld en getoetst. We rapporteren hierover aan de Taskforce Talent naar de Top, waar we sinds 2009 aan verbonden zijn. Over 2015 was van de instroom van medewerkers 12% vrouw, bij de uitstroom was dit 11%.

We streven er, conform wetgeving, naar vanaf 2016 een vrouwelijke bezetting van 30% in ons bestuur te hebben. We hebben, onder andere in dat kader, de afgelopen 2 jaar deelgenomen aan het Professional Boards Forum. Dat is een initiatief om het wettelijke streefcijfer van 30% ook daadwerkelijk te realiseren.
Eind 2015 is 14,3% van onze senior managers vrouw. In 2009 was dat 6,6%.
Voor Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen is dit eind 2015 17% tegen 0% in 2009.

Gelijke kansen
We proberen actief mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan te trekken. We werken mee aan verschillende externe initiatieven die bewustwording op het gebied van arbeidsdiversiteit versterken. We zijn actief bezig met de invulling van de doelstelling van de participatiewet. Daarnaast werken we mee aan initiatieven die jeugdwerkeloosheid willen tegengaan, door het aanbieden van werkervaringsplekken.
We creëren plaatsen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit doen we door taken die anders niet of niet tijdig kunnen worden uitgevoerd samen te voegen. We hebben met de vakorganisaties afgesproken in 2015 3 extra Wajongers aan te trekken. Er zijn in 2015 4 Wajongers extra aangetrokken. Ervan uitgaande dat een Wajong-uitkering ongeveer € 1.100 per maand betreft, komt dit overeen met een monetaire waarde van € 4.400 per maand. In de komende jaren zullen we deze inzet nog verder uitbreiden, in lijn met de afspraken uit het sociaal akkoord. Dat betekent dat wij ons erop richten om in 2026 5% van onze arbeidsplaatsen ingevuld te hebben met mensen met een arbeidsbeperking.

Medewerkersonderzoek
Eens in de twee jaar houden we een medewerkersonderzoek: we meten daarmee onder andere hoe medewerkers de werkdruk ervaren. De uitkomsten van dit medewerkersonderzoek worden op elke afdeling besproken. Als daar aanleiding toe is, gaan per afdeling medewerkers en leidinggevende samen zoeken naar mogelijkheden om de situatie te verbeteren. Wij zien ten opzichte van het vorige onderzoek een duidelijke verbetering op betrokkenheid en leiderschap. Juist op dit laatste aspect hebben wij de afgelopen jaren ook extra ingezet door diverse leiderschapstrainingen en programma's. Ondanks de overall goede uitkomsten zien we ook aandachtspunten die we willen verbeteren. Dat betreft met name de vier thema's: klantgerichtheid, samenwerking tussen afdelingen, bevlogenheid en efficiëntie. Deze thema's hebben wij verbonden aan het begrip operational excellence. We willen de scores als volgt verbeteren:

- Klantgerichtheid: van een 7,7 naar een 8
- Samenwerking tussen afdelingen: van een 5,6 naar een 6,5
- Bevlogenheid: van een 6,5 naar een 7,5
- Efficiëntie: van een 6,6 naar een 7,0

Wij hebben zowel binnen afdelingen als afdelingsoverstijgend enkele projecten, processen en werkwijzen geïdentificeerd waarin we verbeteringen willen doorvoeren. Deze verbeteringen moeten bijdragen aan een hogere medewerkerstevredenheid bij het volgende medewerkersonderzoek op de genoemde vier thema's, in de overtuiging dat dit ook bijdraagt aan het realiseren van onze (strategische) doelstellingen.
Met ons medewerkersonderzoek doen wij ook mee aan het zogenaamde Beste Werkgeversonderzoek waaraan meer dan 300 werkgevers met gezamenlijk ruim 200.000 medewerkers deelnemen. Wij zijn trots op de uitkomsten, waarmee we in 2014 op plaats 27 van de top 50 van bedrijven met meer dan 1.000 medewerkers uit zijn gekomen. Op de algemene vraag 'Hoe tevreden ben je over het werken bij Gasunie?' geven onze medewerkers het rapportcijfer 7,8, wat even hoog is als twee jaar daarvoor.

Ondernemingsraad
'Het jaar 2015 was op vele medezeggenschapsfronten een boeiend jaar, waarin de ondernemingsraad regelmatig alle zeilen moest bijzetten. In een drietal dossiers hebben we nuttig gebruik kunnen maken van de inzet van oud-OR leden. Wij zien dat medezeggenschap zich steeds meer manifesteert binnen de afdelingen zelf. Dat vinden we een goede ontwikkeling.
Het meest in het oog springende dossier is natuurlijk dat van het duurzaam HRM- en arbeidsvoorwaardenbeleid, waarin drie partijen (bestuurder, OR en vakbonden), eensgezind een eindrapport opstelden met daarin een advies voor een duurzaam HRM- en arbeidsvoorwaardenbeleid voor de komende vijf tot zeven jaar. Ofschoon alle betrokken partijen hieraan nog hun officiële goedkeuring moeten geven, kunnen we spreken van een tamelijk

unieke aanpak die door de drie partijen is ondersteund. Er ligt voor 2016 en de jaren erna echter nog wel een heel stuk werk voor het verder concreet invullen van de details, maar ook daar zal de OR zijn schouders onder zetten.
In 2015 stond de integratie van twee units, Operations en Projects, op de agenda. De gevolgen van deze plannen zijn voor de medewerkers behoorlijk ingrijpend omdat de werkzaamheden van de units worden samengevoegd. De ondernemingsraad heeft ervoor gekozen om bij deze reorganisatie de aandacht te concentreren op cultuurverschillen en medezeggenschap, aspecten die we ook zullen blijven monitoren. Wij konden het voorgenomen besluit slechts op hoofdlijnen beoordelen, omdat veel details nog niet waren uitgewerkt. Om de verdere inrichting niet in de weg te staan, hebben we voor een positief advies gekozen. Wel willen we op de hoogte blijven van de invulling van medezeggenschap en de aanpak van de benodigde cultuurverandering.
Bij de afdeling Operations Leidingen speelde tegelijkertijd met de integratie van Operations en Projects de zogeheten OL 3.0 reorganisatie, waarbij naast verbetering van efficiëntie, samenwerking en kennisborging ook verantwoordelijkheden op de juiste plaats in de organisatie worden gelegd. Bij de reorganisatie van deze afdeling zijn de medewerkers sterk betrokken. De ondernemingsraad heeft de mate van medezeggenschap gepeild, waaruit bleek dat we de reorganisatie in vertrouwen aan de afdeling konden overlaten. We hebben geadviseerd om dit in 2016 een vaste plaats op de agenda van het werkoverleg te geven, om de medewerkers de implementatiekeuzes betrokken te houden.
Voor de ondernemingsraad was de splitsing in het beheer van het HTL- en RTL-net een lastig dossier. We zijn tot de conclusie gekomen dat, hoewel deze splitsing niet onze eigen keuze zou zijn, het beter voor Gasunie is als dochteronderneming GTS wordt gesplitst. Er zijn voordelen wat betreft de marktintegratie met omringende landen en er kunnen duurzame initiatieven in het RTL beter worden ontwikkeld.
In 2015 was de ondernemingsraad betrokken bij de opstelling van het Businessplan 2016-2018. Niet al onze suggesties zijn direct gehonoreerd, maar we hebben wel een zinvolle gedachtewisseling op gang gebracht waar een volgende ondernemingsraad mee door zou moeten gaan. We hebben met de RvB onze ideeën gedeeld ten aanzien van een bredere invulling van de MVO-ambitie, doelstellingen voor duurzame ontwikkeling, gebieden met groeipotentieel en de inrichting van een informatierotonde van alle energiedragers.
Op het gebied van veiligheid vallen twee dingen op: de explosie van een condensaattank in Ommen en het door de inspectie SZW in twijfel trekken van de veiligheid van smartphones. Hoewel het in het ene dossier gaat om de mate van veiligheid die in het ontwerp is ingebouwd en in het andere om de eigen deskundigheid rondom explosieveiligheid, betreft het in beide gevallen de veiligheid van onze medewerkers. Wij zien dat Gasunie deze kwesties serieus en deskundig heeft opgepakt.
Een aantal van bovengenoemde onderwerpen zal ook in 2016 weer prominent op de OR-agenda staan. Wij zien echter een groeiende ruimte voor de betrokkenheid van medewerkers bij allerlei voorgenomen veranderingen. Als het onderlinge gesprek binnen onze organisatie zich zo blijft ontwikkelen, zien we de toekomst met vertrouwen tegemoet.’

Bijlage VI: Overige informatie stakeholders

Beknopt overzicht van onze stakeholders, hun belangen en de manier waarop wij daarmee rekening houden bij de uitvoering van onze strategie, ons beleid en onze activiteiten:

Stakeholder	**Belangen/verwachtingen van stakeholders**	**Manier van betrekken**	**Manier waarop rekening wordt gehouden met stakeholderbelangen**
Medewerkers	• Goed werkgeverschap • Veilige en gezonde werkomgeving • Ontwikkelingsmogelijkheden	• Dagelijkse contacten • Intranet • Jaarlijkse update strategie en businessplannen • Medewerkersonderzoek • Via ondernemingsraad • Personeelsbijeenkomsten	• Goede arbeidsvoorwaarden • Veilige en gezonde werkomgeving • Goede opleidings- en doorgroeimogelijkheden
Ondernemingsraad (OR)	• Helderheid omtrent voorgenomen plannen en activiteiten • Belang medewerkers goed vertegenwoordigd	• Periodiek overleg met bestuur • Brieven • Adviesaanvragen	• Aangescherpte (wijzigings-)voorstellen op basis van input van de OR
Omwonenden	• Veilige omgeving • Informatie over werkzaamheden • Zo min mogelijk overlast	• Open dagen • Nieuwsbrieven • Voorlichtingsavonden • Brieven • Scholenpakket voorlichtingsmateriaal • Websites • Social media	• Tijdige voorlichting over activiteiten die impact hebben op omgeving • Strenge veiligheidsmaatregelen tijdens werkzaamheden • Indien nodig op maat gesneden oplossingen voor tijdelijke overlast
Aandeelhouder	• Solide rendement • Veilige, betrouwbare en duurzame energievoorziening	• Periodiek overleg en rapportage	• Solide resultaten • Activiteiten die bijdragen aan veilige, betrouwbare en duurzame energievoorziening • Efficiencymaatregelen
Klanten en aangeslotenen	• Producten en diensten die beantwoorden aan marktvraag en/of Europese wet- en regelgeving • Leveringszekerheid	• Persoonlijke contacten • Customer desk • Shippermeetings • Website • Stakeholderevenement	• Hoge leveringszekerheid • Op basis van onder andere marktvraag en wet- en regelgeving ontwikkelde producten en diensten
Leveranciers	• Langetermijnrelatie • Goede prijs	• Persoonlijke contacten • Audits • Website	• Langetermijncontracten • Offerteaanvragen in concurrentie • Onafhankelijke audits
Politiek	• Veilige, betrouwbare en duurzame energievoorziening • Goed functionerende energiemarkt • Betaalbare energievoorziening	• Werkbezoeken • Overleg • Lobby • • Stakeholderevenement • Deelname ronde tafels	• Strategie en activiteiten die bijdragen aan veilige, betrouwbare, betaalbare en duurzame energievoorziening • Kennisdeling • Informatievoorziening (ihb Groningen dossier)
Ministerie EZ	• Veilige, betrouwbare en duurzame energievoorziening • Goed functionerende energiemarkt • Betaalbare energievoorziening	• Werkbezoeken • Regulier overleg • Lobby • Stakeholderevenement • Deelname beleidsconsultaties • Input via position papers	• Strategie en activiteiten die bijdragen aan veilige, betrouwbare, betaalbare en duurzame energievoorziening • Kennisdeling • Informatievoorziening (in het bijzonder ten behoeve van het Groningen-dossier)
Maatschappelijke organisaties	• Veilige, betrouwbare en duurzame energievoorziening • Zo min mogelijk milieuimpact	• Stakeholderevenement • Deelname maatschappelijke podia zoals Springtij • Werkbezoeken • Overleg	• Kennisdeling/informatie -uitwisseling • Duurzame initiatieven zoals op het gebied van groen gas

		• Coalitievorming zoals NVDE	• Milieuzorg conform ISO14001
Toezichthouders	• Goed functionerende gasmarkt • Marktconforme tarieven	• Overleg • Informatie-uitwisseling • Kennisdeling	• Tijdige invoering wet- en regelgeving • Doorvoering tariefregulering • Efficiencymaatregelen • Kennisdeling

Stakeholderdilemma
We spannen ons tot het uiterste in om een calamiteit te voorkomen. Maar mocht er toch een situatie ontstaan die invloed heeft op de omgeving, dan proberen we zo snel mogelijk een stabiele gassituatie te creëren met minimale overlast voor de omgeving.

Op 28 mei 2015 kreeg onze Centrale Commandopost in Groningen een melding van een gaslucht tussen Noardburgum en Twijzel in Friesland. In dit gebied liggen diverse gasleidingen van ons, zowel landelijke hoge druk-transportleidingen als regionale leidingen met een druk van maximaal 40 bar. Om de situatie ter plaatse te kunnen onderzoeken, moest de leiding drukloos worden gemaakt. Dat kan op verschillende manieren: affakkelen, afblazen of hercompressie. Hercompressie is het meest milieuvriendelijk, maar is niet altijd mogelijk. Affakkelen is beter voor het milieu dan afblazen omdat er minder CO_2 bij vrijkomt, maar het neemt meer tijd in beslag, en die is er niet altijd.

We hebben de kosten van het afgeblazen gas, de tijd die benodigd was voor de reparatie, veiligheidsaspecten, de gevolgen voor de omgeving en de gevolgen voor het milieu meegenomen bij onze besluitvorming. Het dilemma bestond uit het feit dat we vanuit milieuoverwegingen in dit geval het liefst hadden willen affakkelen. Maar vanuit veiligheidsoverwegingen hebben we toch besloten om af te blazen, ondanks de grotere overlast voor de omgeving (afblazen van een grote hoeveelheid gas kan aanzienlijke geluidsoverlast met zich meebrengen).

Andere stakeholderdilemma's in 2015 betroffen het arbeidsvoorwaardenbeleid en de inkoop van groene elektriciteit, die we elders in het verslag toelichten.

Actief op congressen en symposia
Ook congressen en symposia vormen een goed podium voor dialoog. Daarbij zoeken we naar podia die aansluiten bij nieuwe ontwikkelingen die strategisch interessant voor ons zijn, zoals de (energievoorziening in de) gebouwde omgeving. In november 2015 maakten we bijvoorbeeld deel uit van het congres Duurzaam Gebouwd, waarbij ook onze voorzitter van de Raad van Bestuur in gesprek ging met stakeholders die voor ons relatief nieuw zijn zoals de bouwsector, ingenieursbureaus, vastgoedbedrijven en producenten.

Klachtenafhandeling
We houden bij het uitvoeren van onze activiteiten zo veel mogelijk rekening met onze omgeving. De klachten die bij ons binnenkomen, worden afgehandeld in overleg met de betrokken afdeling. We streven ernaar om dat zo snel mogelijk en naar tevredenheid van alle betrokken partijen te doen.
Klanten van GTS kunnen met klachten terecht bij de GTS Customer Desk.

Bijlage VII: Samenvatting

Solide resultaat Gasunie over 2015

- Omzet € 1.631 miljoen (2014: € 1.651 miljoen)
- Nettowinst € 553 miljoen (2014: € 603 miljoen)
- Voorgesteld dividend aan Nederlandse staat € 332 miljoen (2014: € 362 miljoen)
- Hoeveelheid getransporteerd gas gedaald naar 1.179 TWh (2014: 1.233 TWh)
- Hoeveelheid van hoogcalorisch naar laagcalorisch geconverteerd gas ruim verdrievoudigd naar 16,9 miljard m^3 (2014: 4,8 miljard m^3) om gasvoorziening voor huishoudens en bedrijven op peil te houden na vermindering Groningenproductie
- Betrouwbaarheid gastransport zeer hoog

We hebben een solide boekjaar achter de rug. Conform verwachting daalde de omzet, deze kwam in 2015 uit op € 1.631 miljoen (2014: € 1.651 miljoen). De nettowinst is € 553 miljoen (2014: € 603 miljoen). Voorgesteld wordt om hiervan € 332 miljoen als dividend uit te keren aan de aandeelhouder, de Nederlandse Staat. De bedrijfskosten zijn gestegen met ongeveer € 87 miljoen. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door hogere operationele kosten. Zo hebben we een toevoeging gedaan aan de voorziening voor het buiten bedrijf stellen en het verwijderen van leidingdelen om de infrastructuur in Groningen beter aardbevingsbestendig te maken. Daarnaast zijn er hogere onderhoudskosten van onder andere het meerjarig onderhouds- en vervangingsprogramma van Gasunie Transport Services (GTS) en hogere constructiekosten als gevolg van het verwijderen van de oude Elbe-duiker in Duitsland.

Meer kwaliteitsconversie
In 2015 is het totale volume gas dat door het Gasunienet is getransporteerd gedaald naar 1.179 TWh (2014: 1.233 TWh). In 2015 is 935 TWh (95,7 miljard m^3) gas door het Nederlandse netwerk getransporteerd (in 2014: 976 TWh). Deze daling komt doordat er minder hoogcalorisch gas (H-gas) is geëxporteerd. De import van H-gas is toegenomen als gevolg van de productiebeperking van het laagcalorische gas uit het Groningenveld (G-gas). Om deze productiebeperking op te vangen, moet H-gas geschikt gemaakt worden voor gebruik door huishoudens en bedrijven. We vermengen (converteren) daarvoor H-gas uit Nederlandse kleine velden of het buitenland met stikstof. In 2015 is de hoeveelheid geconverteerd gas fors gestegen naar 16,9 miljard m^3 (2014: 4,8 miljard m^3). De minister van Economische Zaken heeft geconcludeerd dat een uitbreiding van stikstofcapaciteit nodig is om ook in de toekomst te kunnen voldoen aan de vraag naar G-gas. We bereiden daarom de bouw van een nieuwe stikstoffaciliteit voor.

Hoge transportzekerheid
In 2015 is bijna volledige transportzekerheid gerealiseerd. Er trad één onderbreking op waarbij een afnemer kortstondig geen gas heeft ontvangen. In het Duitse netwerk vonden geen onderbrekingen plaats. Hoewel het aantal letselgevallen met verzuim (voor eigen medewerkers en aannemers) met ongeveer 25% gedaald is, van 11 in 2014 naar 8 in 2015, blijft veiligheid een serieus punt van aandacht. In 2015 werd in Nederland 5 keer een leiding beschadigd door mechanische grondwerkzaamheden. Daarbij kwam in geen enkel geval gas vrij. In Duitsland vonden in 2015 geen leidingbeschadigingen plaats. Het aantal veiligheidsincidenten per miljoen gewerkte uren is gedaald naar 3,1 (2014: 5,0). In september 2015 is in Duitsland de nieuwe 64 kilometer lange pijpleiding tussen Fockbek en Ellund volgens planning in gebruik genomen. Het verwijderen van de oude duiker en het plaatsen en in gebruik nemen van een nieuwe duiker onder de Elbe, een van de drukst bevaren routes in Noordwest-Europa, is in april 2015 volgens planning gerealiseerd.

Aantrekkelijke gashandelsplaats
Het Nederlandse gashandelsplatform Title Transfer Facility (TTF) is afgelopen jaar opnieuw sterk gegroeid. In 2015 is de handel met 25% toegenomen tot een volume van 16.684 TWh (in 2014: 13.216 TWh). Dit is meer dan ooit tevoren; hierdoor nadert TTF, als grootste gashandelsplaats van continentaal Europa, het Britse National Balancing Point (NBP), dat in 2013 nog twee keer zo groot was. Het via TTF verhandelde volume was groter dan het binnenlands verbruik. De toename op TTF wordt veroorzaakt door stijgingen van zowel de bilaterale over-the-counter (OTC) handel als de handel via gasbeurzen. Internationale handelaren weten de weg naar Nederland steeds beter te vinden. Naast een stijging van het verhandelde volume nam het maximum aantal TTF-handelaren dat per

dag actief is toe van 127 naar 138. Dankzij de gasrotonde is sprake van een goed functionerende gasmarkt in Nederland met ruime liquiditeit, die leidt tot lagere prijzen voor gas en transparante prijsvorming.

LNG-activiteiten blijven groeien

Europa wordt als markt steeds aantrekkelijker voor vloeibaar aardgas (LNG) vanuit de hele wereld. Gate terminal ontwikkelt zich tot een Europese LNG-hub en draagt bij aan de voorzieningszekerheid in Noordwest-Europa. De doorzet van LNG is voor het vierde jaar op rij toegenomen. Zo is het aantal geloste schepen in 2015 gestegen naar 21 (2014: 14). Daarnaast is het aantal bevoorradingen van grote tankers en zogenoemde small scale tankers toegenomen van 20 in 2014 naar 28 in 2015. Het aantal geladen trucks en containers is in 2015 fors gestegen naar 788 (2014: 174). Eind maart 2015 is gestart met de bouw van een tweede laadplatform voor small scale LNG. De oplevering van deze installatie en de start van de eerste dienstverlening staan gepland voor medio 2016.

Kerncijfers 2015

In € miljoenen	**2015**	**2014**
Winst-en-verliesrekening		
Opbrengsten	1.631	1.651
EBITDA	1.082	1.186
EBIT	786	893
Resultaat na belastingen	553	603
Voorgesteld dividend	332	362

Bijlage VIII: G4 index

GRI-tabel Gasunie - Core		
GRI Code	**Indicator**	**Verwijzing**
Strategie en analyse		
G4-1	Verklaring van de hoogste beslissingsbevoegde van de organisatie	Bericht raad van bestuur
Organisatieprofiel		
G4-3	Naam van de organisatie	NV Nederlandse Gasunie
G4-4	Voornaamste merken, producten en/of diensten	Profiel
G4-5	Locatie van het hoofdkantoor van de organisatie	Groningen, Nederland
G4-6	Het aantal landen waar de organisatie actief is	Nederland, Duitsland
G4-7	Eigendomsstructuur en rechtsvorm	Corporate Governance
G4-8	Afzetmarkten	Profiel
G4-9	Omvang van de verslaggevende organisatie	Medewerkers en onze resultaten
G4-10	Samenstelling medewerkersbestand	Bijlagen: overige data Medewerkers
G4-11	Werknemers onder een collectieve arbeidsovereenkomst	Bijlagen: overige data Medewerkers
G4-12	Omschrijving van de toeleveringsketen van de organisatie	Bijlagen: Overige data Milieu, Veiligheid en Ketenbeheer
G4-13	Significante veranderingen tijdens de verslagperiode	In de verslagleggingsperiode hebben geen significante wijzigingen plaatsgevonden
G4-14	Uitleg over de toepassing van het voorzorgsprincipe door de verslaggevende organisatie	Risicomanagement
G4-15	Extern ontwikkelde economische, milieu gerelateerde en sociale handvesten, principes die door de organisatie worden onderschreven	Milieugerelateerd: ISO 14000, Sociaal handvest: gedragscode voor leveranciers
G4-16	Lidmaatschappen van verenigingen (zoals brancheverenigingen) en nationale en internationale belangenorganisaties	Stakeholders, Ketenbeheer
Materiële onderwerpen en afbakening		
G4-17	Overzicht van alle ondernemingen die in de geconsolideerde jaarrekening zijn opgenomen en die niet onder dit verslag vallen.	Jaarrekening
G4-18	Proces voor het bepalen van de inhoud en specifieke afbakening van het verslag en hierbij gehanteerde uitgangspunten	Materialiteitsanalyse, bijlage Verslaggevingsprincipes
G4-19	Materiële onderwerpen die tijdens het proces ter bepaling van de inhoud van het verslag zijn vastgesteld	Materialiteitsanalyse
G4-20	Afbakening per materieel onderwerp binnen de organisatie	Materialiteitsanalyse
G4-21	Afbakening van de materiële onderwerpen buiten de organisatie	Strategie, bijlage Verslaggevingsprincipes

G4-22	Gevolgen van een eventuele herformulering van informatie die in een eerder verslag is verstrekt en de redenen voor deze herformulering	Bijlage Verslaggevingsprincipes
G4-23	Significante veranderingen ten opzichte van vorige verslaggevingsperiodes ten aanzien van reikwijdte en afbakening	Bijlage Verslaggevingsprincipes
Overleg met belanghebbenden		
G4-24	Lijst van groepen belanghebbenden die de organisatie heeft betrokken	Stakeholders, Bijlage Stakeholdertabel
G4-25	Uitgangspunten voor de inventarisatie en selectie van belanghebbenden	Stakeholders
G4-26	Wijze waarop belanghebbenden worden betrokken	Stakeholders, Bijlage Stakeholdertabel
G4-27	Belangrijkste onderwerpen en vraagstukken die uit het overleg met belanghebbenden naar voren zijn gekomen	Stakeholders, Bijlage Stakeholdertabel, Medewerkers (arbeidsvoorwaarden)
Verslaggevingsprofiel		
G4-28	Verslaggevingsperiode waarop de verstrekte informatie betrekking heeft	Accountantsverklaring
G4-29	Datum van het meest recente vorige verslag	19 maart, 2015
G4-30	Verslaggevingscyclus	Jaarlijks
G4-31	Contactpersoon voor vragen over het verslag of de inhoud daarvan	Voor algemene vragen, suggesties of opmerkingen kunt u via communicatie@gasunie.nl contact met ons opnemen.
G4-32	GRI-toepassingsniveau en GRI-tabel	Core
G4-33	Beleid met betrekking tot assurance	Limited
Bestuursstructuur		
G4-34	De bestuursstructuur van de organisatie	Corporate governance
Ethiek en integriteit		
G4-56	Beschrijving van de door de organisatie gehanteerde waarden, principes, standaarden en gedragsnormen, zoals een gedragscode	Corporate governance
Materiële indicatoren die Gasunie rapporteert volgens GRI		
Economische prestaties (G4 aspecten: Economische prestaties)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	De missie van Gasunie is het op de lange termijn creëren van financiële waarde voor de aandeelhouders, de maatschappij, werknemers en andere belanghebbenden van Gasunie. Een belangrijke randvoorwaarde hiertoe zijn onze economische prestaties. De directie is verantwoordelijk voor de economische prestaties van de organisatie, de raad van commissarissen toets dit beleid. Een deel van de individuele beloning van directie hangt af van de

		economische prestaties van de onderneming.
G4-EC1	Directe economische waarden die zijn gegenereerd en gedistribueerd	Jaarrekening & visie/strategie
Emissies (G4 aspect: Emissies)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Onze operaties beïnvloeden het milieu. Denk aan het leggen van leidingen, het bouwen van gasinstallaties, het op druk brengen, transporteren en mengen van aardgas, het meten en regelen van gasstromen, het reduceren van de gasdruk en het onderhoud aan installaties. Voor deze activiteiten gebruiken we energie, waardoor emissies plaatsvinden. Om ervoor te zorgen dat we in relevante bedrijfsprocessen goed rekening houden met het milieu, hebben we ons milieuzorgsysteem ingericht volgens de ISO 14001-norm. De eindverantwoordelijkheid voor onze prestaties op het gebied van emissiereductie ligt bij het management. Wij meten onze prestaties op het gebied van emissies en groene stroom. De prestaties op het gebied van emissies maakt onderdeel uit van een collectieve targetbeloning, en de individuele beloning van de directie.
EN15	Directe broeikasgas emissies (Scope 1)	Milieu, Bijlage Overige informatie Milieu
EN16	Indirecte broeikasgas emissies (Scope2)	Milieu, Bijlage Overige informatie Milieu
EN17	Indirecte broeikasgas emissies (Scope 3)	Milieu, Bijlage Overige informatie Milieu
Gezondheid & veiligheid medewerkers (G4 aspect: Gezondheid en veiligheid)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Veiligheid voor onze medewerkers en onze omgeving is een belangrijke randvoorwaarde bij het uitvoeren van onze werkzaamheden. Het zorgen voor een gezonde en veilige werkomgeving en het minimaliseren van (milieu)risico's voor de omgeving heeft daarom prioriteit. Omdat veiligheid een belangrijke indicator is voor de kwaliteit van ons werk, willen we voor onze prestaties op dit gebied bij de beste internationale gasinfrastructuur-bedrijven horen. In 2015 een meerjarig programma gestart, Safe@Gasunie, om het veiligheidsbewustzijn bij medewerkers en inhuurkrachten verder te verbeteren. Wij administreren ongevallen op het moment dat deze zich voordoen. Maandelijks of per kwartaal evalueren wij de resultaten in management-rapportages. Ook ziekteverzuimpercentages worden bijgehouden en indien nodig wordt op basis daarvan bijgestuurd. Het aantal reportables maakt onderdeel uit van de collectieve targetbeloning voor het gehele personeel. De verantwoordelijkheid voor prestaties op dit gebied ligt bij het management

		(afdelingen Veiligheid en HR).
G4-LA6	Ongeval, verzuimcijfers en dodelijke ongevallen	Geen dodelijke ongevallen. Overige data: Resultaten Veiligheid, Medewerkers
Maatschappelijke betrokkenheid (G4 aspect: Lokale gemeenschappen)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Maatschappelijke betrokkenheid
G4-SO1	Percentage van operaties met betrekking van lokale gemeenschappen, effectbeoordeling en ontwikkelingsprogramma's	Maatschappelijke betrokkenheid
Externe veiligheid en procesveiligheid (G4 aspect: Lokale gemeenschappen)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Veiligheid voor onze medewerkers en onze omgeving is een belangrijke randvoorwaarde bij het uitvoeren van onze werkzaamheden. Het zorgen voor een gezonde en veilige werkomgeving en het minimaliseren van (milieu)risico's voor de omgeving heeft daarom prioriteit. Omdat veiligheid een belangrijke indicator is voor de kwaliteit van ons werk, willen we voor onze prestaties op dit gebied bij de beste internationale gasinfrastructuur-bedrijven horen. In 2015 een meerjarig programma gestart, Safe@Gasunie, om het veiligheidsbewustzijn bij medewerkers en inhuurkrachten verder te verbeteren. Om het gastransport veilig en betrouwbaar te kunnen uitvoeren, controleren we voortdurend de technische veiligheid van onze infrastructuur. De European Gas Pipeline Incident Data Group (EGIG) registreert deze prestaties. Het management is verantwoordelijk voor onze prestaties op dit gebied. Om iedereen bewust te maken van het belang van veiligheid, vormt het onderdeel van onze collectieve targets.
G4-SO2	Percentage operaties met een, mogelijk, significant negatieve impact op lokale gemeenschappen	Resultaten Veiligheid/Bijlagen Overige data Veiligheid
G4-OG13	Aantal proces-veiligheidsincidenten per activiteit	Resultaten Veiligheid

Naleving regelgeving (G4 aspect: naleving wet- en regelgeving en publiek beleid)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Onze activiteiten zijn gebonden aan wet- en regelgeving. Zo hebben wij te maken met de Gaswet en is een groot deel van onze activiteiten in Nederland en Duitsland gereguleerd.
G4-SO6	Politiek financiële bijdrages per land en per ontvanger	Gasunie verleent geen financiële bijdrage aan politiek georiënteerde organisaties
G4-SO8	Financiële en niet financiële sancties vanwege overtredingen van wet-en regelgeving	Bijlagen: monetaire boetes
Klanttevredenheid (G4 aspect: Etikettering producten en diensten)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Omdat de mening van onze klanten zeer belangrijk is, meten we jaarlijks de klanttevredenheid. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek, zetten we verbeteracties uit.
G4-PR5	Klanttevredenheid onderzoeken	Klanttevredenheidsonderzoek
Informatiebeveiliging (G4 aspect: Bescherming van klantdata)		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Informatiebeveiliging is voor het functioneren van onze bedrijfsprocessen van groot belang. Alle bedrijfsprocessen, waaronder ook de vitale, zijn in grote mate afhankelijk van ICT-systemen. Onze informatiebeveiliging heeft als primair doel het ondersteunen van alle bedrijfsprocessen zodat een ongestoorde dienstverlening kan plaatsvinden. Het systeem is gebaseerd op ISO27001. Conform deze ISO-norm implementeren we passende maatregelen ten aanzien van de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid. We monitoren de effectiviteit en passen zo nodig verbeteringen toe.
G4-PR8	Toegewezen klachten omtrent data-veiligheid	Geen klachten omtrent dataveiligheid.
Overige materiële indicatoren die Gasunie rapporteert, maar die niet in GRI terugkomen		
Leveringszekerheid		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Een ongestoorde energielevering is een van onze belangrijkste resultaatgebieden. Ons netwerk vormt een belangrijk onderdeel van de Europese gasinfrastructuur. De gasstromen die door ons netwerk gaan zijn niet alleen bestemd voor de binnenlandse markt in Nederland en Duitsland, maar ook voor de landen om ons heen, zoals Denemarken, België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. De zorg voor leveringszekerheid is een gedeelde taak van verschillende units waaronder GTS, veiligheid en Operations. Onze resultaten op dit gebied maken onderdeel uit van de collectieve targets

		en worden nauw gemonitord en geëvalueerd.
-		Transportzekerheid
Transparantie		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	We zijn duidelijk over onze doelen en de weg daar naartoe. In ons jaarverslag vertellen we over onze activiteiten, waarbij we toelichten wat er goed ging, maar ook wat er minder goed ging en wat we er aan doen om dit te verbeteren.
-		indicator: TB score (in 2015: 181 punten)
Energietransitie		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	De ontwikkelingen op het gebied van energietransitie krijgen steeds meer gestalte en de Europese energiemarkt raakt steeds meer geïntegreerd. Dit heeft uiteraard impact op onze activiteiten. De behoeften van en de mogelijkheden voor energiegebruikers veranderen. Wij veranderen daarin mee. Verschillende afdelingen houden zich bezig met projecten op het gebied van duurzame energie, die we het liefst oppakken samen met andere partijen binnen en buiten de energieketen. Gasunie heeft in deze projecten de rol van co-investeerder om op deze manier, samen met partners, de overgang naar een duurzame energievoorziening mogelijk te maken met oplossingen die mede gebruik blijven maken van ons netwerk.
-		Beschrijving is opgenomen, geen indicator
Duurzaamheid van het businessmodel		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Wij behalen onze volledige omzet uit activiteiten die samenhangen met onze gasinfrastructuur. Een belangrijk speerpunt voor de toekomst is het faciliteren, stimuleren en ontwikkelen van de transitie naar een duurzame energiehuishouding. Wij richten ons daarbij zowel op innovatieve toepassing van onze infrastructuur, bijvoorbeeld op het gebied van groen gas en power-to-gas, als op nieuwe product-/marktcombinaties voor aardgas, zoals het inzetten van LNG in de maritieme- en transportsector. Deze nieuwe activiteiten moeten op termijn extra inkomsten opleveren en bijdragen aan het benutten van de bestaande gasinfrastructuur. Deze activiteiten worden ontwikkeld in de business unit Participations &

		Business Development. Aan deze activiteiten worden rendementseisen gesteld en zij moeten bijdragen aan onze strategie. Het bedrijfseconomische risico en de rendementsdoelstelling van de activiteiten van deze business unit zijn hoger dan die van onze volledig gereguleerde activiteiten.
-		Governance: doelstellingen voor de RvB op het gebied van netto operationele kosten en ROIC.
Internationale samenwerking en integratie van de markt		
DMA	a. Vermeld waarom het onderwerp materieel is en de impact van het onderwerp. b. Vermeld hoe de organisatie omgaat met het materiële onderwerp en de impact ervan. c. Evaluatie van de managementaanpak.	Er vindt een verschuiving plaats van nationale naar internationale markten. Dat komt door een beter werkende interne Europese energiemarkt, door de uitbreiding van interconnectie-capaciteit, beter op elkaar aansluitende diensten & producten en een groter internationaal aanbod van gas via pijpleidingen en LNG. Besluitvorming vindt steeds meer op Europese schaal plaats. Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat we een Europese focus moeten hebben, waarbij samenwerking met Europese partners belangrijker wordt. We nemen deel in verschillende (Europese) organisaties en gremia om samenwerking en integratie te bevorderen. Verschillende afdeling spelen daarin een rol, van het monitoren van ontwikkelingen tot het nemen van maatregelen die integratie bevorderen (bijv. deelname aan veilingsplatform PRISMA).
		Beschrijving is opgenomen, geen indicator.

QUOTES

Deze quotes zullen op verschillende plekken in het boekje/op de website worden opgenomen.

Paul de Rook, wethouder gemeente Groningen
“Bij Gasunie denk ik aan degelijkheid, in twee betekenissen. Gasunie doet alles netjes en zonder gedoe. Maar het mag ook allemaal wat flitsender. Ten tijde van de ontwikkeling van de gasrotonde waren er duidelijke ambities. Na een periode van uitbreiding kwam de knauw door de perikelen rondom gaswinning. Gasunie moet nu weer laten zien wat het Nederland te bieden heeft vanuit alle ontwikkelingen die er in de wereld gaande zijn. Gasunie moet een rots in de branding blijven. Maar het mag wel met wat meer ambitie.”

Cor Zijderveld, voorzitter Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta (SBE)
“In Noord-Nederland zetten veel bedrijven stappen om energie duurzaam te maken. Zo heeft Delfzijl het meest duurzame chemiecluster van Nederland dankzij het gebruik van veel duurzame energie. De volgende stap is het vergroenen van grondstoffen. Dat lukt alleen als we met veel partijen samenwerken. Daarover zijn we ook in gesprek met Gasunie en het is erg prettig als een grote partij als Gasunie de regio kan helpen dit te realiseren.”

Henk Pijlman, voorzitter College van Bestuur Hanzehogeschool Groningen
“Er is rondom het thema gas veel gebeurd. Als Groningers waren we er decennia lang trots op. We hebben er individueel en als land veel aan gehad en dat beeld is in een paar jaar helemaal gekanteld. Voor Noord-Nederland is de veranderende uitstraling van het product gas niet goed. Gasunie kan en moet helpen om deze bladzijde om te slaan en ervoor te zorgen dat er weer trots terug komt. Dat kan door een voortrekkersrol in energietransitie in te nemen.”